Ж
26655

Зоря

1881

№ 89568/1881
Ж 26655
670
220

ЗОРЯ

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ

подъ редакцією

ОМ. ПАРТЫЦКОГО.

РОЧНИКЪ ДРУГІЙ.

1881.

Во Львовѣ, 1881.

Зъ друкарнѣ „Товариства имени Шевченка"
подъ зарядомъ К. Беднарского.

Ас 16471
Львів. бібліот. ІЛ АН УРСР

ПЕРЕГЛЯДЪ.

I. Оповѣданя.

	Число
1. Женщина (повѣсть зъ мѣщаньского житя) — написавъ Н. Вахнянинъ	1—21
2. Калитка — оповѣла Юлія М. Ш.	1—2
3. Сваты (образъ зъ галицко-руского житя) — написавъ Денисъ	3—7
4. Марійка (оповѣданє зъ народного житя) — написавъ Левъ Сапогôвскій	3—4
5. Пригода старого жениха — гумористична повѣстка Ал. Тороньского	8
6. Нещастє — оповѣданє Як. Гудика	9
7. Сонъ а правда (згадка зъ школьного житя) — нап. Дан. Лепкій	10
8. Романъ Дуля (образокъ зъ соспôльного житя) — написавъ В. Д. Стефановичь	11—14
9. Загадочна дѣвчина	15
10. Клопоты „скôнченого“ академика — написавъ Конст. Бобикевичь	16—21
11. Кавярня пôдъ Трефовою дамою — изъ споминокъ Льва Сапогôвского	22—23
Переклады зъ россійского:	
12. Старый Джулдашь и сынъ єго Магмутъ — повѣсть Н. Каразина (перекладъ П. Скобельского)	22—24
13. Старосвѣтскій дворяне — оповѣданє Ник. Гоголя (перекладъ Н. Вахнянина)	
14. Веснянои ночи — оповѣданє Ник. Гоголя (перекладъ Олены Пчôлки).	

II. Поезіи.

1. Чи буде доля? — Ил. Грабовича	1
2. Походный (маршь) — Ор. Авдыковского.	9
3. Хустина (зъ непечатаныхъ поезій Тараса Шевченка)	12
4. Три сонеты — В. И. Масляка	12
5. Юлін — В. И. Масляка	13
6. До О. С. М. — В. И. Масляка	13
7. Думка — В. И. Масляка	14
8. Надъ колибкою сына — зъ поезій Павла Леонтовича	15
9. Могила въ Тростянци — В. И. Масляка	18
10. Колись, а нынѣ — Ил. Грабовича	18
11. Ты — всѣмъ, Ил. Грабовича	19
12. Чи тямишь дѣвчино — Ил. Грабовича	19
13. Любила — манила, Ил. Грабовича	19
14. Скитъ „Аркаді“ — К. Н. Устыановича	21
15. Дзвонярь — В. И. Масляка	22
16. Зломана сопѣвка — Ил. Грабовича	22
17. Три соперники — зъ поезій Д*	23
18. Чи буде зновъ — Кс. Климковича	24
19. До згоды — Кс. Климковича	24
Зъ сербскихъ пѣсень:	
20. Грудка землѣ — перекладъ В. И. Масляка	19
21. Раненый Чорногорець — перекладъ В. И. Масляка	20

III. Руска литература.

1. Галицко-руска литература — пôсля Ал. Ник. Пыпина	3—10
2. Короткій поглядъ на исторію литературы рускои ôдъ Татарщины до кôнця 18 столѣтя — нап. Дръ Ом. Огоновскій	21—24
3. Николай Гоголь	18
4. Бл. п. Ксенофонтъ Климковичь — написавъ В. Гр. К.	23—24
5. „Das Volkslied der Ukraina“	8
6. „Галицкіи отголосы, стихотворенія И. Н. Гушалевича“	15

IV. Пôзнанє народу.

1. Про весѣльнй пѣсни рускаго народу — написавъ Корн. Заклиньскій.	
Сватанє	1
Спросины	1
Вѣнкоплетины	1
Выпытуванє долѣ	1
Дѣвичь-вечеръ	2
Прибиранє до шлюбу	2
Благословенє	2
Похôдъ до шлюбу	3
Шлюбъ	3
Посагъ	3
Завитанє	4
Пріѣздъ молодого	4
Молода иде зъ батькôвского дому	4
Розлука и прощанє	4
Родичѣ по весѣлю дочки	4
Молода по весѣлю	4
2. Народнй повѣрки и забобоны — пôсля Н. Чубиньского:	
Небо	12
Сонце	12
Мѣсяць	12
Звѣзды	12
Грôмъ и лискавиця	12
Дуга и дощь	12
Градъ	12
Вѣтеръ	13
Земля	13
Звѣрята	13
Птицѣ	14
Ростины	14
Люде	14
Закопанй скарбы	14
Мешканя людскй	14
Чорты и духи	15
Заговоры	18
3. Народнй пословицѣ:	
Про Полякôвъ	13
„ „Москалѣвъ“	14
„ Русь-Украину	15
„ жидôвъ	16
„ панôвъ	18
4. Украиньскій орнаментъ — розвѣдка Василя Лукича	1—3
5. Гафты селяньскй на Руси	7
6. Рѣзьбярство и малярство у нашого народу — написавъ Дан. Лепкій	2
7. Селяньскй запусты въ околици Дрогобыча — написавъ Дан. Лепкій	7
8. Зъ устъ народныхъ	
Братъ продає рôдну сестру Татарамъ	2
„Чернушко-душко“ (гагôлка)	9
Боднарôвна	11

V. О выхованю домашнôмъ.

(Писавъ *И. Н.**)

Вступне слово	1
Цѣль материньского выхованя	1
Становиско матери	1
Религійнôсть матери	2
Початокъ выхованя	2
Плачь и крикъ у дѣтей	2
Веселôсть у дѣтей	2
Мова	3
Музыка яко средство выховуюче	3

Число

Приказъ и заказъ 4
Кары яко средство выховуюче 4
Средства выхованя дѣтей 4
Загальный розвôй духа 5
Образованє чувства 5
Темпераменты 6
Мати и донька 7
Природа дѣвчатъ 7
Наука публична, чи домова? 8
Женьскî пансіоны 8
Музыка и музыкальне выховане 9
Постепенный розвôй духа и серця . . . . 10—14
Образованє 14
Патріотизмъ и политика 15
Праця не ганьбитъ 16
Становиско женьщины въ сосповôльности и въ народѣ 16
Цѣль выхованя хлопця 18
Образованє публичне въ школѣ 19
Домове выховане въ часѣ школьнои науки . . 20
Кôлька увагъ о бурсахъ 21
Звязь зъ домомъ. Вакаціи 23
Выбôръ стану 24

VI. Зъ Исторіи.

1. Лѣтопись Хмельницка — критичный розбôръ Корн. Заклиньского 19
2. „Nie pozwalam!“ (образець давного польского сойму) — написавъ Мих. Ц. . . 15—16
3. Торговля рускими дѣвчатами — пôсля рускихъ и польскихъ жерелъ нап. Евз. Грушкевичь . . . . . 1—2

VII. Зъ наукъ природничихъ.

1. Гдещо про мѣсяць — написавъ Вол. Шухевичь 3
2. Ѣдовитî вужѣ 18
3. Птицѣ вандрôвнî 18
4. Честь хробакамъ! 22

VIII. Подорожи.

Зъ записокъ подорожныхъ Мих. Подолиньского:

1. Вступне слово 4
2. Заливъ неаполитаньскій 4
3. Неаполь — его положенє и видъ . . . 4—5
4. Коротка исторія Неаполя 6
5. Характеръ неаполитаньскои людности . . 7
6. Ляццарони 7
7. Описъ мѣста и житє въ Неаполю . . . 9—19
8. Чужинцѣ въ Неаполю (Англичане, Американцѣ, Французы, Нѣмцѣ, Великороссы, Украинцѣ) . 20
9. Везувій 22
10. Геркулянумъ и Помпеѣ 23
11. Околицѣ Неаполя . . . . . 23—24

IX. Замѣтки артистичнî.

1. Штука малярска у Русинôвъ 5
2. Выстава образôвъ Верещагина въ Вѣдни — написавъ П. Скобельскій 22
3. Украина въ артизмѣ — написавъ Ив. Ем. Левицкій 4
4. Музыкально-декляматорскій вечеръ въ XX. роковины смерти Шевченка — оцѣнка пôдъ взглядомъ артистичнымъ 5
5. Рисунки до Гайдамакôвъ Шевченка . . 21

X. Дрôбнî розправы и всячина.

1. Образки зъ Покутя 16
2. Богомольцѣ музулманьскî . . . . 8—9
3. Юрій Стефензонъ, основатель желѣзниць . 19
4. Египетскî муміи 18
5. Выстава електрична въ Парижи . . . 19
6. Сегорôчнî землетрясеня въ Загребѣ . . 6—7
7. Театръ въ Хинахъ 22
8. Згарище ческого театру въ Празѣ . . . 20
9. Зъ житя Китайцѣвъ въ Санъ-Франциско . . 3
10. „Бѣла палата“ въ Вешингтонѣ . . . 21

11. Нашî Бойки въ Вѣдни (написавъ Н. Вахнянинъ) 7
12. Англійскій хирургъ въ Индіи 21
13. Княгиня Катерина Михайловна Юрєвска . 9
14. Загадочный привидъ 11
15. Зъ краю Муринôвъ 8
16. Король Калякава въ Вѣдни 16
17. Ноги у Китайскихъ женьщинъ . . . 13
18. Сватьба у Австральцѣвъ 10
19. Дивачный магнатъ 20
20. Грôбъ праматери Евы 3
21. Жидокъ-кардиналъ 18
22. Месть буська 1
23. Увеселеня Испанцѣвъ 7

24. Чародѣйнî зеркала хиньскî 20
25. Ôдкрытя на поверхности сонця . . . 1
26. Електричнî лямпы 20
27. Ґастроскопъ 21
28. Двѣ дивнî ростины 13
29. Щѣплене зубôвъ 1
30. Домы зъ бавовны 1

31. Чи можна въ потемкахъ видѣти . . . 11
32. Якъ скоро летятъ буськи 11

33. Кто надавъ магдебурске право мѣсту Львову? 5

XI. Замѣтки и вѣсти литературнî — библіографія

въ числахъ 2, 3, 5, 8, 11, 18, 20, 21, 22.

XII. Переписка редакціи

въ числахъ 1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 18, 20, 23.

XIII. Оголошеня

въ числахъ 1, 3, 5, 6, 7, 9. 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 21, 23, 24.

Рôкъ II. 07 Львôвъ дня 1. (13.) Сѣчня 1881. **Число 1.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого, найменше въ пôвтора аркуша.

Редакція и администрація „Зорѣ“ въ каменици пôдъ ч. **18.** улиця Галицка.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рôкъ **4** зр., на пôвъ року **2** зр., на чверть року **1** зр.

На велиновôмъ паперѣ: на цѣлый рôкъ **4** зр. **60** кр., на пôвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ЖЕНЩИНА.

(Повѣсть зъ мѣщаньского житя. — Написавъ И. Вахнянинъ.)

I.

Низенько стояло сонце на осѣннôмъ заходѣ. На зустрѣчь ѥму, зъ пôдъ небосклону, довгою смугою высувалась чорна хмара, пôдносилась чимъ разъ высше и высше, обливалась золотыми лучами, мовь мережками мережилась, а тутъ запалала уже червенымъ горючимъ жаромъ и ясно озарила вечѣрне небо.

Черезъ часочокъ положилось сонце въ тую золоту постѣль, поринуло и заховалось. Небавомъ потахъ и горючій жаръ, погасла послѣдня мережка на заходнôмъ зводѣ, а на блѣдôмъ склонѣ видко лишь було чорну ту хмару, пôдъ котрою стелились густѣ туманы, вѣщуны ночи.

Въ той самый часъ на приспѣ передъ хатою, прибраный въ бѣлу сорочку, по котрôй на-опашки звисавъ кожушокъ, сидѣвъ похилившись середнихъ лѣтъ чоловѣкъ. Слезавымъ, зломанымъ окомъ споглядавъ ôнъ въ далеку даль, где сонце закочувалось. На блѣде ѥго лице налягъ якій-то глубокій жаль. Руки, зложенѣ на колѣна, дрожали, немовь потомленѣ тяжкою роботою. Голова мимохôть клонилась на грудь, котра сильно здвигалась.

Коло него стояла женщина, ѥще дуже молода. И она прибралась чистенько, святочно, хочь свята въ той день не було. Дорога юбка зеленого цвѣту зъ широкими смушками и петлицями, шовковый поясъ зъ золотыми тороками, коралеве намисто и швабска хустина на головѣ яли ся дуже добре до высокои поставы и тонкого стану молодицѣ. На рукахъ у неи, закутана въ подушечку, пручалась мала дитина. Молодиця пильненько споглядала на румяне личко своѥи донечки, а рукою закрывала лучѣ заходячого сонця, щобъ не вразили чорненькихъ малыхъ оченятъ.

— Марто, чи довго ѥще карати ся менѣ на сѣмъ свѣтѣ? поспытавъ тихенькимъ голосомъ недужій чоловѣкъ.

Марта не ôдказала нѣ слова. Тяжкій жаль подавивъ всякій голосъ у зболѣлôй груди. Она зôтхнула глубоко, а цѣлѝ струѣ горячихъ слезъ ринули зъ карыхъ очей и зросили маленькѝ щоки дитяти.

— Якій день нынѣ, Марто?

— Якій день, пытаѥшь Иваночку?... Марта не знайшла и тутъ ôдповѣди. Она зрозумѣла ôдъ разу, що чоловѣкъ ѥи тяжко недужій, що у него уже и память притупѣла. Якъ скошена косою билина середъ розкошнои левады, безсильна Марта упала на приспу, ôдкинула покватно любу донечку, сильными руками обняла недужого чоловѣка, пригорнула и такъ то вже страшно и великими очима заглянула ѥму въ блѣде лице.

Недужій стрепенувъ ся немовь той стрѣльцемъ стревоженый голубъ, пôднѣсъ живо тяжку голову, покраснѣвъ на лици и зъ жаромъ вдивлявъ ся въ слезавѝ очи своѥи жѣнки. Здавалось, ѥго зболѣле тѣло налилось новымъ, крѣпкимъ житѥмъ.

— Диви, Марто — почавъ ôнъ по хвили — се заходяче сонце — то мôй погасаючій вѣкъ; а ся темна хмара — то твоя вдовина, чорна доля....

— Иваночку любый! покрикнула Марта не своимъ голосомъ. Що се ты вѣщуѥшь? Чого вôиваѥшь ся? Богъ дасть нуждочку, Богъ дасть що и оздоровитъ.

— Не оздоровитъ вже, Марто, не оздоровитъ. На смерть зѣля не маѥ....

Въ сѣй хвили роздавъ ся улицею дрôбный голосъ звôнка. Голосъ сей наблизивъ ся, а изъ за тину выявилась постать знакомого пономаря зъ горючою лямпадою; за нимъ, въ церковныхъ ризахъ, зъ похиленою головою, поступавъ сивенькій священикъ. Оба приостановились бѣля ворôтъ Иванового обôйстя.

Марта покинула скоренько недужого чоловѣка, схопила дитину и побѣгла ôдчиняти. Она сподѣвалась сихъ по-неволи прошеныхъ гостей, хочь они були ѣй теперь дуже нелюбѝ.

Голосъ звôнка розбудивъ и Ивана. Ôнъ схопивъ ся якъ можь скоро зъ мѣстця, щобы достойно повитати дорогого панъ-отця, тôлько-жь безсильнôсть гнетъ ѥго перемогла. Опертый на рамя Марты ледви зъумѣвъ переступити порôгъ своѥи хаты. Зимный пôтъ выступивъ на чоло. Марта пôдвела ѥго до ослôнчика бѣля чисто прибранои постели, шатнулась у скрыню, застелила стôлъ бѣлою скатертею и выбѣгла зустрѣчати слугу божого, що приостановивъ ся передъ сѣнешними дверми.

Сумный та неôдрадный обрядъ маслосвятя. Ôнъ похожій на пропустку у той свѣтъ, где вправдѣ нема плачу, куды однакожь нѣкто ѥще охотно не пôшовъ.

И на нашого Ивана налягла неôдрадна сумота. На половину мертвый дожидавъ ôнъ святого обряду. Марта симъ часомъ выйшла зъ хаты. Якъ доси не подавалась своему тяжкому горю, такъ теперь упала зовсѣмъ на духу. Вѣщована, чорна вдовина доля станула ѣй передъ очи страшною марою. На саму згадку досмертнои самоты цѣпенѣла кровь въ серцю и сильно давила молоду грудь. Она чула, що гôрка розпука вселяѥсь помалу въ ѥи умъ, розпука, що томитъ душу а не даѥ умерти. Оперта на одвѣрокъ яла она тихенько голосити: „Доле моя, доле! Чимъ я провинила, чимъ тя зъобидила! Чи я тебе, доле, тай не выглядала? Чи я тебе, доле, тай не сподѣвалась? Чи ты, моя доле, въ огни изгорѣла? Чи ты, моя доле, въ морю утопилась, що я тебе, доле, та и не зазнала!“...

Марта не спостереглась навѣть, що все подвôрѥ наповнилось людьми, добрыми сусѣдами, котрѝ по старому

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ ИП. 58398

звычаю прійшли опроститись зъ умираючимъ. Въ гадкахъ своихъ журливыхъ полетѣла она далеко въ свôй вѣкъ молодый, нагадала той часъ, коли пôдъ окомъ покôйныхъ родичѣвъ дитиною гуляла по садку, спѣвала пѣсень дѣвчиною....

Марта була честного, мѣщаньского роду. Батько ѥи, старый Петро Кашуба, бувъ на весь Яворôвъ богатый чоловѣкъ. Кромѣ кôлькадесяти моргôвъ поля та сѣножатей була въ него и немаленька пасѣка въ садку и статокъ на оборѣ. Бувало, коли старый въ недѣлю або свято надягне широкій толубъ, наложитъ высоку, смушкову шапку та возьме здорову палицю, ѥще зъ кôстяною головкою, въ руки, то кто не иде улицею, чи люде, чи жидъ, кождый и поздоровитъ пана Петра и низенько ѥму уклонитъ ся. Гдекотрî кликали ѥго навѣть — паномъ Кашубиньскимъ, а всѣ поважали черезъ велике богатство и письменнôсть.

Мати нашои Марты була попôвского роду. Ѥи батько, дѣдъ и прадѣдъ сидѣли, ôдъ коли люде тямили, на попôвствѣ въ селѣ Ш... коло Яворова. Попôвство переходило зъ батька на сына. Марія — такъ звалась Мартина мати — була зъ пяти сестеръ найстаршою. Природа не надѣлила ѥи уродою, але серце въ неи було добре и она сама трудяща. Сестры повыходили скорше за-мужь, Марiи судилось довше дѣвовати, аж ь и лучивъ ся Петро, постаростивъ и одружився. Марія не соромилась жениха-мѣщанина. „Абы добрый чоловѣкъ!“ — мовляла она — „передъ Богомъ всѣ мы рôвня и одна родина“. Петро шановавъ ѥи дуже, и сусѣды любили честну и добру Марію, що не погордила нѣ маленькою дитиною. За старанѥмъ Марiи, Кашуба забогатѣвъ ѥще бôльше. Черезъ рôкъ чи пôзнѣйше уродилась имъ дочка. Обоѥ радî були свому щастю. Марту не звавъ Петро нѣколи инакше якъ „панночкою“ и величавъ ся заѥдно, що она высокого колѣна. Марта росла якъ цвѣточка. Ростомъ и уродою удала ся въ батька. Высока, гнучка, чорноброва, зъ палкими, карыми очима вразила она не одно серце молодецке. Та дарма! Не такъ скоро и не зъ кимъ то небудь думавъ Петро Кашуба подружити свою королѣвну. „Нехай росте, нехай натѣшитъ ся свѣтомъ“, ôдказувавъ старый старостамъ, що густо часто присылались.

И на розумъ удалась Марта хорошенко. Кашуба не жаловавъ науки, сцѣнивъ ся зъ дякомъ и велѣвъ свою панночку учити всякихъ мудрощей. Неодовзѣ Марта стала бôльше письменною чимъ ѥи учитель. Она крыхточку и погордѣла.

Одного разу, по зеленыхъ святкахъ сидѣли старый Кашуба зъ жѣнкою въ садку. Марта полола цвѣтникъ. На зеленôмъ рястѣ, середъ цвѣтокъ — звôночкôвъ, острôжокъ та голубои тоѣ — гнучка постать молодои дѣвчины выступила дуже розкошно. Яркî лучѣ сонця загрѣли кровь и выгнали ѥи на бѣле личко.

— Чого се моя панночка такъ жаритъ ся на сонцю? Чи того барвѣнку ѥще мало на вѣнець? — забубонивъ старый Кашуба жартобливо.

— Не такъ мало, якъ с к о р о ѥго треба — ôдщебетала Марта.

— А зъ якоижь стороны ждати намъ зятя? поспытала здивована мати.

Марта заспѣвала:

Туды лозы хилили ся, куды имъ похило,
Туды очи дивили ся, куды серцю мило...

Старî замовкли, але вечеромъ нетерпелива мати розпытала дѣвоче серце. Она надѣялась, що Марта вибрала для себе якого-то богацького сына и радѣла въ души щастю своѥи донечки. Тôлькожь не такъ склалось, якъ ждалось. На великій свôй смутокъ дôзналась она, що Марты серце прихилилось до бѣдного сироты, Ивана Наконечного.

Журила ся мати, журивъ ся и старый Кашуба немало, що ѥго панночка та не по ѥго мысли выбрала. „Не ôддамь“, говоривъ ôнъ самъ до себе, ходя по широкôмъ обôйстю та розмахуючи руками, „Наконечный Кашубѣ не рôвня“... Але по хвилѣ спинявъ ся въ ходѣ, пристававъ, прикладавъ палець до высокого чола и мѣрковавъ, що волю панночки годѣ буде змѣнити... Симъ часомъ Марта лагодилась до весѣля, повышивала рушники для старостôвъ и шовкову хустину за поясъ молодому и весѣльну сорочку якъ звычай велѣвъ, зговорила дружечокъ и свѣтилку, поприбирала все чистенько въ хатѣ, позамаювала божничокъ, не розпытуючи богато, чи женихъ ѥи родичамъ до вподобы. Марта мала свою волю.

Передъ Спасôвкою прислався Иванъ старостôвъ. Старî прійняли хлѣбъ святый и стали и собѣ заходитись, щобы якъ-слѣдъ опровадити весѣлѥ. Въ осени Марта повѣнчалась. Цѣлый тыждень гостилась и гуляла весѣльна дружина. Старый Кашуба не пожаловавъ нѣчого. Стаканами кружлявъ мѣдъ, ходили наливки, а все то зъ власного погребу (пивницѣ), ôдъ своихъ пчôлокъ. Кашубиха заставляла тисовî, широкî столы и такъ то вже припадала коло своихъ гостей, якъ та квочка коло курятокъ. Она знала всему порядокъ дати, недаромъ бо походила зъ высшого роду.

Опроваджено весѣлѥ, затихла музыка. Старî переселились въ малу комнатку черезъ сѣни, а молодымъ ôдступили алькирь и свѣтлицю. Молода пара жила якъ въ раю. Тôлько въ нихъ роботы, що одно на друге дивить ся, одно другому въ душу заглядаѥ. Мало було и тои солодкои розмовы. Марта ходила за своимъ Иваномъ якъ та зоря за мѣсяцемъ. Личко ѥи выкраснѣло ѥще бôльше, розцвилось, розпаленѣло якъ макъ въ городѣ. Бувало, сяде коло свого чоловѣка, приляже до широкихъ грудей, то тôлько и слухаѥ, якъ у Иваночка серце стукоче... А ôнъ и пеститъ ѥи и пригортаѥ и горячими поцѣлуями дѣвочу красу, мовь ту росу зъ рожѣ, зъ личка спиваѥ.

— Годѣ, Ивасечку, годѣ! — защебече Марта спочиваючи на рукахъ свого чоловѣка: задавишь мене своими поцѣлуями... А сама такъ прелестно закине очима и такъ то вже зложитъ устонька, мовь каже: Нѣ, нѣ, голубе сизый! Цѣлуй мене, цѣлуй поки житя, такь я твоя голубка....

Молодый вѣкъ — хорошій вѣкъ! Чисте, любовю налите серце, горяча кровь въ здоровôмъ тѣлѣ — чого намъ бôльше и бажати?

Настали довгî, зимовî ночи. Скôлько то казокъ не росказавъ у нихъ Иванъ своѣй Мартѣ! Якъ не було казки, то Марты и сонъ не бравъ ся. На дворѣ хуртовина, вѣтеръ широкимъ пластовцемъ залѣплюѥ шибки, а они обоѥ, якъ горлички въ теплôмъ кубелечку, горлаютъ, щебечутъ, поки не поснули. И снитъ ся Мартѣ, що Иванъ покинувъ ѥи, зъ другою злюбивъ ся, повѣнчавъ ся... Марта скричитъ крôзь сонъ, зôрве ся, пошукаѥ за чоловѣкомъ и въ двоѥ стане ѣй солодше на души, що се тôлько сонъ бувъ.

Прійшла божа весна. Веселый часъ, исчезли снѣги, зеленымъ морогомъ покрылись поля, зазеленѣвъ садокъ,

розвивъ ся, зацвивъ, вже и зазуля заковала въ густôмъ вишнику.

„Весна, весна, що ты менѣ принесла?“ спѣвала Марта, копаючи грядки, а въ головцѣ, покритôй бѣлою намѣткою, роились гадки великимъ роѥмъ. Щоразъ то инша высновалась, покружляла зъ легонька по умѣ и улѣтала въ непамять. Марта думала вже про своѥ материньске щастѥ.

Въ осени привела Марта донечку. Ѥи окрестили Маланкою. Тôлько не дуже то весело ôдбулись крестины. Весна, про котру спѣвала Марта, принесла людямъ не одно горе. Бувъ се страшный трійцять першій рôкъ, рôкъ великого помору. Въ однôмъ тыждни минулись обоѥ старй мовбы ихъ и не було на свѣтѣ. И Иванъ занедужавъ тяжко. Ѥго ледви ôдратовано, та вже зъ того часу не мавъ ôнъ доброго здоровля. Слабôсть вселилась у грудь пожираючимъ червомъ. Въ очахъ Марты нидѣвъ любый чоловѣкъ зъ дня на днину, чахнувъ якъ громомъ роздертый дубъ. Не надѣялась Марта, що ѥи ледви засѣяне щастѥ такъ скоро змарнѣе. Не помогли нѣ плеканя нѣ рады сусѣдскй. Недужій видимо ишовъ въ землю. Тогды то рѣшила ся Марта покликати панъ-отця, щобъ положивъ святый ѥлей. „Може ôдъ того поможе?“ думала бѣдна. Прибравши чистенько хату, нарядила она себе и Ивана въ святочне платѥ и побѣгла хутненько на попôвство просити панъ-отця о послѣдну духовну прислугу.

— Иду, Марто, иду заразъ до васъ — вговорювавъ старенькій панъ-отчикъ зажурену невѣсту, що за слезами ледви ѥго бачила.

Симъ часомъ недужій Иванъ на силу уже выволѣкъ ся зъ душнои комнаты и усѣвъ на припѣчку. Ѥму хотѣлось хочь разъ ѥще подивитись на свѣтъ божій, на своѥ обôйстя, где снивъ и думавъ про туземный рай. Тутъ застала ѥго Марта, вернувши ôдъ панъ-отця, тутъ дивились обоѥ на заходяче сонце и тую темну хмару, що вѣщувала ѣй чорну, вдовину долю; тутъ при одвѣрку стояла она зломана тяжкимъ горемъ и голосила свôй глубокій жаль.

Надѣливши недужого святыми тайнами, панъ-отець побравъ ся домôвъ. Горе Марты переймило ѥго до живого. Ино що минувъ рôкъ, якъ гостивъ ôнъ въ тôй хатѣ на весѣлю. „Все суѥта и пепелъ“, подумавъ старенькій, минаючи Марту, що не тямлючи себе, бездушно дивилась въ вечѣрне небо.

— Марто! — роздавъ ся тихенькій покликъ зъ свѣтлицѣ. Марта вбѣгла въ хату, покинувши дѣтину на руки наймички.

— Ты тутъ, Марто? — застогнавъ знову недужій и дрожачою рукою посягнувъ за рукою своѥи жѣнки.

— Такъ, такъ, сѣдай коло мене. Ты одна не даси менѣ умерти, а то жалуютъ менѣ воздуха... Диви, Марто! Отъ вже и черницѣ лѣзутъ въ хату, одна, друга, десята... Охъ! менѣ душно. Марто, сховай мене... Марто!...

Се були послѣдні слова Ивановй. Голова склонилась на постѣль, тôлько зимною рукою державъ ôнъ ѥще крѣпко долонь своѥи Марты, якъ колись-то при тетраподѣ. Марта обомлѣла. Добрй сусѣды поралисъ коло умершого.

(Дальше буде.)

Чи буде доля?...

Чи буде доля въ рôднôмъ намъ краю?
Чи буде доля, чи нѣ?
Такъ все думаю, такъ все пытаю
По рускôй генъ отчинѣ...

Чи обôйме ся руска родина
И серцемъ злучитъ ся вразъ?
Чи пôднесе ся стрѣха-хатина,
Всмѣхне ся мати до насъ?...

Чи ще огорнесь жаромъ горячимъ,
Мовь грудь одного, нашь духъ?
Чи кождый вчуе, якъ ненька плаче
Посередъ нужды и тугъ?...

Лѣта минаютъ, днина сплываѥ,
Житѥ збѣгаѥ, мовь въ снѣ,
А серце все ся, все ся пытаѥ:
Чи буде доля, чи нѣ?

Спытаѥсь серце — утихне въ груди,
Замовкне, слухаѥ, жде...
Ажь голосъ вѣщій звукомъ го збудитъ:
Цить, доля красна будѥ!...

Иларіонъ Грабовичь.

О ВЫХОВАНЮ.

(Пôдручникъ для рускихъ женьщинъ — написавъ И. И.)

Вступне слово.

Надходить Новый рôкъ. Пôсля принятого звычаю появляютъ ся въ тôмъ часѣ у иншихъ народôвъ всякй занимаючй и пожиточнй книжки, котрй до новорôчныхъ дарункôвъ особливо годятъ ся. Въ тôмъ дни збогачаѥ ся збôръ книжокъ женьщины о неодинъ цѣнный и занимаючій утвôръ литературный, котрый въ хвиляхъ ôдпочинку ѥсть пожаданою розрывкою и поученѥмъ въ дѣлахъ належачихъ до круга жѣночого.

Лишь у насъ до сего часу було инакше. У насъ мало ѥще попыту за книжками, або, сказавши правду, помимо очевидного бажаня за просвѣтою, лишена женьщина всякихъ средствъ, щобы духа могла розбудити и дальше образовати.

„Панове свѣта“, якъ то мужчины емфатично себе называютъ, забиваютъ часъ свôй якими могутъ способами, лишь рѣдко лектурою, о чôмъ найвымовнѣйше свѣдчитъ бракъ предплатникôвъ на найлучшй литературнй працѣ; а вжежь о тôмъ, щобы женьщинамъ подати одвѣтну лектуру до домового образованя, рѣдко кто и подумаѥ.

А прецѣ-жь годило бы ся, щобы тй, въ котрыхъ рукахъ зложена найважнѣйша участь въ розвою народности, зъ цѣлою свѣдомостю великои своѥи задачѣ въ храмъ родинного житя вступали; щобы тй, що маютъ стати ся матерями будучихъ поколѣнь, знали, въ чôмъ лежитъ гôднôсть и обовязки рускои женьщины.

Богато въ теперѣшныхъ часахъ нарѣканя на малодушнôсть, на бракъ характерôвъ. Нарѣканя тй суть загальній, а виною того, що такй люде поступови стаютъ въ дорозѣ, ѥсть мѣсце, зъ котрого они выйшли — родина; тутъ зробило ихъ такими выхованѥ, або, кажучи точнѣйше, бракъ выхованя.

На женьщину спадаѥ та вина, бо женьщина-мати первымъ домовымъ выхованѥмъ надаѥ дѣтинѣ напрямъ, котрый вже на цѣлый вѣкъ остаѥ; а якійже напрямъ може дати вы-

*

хованю женьщина, єсли сама не маєт понятя о высокôмъ своємъ посланництвѣ и о донесльости своєи задачи, яку она основуючи родину маєт въ будучности сповнити?

Правда, у насъ нема одвѣтныхъ книжокъ, котрѝ обзнакомлялибы женьщину зъ важностею єи задачи, але скоро найде ся замилованє до домовои лектуры, скоро женьщины нашѝ забагнутъ свѣтла для свого умыслу, умножатъ ся и книжки для ихъ образованя призначенѝ. У иншихъ народôвъ єсть книжокъ такихъ много: ихъ приноситъ въ дарунку мужь женѣ, братъ сестрѣ, зарученый улюбленôй; инша ôдложитъ узбиране шпилькове, зыскуєт грôшь зъ робôтокъ нарочно на те предпринятыхъ, щобы зъ него сю або ту книжку купити. А у насъ — добрѝ рѣчи друкуютъ ся часто, щобъ лежали на складѣ!

Свѣдомѝ, якъ важне становиско займаєт женьщина въ розвою народности, и бажаючи бракъ одвѣтного дѣлу въ литературѣ нашôй хоть по части выповнити, предкладаємо зъ новымъ рокомъ розправу о выхованю; а заразомъ выражаємо надѣю, що зъ прихильнымъ принятємъ сеи первои працѣ появлятъ ся дальшѝ, не менше занимаючѝ и поучаючѝ.

Цѣль материньского выхованя.

Житємъ двѣ дороги тобѣ отворенѝ:
До идеалôвъ одна, друга до смерти...
Шиллєръ.

Всяке выхованє єсть схибленє, єсли мати не маєт ясно передъ очима цѣли, для якои єи дитя єсть призначене. Засадничою рôжницею межи чоловѣкомъ а звѣрятемъ єсть д у ш а, котра промышляєт надъ дорогами до правды и щастя. Зъ того слѣдуєт, що при выхованю Богомъ удѣленои дѣтины не выстарчаєт саме выкормленє и обезпеченє передъ нуждою — (бо єслибы въ тôмъ було вже цѣле выхованє, то оно не рôжнилобы ся нѣчимъ ôдъ выкормленя звѣрятъ) — але правдиве выхованє маєт на цѣли душу чоловѣка, и оно починаєт ся и кôнчитъ ся тымъ, щобы въ серцю дѣтины стремлѣнє до добра и до правдивого щастя защепити, скрѣпити и усовершити.

Двоякѝ суть люде на свѣтѣ: одниѝ подôбниѝ до сотворѣнь робочихъ, котрѝ надъ повнѝ ясла не знаютъ иншого задоволеня, и запряженѝ до ярма двигаютъ єго гôдно и вытревало, не знаючи впрочѣмъ о вартости и о цѣли своєи роботы; такими суть люде звычайнѝ, працюючѝ для хлѣба, жiючѝ якъ Богъ давъ, не маючѝ понадъ змысловѝ жадныхъ иншихъ забагъ, жадныхъ утѣхъ; ихъ свѣтоглядъ вузкiй, обмежаючiй ся на щоденне житє, знаючiй о матеріяльныхъ тôлько потребахъ чоловѣка. И добре имъ зъ такимъ житємъ; але чи одвѣтне оно правдивôй гôдности чоловѣка — то вже инше питанє. А зновъ другихъ людей не задоволитъ таке житє: они утворяютъ въ своѣй души образъ совершенного чоловѣка, и своимъ житємъ стараютъ ся тому образови уподобити. Уважаючи своє житє даромъ, зъ котрого прійде здати строгiй рахунокъ, а себе самыхъ истотами, въ котрыхъ тлѣє искра походяча ôдъ Найвысшого Совершеньства, — стараютъ ся они, о скôлько можь, ту искру зберегчи чистою, свѣдомѝ, що щастє єсть не въ уживаню всякихъ свѣтовыхъ розкошей, а въ сповненю великихъ обовязкôвъ, якѝ житє на нихъ вкладаєт. А житє тоє понимаютъ они духово, назначаютъ єму певну духову, незмѣнну цѣль, и до цѣли сеи стремлячи жиютъ они не для себе, а для усовершеня людского роду, для осягненя и розширеня загального добра и щастя.

Такъ житє людске на земли двоякiй прибираєт напрямъ: одниѝ суть слугами змысловости, другiй слугами идеалу. Такъ сей, якъ и другiй напрямъ маєт свôй початокъ ôдъ выхованя. И не чому иншому, якъ выхованю тôлько приписати треба, що одниѝ люде суть плохѝ и несталѝ, иншѝ зъ характеромъ; одниѝ змысловѝ, иншѝ жiючѝ пôслѣ засадъ тои правды, котрôй поклоняютъ ся; одниѝ самолюбы, безпощадниѝ взглядомъ другихъ, легкодушниѝ взглядомъ справъ, за котрѝ иншѝ и маєтокъ и житє жертвовати готовѝ.

Котружь дорогу выбере мати, выховуючи свого любимця? Она знаючи, що въ выхованю двѣ суть дороги, зъ котрыхъ одна веде до вывысшеня, а друга до убитя духа, певно не буде много намышляти ся — и не лишитъ розвою дѣтины самому собѣ, бо рôдъ людскiй занадто змысловый, щобы духъ самъ зъ себе надъ тѣлесностею мôгъ одолѣти.

Розумна мати, дбаючa о добро своєи дѣтины, прiйме ю яко скарбъ Богомъ ѣй повѣреный, и займе ся єи выхованємъ такъ, щобы дѣтина взрастаючи щоразъ бôльше понимала и сповняла духове своє призначенє; щобы она въ домѣ вже переняла ся службою идеаламъ, и выходячи въ свѣтъ полюбила правду, причинила ся до ширеня правдивого добра, и жиючи не находила скорше ôдпочинку, доки душа не вступитъ въ тѣ краины, где предчуване и бажане щастє на вѣки посяде.

Такъ, по конець свого вѣку, повиненъ кождый въ сповняню того, що добре и правдиве, не уставати, и молоду душу повинна мати ôдъ самыхъ початкôвъ до милованя добра и правды наклоняти. Щастє повинно бути цѣлею материньского выхованя; а тревале єсть оно тогды, єсли опираєт ся на тревалыхъ и вѣчныхъ основахъ. На пѣску будувалабы мати, єслибы уважала найбôльшимъ щастємъ своєи дѣтины богацтво, замужнôсть, матеріяльне утриманє: бо ктожь не знаєт, якъ часто такѝ рахубы заводятъ, и щастя зовсѣмъ не приносятъ? Щастємъ называємо внутренне власне задоволенє, а таке щастє подасть намъ тôлько пôзнанє и сповнюванє правдивого нашого призначеня, о котрôмъ первѝ науки катехизму голосятъ: „Люби Бога надъ все, люби ближнёго якъ самого себе.“

Въ тыхъ то найвысшихъ правдахъ лежитъ вся цѣль материньского выхованя. Тѣ тôлько правды могутъ здѣлати поколѣнє характернымъ, люблячимъ народъ, свято хоронячимъ вѣру и мову удѣлену Богомъ; тѣ правды, належито понятѝ, выховаютъ націи новѝ, вѣруючѝ и для великои цѣли жiючѝ родины, бо ихъ житє буде тогды посвячене для ширеня царства Божого на земли межи тымъ ôдломомъ людскости, котрый Богъ по своѣй воли сотворивъ и черезъ вѣки утримавъ, щобы ôнъ не змѣнивъ ся а сповнивъ зъ честею и хвалою велике своє призначенє. Тымъ ôдломомъ єсть — р у с к i й н а р ôд ъ.

Становиско матери.

Суть философы, котрѝ радѣбы вмовити въ чоловѣка, що рôдъ людскiй то лишь дальша, поправна раса малпъ, або иншихъ звѣрятъ. Въ певнôмъ взглядѣ може се и правда: тымъ принаймѣѝ можь бы выголковати появу, що богато людей и доси своимъ житємъ такъ мало рôжнятъ ся ôдъ своихъ прародичѣвъ...

Але мати рускаго дитяти буде памятала, що она єсть рускою матерею; що на єи сумлѣню спочиваєт обовязокъ тому ôдломови людского роду, котрый Богъ сотворивъ и чудесно дотеперь яко рускiй народъ утримуєт, выховати нового, для того народу придатного члена. Не єсть то „игра натуры“, якъ кажутъ, єсли одинъ народитъ ся Русиномъ, иншiй Чехомъ, або Нѣмцемъ; нѣ, кождый новонародженый членъ народу єсть даромъ Божимъ для самого народу; кождый приноситъ зъ собою дрѣмаючѝ здôбности, котрѝ выкрыти и для добра народу ужити єсть обовязкомъ тыхъ, котрѝ єго выховуютъ. Чижь того не ствердженютъ намъ многѝ племена, згинувшѝ зъ землѣ не черезъ вôйны або поморы,

а єдино для того, що они сповнили вже на земли цѣль, до котрои Богъ ихъ покликавъ, або що не хотѣли єи сповнити зъ власнои вины? Тай зважмо єще, скôлько-то здôбностейôдкрыто лишь припадково, а скôлько ихъ загибає єдино тому, що выхователѣ не умѣли ихъ ôдкрыти. Тожь єще разъ: кождый новонародженый Русинъ, чи Русинка, єсть даромъ для самого народу, и єсли наша народность не вымирає єще, анѣ не зливає ся зъ другою — якъ се стало ся зъ Гунами, Аварами, Литовцями, або якъ дѣє ся зъ Индіянами Америки — то дѣє ся се тому, що Провѣдѣнє не хоче єще нашои заглады, що намъ можливо єще досягнути совершенъства, якимъ Богъ выбранѣ народы надѣляє.

Але се не стане ся чудомъ. Въ нашѣ руки зложена наша доля: якъ выберемо, таку будемо мати долю. Ложею єсть, що вороги намъ на перешкодѣ; они суть для насъ пробнымъ тôлько каменемъ, чи здужаємо єще самѣ зъ себе вытворити ту моральну силу, котра булабы свѣдоцтвомъ нашои животности.

Усовершенє народности не стане ся чудомъ, — самѣ мусимо до него стремити, самѣ мусимо єго выбороти. А найважнѣйшу задачу въ сѣй борбѣ має руска мати, котра має выховувати нове поколѣнє для народности. Єсли матери нашѣ забудутъ, що они суть матерями рускихъ дѣтей; єсли они забудутъ, що Богъ повѣряючи имъ нове поколѣнє зложивъ найважнѣйшу часть долѣ народнои въ ихъ руки; єсли они то поколѣнє не выховаютъ для народу, якъ сего хотѣвъ Той, що давъ имъ тѣ рускѣ немовлята, зъ котрыхъ при добрôмъ выхованю булибы може найсвѣтлѣйшѣ поборники Божои правды въ рускôй земли, — то они первѣ спротивляютъ ся Божôй воли, котра нашь народъ хоче зберегчи, — и тяжкій за се прійде имъ зложити рахунокъ!

Тожь мати выховуюча руску дѣтину повинна памятати на се; она повинна не забувати, що стала ся р у с к о ю матерею, що р у с к у Богъ давъ ѣй дѣтину. До неи виправдѣ належитъ тая дѣтина, але руска земля носитъ ю и прокормляє, руска пѣсня колысала ю до сну, рускою мовою выражає она свои мысли; межи рускимъ ародомъ она взрастає и ввôйде выростши въ руску соспôльность. А єсли рôдна руска мова не була первою бесѣдою дѣтины, то мати сему винна, и одинъ грѣхъ бôльше на єи совѣсти, бо зъ Божои волѣ не иншôй а рускôй родинѣ була дѣтина ся дана. Колижь выростши дѣтина ôдрече ся свого роду, тогды зновъ на матерь спадає вина, бо таке выреченє свѣдчитъ найлучше, що мати не була правдивою матерею, що дѣтины не умѣла выховати по Божôй воли.

Не досыть то, бути Русинкою ино по метрицѣ, або хотяйбы и зъ мовы. Котра образована женщина не знає литературы, исторіи, живобыту свого народу, та тôлько вдирає ся въ святыню матерей. Якжежъ: чи годитъ ся брати на себе обовязки, о котрыхъ не маємо понятя, до котрыхъ мы зовсѣмъ або лишь мало приготовленѣ? Чижь годитъ ся, щобы ктось принимавъ имя, котре єму зовсѣмъ не принależитъ?... Мати рускои дѣтины! Чи знана тобѣ опѣкуньча рука, чуваюча надъ рускимъ родомъ, котра присудила, щобы въ родѣ тôмъ не було можновладства, а рôвность и братерство, воля и ладъ єдино людовый? Чи знанѣ тобѣ тѣ звѣзды, котрѣ тою опѣкуньчою рукою зôсланѣ освѣчали темряву, въ котру народъ тяжко досвѣдченый попавъ, котрѣ рожбуджали єго до нового житя, розкрывали єму всю красу и силу руского слова? Твоя дѣтина проговоритъ; чи здужаєшь ты навчити єѣ красивои, незрôвнанои рôднои мовы, сама може не дужето нею владѣючи? заспѣвати ѣй пѣсню, котра разъ почута въ серци на вѣки гомôнъ оставитъ? росказати про рицарѣвъ, до котрыхъ прилягне серце всею молодчою силою? вказати на бувальщину и на раны и ожиданя теперѣшности?... Дѣгина, доня твоя, пôдросте; ты схочешь для неи взяти взорець въ поблизкôмъ двôрку; модну ляльочку зъ неи зробишь, слабостокъ паньскихъ єи навчишь, о єи замужю задумаєшь; и таку схочешь ю ôддати, щобы стала ся матерею — на погибель рускому племени!? Ой тяжка-то буде одвѣчальность передъ Богомъ, що самовôльно захотѣлась згладити дѣло Єго рукъ, затроити Нимъ утримованый народъ въ найдотклившôмъ мѣсци!?

Не таке становиско рускои матери! Она буде памятати, що єсть матерею рускои дѣтины, що найсвятѣйшѣ, найживотнѣйшѣ справы народу, бо выхованє новыхъ, дѣйствуючихъ и вѣруючихъ поколѣнь въ єи руки ôддане. Она на се не забуде нѣ на хвилю; недостатки въ народнôмъ образованю покрыє она, доповнитъ сумлѣнною лектурою; перейде дѣѣ бувальщины, розкрыє передъ духовыми своими очима могилы, и воскреснутъ передъ нею борцѣ за народню славу и волю. Ôдъ ихъ виду она одушевитъ ся и одушевленє тоє передасть дѣтинѣ зъ молокомъ своихъ грудей, зъ спѣвомъ своихъ пѣсень, зъ горячостею своихъ оповѣдань. Нѣ на хвилю не спочине она, щобы зъ поступомъ дѣлъ и ожиданъ народу не обзнакомити ся; нѣ на хвилю не забуде о достоинствѣ своєи народности, не понижитъ єи бракомъ вѣдомости о народныхъ дѣлахъ, легковаженємъ народнои мовы въ товариствѣ. Дôмъ єи буде рускій, окруженє руске; и выховає она зъ хлопця мужчину, зъ дѣвчины дѣвицю, а одно и друге идучи въ дальшій свѣтъ буде розсадникомъ руского духа. Така дѣвиця мовь зоря засвѣтитъ на рускôмъ небосклонѣ, и угнутъ передъ єи любвою до народу чоло всѣ, и застыдаютъ ся легкодушнѣ, котрымъ ôтчина и въ снѣ не приснила ся. Идеалъ рускои женьщины-дѣвицѣ заведе и тыхъ послѣдныхъ до трону матери-ôтчины, котрои они ôдчужили ся, а котрои умилованє буде имъ заразомъ порукою ихъ власного, тревалого щастя. (Дальше буде).

КАЛИТКА.

(Оповѣла Ю. М. Ш.)

Я все кажу: нема то, якъ нашѣ бабуня! Не знаютъ они, що то старечѣ уломности та слабости, хотяй пережили вже осьмый десятокъ лѣтъ. Лице ихъ єще заѣдно свѣже, морщинъ якôбы не було, духъ єще заѣдно крѣпкій, серце завсѣгды молоде, — завсѣгды бабуня нашѣ ярка, весела, здорова. На одно тôлько ужаляюсь часто, що вже слабый вархъ та слабый слухъ: „Старôсть не радôсть, дѣточки мои, уже не виджу та не дочуваю“.

Але слова словами... Мы знаємо, що бабуня чує все що чути хоче, и видитъ все що видѣти бажає; видитъ навѣть, коли схиливши голову дивитъ ся поверхъ свои окуляры...

О, кобъ то якій Рембрандъ гарне єи обличє ôдмалѣвавъ! Гôдне пеняля доброго маляря тоє честне, достойне лице, и тіи правильнѣ черты, що не пострадали и доси повабы; тай усмѣхъ єи такій солодкій, лагôдный, а въ очахъ читаєшь доброту та сердечну любовь... Догадаєшь ся легко, якъ красною колись була. И теперь єще красна — а особливо коли одна зъ внучокъ срѣбне волосє въ кучеры коло єи милого лиця хорошо уладитъ. Чижь треба єще казати, що бабуня єсть утѣхою цѣлои родины, що мы всѣ тѣшимось нею, всѣ ю величаємо? Єсли що найменшого ѣй достає, вже въ цѣлôй семіи неспокôй та тревога, — а щожь доперва, коли бабуня

мают клопôтъ гôркій, якъ то въ людскôмъ житю часто приключаєсь...

Одного лѣтного дня сидимо въ огородѣ, въ альтанцѣ, читаємо книжку. Книжка була нѣмецка. Много въ нѣй цѣкавыхъ повѣстокъ зъ житя родинного, а всѣ росказанѝ такъ живо, такъ принадно, зъ такою правдою, що годѣ було зъ книжкою розстатись. Я читаю, а бабуня и сестры слухають. Неразъ бувало прибѣгне служниця: „Идѣтъ, панночки, кличутъ до обѣду“ — то знов: „Идѣтъ, панночки, гостѣ дома!“ — а намъ и ôдорватись тяжко, сидимо, якôбы приковавъ кто до тои альтанки. Ой, було черезъ ту книжку богато грызоты, дôставалось богато доганокъ — и менѣ, и моимъ сестрамъ.

Отъ, якъ кажу, одного лѣтного дня читали мы зъ тои книжки. Була то повѣстка: „Пригоды старои тѣтки“.

„Щожь, бабуню — а якôбы то мы описали пригоды зъ вашого житя?... Булобы въ науку и намъ и другимъ людямъ“.

„Яка наука? яке моє житя, дѣточки?.. Тôлько моєго щастя, що тѣшусь вами, що молюсь за васъ...“

Але зъ того часу все менѣ на гадцѣ, описати житє старушки. Тай сестры все мене намавляютъ: — „Пиши, кажутъ, ты старша, ты лучше зумѣешь, тобѣ давъ Богъ таланъ до письма“.

Отъ и стала я писати. Не подивуйте: початокъ тяжкій, гадки чогось соромливѝ, несмѣлѝ — не такъ уложились на паперѣ, якъ я ихъ придумала. Тай нѣкуды правды дѣти, не въ однôмъ запожичилась въ „Пригодахъ старои тѣтки“. Якось слѣдомъ за розумною людиною и менѣ ити безпечнѣйше.

Въ день родинъ даровали мы бабуни красну калитку. Подарокъ тотъ видимо сподобавъ ся, а щобъ указати вдоволенє, вложили бабуня значну суму грошей и носили калитку при собѣ.

Бувало въ красны дни выходимо разомъ на прохôдъ. Разъ вертаючи домôвъ стрѣтили мы старця просящого милостынѣ. Бабуня сягнула до кишенѣ, але не найшла въ нѣй калитки — стала затревожена, блѣда...

Вмовляємо, якъ можемъ, потѣшаємо. „Чого журитись? — кажемо — невелика то страта, а може дома лишилась калитка?...“ Але надармо шукаємо дома, надармо шукаємо дорогою, котрою мы на прохôдъ ходили— нема и слѣду, счезла калитка мовь у водѣ камѣнь!

Такъ вже кôлька дней минуло, бабуня себе не тямитъ.

„Не жалую грошей — повтаряла бувало — але така втрата вѣщує лихо. Хотяй въ забобоны вѣрити грѣхъ, але годѣ: таки тревога за серце хватає, таки не маю супокою, мои дѣти“.

Зôбралась семія на нараду, якимъ бы то дѣломъ заклопотану бабуню успокоити. Прийшла менѣ щаслива гадка до головы.

„Нема рады — кажу — для спокою бабунѣ мусимо взяти ся на способы. Купѣмъ таку саму калитку, тай скажемо, що хтось знайшовъ та принѣсъ“.

„Хорошо, купѣмъ!... Тôлько треба попередъ знати, що находилось въ калитцѣ?“ кажутъ наша мати.

„То хиба за обѣдомъ вывѣдаємось!“

„Тôлько памятайте, щобы повести дѣло спосôбно, зручно... бо бабуня нашѝ догадлива“.

А коли при обѣдѣ бабуня зъ великого горя ѣсти не хотѣли, старалисмо ся ю потѣшити, а при тôй спосôбности выпытати ся, про що намъ було треба.

„Щожь, — кажемо, — прецѣнь то невеликій маєтокъ втративъ ся... Щожь могло въ калитцѣ бути?“

„О скôлько тямлю, було тамъ пять червôнцѣвъ, три срѣбнѝ пятачки и кôлька шелюгôвъ, котрѝ завсѣгды для жебракôвъ при собѣ маю. Та не такъ за тѝ гроши жаль, якъ за дорогу памятку, яка ховалась въ калитцѣ. Охъ Господи, кобы менѣ той медаль не запропастивъ ся!..“

„Та якій медаль?“ пытаємо въ одинъ голосъ.

„То памятка моєи молодости. Буламь єще молодою дѣвчиною, колимь зъ покôйнымъ отцемъ поѣхала въ нашѝ горы, въ гостину до сродникôвъ. Давнѝ то часы, вже бôльше 60 лѣтъ тому... Въ нашихъ горахъ було тогды дуже небезпечно — скрôзь увивали ся опрышки — не то на дорозѣ, але и въ селѣ, въ власнôмъ домѣ було можь сподѣвати ся кождои хвилѣ тыхъ непевныхъ гостей. Все бувало тôлько чути: тамъ якогось пана на дорозѣ опали, тамъ богацку хату ограбили, тамъ якогось жида повѣсили...

„Якъ нынѣ тямлю: була середа, коли мы, въ Сколѣмъ переночувавши, выбрались гостинцемъ въ дальшу дорогу. Гостинець людный, не було чого боятись. Уѣхали зъ пôвъ милѣ до мѣстця, где зъ гостинця веде дорога до Гребенного.

„Околиця прекрасна! По обохъ сторонахъ горы покрытѝ лѣсами, а гостинець веде побôчь рѣки — ѣдешь мовь якимъ проваломъ. Мене все ту заняло: кождый вершокъ, кожда дебра, кожда дорôжка. Про все допытуюсь, все рада знати.

„Отъ якъ доѣхали до тои Гребенôвскои дороги, пытаю ся отця: А для чого зовутъ тоє село Гребеннымъ?

„„Богато-бъ росказовати — ôдповѣли отець. — Ту въ давнину велика кровава вôйна була, богато ту людей погибло — отъ зъ того и Гребенне, бо тутъ убитѝ тѣла погребано...““

„Мене єще бôльше зняла цѣкавôсть. Знов допытуюсь, яка то була вôйна, якъ можь було у тыхъ дебрахъ та пропастяхъ воювати. А отець такъ на те мовивъ:

„„На тыхъ поляхъ воювали зъ собою два князѣ, два рôднѝ братя, оба роду рускаго, оба сыны Володимира Великого, крестителя Руси. Старшій братъ Святополкъ хотѣвъ молодшому Святославови ôдобрати нашу землю; послѣдній, не могучи опертись, зъ войскомъ утѣкъ въ горы, але єго догнавъ Святополкъ на поляхъ Гребенного и ту зъ множествомъ войска убивъ. Отъ на тôй долинѣ, недалеко ôдъ села, стоитъ єще до нынѣ Святославова могила““.

„Отець казавъ вздержати конѣ на гостинци. Мы высѣли зъ воза, пôйшли оглянути Святославову могилу. Зôйшли на невеличку рôвнину, надъ рѣку Опôръ, що плыве у стôпъ горы.

„Могила при самôй рѣчцѣ. Надъ могилою стосы терня и галузя. Якъ пôзнѣйше мы довѣдались, люде тамошнѝ кидаютъ терне на могилу, щобы звѣры (дики) єи не розрыли. То роблятъ верховинцѣ зъ чести для гробу, въ память, що на тôмъ мѣстци братъ убивъ брата.

„Дивимось на могилу и на величавый Зелемѣнь, ту найвысшу гору въ околици Сколєго, коли чуємо розпачливый крикъ на гостинци. Чотыри опрышки, зъ топорами и пистолетами, кинулись на вôзника, ôдпняли коней зъ воза — одинъ погнавъ кôньми дорогою до Гребенного, а прочѝ три зъ вымѣреными пистолетами кинулись летомъ лискавицѣ просто на насъ... Ратунокъ бувъ неможливый, о помôчь кликати годѣ: одно слово приправити могло о смерть.

„Уже въ половинѣ дороги находились опрышки, якъ на гостинци роздавъ ся выстрѣлъ... Опрышки зъ страхомъ опинились... По хвили зъ недалекои горы ктось храпливо три разы закракавъ и въ млѣ ока опрышки звернули въ бôкъ и счезли въ горахъ мовь не були...

„Небавкомъ загадка розъяснилась. Зъ Гребенного надъѣхала фѣра — на нѣй чотыри молодѝ люде. Якъ звычайно тогды въ горахъ, всѣ були узброєнѝ. Видячи чоловѣка, утѣкаючого зъ кôньми, догадались за якійсь рабунокъ и возвали єго станути. Але опрышокъ погнавъ стрѣлою напередъ. Одинъ зъ подорожныхъ стрѣливъ, та хоть не влучивъ, але тымъ выстрѣломъ выбавивъ насъ зъ небезпеченьства. Подорожнѝ указались намъ мовь ангелы-хранителѣ въ найбôльшôй потребѣ...

„Молодѝ люде забрали насъ зъ собою, до Сколєго. Тамъ мы наняли коней и своєю фѣрою повернули назадъ до дому. Ôдôйшла вже була охота, ѣхати другій разъ до сродникôвъ въ гостину.

„Въ память тои хвилѣ, въ заслугу за уратованє житя, всѣ чотыри молодцѣ дôстали почестнѝ медалѣ зъ рукъ Стрыйского старосты, котрому про той выпадокъ донесено. Дѣялось то року 1816. Пôзнѣйше одинъ зъ тыхъ мужчинъ, що за опрышкомъ стрѣливъ — а бувъ нимъ вашъ покойный дѣдусь, — одержавъ єще и другу надгороду: серце и руку — вашои бабунѣ...

„Ôдъ того часу ношу я медаль той при собѣ. А теперь пропала дорога памятка, пригадуюча особу дорогу и чувства, котрѝ колись серце вдячностею наповняли... О, кобы то Богъ помôгъ ôднайти медаль!“

Ажь теперь поняли мы жаль бабунѣ надъ такъ великою втратою, але не умѣли зарадити.

„Єдиный способôъ — кажутъ мати — оголосѣмъ надгороду за звернєнє згубы“.

„Я думаю — каже сестра — звѣстити урядъ, нехай перетрясаютъ всѣ домы нашого мѣсточка!“

„А я — каже малый мôй братчикъ — найлѣпше волѣвбымь, щобы выбубнювали по цѣлôмъ мѣстѣ о тôй згубѣ. Я дуже тѝ бубны люблю...“

Хочь якъ тяжко було бабуни, а на бесѣду малого хлопчика усмѣхнулась. По хвили сказала: „Не поможе ту нѣ надгорода, нѣ урядъ. Тай годѣ за таку марницю зводити ревизію на честнѝ домы! Я знаю лишь одну помôчь: я лишь на святого Антонія уповаю!..“ И по тыхъ словахъ встали бабуня ôдъ стола и, якъ звычайно по обѣдѣ, ôдôйшли до спальнои комнаты.

Мы тымчасомъ утворили зновъ фамилійну раду.

Зъ калиткою, думали мы, не буде великихъ клопотôвъ. Въ склепѣ, где мы куповали подарокъ для бабунѣ, находилась єще друга калитка подобнѣсенька до згубленои. Може та друга єще не спродана...

Зъ грôшми пôйшло такожь легко.

„Я даю червôнцѣ“ — сказала мати.

„А я срѣбнѝ пятачки“ — каже моя сестра.

Венъяминки нашои семіи, мôй наймолодшій братъ и наша мала сестрѣниця, хотѣли такожь причинити ся до спôльного дѣла.

„Я маю досыть шелюгôвъ“ — каже одно — „дамь охотно бабуни“.

„А я принесу двоячка зъ моєи скарбонки“ — загомонѣвъ радôстно малый, котрому цѣла та исторія велику утѣху справляла.

„Ну, хорошо — замѣтила мати — гроши булибы, але якъ роздобудемо памятный медаль для бабунѣ?“

Згадка про медаль наповнила насъ зновъ смуткомъ, мы звѣсили головы, порадити не умѣли. То медаль зъ року 1816 — кто годенъ подôбный роздобути?

Кôлька дней такъ минуло и не знали мы, що робити, ажь одинъ случай напровадивъ мене на спасительну гадку. (Конець буде)

Про весѣльнѝ пѣсни рускаго народу.

(*Написавъ Корн. Заклинськѝй.*)

Весѣльнѝ пѣсни се одна зъ найкрасшихъ галузей народнои поезіи нашои; въ нихъ велика сила народнои фантазіи, глубоке чувство и естетичнôсть найлучше проявляютъ ся. Въ пѣсняхъ весѣльныхъ бачимо душевну сторону нашого народу мовь въ зеркалѣ, ту розкрываєнародъ всю свою думку, всѣ свои погляды на житє и родину; ту бачимо, якъ сильно бьє кожде серце, яке вразливе чуте, яка ревнôсть у тыхъ на першій поглядъ зимныхъ и байдужихъ людей. Головно ôдзначаютъ ся весѣльнѝ пѣсни тымъ, що суть сумнѝ, що ôдъ нихъ вѣє духъ якоись невысказаной туги та жалю. Якажь причина того появу? Чому не радуєся, не тѣшитъ ся молода своимъ замужемъ; чого плачутъ батько и мати благословлячи доню пôдъ вѣнець, ôддаючи єѣ за добрыхъ людей? Молода часто иде за-мужь по добрôй воли и охотѣ, за кого сама схотѣла — не завсѣгды єи силуютъ за нелюба, — а однакъ весѣльнѝ пѣсни такѝ сумнѝ, и молодята и ихъ родичѣ кôлько то на весѣлю не наплачутъ ся!...

Вже записувателѣ народныхъ пѣсень замѣтили той сумный настрôй весѣльныхъ пѣсень (ладканокъ), замѣтили, що на весѣлю буває много сценъ дуже трогательныхъ и жалосливыхъ, буває много плачу. Мы бачимо слезы не тôлько у молоденькои княгинѣ и у єи матери; такожь старый батько заплаче разъ и другій, не знаючи, яка доля буде єго любôй дони; ба и молодому князеви не одна слеза въ очахъ заблысне. Се все здаєся противне такому обрядови якъ весѣле, однакъ подумавши, середъ якихъ обставинъ находятъ ся молодѝ и ихъ родичѣ, почувши одну-другу весѣльну пѣсню, побачимо, що той смуткокъ и тую повагу весѣльныхъ ладканокъ зовсѣмъ можь оправдати. Молода княгиня выховала ся въ батькôвскôй хатѣ пôдъ доглядомъ родичѣвъ, не знає бôльше свѣта крôмъ свого села, а по весѣлю треба ѣй покинути родичѣвъ, пôйти межи чужихъ людей, въ чужу семію, гдеколи и въ чуже село, пôдъ доглядъ дуже неласкавои свекрухи. Молодôй здаєся, що лишаючи батькôвскѝ пороги теряє своє щастє, що ѣй нѣгде не буде такъ добре, якъ у батька. Якъ отже ѣй не плакати и не тужити?... Такъ само думаєе молодець покидаючи батькôвску хату; и ôнъ неразъ заплаче, заплаче бодай на самотѣ, зъ далека ôдъ людей, где тôлько мати запримѣтитъ часами єго слезы...

Пѣсни весѣльнѝ суть дуже хорошѝ своимъ укладомъ и змѣстомъ; въ нихъ спôзнаємо, яке нѣжне сердечне чувство у тыхъ часто нахмуреныхъ батькôвъ, у тыхъ клопотливыхъ матерей, и якѝ глубокѝ мысли крыютъ ся въ тыхъ повсюды спѣваныхъ ладканкахъ.

Перейдемо теперь цѣле весѣлє, почавши ôдъ сватаня, и приглянемъ ся, яку думку думаютъ молодѝ и ихъ родичѣ, щó дѣє ся въ души матери, коли она свою єдину доню благословитъ доброю долею и вѣкомъ довгимъ...

I. Сватане.

Живе молода у батька весела мовь та пташка щебетлива, не журитъ ся нѣчимъ, мало и знає, що єсть якесь

лихо на свѣтѣ; ажь ту єѣ сватаютъ. Она не рада, не тѣшитъ ся замужемъ, не всмѣхає ся до него, знаючи, що ѣй свѣтъ завяжутъ, а душа вѣщує лиху долю. Тожь она проситъ батька, щобы єи ще не дававъ за-мужь.

Да гудѣтъ голубы,
Куйте зазулѣ,
Щебечѣтъ соловейки
Та задайте тугу
Темному лугу
И моєму панъ-отченьку,
Що ôнъ мя дає,
Свѣтъ менѣ завязує.

Однакъ батько не мôгъ чи не хотѣвъ послухати и принявъ старостôвъ; не въ силѣ она була батька ублагати, конечнôсть велѣла не цурати ся добрыхъ людей, що нагодили ся. Батько хотяй самъ добре знає, що єго дони нѣгде красше не буде якъ въ батькôвскôй хатѣ, згодивъ ся ôддати єѣ за-мужь. Вже она засватана, судьба єи ôдмѣнитъ ся, молода покине батька-матерь и перейде до чоловѣка, однакъ она не знає добре оцѣнити, що єи чекає, не знає, за чимъ бôльше а за чимъ менше жалувати. Ѣй зразу здає ся, що найбôльше буде жалко оставити зѣля та квѣтки, що въ нихъ, дѣвуючи, прибиралась. Але батько лучше свѣдомый, яка доля єи чекає и за чимъ ѣй найбôльше треба жалувати: — „Не верне ся молодый вѣкъ твôй безжурный, не вернутъ ся молодй лѣта прожитй въ батькôвскôй хатѣ!“...

Маруся ходитъ по новôмъ дворѣ, та проситъ батька, щобы не впускавъ боярôвъ молодого, бо они коніками вытопчутъ винніи квѣты. Батько каже:

Ой не жалуй, дитя моє, винныхъ квѣтъ,
Ой пожалуй, дитя моє, молодыхъ лѣтъ;
Ещежь твои винній квѣты изрєстутъ ся,
Батьковй роскоши поминутъ ся —
Поминутъ ся, дитя моє, такъ якъ бачишь:
Не разъ не два, дитя моє, заплачешь.

2. Спросины.

Прийшла пора, що вже має зачинати ся весѣлє. Треба молодôй Маруси пошукати (спросити) дружокъ, щобъ ѣй послужили при весѣлю, помогли ѣй красно розпрощатись зъ молодымъ вѣкомъ дѣвочимъ. Не знає Марусенька, кого просити въ дружки, всѣ подруги ѣй зарôвно дорогй, треба когось порадити ся. Батько и мати се єдинй порадники дочцѣ, они ѣй дадутъ совѣтъ добрый и скажутъ правдоньку щиру. Тожь молода збираючи дружокъ до весѣля, проситъ порады у батька. Пѣсню такого змѣсту находимо въ Квѣтчиной „Маруси“; та пѣсня така сумна, що Марусина мати стала тяжко плакати, коли дружки заспѣвали.

Ту пѣсню находимо такожь въ зборникахъ весѣльныхъ пѣсень. Въ новôмъ домѣ край села чогось дуже рано засвѣчено — се Маруся выбирає ся въ село за подругами:

Марусенька встала,
Косу чесала, батенька пытала:
Ой порадь мене,
Мôй батеньку,
Кого въ дружечки брати?

И когожь ѣй лучше взяти въ дружки, якъ не одну зъ своихъ подругъ-товаришокъ:

Бери доненько,
Собѣ рôвненьку,
Щобъ не було гнѣвненько.

Однакъ батько видно забувъ, що пôсля закону дружкою старшою повинна бути близька своячка молодого або молодои, бо все родина скорше добра бажає, якъ чужй люде. Тожь батько говоритъ дальше:

Садови доненько
И высше и низше,
А свою родиноньку близше.

Пора и молодому выбирати ся въ село та запросити товаришѣвъ, щобы єму послужили при весѣлю, щобы єму яко князеви були боярами. Отъ ôнъ такожь просигъ батька и матери о пораду: скôлько єму бояръ спрошувати?

Радитъ ся Ивасенько
Своєго батенька:
Порадь менѣ, батеньку,
Якъ много бояръ брати?..
Сыноньку Ивасеньку:
Що тя силонька зможе,
Господь Богъ допоможе!
* *
*
Порадь мене, ненько,
Якъ рôдну дитинку,
Котрыхъ бояръ брати?
Пораджу тя, сынку,
Якъ рôдну дитинку:
Не бери сынку чужую,
Бери рôдну родинку!

Зôйшли ся Марусинй подруги-дружки и пôйшли зъ нею въ село, спрошуваги людей на весѣлє и просити о благословеньство. Обôйшла Маруся всѣ дворы, поклонила ся всѣмъ ôдъ найстаршого до малои дитины, але нѣгде ѣй не було такъ жалко, якъ въ батькôвскôмъ дворѣ. Тутъ подумала собѣ, що за короткій часъ покине хату, где выховалась, где выросла и вѣкъ дѣвочій прожила. Она заплакала, вернувши зъ села.

Молода Марусенька
Всѣ дворонъки сходила,
Слезоньки не вронила.
Ой скоро на свôй прийшла,
Тяженько заплакала:
Ой дворе-жь мôй, дворе,
Тожемь я ти тяженька!
Ой не такъ дворонькови,
Якъ свому батенькови...

3. Вѣнкоплетины.

Зачинає ся весѣлє. Молода назбирала собѣ зеленого барвѣнку и ярои руты, бо зôйдутъ ся поплетницѣ и сплетутъ вѣнокъ, що въ нѣмъ молода Марусенька буде красовати ся послѣдній разъ на весѣлю. Пôзнѣйше она того вѣнка на голову вже не надѣне, не буде вже тѣшити ся квѣтками, не буде безжурна и весела выспѣвувати пѣсни,— она покине свои квѣтки и забуде свои спѣванки...

Чомужь бо ты, Марцуненько, не плачешь?
Вже другій разъ панянкою не будешь,
Свои славній квѣточки зашпуришь,
Свои давній спѣваночки забудешь.

Вѣнкоплетины не веселй для молодои, они ѣй нагадуютъ, що приходитъ рѣшуча хвиля, котрои нѣкто не въ силѣ буде ôдмѣнити, именно розлука зъ батькомъ-матерею. Молода радабы утечи куды, сховати ся передъ тою хвилею, проволѣчи єѣ якъ найдовше. Недаромъ поплетницѣ плетучи вѣнки и не бачучи молодои ладкаютъ:

Ой дивно намъ, дивно:
Марисунѣ не видно,
Вѣночка ся збояла,
До свѣтлоньки ся сховала.

Та отъ вже вѣночокъ готовый, лежитъ на столѣ на двохъ колачахъ и нѣкуды Маруси сховати ся передъ нимъ. Вскорѣ она убере єго послѣдній разъ на голову и стане пôдъ вѣнець царскій, що ѣй завяже свѣтъ, и нѣкто не буде въ силѣ єго розвязати. Якъ же ѣй не заплакати побачивши той послѣдній вѣнокъ? Ôнъ теперь выдає ся такій красный, а єго уплели зъ квѣтокъ, котрыхъ она доглядала, котрй она выкохала.

Ой встань, Марусю, не сиди —
На свôй ся вѣночокъ подиви:
Вплелисьмо вѣночокъ вдатный,
Алежь бо и остатный...
„Ой вѣнку мôй, вѣнку, зъ зеленого барвѣнку,
Купуваламь тя въ ринку, замыкаламь тя въ скринку,
А теперь я тя рушу, бо заплакати мушу!

Сей вѣнокъ то будучнôсть молодои — ôнъ ѣй принесе добру, або лиху долю. Взявши єго на голову вôйде она въ нове житє, прийме на себе новѝ обовязки, стане самостôйною газдынею въ новôй семіи. Але чи буде она щаслива, чи зможе выповнити всѣ тѝ обовязки? Ту молода здає ся на волю Божу:

Приступай, Марійко, до столу,
Помоль ся Пану-Богу,
Поклонь ся вѣнку свому,
Чей бы бувъ щасливенькій!

4. Выпытуване долѣ.

Таку надпись даємо сѣй части пѣсень весѣльныхъ, где молода пытає ся родичѣвъ, чужихъ людей, ба навѣть вѣщихъ птахôвъ, яка доля єи чекає въ замужю, чи буде свекоръ для неи батькомъ, чи пожалує єѣ свекруха якъ рôдна мати.

Вже поплетницѣ поплели вѣнокъ, въ котрôмъ молода Марусенька має стати до шлюбу, однакъ она не знає, яка доля буде въ замужю, якій буде для неи чоловѣкъ. Пытає найперше зазулѣ, слухає, яку долю буде она ѣй вѣщувати. Але саме тогды, коли молода слухала єи голосу, зазуля закувала дуже жалôбно и притулилась головкою до листочка. Се лиха ворожба для молодои.

Ой кувала зазуленька у садочку,
Прихиливши головоньку къ листочку,
Що не буде садъ зимою зеленѣти;
Щежь она куючи казала,
Що не буду у свекрухи
Якъ у мати мала...

Однакъ Маруся єще не име вѣры пташцѣ-зазули. Идучи пôдъ вѣнокъ она почала благати батька, щобы вѣщувавъ, яка доля постигне єѣ на широкôмъ свѣтѣ. Старый батько тымъ зажурився ся, бо єму тяжко угадати, яка буде доля дочки.

Ой не Богъ же я, дѣти,
Вамъ доленьки глядѣти!
Стань доню надъ водою,
Розмовь ся зъ долиною:
Якъ буде доля добра и щаслива,
То буде выринати;
А якъ лихая, нещасливая,
То буде потопати.

Молода почувши таку ôдповѣдь, вже бы не рада пти за-мужь; ѣй здає ся, що волѣлабы скочити пôдъ шумъ быстрои рѣки, якъ стрѣтити ся зъ лихою долею.

Ой волѣлабымь въ тôмъ Дунаю втонути,
Нѣжь бы мя мала зла доля не минути...

Маруся теперь дорѣкає батькови, жалує ся, що ôнъ не знаючи, яка буде єи доля, ôддає въ чужу сторону, межи людей незнакомыхъ:

Ой казавъ-єсь ми, мôй батеньку,
Що мя не дашь ôдъ себе,
А теперь даешь тай самъ не знаешь,
Що ми за доленька буде...

Доля єи залежати буде въ великôй части ôдъ неи самои, коли зумѣє добре застосовати ся до обставинъ, середъ якихъ ѣй прийде жити, коли схоче покорити ся свекрови та свекрусѣ. Тогды и они пожалуютъ єѣ, якъ рôдну дитину:

Доленьки ти не вгадаю,
Моє любе дитятонько —
Будешь добренька,
Буде доленька!

(Дальше буде.)

Торговля рускими дѣвчатами.

(*Написавъ Евз. Грушкевичъ.*)

Татаре и Турки въ борбахъ зъ христіяньскими народами не поводовались нѣколи засадами людскости. На боєвищахъ Руси зазначена була ихъ дорога огнемъ, убійствами и рабункомъ. Навѣть найневиннѣйшій истоты, якъ старцѣ, калѣки, хорѝ, дѣти, не дôзнавали въ очахъ бисурманъ пощады. Безчисленнѝ пѣсни рускѝ доховали намъ до нынѣ сумну памятку про тѝ часы, коли Турки, або ихъ союзники Татаре, нападали на нашу краину. Сумъ и плачь, якѝ залягали землю руску, лишили по собѣ слѣдъ въ мельодіи пѣсень людовыхъ. Особливожь спѣванки дѣвочѝ переповненѝ такъ незвычайною тугою и спѣванѝ такъ болестнымъ тономъ, що мимохôть настроюютъ душу до тяжкои глубокои задумы.

Татаре любили держати у себе много слугъ-невольникôвъ и много женъ та невольниць, котрыхъ выбирали звычайно межи забраными въ яссыръ дѣвчатами. Въ XV, XVI и XVII вѣку по гаремахъ Туркôвъ и Татаръ повно було бранокъ зъ рускои землѣ, бо музулманамъ припали лучше до вподобы веселѝ, здоровѝ бѣлявицѣ-Русинки, якъ смуклѝ и смаглявѝ дѣвицѣ зъ иншихъ сторонъ; заходила прото велика потреба, дôстати такъ цѣнну здобычь и въ якъ найбôльшôмъ числѣ зъ рускаго краю. Доперва теперь можемо увѣрити давнымъ писателямъ о великôмъ числѣ упровадженыхъ дѣвчатъ и невѣстъ майже щорôчно Татарами. И такъ н. пр. росказує Длугошь, що Татаре року 1288 увели въ яссыръ самыхъ дѣвчатъ 21.000; М. Бѣльскій мовитъ, що року 1575 зъ Малои Руси забрано въ неволю 55.000 людей, а Гербершайнъ доноситъ, що Мехметъ Гирей пôдчасъ одного нападу забравъ до неволѣ 800.000 людей зъ нашои Руси.

Звычайною участею дѣвчатъ въ часѣ нападôвъ татарскихъ и турецкихъ була неволя. Котрѝ красшѝ дѣвчата, тѝ призначувались для продажи. Зъ руками звязаными, въ довгихъ рядахъ, волокли Татаре за собою нещасливѝ рускѝ бранки до Крыму. Єсли котра не могла за конемъ скоро бѣгчи и умучена омлѣвала, лютый Татаринъ умертвлявъ умучену а зъ прочими убѣгавъ дальше. Въ пѣсняхъ рускихъ згадує ся часомъ про дѣвчата, зъ котрыми Татаре обходили ся досыть ласкаво; бувъ то що найкрасшій цвѣтъ, призначеный для татарского хана або для турецкого султана. Такѝ дѣвчата пôдчасъ перегону сажано на коня або везено въ такъ званыхъ чорныхъ мажахъ (возахъ). Въ однôй народнôй пѣсни рускôй такъ описана доля гнаныхъ въ неволю дѣвчатъ:

Коли Турки воювали,
Бѣлу челядь забирали,
И въ нашои попадоньки
Взяли они три дѣвоньки.
Одну взяли попри конѣ,
Попри конѣ на ременѣ;
Другу взяли попри возѣ,
Попри возѣ на мотузѣ;
Третю взяли въ чорнѝ мажѣ...

Що ю взяли попри конѣ,
Попри конѣ на ременѣ,
Тота плаче: „Ой Божежь мôй!
Косо моя жевтенькая!
Не мати тя розчесує,
Вôзникъ бичемъ рострѣпує...“

Що ю взяли по при возѣ,
Попри возѣ на мотузѣ,
Тота плаче: „Ой Божежь мôй!
Нôжки мои бѣленькіи!
Не мати васъ умыває,
Пѣсокъ пальцѣ розъѣдає,
Кровця пучки заливає!“

Що ю взяли въ чорнй мажѣ,
Тота плаче, тота кричитъ:
„Ой Божежь мôй, очка мои,
Очка мои чорненькіи!
Тôлько краю проходили,
А бѣлый свѣтъ не видѣли!...“

Чимъ дороднѣйша и краснѣйша була дѣвчина, тымъ дорожше сподѣвавъ ся Татаринъ ю продати. Длятого навѣть въ утечи, по розбитю татарского загона, Татаринъ старавъ ся бодай яку бранку зъ собою забрати. Повѣдаютъ, що по розбитю Кримскихъ Татаръ въ осени року 1624 приодѣвъ ся одинъ Татаринъ въ фелонъ зрабованый, яко въ нетыкальну одежу, але мимо смертельного страху не выпустивъ на волю дѣвицѣ и держачи въ однôй руцѣ кôлька чашь церковныхъ, а въ другôй бранку, прибувъ при добрыхъ гадкахъ щасливо до Єзуполя.

Єсли нападъ воєнный не доставивъ достаточного числа женьщинъ, тогды старало ся поганьство запобѣчи потребѣ черезъ закупно дѣвчатъ посредствомъ перемытникôвъ на граници сусѣдныхъ державъ. Надъѣзджали тайкомъ до пограничныхъ осадъ богатй въ золото и серебро купцѣ татарскй и, якъ пѣсни народнй о тôмъ росказуютъ, куповали въ брата Романа сестру Олену:

Ой нашь братъ Романъ,
Продавъ сестру за таляръ,
Русу косу за шестакъ,
А бѣле личко такой такъ!

Оповѣмо гдещо о такôй торговли рускими дѣвчатами въ 17 вѣку. Року 1685 сынъ Богдана Хмельницкого, Юрій, осѣвъ зъ волѣ султана въ Немировѣ якô гетманъ Украины. Живъ въ тôмъ мѣстѣ жидъ Аронъ або, якъ сочасній рускй лѣтописцѣ єго называютъ, Орунъ — особа знана не тôлько въ Немировѣ, не тôлько на Руси, але и въ Стамбулѣ. Урядники султана высоко цѣнили Арона за заслуги, якй въ корысть Турціи ôнъ въ новôй своєй ôтчинѣ (Украинѣ) положивъ.

Убогій колись жидокъ зъ Коломыи, умѣвъ ôнъ зручно корыстати зъ кождои способности. Завоёваня турецкй знищили иншихъ, єму принесли хосенъ. Прийшовши за побѣдителями до Каменця, умѣвъ ôнъ бути имъ ужиточнымъ и дѣлавъ дрôбнй услуги, ѣздячи кôлька разôвъ на звѣды до Львова и Люблина; а що впередъ въ часѣ своихъ поѣздокъ до Турціи выучивъ ся турецкои бесѣды, то робивъ добрй интереса безъ драгоманôвъ—тихо, скрыто, не хвалячись своими стосунками а лишь кланяючись кождому низько. Аронъ прійшовъ бувъ легко до грошей, бо умѣвъ корыстати зъ хвилѣ, наражаючи ся навѣть на небезпеченства. Въ часѣ грабежи въ Каменци куповавъ за що небудь цѣннй рѣчи, належачй до святынь и жителѣвъ мѣста, а часто и сама стражь, поставлена до пильнованя богацтвъ забраныхъ въ корысть державы турецкои, выкрадала що лучше, ôддаючи за малый грôшь Аронови. Звинный купець высылавъ то потôмъ въ глубъ Польщи, где шляхта купувала за великй гроши, хотячи мати дома *„памятки Каменецкй.“*

Вернувши зъ Польци, кинувъ ся Аронъ на дорогу єще корыстнѣйшого, хотяй и небезпечного гандлю — ôнъ ставъ бути ливерантомъ гаремовымъ; а такъ умѣвъ пôзнати вкусъ своихъ „гостей“, такъ кождому зъ нихъ умѣвъ догодити, що въ кôнци не малои популярности, а навѣть славы, доживъ ся. Сама встрѣча зъ Арономъ дѣлала не мале враженє на пашу (єнерала) — чи то Каменецкого, чи Силѣстрійского, чи Бендерского — бо оживляла ся фантазія оспалого бисурмана на видъ гандляря, котрый не стававъ нѣколи передъ намѣстника султаньского „зъ порожными руками.“

Чуда раю Магомета мчались передъ очима сластелюбного исповѣдника корану. Заразъ починались обзорины привезеного „живого товару“, а товаръ сей бувъ такъ добôрный, що грудь пашѣ багла мати не одинъ примѣрникъ зъ того магазину розкошей, але всѣ безъ найменшого выєму. И дѣйстно несогôршимъ знатокомъ бувъ сей жидокъ зъ Немирова. Где тôлько Татаре розпустили чамбулъ, где розсѣлись кошемъ, можь вже було Арона тамъ подыбати. Куповавъ за що небудь навѣть 4- и 6-лѣтнй дѣвчата, знаючи, що зъ такого тôлько матеріяла здѣлає въ будучности правдивй поклонницѣ исляму. Цѣла череда здôбныхъ и выпробованыхъ служниць доглядала сеи школы будущихъ одалѣсокъ. Роскажемо, якихъ-то средствъ въ тôмъ купецкôмъ „одалѣку“ уживали, щобы лице невольниць привести до якъ найбôльшои красы, щобы очи помрачений неустаннымъ плачемъ выпогодити, волося привести до роскôшного, буйного росту.

(Конець буде.)

Украиньскій Орнаментъ.

(Розвѣдка Василя Лукича.)

Уставала дѣвчинонька
Раненько до сонця,
Вышивала-мережала
Рушничокъ въ ôконця:

„Купи менѣ, моя мати,
Малёваній пяльця,
Та вышію, вымалюю
Козаку рукавця...“

Шовкомъ шила, шовкомъ шила,
Шовкомъ вышивала,
Все для того козаченька,
Що вѣрно кохала...

(*Народна пѣсня.*)

Завязаный въ роцѣ 1873 а закрытый въ половинѣ 1876 року „Югозападный отдѣлъ русскаго географическаго Общества въ Кіевѣ“, вызвавъ середъ патріотôвъ украиньскихъ горячу студію надъ рôдною орнаментикою. Овочемъ того явивъ ся въ 1876 роцѣ прецѣнный збôрникъ панѣ Ольги Косачевои: „Украинскій орнаментъ — обширный систематическій сборникъ народныхъ узоровъ. Вышивки (шитье крестиками, занизуванє, вырѣзуванє, гладь, мережки); Ткани (запаски, коверцѣ) и Писанки“ — ôдтакъ въ 1877 роцѣ „Русскіе народные узоры. Выпускъ первый: малорусскіе узоры Черниговской и Полтавской губерній, собраны П. Як. Литвиновою“ и „Южнорусскій орнаментъ — собралъ Ф. К. Волковъ“, а въ 1878 роцѣ „Южнорусскій орнаментъ П. Як. Литвиновой: Узоры вышиванья и рисованья Черниг. губ. Глухов. уѣзда“.

„Украинскій орнаментъ“ п. Ольги Косачевои мимо высокои цѣны (одинъ примѣрникъ сгоявъ 8 рубл.) розôйшовъ ся доволѣ швидко и Вп. Авторка въ 1879 роцѣ побачилась въ тôмъ милôмъ для кождого выдавця станѣ обдарувати земляковъ другимъ выданємъ, котрого повный заголовокъ подаємо понизше*).

Поважне число въ недовгôмъ часѣ тыхъ на кождый случай дуже коштовныхъ выдань, свѣдчитъ ясно о тôмъ, що въ закордоньскôй Руси рôдна орнаментика звернула на

*) „Украиньскій народный орнаментъ — образцы вышивокъ, тканей и писанокъ. Собрала Ольга П. Косачева. Изданіе второе. Кіевъ 1879“. (Великій октавъ обôймаючій 20 сторонъ „Предисловія“ и „Изъясненій“ и 15 великихъ картокъ розличныхъ взорцѣвъ зъ докладнымъ наслѣдованємъ народного орнаменту пôдъ взглядомъ рисунку и барвъ. Цѣна три рублѣ; зъ пересылкою почтовою посредствомъ редакціи „Зорѣ“ 4 зр. а. в.)

себе бачну увагу вельми численної публики и що за нею повставъ немалый попытъ. И дѣйстно о тôмъ переконує насъ новѣйша мода, яку бачимо на Украинѣ; тамъ именно вышита сорочка, або инша рѣчь прикрашена украиньскою мережкою, перестали бути рѣдкостею середъ интелигентної верствы; що бôльше — купцѣ въ Кіевѣ, Одессѣ, Харковѣ, Черниговѣ, Полтавѣ и иншихъ бôльшихъ мѣстахъ на Украинѣ побôльшили свои склады рôжнородными ôддѣлами рускои орнаментики. А вжежь тѣ добродѣѣ не закуповуютъ нѣчó такого, на що нема великого попыту... Кому однакожь не до вподобы закуповувати готову рѣчь, той старає ся приспособити єи собѣ власными руками, и ту шукати треба причины, що выданя мѣстячѣ въ собѣ взоры народнои орнаментики розходятъ ся такъ швидко и въ такъ великôмъ числѣ по всѣй широкôй Украинѣ.

Тôлько въ нашôй, австрійскôй Руси — окрôмъ выданого минувшого року польскимъ „Товариствомъ промысловымъ мѣйскимъ одного зошиту „Wzor-ôвъ przemysłu domowego na Rusi“ — не то що не появилось нѣяке выданє такихъ взорôвъ, але що бôльше, не находили мы доси нѣгде нѣ то книжки особнои, нѣ навѣть росправы посвяченои нашôй народнôй орнаментицѣ. Чи вжежь може тая обставова, що то орнаментика народна, або сказавши выразнѣйше „хлопска“, здержує нашихъ патріотôвъ ôдъ студій надъ тою галузею штуки?... Колибъ такъ дѣйстно було, то треба зауважати, що не конечно незбита думка тыхъ, котрѣ тойдѣлъ своєроднои штуки приписуютъ выключно силѣ творчôй самого люду. Мы не маємо на те повныхъ доказôвъ, що сю „штуку“ завдячуємо тôлько людови. На ôдворотъ можемо припускати, що нашъ людъ, хотяй вельми консервативный, мало помало присвоює собѣ звычаѣ и обычаѣ верствы стоячои интелигенциею понадъ нимъ, а опôсля задержавши старає ся по свому вкусови та вподобѣ пôддати всѣ тоє ôдъ часу до часу певнôй змѣнѣ; такъ чижь тоє, що мы теперь уважаємо яко выключну власнôсть творчои силы люду, не може бути зъ давенъ давна переняте ôдъ колишнои интелигентнои верствы рускаго народа? Не хочемо твердити, що такъ м у с ѣ л о бути, але по такихъ ознакахъ, якъ н. пр. теперѣшнѣ строѣ гдеякихъ нашихъ мѣщанъ (н. пр. Поморянцѣвъ), котрѣ зовсѣмъ похожѣ на давнѣ боярскѣ — можемо зъ певною дозою правдоподôбности припускати, що такъ м о г л о бути! Тожь не встыдотись намъ „хлопскои“ орнаментики вже хочбы для того, що она могла колись бути орнаментикою не конечно самыхъ „хлопôвъ“.

Поки приступимо до спеціяльного огляду выданя п. Ольги Косачевои, мусимо перше хочь коротко, идучи за авторкою, застановитись надъ стилёмъ, характеромъ и темами нашои орнаментики.

С т и л ь рускои орнаментики есть вповнѣ самостôйный. Розумѣє ся, она не стоитъ цѣлкомъ изольовано ôдъ иншихъ стилёвъ, зъ котрыми маѣ бôльше або менше згôдныхъ мотивôвъ и корсныхъ основъ; але въ дальшôмъ розвитку тыхъ основъ, въ выкôнченю богато иншихъ формъ, въ приданю своєродного кольориту, наша орнаментика выявила свôй власный, ôддѣльный стиль. Кто подыбає взоры нашои орнаментики, єсли ôнъ хочь трохи знакомый зъ дѣломъ, ôдъ разу спôзнає, що се взоры малорускѣ и ôдрôжнитъ ихъ ôдъ взорôвъ иншихъ стилёвъ. Мимо тоє гдеякѣ думаютъ, що наша орнаментика єсть наслѣдованємъ перскои. И дѣйстно на таку думку наводятъ гдеякѣ цѣхи, котрѣ приходятъ въ обохъ стиляхъ, н. пр. ромбъ зъ выходячими кôнцями (три рôвнобѣжнѣ пасма, перетятѣ по серединѣ трема другими пасмами) и рожа о ôсьмохъ листкахъ. Зъ тыхъ особливо рожа дуже часто приходитъ въ перскôмъ стилю. У насъ обѣ згаданѣ цѣхи подыбати можна и яко складовѣ части бôльшихъ орнаментôвъ и яко ôддѣльно стоячѣ. Ромбъ зъ выстаючими кôнцями подыбуємо часто въ старшихъ взорахъ, а рѣдко яко ôддѣльно стоячу фигуру; за те рожа дуже розповсюднена въ нашôй орнаментицѣ. Однакожь рожа приходитъ не тôлько въ перскôмъ стилю, але такожь н. пр. въ орнаментахъ дикарѣвъ океаньскихъ и въ стилю мавретаньскôмъ: тожь выходилобъ, що нашъ орнаментъ перенятый и ôдъ тыхъ що-ино згаданыхъ племенъ! А хочбы мы навѣть припустили, що наша орнаментика перенята зъ перскои, то еще нѣякъ не можна сказати, що оба стилѣ — одно и то саме. Въ перскôй орнаментицѣ именно зображенє ростинныхъ формъ (н. пр. листкôвъ, галузокъ) єсть головною цѣхою и бѣля неи никне незначне число властивыхъ окрасъ; у насъ зовсѣмъ на ôдворотъ. Дальше треба зауважати, що перска орнаментика представляє невольниче наслѣдованє власнои фльоры, при чôмъ въ єи образахъ являє ся широке розвитє дрôбниць, богатство и точнôсть барвъ, а цвѣты и галузки лучатъ ся въ роскôшнѣ китицѣ та гирлянды; наша орнаментика вправдѣ такожь не выходитъ поза границѣ мѣсцевои фльоры, але представляє красу єи зъ строго орнаментнымъ характеромъ. Многѣ нашѣ зображеня цвѣтôвъ и ростинъ суть не що инше, якъ геометричнѣ фигуры — иншѣ мѣсто представляти цвѣты и ростины, даютъ тôлько идею тыхъ рѣчей. Всѣ загаломъ намаганя нашои орнаментики въ тôмъ родѣ дуже мало похожѣ на роскôшну ростинностъ Перзіи и єи орнаментнѣ зображеня. Тожь по тôмъ бачимо, що не богато остає на оборону тои думки, будьтобы наша орнаментика перенята зъ перскои. Подôбно буде зъ гипотезою, якобы орнаментъ нашъ взятый зъ шведского або бретоньского, хочь гдеякѣ взоры тамошного шитя дуже похожѣ на нашѣ...

Що до х а р а к т е р у нашои орнаментики, то звычайно кажутъ, що єи творы маютъ въ загалѣ строго геометричный характеръ, що въ нихъ нема кривыхъ линій, а мѣсто того маютъ перевагу простѣ або ломанѣ линіи. Однакожь не забуваймо, що геометричнѣ фигуры могутъ бути рôжнѣ, доходячи бôльшого або меншого степени розвитя, якъ видимо тоє на простыхъ образахъ Египтянъ, Индійцѣвъ и Китайцѣвъ, а навѣть въ орнаментицѣ арабскôй а особливо въ мавританьскôй. Щожь до того, щобы въ орнаментицѣ ставити выше кривѣ або ломанѣ линіи, то та цѣха зовсѣмъ не маѣ великого значеня. Въ образѣ єсть головною рѣчею мысль — а питане о линіяхъ то справа другостепенна, що ôдноситъ ся тôлько до способу выповненя. Одными и тыми самыми ломаными линіями можна представити и простый осьмикутникъ, и ростину и звѣрину; такъ само за помочею кривои линіи можна зобразити простый рядъ колѣсець, або вить таки дерево чи звѣрину. Проте треба собѣ розъяснити єствó рѣчи. Удержувати, що въ нашихъ орнаментахъ недостає кривыхъ линій, може тôлько той, що не зважає на рôжнородностъ способôвъ въ выконаню рôжного рода украшень. Пôсля способу выконаня мѣняє ся характеръ линій, и то самозрозумѣло. Характеръ линій (зъ роздѣломъ на кривѣ та ломанѣ) буде можна легко пôзнати пôсля того, якъ станемо выконувати образы: чи кистею, чи рѣзцемъ, чи голкою и т. д. Ся зависимôсть, розумѣє ся, иде до звѣстнои степени, однакожь въ данôмъ случаю въ украиньскихъ вышивкахъ маютъ перевагу простѣ и ломанѣ линіи, а въ украшеняхъ рисованыхъ, котрѣ подыбуємо на стѣнахъ, скрыняхъ, посудѣ, якъ и на орнаментахъ рѣзаныхъ на кости и деревѣ, безусловно царюютъ кривѣ линіи.

Руска орнаментика въ своихъ найбôльше типичныхъ формахъ маѣ характеръ строго орнаментный, строго украшаючій. Слово, що ôддаѣ докладно орнаментнѣ творы нашого стилю, єсть: *„мережане“*. Не дивлячись на тоє, що се будутъ рôжнѣ фигуры, украшенѣ рôжнымъ способомъ при помочи рôжныхъ линій, — рускій народъ, говорячи о ихъ орнаментнôй сторонѣ, скаже: „м е р е ж а н ѣ р у к а в ы“, „м е р е ж а н ы й р у ш н и к ъ“, „м е р е ж а н е я р м о“, „м е р е ж а н а п о р о х ô в н и ц я“ и т. д. Чи украшеня на рѣчахъ выйшли простѣ, чи докладнѣ — се вже друге дѣло, але въ епитетѣ *„мережаный“* завсѣгды перебиває ся идея, котра була у творця, а именно бажане: у к р а с и т и якусь рѣчь. Такимъ дѣломъ при м е р е ж а н ю перше мѣстце занимаѣ р ѣ ч ь, а окраса (мережка) стоитъ бôльше на другôмъ плянѣ. Въ иншихъ стиляхъ противно: они мовбы шукаютъ случая, щобы выявити свою фантазію и втиснути въ якусь рѣчь образы тои фантазіи, зъ чого выходитъ, що рѣчь сама мовбы служила бôльше яко средство до выконаня фантастичныхъ сюжетôвъ, — значитъ, не орнаментъ служитъ для р ѣ ч и, але рѣчь для выконаня о р н а м е н т у.

Маючи на оцѣ передовсѣмъ украсити рѣчь, наша орнаментика носитъ на собѣ при старанности выконаня характеръ незвычайнои простоты и реальности, що докладно выявляє ся на всѣхъ народныхъ того рода творахъ. Орнаментика ся не маѣ претенсіи до грандіозности та великои фантастичности: єи образы не бютъ рѣзко на фантазію, але тымъ неменше, и по думцѣ и по формѣ, задоволяютъ супо-

кôйне и вельми нѣжне чувство естетичне. Поглядаючи на найбôльше типовѝ образы єи, мы чуємо духъ тои безпретенсіональнои но высоко естетичнои Украины, якій примѣромъ дає ся чути въ словахъ и музыкальныхъ мотивахъ єи пѣсень.

(Конець буде)

ВСЯЧИНА.

— **Ôдкрытя на поверхности сонця.** Знаменитый астрономъ Янсенъ, котрый роспôзнавъ природу сонѣчнои атмосферы, выказуе, що на поверхни сонця шумятъ престрашнѝ бурѣ, котрыхъ лоскоту зъ нашими громами навѣть порôвнати не можна, и що выбухаютъ величезнѝ поломенѣ, на сотки тысячѣвъ миль высокѝ; такожь появляютъ ся на сонци плямы рôжнои величины и свѣтлѝ точкѝ. Сонѣчнѝ лоскоты и громы намѣряе п. Янсенъ умѣетно зредуковати що до могучости и силы и дати намъ спосôбность почути ихъ за помочею *фотофону* п. Ґрагама Баля, о котрôмъ вже донесли науковѝ газеты, а котрый опираесь на тôмъ, що всякѝ свѣтляны появы справляютъ бôльшій або меншій гомôнъ. Понеже власне теперь п. Ґрагамъ Баль перебуває въ Парижи, то ученый астрономъ скориставъ зъ тои спосôбности и вразъ зъ нимъ ôдае ся рôжнымъ досвѣдченямъ, котрѝ маютъ довести до того незвычайного результату, що мешканцѣ землѣ будутъ могли чути, що дѣе ся на поверхности сонця! (*Ил. Гр.*)

— **Домы зъ бавовны.** Въ декотрыхъ сторонахъ Америки розширяе ся щоразъ бôльше спосôбъ ставленя домôвъ зъ бавовны. До того уживаютъ найпослѣднѣйшого роду бавовны зеленои, ôдпадкôвъ фабричныхъ зъ бавовны, а такожь рôжнородныхъ окравкôвъ и шматъ, котрѝ вже бôльше на нѣщо не придаютъ ся. Насамперед побиваютъ той матеріялъ въ ступѣ, потôмъ робятъ зъ него плынну масу, котра пôзнѣйше стаесь твердою, мовбы камѣнь. Зъ тои то масы будуютъ домы и потягаютъ ю еще субстанцією, котра дѣлае, що маса тая нѣколи не промокае. Такѝ бавовняны домы суть зъ того корыстнѝ, що вымагаютъ менше часу до будôвлѣ, нѣжь домы звычайнѝ, суть сильнѣйшѝ, безпечнѝ ôдъ огню, а притôмъ въ околицяхъ, где выробляютъ много бавовны, навѣть далеко дешевшѝ, нѣжь всякѝ иншѝ домы. (*Ил. Гр.*)

— **Щѣпленє зубôвъ.** Хирургія, а вразъ зъ нею дентистика, дôйшли зъ поступомъ наукъ до важного ôдкрытя. Французъ Магитонъ и Американинъ Томасъ прославились вынайденємъ способу защѣплюваня зубôвъ. Послѣдній въ ямѣ устнôй особы, котра стратила зубъ въ горѣшнôй щоцѣ, осадивъ зубъ сильный и здоровый, вырваный однôй дѣвчинѣ — (якій недобрый!) — чотыри тыжнѣ передъ тымъ. Зубы защѣпленѝ врастаютъ сильно въ ясла, стаютъ ся нерухомѝ и не выпадаютъ; служатъ зовсѣмъ добре для розтираня поживы. Товариство біологичне въ Парижи доноситъ о частôмъ щѣпленю зубôвъ черезъ тамошнихъ лѣкарѣвъ. Операціи, хотяй трудны, майже завсѣгды удаютъ ся.

— **Месть буська.** Ôдъ кôлькохъ лѣтъ пара буськôвъ гнѣздила ся на даху оборы въ однôмъ селѣ. Сего року знесла була самица двѣ покладки. Властитель оборы зъ жарту вынявъ одну, а натомѣсть вложивъ до кубла (гнѣзда) одну покладку качачу. Лишь тôлько вылягли ся молодѝ, спостерѣгъ самець зъ великимъ страхомъ дивоглядного потомка. Родителѣ, жіючѝ доси въ згодѣ и любви, погнѣвались зъ собою, почали страшно клекотати дзюбами, а найбôльше лютивъ ся самець, мовбы дѣлавъ своѣй товаришцѣ всякого рода выговоры. Ôдтакъ самець вылетѣвъ, але небавкомъ назадъ повернувъ въ товариствѣ десять иншихъ буськôвъ-самцѣвъ, котрѝ кинули ся на бѣдну и невинну жертву и въ однôй хвили самицю на смерть закололи. Видно, що ображенôй чести буська удоволено, бо по выконаню засуду ôнъ утихомиривъ ся.

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦИИ.

Всеч. от. **Н. Д. въ Увсю.** За щирѝ слова заохоты спасибôгъ. Зъ предложенємъ годимо ся охотно Увага въ послѣднôмъ стиху о „2 сл.“ тронула насъ пріятно и останесь въ вдячнôй памяти на всегда; мимо того просимо не поносити трудôвъ въ корыстъ особы, котра въ тôмъ выпадку сповняе лишь свôй звычайный обовязокъ. — Всеч. от. **К. В. ръ Сѣнявѣ.** Выслано ôдворотною почтою. — Всеч. от. **Т. Т. въ Рыпянѣ.** Одповѣдь подали мы листовно. — Вп. **А. Кр. въ Тернополи.** Фотографій Шевченка въ комисову розпродажь не даємо. Цѣна (50 кр) поставлена такъ низко, що на рабатъ нѣчого не лишаесь. — Вп. **Л С. въ Ольхôвци.** Одповѣдь ôдойшла листовно. Спасибôгъ! — Всеч. от. **И. Р. въ Липовици.** Давнѝ часы, тожь не памятае ся гараздъ — снитъ ся тôлько щось въ родѣ „почтового“ „Зорю“ зъ року 1880 для зґаданои особы за подану цѣну ôдступити годѣ; всѣ примѣрники оправленѝ, а крôмъ того пересылка почтова стояти буде богато. Можебы инакше якось обдумати? — Вп. **В. П. въ Заболотовѣ.** Дотычна редакція освѣдчила, що цѣны знижати не може. — ВП. **И. Г. въ Цыковѣ.** „Руска Библіотека“ до „якогось часу“ не выходитъ. Коли той „якійсь часъ“ скôнчитъ ся, намъ не вѣдомо. Фотографію выслано. — ВП. **Е. Ж. въ Станиславовѣ.** Выходу въ тôй справѣ нема; може самѝ догадаютъ ся! Чекаємо на продовженє знанои статіи. Желаня и ôдъ насъ! — ВП. **О. Л. въ Снѣтници** (к. Гр). Присланy квоту редакція „Батькôвщины“ передано. — Всеч. П-ѣ **Г. Ш. въ Джуринѣ.** Марка Вовчка выслано повторно єдино черезъ поспѣшнôсть въ експедиціи. Одчитъ п. Барвѣньского выслали. Исторія „Галицко-Володимирскои Руси“ Дра Из. Шараневича стоитъ 2 зр. 50; друга часть выйде можe въ протягу сего року. — Всеч. от. **С. Л. въ Ключевѣ.** Ошибку въ адресѣ справлено; за присланѝ книжки дякуємо. — ВП. **Б П. въ Лежайску.** Выдавництво „Библіотеки“ не стоитъ въ близшôй звязи зъ „Зорею,“ проте не можемо Вашому желаню вдоволити. Повѣсти М. М. выслано. — Всеч. о. **Из. Е. въ Золочевѣ.** Сердечно дякуємо.

Зъ новымъ рокомъ засылаємо Читателямъ „Зорѣ“ нашѝ найсердечнѣйшій желаня. „Всего блага и многихъ лѣтъ!“

Посредствомъ „З о р ѣ“ прислали П. Т.

1) На **„Дѣло“**: о. Е. К. въ Беску 8·00, о. П. Б. въ Краснôмъ 2·00, о. В. Г. въ Грабовôй 4·00, Е Ж въ Станиславовѣ 4·00, о. Ю. Ф. зъ Дубы 2·00, о. Г. Б. въ Свистѣльникахъ 2·00, о Л. П. въ Городенцѣ 4·00, о. М М. въ Скоморохахъ 2·00, М. Б. въ Станиславовѣ 8·00.

2) На **„Батькôвщину“**: о. Н. Л въ Коломыи 1·30, М Б. въ Станиславовѣ 2·50, Е. Ж. въ Станиславовѣ 1·30, о. В. Г. въ Грабовôй 1·30, о. Г. Б. въ Свистѣльникахъ 1.50 (+ 0 47), Брацтво церковне въ Свистѣльникахъ 1·50, С. С. въ Тернополи 1·30.

3) На **„Часопись Школьну“**: о. И. Т. въ Бѣльчи 0 70, о. Н. Л. въ Коломыи 1 50, И. К. въ Городници 0·70, о. Г. Б. въ Свистѣльникахъ 2·00, С. Т. въ Тернополи 1·70.

4) На **„Проломъ“**: о. Л. П. въ Городенцѣ 2·00.

5) На **„Страхопуда“**: о. Е. К. въ Беску 5 00.

6) Для товар. **„Просвѣта“**: о. Г. Б. въ Свистѣльникахъ 6·87.

7) Для **„Рускои Бесѣды“**: о. И. Т въ Бѣльчи 1·00.

8) Для **„Дружнёго Лихваря“**: М. Б. въ Станиславовѣ 0·90.

9) Для **„Общ. рускихъ Дамъ“**: о. И. Зл. О. въ Липôвци 0·50.

10) Для **„Школьнои Помочи“**: Е Ж. въ Станиславовѣ 1·00.

11) Для бѣдныхъ ученикôвъ рускои гимназіи: о. І. В. въ Молодятинѣ 0·60.

ЗАПРОШЕНЄ ДО ПРЕДПЛАТЫ.

Зъ днемъ 1. Сѣчня розпочинаємо новый рочникъ нашого выдавництва. „Зоря“ выходити буде, якъ и доси, два разы въ мѣсяць (1-ого и 15-ого пôсля руского численя), кожде число найменше въ пôвтора аркушѣ печатнѝ.

Предплата выноситъ:

1) На звычайнôмъ папері: рôчно 4 злр., пôврôчно 2 злр.

2) На велиновôмъ папері: рôчно 4 злр. 60 кр., пôврôчно 2 зр. 30 кр. а. в.

Въ „Зори“ помѣщаютъ ся: повѣсти и поезіи (повѣсти историчнѝ, зъ житя соспôльного и зъ народного быту, такожь переклады повѣстей зъ иншихъ литературъ славяньскихъ), артикулы зъ рускои исторіи и етнографичнѝ, статіи зъ рускои литературы и огляды литературы у иншихъ Славянъ, популярнѝ оповѣданя зъ наукъ природничихъ, письма артистичнѝ, рôжнороднѝ дрôбнѝ розправы, вѣсти о новыхъ ôдкрытяхъ и вынайденяхъ, розправы зъ гигіены, замѣтки и вѣсти литературнѝ, библіографія, критика, всячина.

Тѝ П. Т. Препумеранты, що зложатъ цѣлорочну предплату зъ горы, найдальше до кôнця Сѣчня, одержатъ безплатно одну зъ слѣдуючихъ премій (пôсля выбору):

1) Ювилейне выдане повѣстей от. Ник. Устыановича (и повѣсть „Маруся“, або „Марта Борецка“).

2) Три томы народныхъ оповѣдань Маріи Маркевичевои (Марка Вовчка).

3) Оповѣдане историчне Дра Из. Шараневича: „Гальшка, княгиня Острожска“.

Кожде зъ тыхъ выдань стоитъ въ книгарни 1 зр. а. в.

Препумеранты-учителѣ одержати могутъ яко безплатну премію одинъ рочникъ „Газеты Школьнои“ (1878 або 1879).

Всякѝ письма адресовати просимо: **До редакціи „Зорѣ“ во Львовѣ, улиця Галицка ч. 18.**

Выдає и ôдповѣдає за редакцію **Ом. Партыцкій.** Зъ друкарнѣ Товариства „имени Шевченка“ пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

Рѡкъ II. Львѡвъ дня 15. (27.) Сѣчня 1881. **Число 2.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого, найменше въ пѡвтора аркуша.

Редакція и администрація „Зорѣ“ въ каменици пѡдъ ч. **18**. улиця Галицка.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рѡкъ **4** зр., на пѡвъ року **2** зр., на чверть року **1** зр.

На велиновѡмъ паперѣ: на цѣлый рѡкъ **4** зр. **60** кр., на пѡвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ЖЕНЩИНА.

(Повѣсть зъ мѣщаньского житя. — Написавъ И. Вахнянинъ.)

II.

Ѡдъ Ивановыхъ похоронѡвъ минуло якихъ-то пятнайцять лѣтъ. Довгій се часъ та не коротшимъ здававъ ся ѡнъ Мартѣ. Въ самотѣ, опечалена перетужила сердечна не одну днину, не одинъ мѣсяць та не одну весну, поки тяжка рана крыхту не загоилась. Зъ разу, черезъ всю зиму, тѡлько въ неи роботы, що сяде вечеромъ на приспѣ и дивитъ ся на те заходяче сонце и тѝ снѣжнѝ хмары, що широкими плахтами несли ся вѣтрами. Нѣ рады, нѣ порады не було для роздертого серця. Куды не повернулась, всюды находивъ на очи покѡйный Иванъ. Блѣдою марою ходивъ ѡнъ по пустыхъ комнатахъ, то по обѡйстю, то по саду, то стававъ надъ колыскою малои Маланки.

— Годѣ бо, не ѡддавайтесь свому горю такъ дуже. Черезъ вашу велику тугу не знайде небѡжчикъ супокою въ домовинѣ — вговорювали Марту близькѝ сусѣды.

— А щожь я сему виновата, — лебедѣла бѣдна крѡзь слезы — що я єго и теперь ще люблю, що я на него забути не можу?...

— То помянѣть єго службою божою, раили люде.

Марта послухала.

Якъ разъ передъ пущенємъ, коли цѣле мѣсточко розжилось веселымъ житємъ, коли повсюды неслись тѡлько гульба та музыки, сердечна Марта поминала свого чоловѣка богатою тризною. На хвалу божу та на парастасъ вынесла она красного хлѣба чимало, наоборотала та наварила пшеничного колива, позастромлювала всюды ярѝ свѣчечки, позапалювала — и такъ-то вже щиро молила Бога за Ивановѝ и свои грѣхи и тѡлько-то горячихъ слезъ пролила Всевышнему въ жертву, що где той нерозважный жаль и дѣвъ ся! Тяжкимъ каменемъ проваливъ ся ѡнъ зъ придавленого серця, въ котрѡмъ теперь розгорѣлась тымъ бѡльша любовь до малои Маланки.

— Прости менѣ, щебетушко моя, що за гѡркими слезами я на тебе позабула!—просила ся Марта въ своєи доньки, лелѣючи єи до сну та годуючи теплыми грудьми. — Ты станешь менѣ за всѣ терпѣня, ты розвяжешь свѣтъ, що люта доля єго завязала, солодощами наповнишь ту чарку, зъ котрои судилось тѡлько горя испити.

Марта змѣнила ся зовсѣмъ. Зъ сумуючои черницѣ стала она люблячою матерю. Дивнежь бо и загадочне те людске серце! Безъ любви вяне оно, сохне, мучитъ ся и умирає, а даси єму предметъ, до котрого приляже, то въ мигъ ока оживотворитъ ся якъ та зовяла цвѣтка ѡдъ раннои росы, якъ рыбка та, що недорослу вще благодатна рука рыбалки зъ матнѣ кинула назадъ въ воду.

Марта стала жити новымъ житємъ. Пѡдростаюча Маланка була для неи тымъ предметомъ, до котрого пригорнулась всею душею, до котрого звернула всю свою пристрасть.

— Рости, рости, єдина дружино моя, талане мѡй найдорожшій, розвивай ся, розкрывай ся бѣлою лелѣєю, зацвинь пахучою рожею середъ моєи хаты, за тобою и я оживу!... спѣвала Марта колышучи дѣтину; а дѣтина тая росла, пѡдростала, вже и на хорошу дѣвчину выйшла.

Хата Марты, якъ всѣ мѣщаньскѝ хаты Яворова, стояла лицемъ до улицѣ. Высокій, дранковый тинъ зъ фѣрткою и широкими воротьми дѣливъ єи ѡдъ дороги. Вздовжь тину, обмотаного дикимъ хмелемъ та переступнемъ, росла червона орябина, а коло воротъ розложились двѣ старѝ липы, дорога спадщина родины Кашубѡвъ. Ѡдъ фѣртки крѡзь грядки зъ огородиною ишла стежка до хатнихъ дверей; воротьми ѣхалось на широке обѡйстє зъ стодолею, стайнею и оборогами. Лѣворучь за хатою простеръ ся великій садъ зъ пасѣкою, лучкою и невеликимъ куснемъ поля, где бувало Марта сѣяла гречку для своихъ пчѡлъ, щобъ въ непогоду дати имъ близькій пожитокъ. За садомъ текла спокѡйно рѣчка Шкло. Мабудь ѡдъ чистои якъ хрусталь струѣ довелось ѣй те гарне имя. За рѣчкою лежали сѣножати, а дальше вже ишли пѣсковѝ выдмы, въ котрѝ околиця Яворова дуже богата.

Рѣчка Шкло тече до Яворова ѡдъ всходу. Въ ясный ранокъ, на озаренѡмъ склонѣ, можна добре примѣчати той темнымъ лѣсомъ вкрытый горбокъ, „Дѡбровою“ званый, зъ пѡдъ котрого трискаютъ єи жерела. Ѡдъ Дѡбровы плыве она вузкою, срѣбною лентою ажь пѡдъ Яворѡвъ, спокѡйна, тиха, якъ дѣтина соромлива. Тутъ вже розточилась въ два ставы. Меншій зъ нихъ сягнувъ ажь пѡдъ село Ѡльшаницю; бѡльшій розливъ ся широкимъ озеромъ покрай самого мѣста. Бувало весною, якъ снѣги потанутъ, або въ осени по довгихъ слотахъ, то и не заглянешь кѡнця тымъ водамъ. Тѡлько бачишь, що гдесьтамъ по другѡй сторонѣ клонитъ ся тобѣ низенько вѣтрами колысаный высокій, густый очеретъ.

Хаты Яворѡвскихъ мѣщанъ розкинулись по правѡмъ боцѣ озера. Одни станули рядомъ зъ далека, мовь тѝ чаплѣ надъ водою; другѝ, смѣливѣйшѝ, высунулись ажь надъ самый берегъ и казавбысь цѣкаво заглядаютъ въ тихеньке зеркало озера, а кожда зъ нихъ красна, мазана, та ще и заквѣтчана густымъ садомъ.

По лѣвѡмъ боцѣ озера, гень за лугами, розложивъ ся невеличкій лѣсокъ, „Бѡркомъ“ єго звали. Може колись выростали тамъ широколистѝ яворы, та ѡдъ нихъ и пѡшло имя Яворову. Нынѣ мало того слѣду. Замѣсть яворѡвъ ростутъ тутъ волохатѝ сосны, крива грабина, бѣлобокѝ березы та густа лѣщина. Але для Яворѡвцѣвъ було и сего досыть. Въ веселый весняный часъ грома-

дилась тамъ вся молодѣжь Яворôвска, заводила гулянки, крещика, метелицю, кому що до вподобы. Лѣтомъ, на Купала, горѣли тутъ огнѣ, якъ тй пасѣки верховиньскй*), а пôдъ осѣнь вырушало сюды старе и мале на орѣхи.

И наша Маланка знала уже Бôрокъ. Пôдъ рукою печаливои матери выкохалась она на хорошу дѣвчину. Высока, струнка якъ тополя, смаглява на лици, зъ тереневыми, палкими очима, зъ высокими, чорными бровами подобала Маланка бôльше того — не въ гнѣвъ кажучи — на пристрастну цыганочку. Не инакше звали ѥи навѣть Яворôвскй молодцѣ, якъ чорною Малашкою. Марта пропадала за нею, рвалась душею и тѣломъ, хотяй зъ виду не давала пôзнати, якій надмѣрный жаръ горѣвъ въ ѥи груди до рôднои дѣтины. Зъ прибранымъ, жалостливымъ поглядомъ клопоталась она неразъ передъ чужими матерями: „Отъ сирота, отъ бѣдненькій чернавочкъ, чи успѣю я придбати ѥму щастливои долѣ? Вдовѣ та сиротѣ все вѣтеръ въ очи...“ А въ серцю носились иншй гадки, иншй мрѣѣ. „Крале моя мальована, гордости моѥи душѣ!“ думала Марта: „Найбы и свѣтъ проваливъ ся, а здобуду я для тебе такого щастя, такого талану, що хиба тôлько соннымъ снитъ ся“.

Було се вечеромъ въ велику суботу. Марта управившись зъ великоднимъ печивомъ, заходила ся ѥще въ коморѣ коло скринѣ. Неясный каганець миготѣвъ пôвсвѣтломъ на старосвѣтскй уборы, порозвѣшуванй скрôзь по стѣнахъ и жердяхъ. Давне мѣщаньство наше любовалось немало въ богатыхъ строяхъ.

Перебираючи платѥ, Марта здавалась дуже загадочною. Легка задума и скрыта радôсть, получена зъ лучемъ непевнои надѣѣ, грали ся на ѥи лици. Одъ часу до часу супились брови, то зновъ закроювались уста до смѣху, якимъ смѣѥ ся задоволеный зъ себе чоловѣкъ. Одъ часу до часу говорила она сама зъ собою.

— Завтра, такъ завтра въ недѣленьку свяу, приберу я тебе, ясный мôй свѣте, якъ золотоперу паву. Завтра красою своѥю притьмишь ты всѣ подруги, зорею ясною зôйдешь посередъ сестричокъ, завтра въ Христовымъ воскресенѥмъ воскресне и для тебе щастлива доля...

Марта повыбирала що найтоншу бѣль, що найдорожшу одѣжь, поскладала все гарненько и понесла въ свѣтлицю. Малашка — такъ будемо ѥи звати — спала уже на мягонькôй постели въ алькирѣ. Нѣ горя, нѣ роскошей сего свѣта несвѣдома душа скоро засыпляѥ. Марта зъ каганцемъ въ рукахъ станула надъ сплячою. На видъ роскошнои гарнои дѣвчины, рôднои дѣтины, серце материне било ся скорше. Марта заперла духъ въ грудяхъ и нахилившись надъ лице доньки стала придивлятись молодôй красотѣ, що въ теплôмъ лôжочку калиною закраснѣла.

— Личко моѥ румяноѥ, величала ся щастлива мати, чижь не я тебе згодувала? Бровоньки высокiи, чижь не я васъ нанизала? Косо моя чорненькая, чижь не я тебе заплѣтала? Когожь, когожь, мои плеканочки, причаруѥте вы вашою красою? Якому орлу чи соколу будете вы солодкою принадою?...

Въ недѣлю, скоро свѣтъ, поспѣшила Марта въ церковь дожидати Христа. Малашки она не будила. „Най высыпляѥсь“, казала собѣ, „якъ брови позлинаютъ, то буде пора и на богомолѥ“. Тôлько на службу божу нарядила она свою ѥдиначку справдѣ якъ золотоперу паву. Въ шовковôй спôдничцѣ, въ синôмъ, старосвѣтскôмъ жупанѣ, зъ широкими, червеными выпустками та золотыми бортами, въ сафяновыхъ, легкихъ чобôткахъ ишла Малашка попередъ матѣрь въ церковь. Довга, дрôбно плетена коса зъ шовковою биндою опадала по тонкôй шiи на круглй плеча. Веселу головку обôймила широка ясноцвѣтна лента, на повныхъ грудяхъ повисли богатй ланки коралѣвъ зъ дорогимъ намистомъ, а въ рукахъ попри хустину держала Малашка молитвеникъ. Кто не ишовъ, зглядавъ ся мимохôть на ту богату, чаруючу красу.

Пôдчасъ службы божои Мартѣ не ставало навѣть часу, щобы добре помолитись. Стоячи поручь, справляла она своѣй кралѣ заѣдно то косу, то заплѣтку, то широке намисто. На проповѣди правивъ панъ-отчикъ о будущôмъ воскресеню тѣла. Марта нагадала покôйного свого Ивана и посумнѣла. „Гей, гей, любый Иваночку“ — подумала небога — „немало бувъ бы ты натѣшивъ ся своѥю донею, та чи коли ѥи побачишь?“ За Иваномъ нагадала она и покôйныхъ родителѣвъ и ѥще тяжше затужила. Зъ задумы сеи вывела ѥи доперва грôмка пѣсень воскресна и те, що нарôдъ ставъ сильно товпитись до дверей, кождый до своѥи пасхи. Механично смыкнула Марта за рукавъ Малашку и попхалась и собѣ за людьми. „Не зирай ся на хлопцѣвъ“, шепнула мати доньцѣ зъ тиха и обоѥ поспѣшили домôвъ.

Великдень на Руси нашôй, то не абы яке свято. Старе и молоде дожидаютъ ѥго нетерпеливо. За дожиданѥмъ не счуѥшь ся навѣть, якъ той великій пôстъ мине. Великоднй свята, про котрй росказуѥмъ, выбрались въ самый красный часъ. Земля, огрѣта веснянымъ сонцемъ, прозябла траву зъ первесницями и жовтымъ, маслянымъ цвѣтомъ. Въ Бôрку на березахъ высыпалось дрôбне листя и чатина соснова почала обновляти ся. Веселй жайворонки кружляли понадъ зелеными полями, накликуючи своѥю пѣснею самичокъ до подружя. Тутъ и тамъ розносивъ ся голосный щекотъ соловѣя, тутъ и тамъ ворожила своимъ кованѥмъ цѣкавымъ дѣвчатамъ будущу судьбу всевѣдуща зазуля.

Вже ишло зъ полудня. Звоны Яворôвскои церквы зазывали вѣрныхъ на вечѣрню. На той зазывъ крестились люде, але мало кто спѣшивъ въ храмъ божій. Бôльша часть мѣщанъ сунула невеличкими громадами въ Бôрокъ. Гагôлки, веселй гагôлки надили ихъ сюды голосомъ русалокъ. И Марта зъ донею своѥю справили сюды свои кроки. Тутъ, где збиралась молодеча краса всего Яворова, сподѣвалась она придбати Малащцѣ долю, що не сходила зъ ѥи ума.

Въ Бôрку почали ся игры. Попôдъ дерева купками позасѣдали поважно старй матери та чоловѣки на тиху бесѣду; коло нихъ стовпилась дрôбненька дѣтвора. Зъ боку поставали цѣкавй молодцѣ, кождый въ смушковôй шапцѣ, темно-синôмъ жупанѣ зъ ясными выворотами, въ поясахъ, та высокихъ, пасовыхъ чоботахъ зъ пôдкôвками. Серединою хорошо пристровнй дѣвчата, побравшись за руки, розточились широкимъ колесомъ. Малашка, впроваджена матерю, прилучилась до нихъ несмѣло. Она въ перше знайшлась въ такъ великôмъ товариствѣ и личко ѥи запаленѣло невиннымъ соромомъ. Дѣвчата, кружачи доокола выбранои подруги, спѣвали веселого „воробейка“. Колесо крутилось чимъ разъ скорше и скорше якъ той быстрый виръ посередъ глубени, а зловленый „воробейко“ росказувавъ заѣдно за пѣснею, якъ то онъ въ садку бувавъ та якъ видавъ, якъ той дрôбный

*) Мѣстця въ горахъ, где выпалюютъ пнѣ и корчѣ деревъ, щобы роздобути поля пôдъ засѣвъ збôжа.

макъ сѣютъ и чимхаютъ люде по городахъ. Ôдъ пѣсни та реготу лунавъ весь лѣсъ далеко и широко, а цѣкавѝ молодцѣ наближались симъ часомъ зъ всѣхъ сторôнъ до колеса, мовь тѝ шулики до стада курятокъ. Дѣвчата ще разъ заспѣвали:

Воробейку, пташку,
Чи бувавъ ты въ садку?
Чи бувавъ же ты?
Чи видавъ же ты?
Ой, якъ трутъ макъ?

Дѣвчина, що стояла въ колесѣ, присѣла въ сѣй хвили до землѣ и почала наслѣдовати робôтницю зъ макôтрою и макогономъ. Блискавкою кинулись теперь хлопцѣ на дѣвчатъ, лѣсомъ роздавъ ся голосный, веселый писк и отъ, зъ широкого дѣвочого колеса изробились — пары. Тôлько гдеякѝ, неповоротливѝ парôбки, не захопивши легкои дѣвчины, тôлько гдеякѝ старшѝ дѣвчата зъ полиняными бровами лишились особнякомъ и зъ нагнутою головою сходили скоренько зъ мѣстця.

Малашка опинилась въ рукахъ молодого, ставного чорнобрôвчика Василя.

Читательки нашѝ простятъ намъ ласкаво, що мы не роскажемо тыхъ чувствъ, якѝ зродились въ души Малашки, пригорненои въ першій разъ сильнымъ раменемъ до мужескои груди. Ктожь бо и въ силѣ заглянути за тую занавѣсу, густо выткану, котрою прикрыте дѣвоче серце? Буває, дрожитъ оно пôдъ твоими руками якъ той листъ на трепетѣ, подумаєшь, оно къ тобѣ такъ сильно бье ся, а дѣвчина каже, що то ôдъ тебе такимъ великимъ холодомъ повѣяло. Иншимъ разомъ ледви примѣтный єго тихенькій ударъ, а дѣвчина божитъ ся, що немає милѣйшого надъ тебе. Ôдъ того и пôшло на свѣтѣ стôлько зрады дѣвочои, що того пѣску на днѣ моря, ôдъ того мы бѣднѝ мужчины блукаємо неразъ ôдъ серця до серця, несвѣдомѝ, кудыбы намъ стало пригорнутись.

По „воробейку“ грались дѣвчата въ „Зельмана“. Стара и давна та игра, якъ давный рускій нашъ рôдъ. Не умѣли нашѝ пращуры вечерами заходити до дѣвчатъ на „тиху розмову“ въ вишневѝ садки, такъ зъ потребы выдумали сватьбу Зельманьску. По Зельманѣ пôшла „Галя“, що роздавала дѣвчатамъ долю, а ôдтакъ по другихъ играхъ та пѣсняхъ обмѣнялась молодѣжь крашанками.

Чи подалажь Малашка свою писанку ôдъ серця Василеви? — побачимо. (Дальше буде.)

О ВЫХОВАНЮ.

(Написавъ И. Н*.)

(Дальше.)

Религійнôсть матери.

Може бути, що гдекто замѣтитъ въ нашихъ увагахъ „надто религійный“ може напрямъ. Але лучше то, єслиж чувствуємо религійнôсть и поводуємо ся религійными поглядами, нежели свѣдомôсть, що наша вѣра и нашѝ дѣла не суть святѝ. А впрочѣмъ, спытайте тыхъ, що стратили религійнôсть: чи не загубили они власный спокôй души?

А нарештѣ скажемо и се: задачу правдивого выхованя перевести безъ религійности, се рѣчь зовсѣмъ неможлива. Бо вѣра въ Бога, въ надземнѝ и святѝ рѣчи, то все спочиває въ души кождого чоловѣка; а тѝ переконаня становлячѝ внутренну важнôсть чоловѣка занедбати, або и убивати, значитъ убивати духа въ корысть звѣрячои натуры.

Дѣтина мае вроджене чувство религійности. Єслибъ такъ не було, не моглабы она выробити собѣ понятя о Бозѣ, о вѣчности, безконечности, святости, бо тыхъ идей не може она пôзнати своими змыслами.

Зъ попередныхъ увагъ пôзнати легко, що выхованє дѣтины муситъ бути религійне; безъ него нема засадъ, нѣ выразнои, незмѣннои цѣхи. Але зъ сего слѣдує такожь, що и мати сама муситъ бути религійна, инакше слово єи не заохотитъ, дѣло не загрѣє.

А религійности не становитъ сама молитва, ходженє до церкви, говоренє о Бозѣ, бо тогды религійными можь бы назвати и найбôльшихъ облудникôвъ. Старай ся понятя Бога и ладъ Єго въ свѣтѣ, и найвысшимъ правиломъ житя положи собѣ Єго законъ, а тогды сповнишь задачу рускои матери, котра нерелигійною бути не може.

На скôлько то вражихъ вплывôвъ наше племя єсть нынѣ выставлене! Скôлько то перепонъ приходитъ ему побороти, скôлько противностей ôдолѣти! Роспука и сомнѣнє мусятъ опановати кождого, єслиж въ борбѣ о народнôсть не вспомагае єго вѣра, що народнôсть та не єсть тôлько игрою природы, а ôдломомъ людскости, котрый пôдъ именемъ „рускій народъ“ для достиженя великихъ цѣлей Богомъ зôставъ сотвореный.

Кто вѣритъ и умѣє духомъ вглянути въ исторію народôвъ, той задля своеи вѣры, задля сповненя задачѣ, яка на нѣмъ яко на членѣ сего народу спочиває, здужає найти дорогу, щобы цѣль свою осягнути. Кто перенятый религійностею, єсть переконаный, що народы суть ôдъ Бога, що ôдъ Бога мова, здôбности, любовь до всего рôдного; що Той, що тебе сотворивъ Русинкою, черезъ то саме кладе на тебе обовязокъ, щобысь я к о Р у с и н к а борола ся зъ ложею для осягненя правды и совершеньства для того великого ôдлому людскости; щобысь въ своѣмъ крузѣ трудила ся около збереженя и вывысшеня тыхъ дôбръ, котрѝ твôй нарôдъ маютъ знаменовати и до єго усовершеня причинити ся.

Русинко-мати! въ твоихъ рукахъ доля будучого поколѣня! Велике твоє достоинство, але и одвѣчальнôсть не менша. Тому, хотячи задачу свою сповнити, будь сама правдиво религійна, и учи свою дѣтину, щобы и она вѣрила и вѣрою дѣла и мысли свои мѣрила. А тогды выйде зъ твоихъ рукъ нове сильне вѣрою поколѣнє; и єслиж дотеперь, зъ браку вѣры, олтарь ôтчины ôдступало малодушне поколѣня, идучи, такожь зъ браку вѣры, чужимъ покланяти ся богамъ, наставалишь ты, сама вѣруючи, выхованыхъ для ôтчины дѣтей гартомъ правдивои, одушевляючои вѣры, котра поведе ихъ на ту дорогу, якою народъ поступаючи совершеньство муситъ осягнути.

ÔДДѢЛЪ ПЕРВЫЙ.

Первѝ проявы духа ажь до розвою темпераменту.

I. Початокъ выхованя.

Многѝ матери думаютъ, що духове выхованє дѣтины належитъ починати тогды, коли дѣтина стане говорити. Але я скажу зъ Жанъ Польомъ: выхованє починати належитъ зъ первымъ ôддыхомъ дѣтины.

Зъ приходомъ на свѣтъ входитъ нетерпеливо выжиданый твôй любимець нагло въ кругъ свѣтла и звукôвъ. Первый єго крикъ єсть опоромъ повѣтрю, котре нагло має стати ся елементомъ єго житя; очка збороняютъ приступу для свѣтла, до котрого они єще не призвычаєнѝ; всякій дикій гомôнъ шкодливо може дѣйствовати на слухъ, бо притупляє єго вражливôсть. Тожь первый початокъ выхованя Богомъ данои дѣтины буде, всю увагу звернути на те, щобы той наглый перехôдъ въ житє здѣлати якъ найлагôд-

нѣйшимъ. Нездорове повѣтрє може первй зароды смерти або тѣлеснон недуги въ дѣтину вложити, нагле ясне свѣтло и дикій гомонъ могутъ не лишь ушкодити вражливость тыхъ найважнѣйшихъ змыслôвъ, але и зовсѣмъ притупити духовый розвôй дѣтины.

Старай ся розважно, щобы мале немовля якъ найменше кричало; скоро вернутъ силы, обходи ся зъ нимъ якъ зъ скарбомъ, повѣренымъ ôдъ Бога, за котрый колись прийде здати точный рахунокъ. А первй хибы въ выховáню немовляти нôзнѣйше и при найбôльшôй старанности трудно поправити. Дитя єсть на всѣ вплывы дуже вражливе, и тому одна хиба въ первôмъ выховáню, а вже зôпсована єго натура. Тожь стережи ю передовсѣмъ, щобы жадне прикре чувство въ ней не запанувало, а заразомъ старай ся, щобы вдоволяючи въ мѣру потребамъ дѣтины, надмѣромъ єи не зôпсовати. Єслибъ на то бôльше уважали при первôмъ выховáню, не булобы стôлько розпещеныхъ и вередливыхъ дѣтей, котрй и нôзнѣйше бôльше незадоволеня, нежели блага намъ справляютъ.

Постепенно, хотя поволи, розвиваютъ ся змыслы. Скоро дѣтина привыкла до свѣтла, що дѣє ся доперва въ мѣсяць по народженю, починає она постепенно нôзнавати предметы; она починає розглядати ся, поводити очима, звертати ихъ на всякй предметы; дотыкомъ зближає она ручки, починає ся ними бавити; слухъ привыкає до мельодійного голосу або спѣву матери, а за якійсь часъ очка щукаютъ за особою, котрои тоны дѣтина чує. Небавкомъ оказує ся на єи личку щось якбы первый усмѣхъ, и внетъ стає ся усмѣхомъ выразнымъ, свѣдчачимъ о задоволеню. Красный сей усмѣхъ дитяти — ангельска душа промовляє такими очима и усмѣхомъ!

Дбай-жежь, мати, о то, щобы тй духовй силы, проявляючй ся въ первыхъ чинностяхъ змыслôвъ, не замарнѣли самй собѣ лишенй, або перекормленемъ и недбалымъ обходженемъ приглушенй; але заразомъ будь терпелива и не старай ся, щобы тй силы надто скоро розвивали ся, бо всякій розвитокъ має природнй границѣ; а неразъ за скорый розвôй духа дѣє ся коштомъ тѣлесныхъ силъ, котрй не вернутъ на вѣки.

II. Плачь и крикъ у дѣтей.

Не одна чувственна мати клопоче ся ажь надто плачемъ дѣтины. Єсли вдоволено всѣмъ потребамъ дѣтины въ мѣру (колибъ тôлько не понадъ мѣру!), то плачь здоровои дѣтины нехай богато тебе не тревожитъ; памятай о тôмъ, що душа дѣтины єсть дуже вражлива, и що у неи усмѣхъ и слезы такъ скорй, якъ сонце и хмары въ початкахъ весны. Правиломъ нехай буде: плачу дѣтинѣ не дуже збороняти, але и не оказуватись для неи уступчивою. Ще доньцѣ позволь бути трохи чувствительною; але сынъ нехай въ первôй молодости гартує ся на всякй немилй вплывы. Найлучше средство, щобы здорову дѣтину ôдъ плачу ôдучити, єсть спокôйне позôставленє самôй собѣ, щобы, коли хоче плакати, выплакала ся доволѣ.

Але не забудь такожь и на те, що власно задля великои вражливости пôдлягає дѣтина, особливо слабои конституціи, всякимъ змѣнамъ повѣтря. Непогода, хмарне небо, парный воздухъ, осѣнна мрака, — все то може вплывати на успособленє дѣтины. Такъ само у немовляти муситъ бути плачь, єсли пеленки нечистй — бо тѣло єго дуже доткливе,—або єсли грызутъ фалды сорочки, єсли оно спутане и не може членами рушити, єсли голодне, або перекормлене, єсли не має занятя. Тогды усунь причину, а задоволенє повернє; єслижь непогода причиною плачливого успособленя, старай ся о одвѣтну розрывку, а плачь уступитъ.

III. Веселôсть у дѣтей.

Жадна мати не хотѣлабы, щобы єи дѣтина була смутна, понура. Сумовитôсть єсть чимсь у дѣтины такъ неприроднымъ, що волимо тысячь разъ бачити понурого мужчину, нежели дитя. Для дѣтины нема єще причинъ до смутку; єи доперва що починає ся житє!

И не кто иншій, а мати винна, єсли дѣтина невесела. Первымъ варункомъ веселости дѣтины єсть добре, повне любви обходженє, утримуюче старанно границѣ межи розпещенемъ а занедбанємъ. Розпещена дѣтина уважає себе найголовнѣйшою особою; скоро ю разъ „ображено“, она стає смутна, знеохочена. Такъ и дѣтина занедбана, лишена сама собѣ: бракъ любви чувствує она добре, и цѣла єи истота перейме ся жалостею, смуткомъ, бракомъ тои енергіи, котра пôддержує силу житя.

Дальшимъ варункомъ веселости єсть чиннôсть. Вже немовлятемъ треба дѣтину привчати до чинности, до енергичного, веселого проявлюваня житя. Нехай мати уважає, щобы дѣтина черезъ переладованє жолудка не ставала ся лѣнивою, нерухливою, байдужною; нехай учитъ око и ухо, щобы тй змыслы цѣкаво дѣлали спостереженя; лѣниво спозираючє, або въ одинъ предметъ влѣпленє око нехай мати примушає лагôдно до спостерѣганя рôжныхъ предметôвъ; ухо нехай вчасно привчає до слуханя и розрôжнюваня тонôвъ; довгими хвилями нехай немовля розповите грає ручками и нôжками, плюскає ся въ водѣ, звертає увагу на все що ю окружає; безчинне нехай не буде оно нѣколи, а особливо, коли вже починає бавити ся.

Часто зле выдуманй повѣстки о страхахъ, чортахъ, злыхъ людяхъ, роблятъ дѣтину невеселою, дражливою, трусливою. О страхахъ дѣтина не повинна знати; єи вражлива выображня творитъ собѣ всякй страшнй творы, передъ котрыми она на самотѣ жахає ся, въ ночи зъ крикомъ зрыває ся зъ постелѣ.

Веселôсть нехай справляє дѣтинѣ не ѣдло, а розумнй забавки, чиннôсть, розмова, музыка. Тымъ завчасу дає ся духови те образованє, якого потреба, щобы дѣтина колись, вырôсши, не тѣлесности а идеаламъ служила.

IV. Вѣра у дѣтей.

Для малои дѣтины єсть слово отця и матери святымъ; она, не могучи єще сама розважати, вѣритъ всёму, що ôдъ отця и ôдъ матери почує; отець и мати суть для неи найвысшимъ авторитетомъ. Яке красне поле до дѣланя въ корысть духового выховáня дѣтины має тутъ мати!

Але на нещастє приключає ся, що мати сама пôдкопує тую вѣру дѣтины въ своє слово! Буває, що мати, занедбавши дальше своє образованє, знає за мало и ôдсылає пытаючу дѣтину въ найлучшôмъ разѣ до ôтця; буває такожь, що на запытаня одвѣчає фалшиво, и дѣтина инстинктомъ майже пôзнаючи фалшь пытає про те саме свого ôтця, и тогды вѣра въ слово матери зменшає ся; або нарештѣ мати поступованємъ самымъ перечитъ тй науки, якй отець або она сама недавно-що дѣтинѣ голосила. Особливо-жь нарушає неодна мати ту чисту, святу дѣтинну вѣру бракомъ пляну и такту въ выховáню; мати въ нижшихъ станахъ звычайно сама зле выхована, дає дѣтинѣ первй примѣры лжи, облуды, незгодливости, самолюбства, духового застою; и єсли въ народѣ много слабосильныхъ характерôвъ и загальный застôй и облуда на дневнôмъ порядку, то на матеряхъ первыхъ спочиває вина, що переводятъ ся и марнѣютъ силы народу. А вина то велика, посвѣдчаюча голосно о легкодушнôмъ здонтаню власнои материньскои гôдности.

Тому, мати рускои дѣтины! памятай, якъ велика твоя гôднôсть, якъ взнесла твоя задача въ народѣ! На тобѣ єди-

нôй майже спочиває будучнôсть новыхъ поколѣнь, — они станутъ ся такими, якими ты ихъ выховаешь. Молодй, вражливй серця ôдносятъ ся до тебе зъ совершенною вѣрою; слово твоє уважаютъ они неомыльнымъ, а идеалы, якй ты, ихъ выховуючи, защепишь въ ихъ серця, будутъ имъ просвѣчати на цѣлôй дорозѣ житя. Дѣтина, уважаючи тебе найбôльшимъ для себе авторитетомъ, уважно слухає кождого твоєго слова, приглядає ся кождому твоєму дѣлу; она пытає тебе о всё, — найменша рѣчь, образъ на стѣнѣ, пѣсня, имя зъ почестею вымовлене не уйде єи уваги, и твоє поученє глубоко заховує она въ серци... Навчи єѣ словомъ и дѣломъ вѣрити, вѣрити въ Бога, въ людей, въ правду, въ минувшôсть и будучнôсть народу, а буйно выросте колись плôдъ зъ сеи вѣры, бо въ вѣруючôмъ серцю слово твоє посѣяне. Колижь навчимо дѣтину словомъ и дѣломъ ложи, облуды, духового застою, то защепимо въ невинне серце трутину, котра зъ вѣкомъ зыскає на силѣ и ѣдомъ своимъ не лишь народъ затроитъ, але навѣть на Бога повстане, навѣть память родичѣвъ оплюгавитъ...

Якъ страшно провиняє ся мати, єсли трафункови лишає цѣлый дальшій напрямъ житя своєи дѣтины, єсли легковажитъ дѣтинну вѣру, котра одна надає засадничій тонъ цѣлому пôзнѣйшому житю! Зъ ôдти то и проклятє, яке вйдимо спочиває на многихъ рускихъ родинахъ и якъ змора давитъ организмъ народу...

Мати руска! єсли гôднôсть твого роду хочешь захована, не хочешь перва повстати противъ свому призначѣню, не хочешь стати ся для твоєи народности Медузою, котрои лице перемѣняло въ камѣнь всѣхъ, що глянули на него; єсли жахаєшь ся рахунку и суду за скарбы для рускаго народу Богомъ тобѣ повѣренй, и єсли добра и правды єдино серце твоє багне — о, старай ся всѣми силами о розбудженє и вскрѣпленє святои дѣтиннои вѣры! Розмавляючи зъ малою донькою, чи сыномъ, покажи имъ дѣла Божй, щобы по нихъ Єго поняли, и моральными стали ся; а тои моральности нехай учатъ ся зъ тебе, зъ живого примѣру. Нехай тужна пѣсня вражливо вдаритъ о мягке серце, роскаже єму понятнымъ дѣтиннымъ язикомъ бôль великои родины, до котрои и та дѣтина належитъ, а рôдне слово и назва народна вчасно нехай буде єй дорога и знана. Зъ твоихъ устъ, мати, нехай мѣсто байки, почує дѣтина о подвигахъ рицарѣвъ зъ власного роду, минувшôсть нехай ю чарує и гартує въ вѣрѣ на будучнôсть. Нехай, єсли ты руска мати, рôдне живе слово гомонитъ въ твоѣмъ окруженю; въ свѣтлици нехай не бракнутъ постати поборникôвъ народу, рицарѣвъ мечемъ и перомъ владѣвшихъ; въ ихъ огляданю нехай твоя дѣтина вчасно учитъ ся инстинктомъ вже пôзнавати дорогу, куды єй поступати, до чого серцемъ прилягнути. Єсли ты руска мати, вложи въ серце дѣтины сю правдиву умыслъ пôдносячу вѣру, що наше житє и народъ нашь не суть играшкою. Нехай завчасу дѣтина зрозумѣє, що за житє народови дѣлами заплатити треба; нехай видитъ и тебе такъ творячу, и нехай цѣле домове окруженє о тôй материньскôй вѣрѣ посвѣдчає — ôдъ нейменшои книжки, ôдъ образôвъ на стѣнѣ, до пошанованя гôдности рôдного слова въ товариствѣ, до оффрности на народнй потребы. Тогды дѣйстно выйдутъ зъ родинного дому дѣйствуючй и вѣруючй люде, здôбнй взнести ся до идеалôвъ и службѣ тымъ идеаламъ посвятити ся. И у тыхъ людей будешь ты святостею, правдивымъ идеальнымъ образомъ женьщины-Русинки, яку Богъ зъ рускои женьщины хоче мати, якои народъ для осягненя великихъ цѣлей своихъ потребує.

(Дальше буде.)

КАЛИТКА.

(Оповѣла Ю. М. Ш.)

(Конець.)

Рôкъ тому буде, якъ бабуня втомленй довгимъ проходомъ усѣли на лавцѣ въ тѣни деревъ. Небавомъ усѣвъ такожь на тôй самôй лавцѣ якійсь незнакомый старикъ.

Уже зъ виду можь було судити о честнôмъ характерѣ незнакомого. Погляда ли бабуня та старикъ на себе зъ цѣкавостею и зъ симпатичнымъ подивомъ, а що старшй не суть такъ вязанй приписами церемоніяльными, розпочала наша пара въ хвиль кôлька розговоръ въ найлѣпше. Якъ звычайно, зразу пôйшла бесѣда о крайнôй погодѣ, о проходахъ по Замковôмъ парку, и таке инше. Дальше розпочались обопôльнй выпыты про себе.

„Хотяй такъ здорово, ярко выглядаєте, певно єсте вже въ далекихъ лѣтахъ?“ — каже старушка.

„Уже сего року дозволивъ менѣ Богъ девятдесятый разъ бачити овощѣ на деревахъ та листє сполов'ѣле гнане осѣннымъ вѣтромъ“.

„А я — каже бабуня — видѣла вже ôсѣмдесять разъ, якъ весна маила луги та украшала бѣлымъ цвѣтомъ дерева.“

„Ну, то мы вѣкомъ недалеко ôдъ себе. Чи Вы изъ тыхъ сторонъ, панѣ?“

„Рôжно лучалось въ житю. Дѣвочій вѣкъ прожила въ домѣ родительскôмъ, въ мѣсточку Болеховѣ; за-мужемъ жила въ Стрыю; теперь ôдъ десяти лѣтъ жию при дѣтяхъ въ тôмъ мѣсточку“.

„Болехôвъ... Стрый... Сежь и мои стороны родиннй, а прецѣнь не тямлю и не можу привести на память, щобъ бачивъ коли подôбне лице... Але правда, въ молодости ôдъѣхавъ я зъ ôтчины, и то, якъ тогды здавалось, зъ важнои причины...“

„Чи можу запытати, зъ якои?“ — промовила нетерпеливо старушка. приглядаючись зъ увагою крôзь окуляры незнакомому старцеви.

„Зъ журбы любовнои!“ — сказавъ усмѣхаючись старикъ. „Жила тогды въ Болеховѣ дѣвчина люба — краснажь то була, красна! Личко єи процвитало мовь калина въ лузѣ, очи голубй, синй, якъ тоє небо нынѣшне, а волосє ясне мовь лучѣ золотй сонця, — моглабъ справдѣ послужити маляреви за взорець лиця ангельского... Красавицю тую полюбивъ я цѣлымъ серцемъ молоденькимъ, а она?... Она ôддала серце и руку одному зъ моихъ товаришѣвъ — вѣдай бувъ ôнъ у Бога щаслившій, що дôставъ такъ красну цвѣтку! Зъ великого горя кинувъ я стороны отцѣвскй, поѣхавъ въ широкій свѣтъ, але подôбно краснои не найшовъ вже нѣгде... Лѣта скоро минаютъ, зъ вѣкомъ вертає супокôй, розвага, начинаютъ ся журбы о хлѣбъ насущный... Нынѣ забувъ я про давне лихо, простивъ красавици, що погордила моєю любовю...“

Старушка слухала оповѣданя зъ видимымъ неспокоємъ. „Чи не мылю ся, чи вѣрити можу: не єсте вы Теофиль Н.....?“

„То панѣ мене знаєте?... Чи можу довѣдатись, зъ кимъ маю приємнôсть....?“

„Колись звано мене Марією С...“

„О Господи, такъ Вы тая Марія?... по тôлько лѣтахъ!... Га, лѣпше пôзнѣйше, якъ нѣколи!...“

Ôдъ тои хвилѣ взаимного пôзнаня ставъ ся старикъ приятелемъ нашои родины, Отъ и прійшло менѣ теперь на гадку, що ôнъ яко колишній товаришъ нашого дѣ-

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ ИП 58390

дуня, яко участникъ тои памятнои ѣзды пôдчасъ нападу опрышкôвъ, мусѣвъ такожь медаль дôстати.

Росказали мы ёму о всѣмъ, — утѣшивъ ся старикъ, що може причинити ся до потѣшеня бабунѣ.

Позôстало ёще купити калитку. Спѣшу до склепу, но було запôзно, склепъ замкненый... Ожидаю нетерпеливо ранка.

Але якась сила увзялась на насъ. Що ино одно выстараюсь и гадаю, що все залагоджене, а ту знôвъ новй перепоны. Жадаю у купця калитки, яку я недавно куповала, а тотъ перепрашаѳ, що ёще одну тôлько мавъ, и тую вчера продавъ.

„Комужь продана калитка?“ — пытаю.

„Пану Х*, пенсіонованому урядникови полиційному“.

Не теряючи часу бѣжу домôвъ. Тутъ урадили мы выбратись въ депутаціи до пана Х*. Пôшли мати, я и маленькій мôй братъ.

„Така а така рѣчь — розповѣдаємо ёму — „будьте ласкавй: ôдступѣтъ намъ тую калитку“.

„Радо, дуже радо! але тôлько пôдъ тымъ условіємъ, що я самъ Вашôй почтенной бабуни калитку вручу; а щобы зъ бôльшою величностею ôдбувъ ся той актъ врученя, приодѣю ёще свôй мундуръ урядовый“.

Подяковали мы сердечно за таку ласкавôсть та вернули веселй домôвъ, радй, що все теперь щастливо зложило ся. Бабуню застали мы супокôйну, веселу, не такъ, якъ була передъ тымъ.

„Щожь думаѳте, чи найде ся калитка?“ — замѣтила зъ усмѣхомъ бабуня.

„Думаємо, найде ся. Мы вже дали знати до уряду“.

„Не вѣрю въ вашй уряды! я лишь на святого Антонія уповаю!“

Надôйшовъ въ кôнци день умовленый, въ котрôмъ панъ Х* мавъ калитку принести. Зôбралась рано семія, щобъ бабуню, якъ звычайно, поздоровити и повитати. Старушка прибрала якійсь хитрый, якбы таємничій видъ. Чи може догадалась нашого пôдступу?...

„Говоримо, ажь стукаѳ ктось до дверей, и въ тôйже хвили входитъ до комнаты панъ Х*. Поздоровивъ насъ всѣхъ, вынявъ зъ урядовою повагою калитку, та каже: „Чи не ёсть то тая калитка, котру Вы, панѣ, недавно загубили?“

„А що она мѣститъ въ собѣ?“ — пытаѳ ся знôвъ, хитро дивлячись, бабуня.

Урядникъ указуѳ чергою: червôнцѣ, срѣбнй гроши, шелюги... Бабуня лишь дивитъ ся недовѣрчиво, але коли урядникъ указавъ медаль, закликала: „Дѣйстно, того вже не понимаю! на тоѳ не була приготовлена!...“

„Щожь, бабуню, чого дивитесь на насъ такъ недовѣрчиво?“

„Уважайте тôлько“, каже бабуня. „Нынѣ пригадаламъ собѣ, що я таки не брала калитки выходячи тогды зъ вами на прохôдъ, а лишиламъ въ старôй скрыни. Иду, шукаю, и справдѣ найшлась калитка. Якжежь теперь не чудоватись: обѣ калитки подôбнй, якбы одна и тая сама!“

Зрозумѣти можна наше замѣшанѳ. Не було выходу, мы мусѣли признати ся до всего и оповѣсти всѣ перепоны и трудности, якй були до побореня.

„Вѣрте, бабуню — кажу я въ кôнци — вѣрте, що мы дѣлали все зъ тымъ намѣренѳмъ, щобы васъ успокоити. Кожде зъ насъ причинилось до дѣла, якъ могло. Старикъ, приятель нашого дому, давъ медаль, мы зложили гроши, навѣть дѣти скинули по кôлька шелюгôвъ...“

„А мы чинили то такъ охотно!“ — закликали дѣти, окружаючи облестно бабуню.

„Дѣточки мои! — промовила старушка, втираючи слёзы та пригортаючи дѣти, внуки та правнуки до себе: — Дѣти мои, чи-жь черезъ той новый доказъ вашои любови не найшла я стократно бôльше, нѣжь була втратила? Доказъ той любови нагороджаѳ печаль, яку я черезъ кôлька дней мала.“

По хвили, якбы унесена высшимъ намащенѳмъ, зъ урочистою повагою — котрои, доки житя, нѣколи не забуду — такъ дальше мовила: „Богъ буде благословити за любовь вашу. Любовь родинна ёсть найшляхотнѣйша, бо на законахъ божихъ оперта! она ёсть пôдставою до любови ближнихъ, до любови ôтчины... Кто родины не любитъ, кто для неи нѣякои жертвы не поноситъ, не здѣлаѳ такожь нѣчого для дальшои родины, для свого народу, зъ котрымъ одъ вѣкôвъ звязокъ крови, вспôльна бесѣда, вспôльна вѣра, вспôльнй обычаѣ насъ лучатъ. Плекайте прото любовь родинну, бо она ёсть першимъ условіємъ въ жизни народôвъ. Якъ довго поодинокй родины суть такими, якъ Богъ приказавъ: згодливыми, любящими—такъ довго и народу не побѣдитъ враждебна сила. Чимъ бо одиноке лице въ родинѣ, тымъ родина въ народѣ, тымъ народъ въ цѣлôй людскости...“

Про весѣльнй пѣсни рускаго народу.

(*Написавъ Корн. Заклиньскій.*)

5. Дѣвичь-вечеръ.

По шлюбѣ зôйдутъ ся свахи молодицѣ и возьмутъ молоду межи себе; тымъ она входитъ въ ихъ круги и то на всегда. Давнй товаришки молодои, ровесницѣ и посестры, сходятъ ся до неи одного вечера передъ шлюбомъ, щобы пôсля закона, середъ ôдповѣдныхъ обрядôвъ, попрощатись зъ молодою. Такій обрядъ зове ся дѣвчь-вечеромъ, бо въ нѣмъ кромѣ дѣвчатъ нѣкто бôльше не бере участи. Всѣ подруги сѣдаютъ довкола стола, молода ихъ витаѳ, а они пôсля того въ пѣсняхъ выспѣвуютъ весь ёи молодый вѣкъ щасливый, а зъ другои стороны представляютъ, що ёи жде, коли она покине родичѣвъ, и якъ то жаль ёй буде розлучити ся зъ ними!

Пѣсня, що ёѣ ту наводимо, ёсть одною зъ найкрасшихъ пѣсней весѣльныхъ; она ôдзначаѳ ся ôдъ другихъ выкôнченѳмъ, дôбраными образами, незвычайно смѣливыми порôвнанями и красными гадками.

Пѣсня перестерѣгаѳ сивую зазуленьку, щобы не вылѣтала на яру пшениченьку, бо тамъ на ню сивый сокôлъ засяде:

Згляне тя оченьками,
Пôйме тя крылоньками,
Занесе въ темнй лѣсоньки,
Межи чорнй галоньки:
Тамъ будешь кувати,
Нѣкому послухати.

Дружки представляютъ молодôй, що подôбна доля и ёи жде, коли молодый возьме ю зъ собою:

Згляне тя оченьками,
Возьме тя рученьками
До чужои сторононьки,
До чужои матѣнки:
Тамъ будешь плакати,
Нѣкому пожалувати.

Не весело молодôй пôсля такои пѣсни. Сидитъ она сумна, а дружки спѣваютъ дальше жалôбныхъ пѣсень. Не

ждати молодôй добра ôдъ свекрухи, тай не знати, чи буде добрый для неи чужій батько.

Да чи ôнъ грôзный, да чи негрôзный,
Да чи ôнъ буде, якъ мôй рôдный?
Хочь грôзный, хочь негрôзный,
Да не такій, якъ мôй рôдный!

У батька она хороша якъ квѣтка, весела и щаслива процвитає мовь тая калина, але свекоръ не буде може стеречи, шанувати, не привитає якъ свою дочку, не учує она ласкавого слова ôдъ него, спаде зъ неи краса, она зôвяне якъ квѣтка.

Поставлю я свѣченьку
Напротивъ мѣсяченька:
Чи буду я такъ ясная,
Якъ мѣсяченько ясный?

Поставлю я свекронька
Напротивъ мого батенька:
Чи буде такъ милый,
Якъ мôй батенько рôдный?

Порôвнанє выпало нещасливо. Она думала, що ублагає свекра, що вгодитъ єму якъ батькови; она корилась єму, слухала єго, однакъ свекоръ не принявъ єи за рôдну дитину.

Ганили менѣ люде:
Злый свекронько буде —
Я того не слухала,
Рôднымъ батенькомъ звала.

Рôдный отець хочь посваритъ, та єго гроза не страшна — але кто оборонитъ передъ свекромъ? Чи може молодый мужь?... На свѣтѣ рôжно приключає ся, часомъ и мужь гôршій єще ôдъ свекра.

Ой не бôй ся батенька свого,
Ой бôй ся мене молодого:
Батькова гроза якъ лѣтная роса,
А моя гроза гôрша лютого мороза...

6. Прибранє до шлюбу.

Прийшовъ той день, коли Маруся має стати пôдъ вѣнець. Зôйшли ся дружки, щобъ молоду прибрати до шлюбу, прибрати якъ найкрасше, щобъ она єще разъ приглянулась дѣвочôй красѣ, щобъ батько и мати побачили, яку хорошу дитину даютъ ôдъ себе, щобъ опôсля знали, за чимъ жалуютъ.

Ясно въ свѣтлоньцѣ, ясно:
Уберѣтъ мене красно,
Най ся матѣнка дивитъ,
Чей ся ѣй жаль вчинитъ.

Вже молода прибрана, руса коса розплетена, розчесана— приходитъ черга на батька и матерь, щобъ они взяли вѣнокъ, уплетеный на вѣнкоплетинахъ, поклали єго на голову любого дитяти — чи то дочки, чи сына, — и поблагословили тымъ вѣнкомъ. Але не въ силахъ батька, вложити вѣнокъ на голову любои донѣ и тымъ чиномъ свѣтъ ѣй завязати. Тожь батько не хоче приняти вѣнка:

Не прийму доненько, не прийму,
Зъ жалю ручокъ не зведу,
За слезоньками не бачу...

То само дѣє ся въ души матери, коли ѣй приходитъ ся класти вѣнокъ на голову своєи Марусеньки. Зъ превеликого жалю мати клонитъ ся и опадає до землѣ, мовь та папороть:

Но папороть паде,
То мати вѣнокъ кладе
Бѣлыми рученьками,
Дрôбными слезоньками.

И молодому пора выбирати ся до шлюбу. Вже и єго прибрали, причепили вѣнокъ до шапочки, однакъ чи тѣшитъ ся ôнъ, чи веселый? Ôнъ такожь несвѣдомый своєи долѣ, не знає, яка будучнôсть єго чекає. Тожь сѣдлаючи коня ôнъ заплакавъ на самотѣ:

Коиченька сѣдлає,
Тихенько гадає,
Слѣзами ся вмиває.

Одна мати запримѣтила тѣ слѣзы и зрозумѣла жаль сына. Бо и ктожь лучше зрозумѣє єго думки и бажаня, кто лучше зумѣє оцѣнити єго змаганя, якъ не мати. Она розважитъ єго тугу, втихомиритъ єго жаль, потѣшитъ сына, коли лихі люде єго оскорблятъ. Передъ кимъ лучше молодому Василеви розкрыти свою душу, выповѣсти свôй жаль, якъ не передъ рôдною матерею? Ôнъ лякає ся, що єго будуча доля не буде така красна, якъ дотеперѣшна, ôнъ не въ силѣ вгадати, яка буде подруга, що зъ нимъ весь вѣкъ прожити має.

Ой якже менѣ,
Моя матѣнко,
Молодому не плакати:
Самъ я не знаю,
И не вгадаю,
И не скажутъ люде,
Яка ми доля буде.

7. Благословенє.

Нема нѣчого сумнѣйшого для батька и матери и для молодыхъ, якъ та пора, коли молода и молодый выбираютъ ся до шлюбу, а родичѣ благословлятъ ихъ на добру та щасливу долю. Благословенє ôдбуває ся три разы пôдчасъ весѣля: въ-перве коли молодята выбираютъ ся въ село спрошувати людей, въ-друге коли они засѣдаютъ на посагъ (молодый на своємъ весѣлю, молода зновъ на своємъ), въ-трете коли молодята выбираютъ ся до шлюбу. Сей третій разъ ôдбуває ся зъ найбôльшою повагою, має найбôльше значенє. Сежь найважнѣйша хвиля, що пôсля думки родичѣвъ и молодои має рѣшати о будучности. Ся хвиля єсть такожь першимъ актомъ прощаня молодои зъ родичами: она проситъ выбаченя за все, що коли провинила, и дякує за все добро, якого въ нихъ зазнала.

Вже молода прибрана сидитъ за столомъ, вже надôйшовъ молодый, щобы ити зъ нею пôдъ вѣнець, вже молоду выкликуютъ, щобъ ишла просити родичѣвъ о благословенє, однакъ она зъ великого жалю не въ силѣ пôдвести ся.

На стôлъ головку клонитъ,
А пôдъ стôлъ слезы ронитъ
До сыроі землицѣ,
До бѣленькихъ нôжокъ...

Въ кôнци выйшла изъ за стола, вклонилась тричи своимъ родичамъ, а они ю тричи поблагословили на добру та щасливу долю, на вѣкъ довгій и веселый. Благословлячи свою Марусеньку, родичѣ маютъ ѣй простити все, чимъ ихъ коли оскорбила, або въ чôмъ може не послухала, або може сказала коли противне яке слово, або яку прикрôсть заподѣяла. Все то лежитъ ѣй тяжко на души:

Чорная тернинонька,
Маруся дитинонька,
Низенько ся кланяє,
На серденьку жаль мае..

Кромѣ того она кланяєсь родичамъ, щобъ подякувати за добро, якого въ нихъ зазнала.

Першій разъ Марусенько, першій разъ
Поклони ся ôтцю й мамцѣ зô сто разъ,
Не рôкъ не два татуненько годувавъ,
Нѣмъ ся твого поклононьку дочекавъ.

Кланяй ся Марусю
Старому й малому
И батенькови свому;
Бо вже бôльше не будешь,
А о батеньку забудешь:
Тôлько твого уклону,
Що у батенька въ дому.

Чує она то надто добре въ души, кланяючись родичамъ въ ноги; цѣла добрôсть родичѣвъ, любй слова, ихъ ласкавôсть — все то стало ѣй передъ очима, ѣй жалко, що неразъ не була тои доброты гôдна, що теперь те добро для неи мине ся. На таку згадку молода ревно заплакала:

Низенько ся Марусенька вклонила,
Косоньками плеченько укрыла,
Слёзоньками личенько умыла...

Тажь сама вдячнôсть для родичѣвъ, той самъ жаль переймає и молодого, коли ôнъ проситъ о благословенє. Скôлько то родичѣ дожили лиха, выховуючи сына; скôлько то працѣ они собѣ завдали, щобъ єго добрымъ и честнымъ до людей довести; скôлько разъ ôнъ родичамъ не вгодивъ, а они не гнѣвались. Тожь кланяючись родичамъ передъ шлюбомъ, молодый такожь обливъ ся гôркими слезами.

Похилює дерево ялинка,
Покôрноє дитятко Андрѣйко,
Отцю и мамцѣ у нôженьки поклонивъ ся,
Дрôбненькими слезоньками облывъ ся.

Покôрноє дитятонько Ивасенько
Покôрно ся батенькови кланяє,
Слезами ноженьки вмыває,
Чорновъ шапочковъ втирає.

Ктожь лучше бажає єму доброи долѣ и щастя, якъ не рôдный батько, рôдна мати; кто єго щирѣйше поблагословитъ, красненько выправитъ въ добрый часъ, въ щасливу годину пôдъ вѣнець, якъ не родичѣ?

Нашь Ивасенько,
Нашь ѓороленько,
На ловы выѣзджає —
Его батенько
Красненько выправляє:
Черезъ свѣтлоньку
Зъ добровъ доленьковъ,
Черезъ подвôренько
Въ щасливу годиноньку...

Пригляньмо ся теперь, що дѣє ся въ души молодого и молодои, коли одно зъ нихъ сиротою, коли батько або мати не дочекали благословити донѣ.

Народный звычай велитъ, щобы батько або мати умираючи поблагословили и розплели косу незамужнôй дочцѣ. При тôмъ народна поезія утворила цѣлый рядъ весѣльныхъ пѣсень сирôтскихъ, въ котрыхъ оспѣвуе ся станъ душевный молодои сироты, оспѣвуютъ ся ôдношеня, що пôсля народнои фантазіи истнуютъ межи помершими родичами а дѣтьми-сиротами, оспѣвує ся участь, яку берутъ помершй родичѣ въ судьбѣ своихъ дѣтей.

А батенько
Передъ милымъ Богомъ служитъ,
Ясновъ свѣченькомъ горитъ,
Милому ся Богу молитъ:
Пустижь мене Боже
Зъ чорновъ хмаровъ на сéла,
Зъ дрôбнымъ дощемъ на землю;
Най я ся подивлю
На своє дитятонько,
Кто му справитъ весѣленько?
Справляютъ єму люде,
Жаль батькови буде!

И ктожь поблагословитъ молоду, коли она сиротою? кто выправитъ ю красненько на село, спрошувати людей? Молода поклонитъ ся хиба чужимъ людямъ:

Поклоню ся я чужому,
Най мя ся здає що свому...

На весѣлю побôчь сироты самй чужй люде засѣли. Треба хочь дальшу родину спросити:

Ой пôшлю я ворону
Въ чужую сторону
По свою родиноньку...

Въ чужину можна еще черезъ кого небудь подати звѣстку, и родина посходитъ ся на весѣле—але кого пôслати за матѣнкою? Молодôй здає ся, що она своимъ жалемъ та тугою прикличе матерь зъ того свѣта; она выйде на могилу матери, припаде до неи, стане жалôбно плакати и голосити, стане сумно промовляти, буде зазулею жалôбно надъ могилою ковати и надѣесь, що мати збудитъ ся.

Ой пôшлю зазуленьку
Въ сырую земленьку
По свою матѣноньку..

Такъ само чинитъ и молодый, коли ôнъ сиротою — и єму здає ся, що ôнъ слезами прикличе батька зъ гробу:

Ой прилетѣло два голубоньки,
Крикнули надъ яворомъ —
Ой заплакавъ князь Ивасенько
Надъ батеньковымъ гробомъ:
Ой прошужь я тебе
Милый батеньку до себе
На весѣленько...

Однакъ дарма! якъ не въ силѣ зазуля ôдчинити сырои землѣ, такъ не въ силѣ молода выкликати матѣнки зъ гробу:

Ворона летитъ, родина ѣде,
Зазуленьки не видати;
Сыра земленька дверцѣ прилягла
Не можь ихъ ôдкувати.

Не въ силѣ и батько пôднести ся зъ гробу:

Ой радже бы я словенько пригадати,
Прилягла мя сыра земленька, та не можу встати!

Учула мати на другôмъ свѣтѣ, якъ дочка плаче и побиває ся за нею, якъ припала до могилы и проситъ до себе на весѣле. Мати радаби хочь подивити ся, кто и якъ справляє весѣле дочцѣ.

А матѣнка ходитъ,
Все Господа проситъ:
Спустижь мене Боже на тото подвôрє,
До дочки на весѣле.

Однакъ годѣ бути на весѣлю дочки. Мати хиба поблагословитъ зъ тамтого свѣта, бо зъ теперѣшнои своеи хатки вже поки свѣтъ не встане.

Ой у моѣмъ городочку та зацвило зѣле,
Чись просила молоденька мамку на несѣле?
Ой просила я, просила, а мамка не знає:
Оддавай ся мôй сыночку, най Богъ помагає!
Оддавай ся мôй сыночку, я туды не пôйду,
Въ мене хатка новенька. я зъ неи не выйду...

(Дальше буде.)

Торговля рускими дѣвчатами.

(*Написавъ Евз. Грушкевичъ.*)

(Конець)

Для окрасы тѣла уживано купелей ароматичныхъ зъ найрôжнороднѣйшого зѣля, всѣлякй бальсамы, пахощѣ и забарвленя, воду надаючу дивный блескъ очамъ, до чесаня волося малй гребенѣ умоченй наперед въ пахнющихъ олѣяхъ, дальше щипчики до вырываня густыхъ або неладомъ ростучихъ бровъ, рôжнй масти до змягчуваня и надаваня полыску нôгтямъ, шнуровицѣ и бандажѣ надаючй гармонійный образъ тѣлу — словомъ, Аронъ зъ востоку привѣзъ науку кросотворства, котру довѣвъ до найвысшого степени досконалости.

Дѣвчинка такъ ведена тратила поволи память о родителяхъ, а напитками одуряючими поена, кормлена солодкими рѣчами, пещена, гласкана — выростала на дѣвицю несказаной красоты. Але тота дѣвиця не мала почутя свого достоинства, она зросла невôльницею и не тужила за утраченою свободою, а скорше за житемъ гаремовымъ, за золотою клѣткою, до котрои такъ навыкла, що переходъ зъ дому

Арона пôдъ стражь султаньскои службы, або пôдъ стражь якого пашѣ, бувъ для неи єдинымъ бажанємъ, єдинымъ идеаломъ. Коли иншѝ бранки непокоили своимъ плачемъ гаремову службу, бранки Арона нетерпеливо выжидали хвилѣ, коли ихъ жидъ продасть якому бисурманови.

Аронъ знавъ своихъ купцѣвъ, психологомъ бувъ зъ практики. Ôнъ докладно приучувавъ, якъ єго ученица має ставити ся передъ молодого достойника, а якъ передъ зъужитого старця. Передъ молодымъ вельможею ставала она дрожачи якъ листъ осики, соромливо окрываючи прозрачнымъ рубкомъ нѣжнѝи груди, а очи боязливо звертаючи до землѣ; довгѝ и густѝ брови побôльшали красоту тои уданои скромности. Для старого Турка мала тая выхованица Арона поглядъ омизный, кокетный; обѣтница невычерпаныхъ розкошей промавляла зъ єи розгорѣлыхъ очей, волнующа грудь ôдлыхала намѣтностею, житя било въ нѣй повнымъ удáромъ вулкана.

Аронъ напередъ студіювавъ свого купця, а ôдтакъ клавъ цѣну за товаръ. Ôнъ памятавъ и о тôмъ, що кромѣ золота потрѣбна єму и ласка панôвъ, проте умѣвъ собѣ кождого позыскати и въ надгороду своихъ заслугъ кромѣ заплаты одержувавъ „*фърманы*“, т. є. грамоты запоручаючѝ єму свободу и безпечнôсть въ обширнôи державѣ *Его султанского Величества*. Въ торбѣ сафіяновôй много такихъ скрывавъ документôвъ, возивъ ихъ завсѣгды зъ собою и ними заставлявъ ся въ потребѣ передъ бôльшими и меншими урядниками. Слава Арона широко рознеслась по дворахъ турецкихъ вельможь и дôйшла до самого падишаха. Двѣ найкрасшѝ невôльницѣ, окраса цѣсарского гарему, походили ôдъ того въ Немировѣ осѣлого жида. Не покрывавъ ôнъ свого ремѣсла таємницею, але противно, уповаючи на всемогущество султана а безсильнôсть неудалого гетмана, провадивъ торговлю свою явно. Ôнъ своєю запобѣгливостею, обѣтницями и великою платнею до того степени здеморализовавъ нарôдъ, що матери гдеякѝ самѝ продавали краснѣйшѝ свои дѣвчата — однѝ зневоленѝ до того нуждою, иншѝ може думаючи, що борше чи пôзнѣйше, добровôльно чи насильно, перейдутъ доньки въ єго руки. Гдекуды дôйшло було навѣть до того, що турецкѝ купцѣ приѣзджали до гдеякихъ селянъ и зъ ними умовляли ся о закупно донёкъ або сестеръ. Знана єсть н. пр. народна пѣсня „про брата, що продавъ сестру Туркамъ“.

Предпріємчивый жидъ Аронъ не зважавъ на нѣщо — єму не ходило о народнôсть бранки, проте можь було надыбати въ єго одалёку дочери и шляхты и селянъ, и ôрмянки, и татарки, и литвинки, а навѣть и жидôвки. Тай дивно — жиды не переслѣдували єго за те, противно кагалы жидôвскѝ мали для него честь и зъ страхомъ сповняли єго розказы. Всемогущій Аронъ задивлявъ всѣхъ богацтвомъ и стосунками зъ найвысшими домами. До него удавались всѣ о помôчь и протекцію, єсли грозило яке небезпеченьство.

Мешкавъ Аронъ въ невеликôмъ и непоказнôмъ домочку ново-установленои столицѣ Украины. Цѣлу єго родину становили жена и сынъ, сѣдящій заєдно надъ тальмудомъ. Въ глубинѣ огорода находило ся велике забудованє, въ котрôмъ свѣдомѝ свого ремесла а мовчаливѝ надзирательки плекали будущій скарбъ гарему. Прохожій входячи на убоге пôдвôрє нѣколи не догадавбы ся, якѝ богацтва скрывае довга шопа, збудована зъ неотесаныхъ дилѣвъ и осѣнена тѣнею столѣтныхъ деревъ, а однакъ за парканомъ, котрый ю окружавъ, скрывавъ ся истинный рай магометаньскій, зъ шепотящими фонтанами, зъ клѣтками повными спѣваючихъ птиць.

Въ тѣни паркана стояли рядомъ рослины теплыхъ краєвъ, коверцѣ покрывали стѣны невеликихъ комнатъ, на мягкихъ софахъ порозстелюванѝ золотистѝ, дорогѝ, восточнѝ матеріи, помôстъ застеленый яскравымя сукнами. Сонна тишина и велике богатство запановали тутъ, якбы глумлячись надъ убожествомъ цѣлого мѣста, надъ убожествомъ цѣлого краю...

Запытає може неодинъ читатель: якій конець бувъ торговлѣ Арона?

Юрій Хмельницкій установивъ въ областяхъ єму пôдвластныхъ оплату ôдъ женитьбы жидôвъ, зъ тымъ условіємъ, щобы „м о л о д а п а р а“ лично являлась передъ гетмана для зложеня оплаты и для одержаня призволу на вѣнчанє.

Не булобъ то такъ тяжкою карою для жидовы, єслибъ не фактъ, що красшѝ Израильтянки не вертали бôльше „*зъ двора*“, а ихъ будущѝ мужѣ найчастѣйше гинули ôдъ кулѣ. Жидъ одержавшы призволенє на женитьбу, смѣло выходивъ ôдъ гетмана и заразъ на площади, передъ гетманьскою брамою, где звычайно ôдбувались ярмарки и забавы, падавъ трупомъ ôдъ выстрѣла вымѣреного невидимою рукою. Нѣкто вже потôмъ не посмѣвъ жаловати ся на убійцѣвъ жида.

Не тяжко догадатись, що число жидôвскихъ весѣль черезъ таку „процедуру“ о много зменшилось, и що кождый жидъ передъ женитьбою утѣкавъ за предѣлы гетманьского панованя.

Аронъ мавъ сына, хотяй молодого, але завзятого фанатика-тальмудиста. Случайно взрокъ єго продеръ ся щелиною паркана, що окружавъ таємничій *одалькъ*, и побачивъ тамъ незвычайнои уроды дѣвча, такъ красне, що навѣть тая будущая окраса гусситизму затряслась на такъ незвычайный видъ. Незнана дотеперь жажда озвалась въ спокôйныхъ грудехъ молодця, закованыхъ въ формулки ветхого завѣта, и задрожала всею повнотою житя и намѣгностей.

— То буде моя жена, єсли єсть жидôвкою — сказавъ до себе и пôйшовъ подѣлитись тою гадкою зъ родичами.

Мати зъ супокоємъ приняла ту вѣдомôсть, але отець бувъ аристократичныхъ переконань и думавъ заєдно о полученю свого дому зъ стариннымъ домомъ походячимъ ôдъ Левитôвъ. Зразу засумовавъ ся Аронъ немало, але не могучи опертись краснорѣчивымъ словамъ сына, згодивъ ся вкôнци на все, тымъ бôльше, що бранка була истинно жидôвкою.

Тихо, майже тайкомъ, ôдбувъ ся шлюбъ на смѣтиску малого подвôря Аронового. Гетманови не зложено податку зовсѣмъ, а що гôрше, не прошено навѣть о призволенє на женитьбу. Новоженцѣ по весѣлю, пôдъ проводомъ отця, выѣхали на Русь Червону, щобы тамъ зъ далека ôдъ небезпеченьства пережити первѝ щасливѝ мѣсяцѣ.

Ктось, неприхильный Аронови, донёсъ все гетману. Сей приказавъ Арона приставити передъ себе. Козаки не найшли єго, привели тôлько на пôвъ живу и перестрашену Аронову.

„Где твôй мужь?“ — спытавъ грôзно гетманъ.

„„Не знаю““.

„Где твôй сынъ?“

„„Не знаю““.

„А сынова?“

„„Не знаю““.

По тôй короткôй пересправѣ казавъ гетманъ жидôвку замкнути до вязницѣ. На другій день вбито ю на паль. Середъ найбôльшихъ болѣвъ и судорогъ выдала она зъ себе духа.

Теперь почали рабовати Арона майно. Сполошенѝ бранки розбѣглись на всѣ стороны свѣта, дорогоцѣнности розхвачено въ однôй хвили, а проче знищивъ огонь.

Овѣдомленый о тôмъ нещастю Аронъ, поспѣшивъ до пашѣ Каменецкого зъ жалобою на гетьмана. Не такъ ёму о смерть жены ходило, якъ бôльше о шкоду понесену черезъ збуренє одалѣку. Шкоду подавъ Аронъ на 200.000 талярôвъ — все то заробивъ торговлею рускими дѣвчатами!

Якъ сей процесъ скôнчивъ ся — не знаємо; здає ся, що Аронъ не приймовъ до грошей, бо и ктожь мавъ ёму вынагородити шкоду? Юрій єще тогожь року утративъ гетманьство, а Турція мала тогды важнѣйшѝ дѣла до залагодженя, якъ доходити кривдъ Арона...

Украиньскій Орнаментъ.

(Розвѣдка Василя Лукича.)

(Дальше).

Позôстає намъ єще сказати гдещо о темахъ нашои орнаментики. Не подає она намъ образôвъ зъ символичнымъ значенемъ; не находимо въ нѣй въ загалѣ образôвъ религійного характера: якъ христіяньского (н. пр. фигуръ святыхъ, церковъ, крестôвъ и т. д.), або поганьского (н. пр. представлень звѣрятъ и ростинъ, обожаныхъ старымъ культомъ). Выключаючи изъ своихъ зображень рѣчи того рода, наша орнаментика доржитъ ся остро реального характера. Коли она и выступає поза границѣ строгого „мережаня“ — то все таки бере темы, для котрыхъ служатъ мотивами: по-перше рѣчи, що истнуютъ въ природѣ, а по-друге такѝ, котрыхъ представленє пôдходитъ до строго орнаментныхъ цѣлей и при одвѣтнôмъ способѣ выконаня може выйти бôльше або менше удатнымъ. Для того она не бере ся представляти въ загалѣ людей, звѣрятъ, будынкôвъ и иншихъ рѣчей, що вымагаютъ ôдповѣдно бôльшои техники, щобы выйти докладно. Найлюбѣйшѝ формы, якѝ наша орнаментика выбирає для украшеня данои рѣчи — се цвѣты, и въ загалѣ ростинныѝ формы, но и тотѝ она представляє въ тôмъ дусѣ, якій панує и въ иншихъ єи творахъ. Однакожь и при шитю бôльше культивованôмъ — именно при шитю рôжноцвѣтною волôчкою: шовкомъ, золотомъ та срѣбломъ — згаданѝ ростинныѝ формы не маютъ иншого назначеня, якъ тôлько представляти собою чистѝ орнаменты, а не зображати въ можливôй фотографичнôй докладности цвѣты чи въ загалѣ ростинныѝ формы. Тожь коли се буде цвѣтокъ приходячій въ якôмъ взорѣ кôлька разôвъ, то за кождымъ разомъ буде ôнъ мати рôвне число частей листкôвъ и самѝ тотѝ листки будутъ кождымъ разомъ однаковѝ (крайна линія буде покрученою на стôлько, щобы дати докладно рѣзкій контуръ); колижь се буде галузка, то она представитъ тôлько идею єи: просте або бôльше менше покручене стебло, ôдъ котрого йдутъ листочки симетрично або чергою въ означенôмъ ôддаленю одинъ ôдъ другого, прикрѣпленѝ въ певныхъ мѣсцяхъ, або въ загалѣ нарости. Нарости тѝ могутъ бути бôльше або менше розвитѝ, но повтаряютъ ся не тôлько на тыхъ самыхъ мѣсцяхъ але и въ тôмъ самôмъ видѣ, якъ що до формы такъ що до барвы.

Наше „мережане“ має не тôлько строго-орнаментный характеръ, але въ загалѣ и незложену конструкцію. Въ мережаню не бачимо взôрцѣвъ зъ дуже широкимъ шематомъ (зарисомъ) и великимъ розвитемъ подробиць: коли взôръ складає ся зъ комбинацій арабесокъ або строго геометричныхъ, то якъ самѝ фигуры такъ и лученя не суть дуже скомбинованѝ; наколижь образъ буде збудованый на грѣ линій, всякихъ перетычкахъ и силетахъ, то гра тота все таки не обôйме бôльшои просторони и не буде въ нѣй нѣ замотаня въ головнôй будовѣ, нѣ надмѣру дрôбныхъ додаткôвъ.

Такій єсть стиль, характеръ и темы нашои орнаментики и така єи задача. Роздивѣмъ ся теперъ, о скôлько все то переведене въ зôбраныхъ типичныхъ взорахъ книжки п. Ольги Косачевои.

Въ тôмъ другôмъ выданю „Украиньского орнаменту“ помѣстила Вп. Авторка дванайцять картокъ взôрцѣвъ вышиваня, двѣ картки тканинъ и одну картку писанокъ. Всѣ тѝ три ôддѣлы представляютъ взôрцѣ чисто народнои композиціи: въ нихъ нема анѣ одного вышиваня, анѣ кавалочка тканины и анѣ одного рысунку писанки, котрѝ-бъ не були дѣломъ рукъ сельского народа. Дѣлъ вышиванъ представляє въ збôрнику найбôльше доконалу часть, на котрôй, яко на улюбленôй народомъ галузи ôдбивъ ся найдокладнѣйше характеръ нашои орнаментики.

Жаль, що изъ за недостатку стародавныхъ памятникôвъ не маємо письменныхъ доказôвъ о истнованю вышиванъ у нашого народу въ дуже далеку давнину. Впрочѣмъ думка декотрыхъ, що нашѝ народнѝ вышиваня появились ôдповѣдно недавно, яко результатъ наслѣдованя такъ розповсюдненыхъ фабричныхъ творôвъ прикрашеныхъ рôжными мережками, розбиває ся письменными свѣдоцтвами єще зъ давнои княжескои епохи. Такъ що до звычаю нашихъ предкôвъ, украшати одѣжь вышиванями, въ лѣтописи нôдъ 1216 рокомъ находимо згадку о вышитыхъ „плечикахъ“ сочасныхъ рускихъ жовнѣрôвъ. Ярославъ Всеволодовичь передъ починомъ битвы наказує своимъ жовнѣрамъ неôдмѣнно убивати будущихъ бранцѣвъ, хочбы уставки ихъ були вышитѝ навѣть золотомъ. Другій доказъ на вышиваня рôжныхъ частей одежи въ ту епоху (въ половинѣ 13 вѣку) подыбуємо въ Ипатієвскôй лѣтописи при описѣ костюма князя Данила Галицкого, въ котрый ôнъ бувъ одягненый „звычаємъ рускимъ“, якъ каже лѣтопись, — одвѣдуючи короля Белю. Отъ тоє мѣсце лѣтописи: „Нѣмцѣ незмѣрно здивовались убранемъ и оружіями рускихъ полкôвъ. Конѣ цѣлѝ въ бляхахъ и шкôряныхъ приборахъ, а жовнѣры въ панцирахъ и нарукавникахъ, навкругъ ôдъ войска и оружія свѣтлôсть велика. Самъ же Данило ѣхавъ побôчь короля (угорского), а кôнь пôдъ нимъ на причудъ дивный, и сѣдло ôдъ литого золота, и стрѣлы и мечь золотомъ украшенѝ и всякими приборами, що и надивити ся не можна. Єщежь кожухъ на Данилѣ зъ пурпура греческого и золотою тканиною общитый, а сандалы зъ зеленого козла, такожь золотомъ вышиванѝ. Видячи се король угорскій довго и довго убраню приглядавъ ся, а въ кôнци сказавъ до Данила: Бôльшь тысячей серебра милѣйше менѣ, що прийшовъ єси до насъ обычаємъ рускимъ своихъ отцѣвъ!“ Єще старшій доказъ маємо въ збôрнику князя Святослава зъ XI вѣку: на нарысованôмъ тамъ образку, що представляє собою одну зъ фигуръ зодіяка — дѣвчину, бачимо докладно вышивки у верху рукава сорочки. На внутренныхъ фрескахъ Кіевского собору суть фигуры мужескѝ и жѣночѝ въ одежахъ, вышитыхъ бѣля ковнѣра, по краяхъ рукавôвъ и на вставкахъ. Въ народныхъ нашихъ пѣсняхъ, отъ хочбы въ наведенôй на початку сеи розвѣдки, подыбуємо дуже часто споминки о дѣвчатахъ, що вышиваютъ, споминки о вышитыхъ хусточкахъ, о вышиваныхъ та мережаныхъ рукавахъ, плахтахъ и т. и. Декотрѝ зъ тыхъ споминокъ особливо важнѝ тому, що подыбуютъ ся навѣть въ пѣсняхъ обрядовыхъ, — якъ звѣстно дуже давныхъ. Звычай давати въ часѣ весѣля „вышивану хустку“ треба такожь причислити до ряду обрядôвъ, що заховались у насъ зъ дуже давного часу. Вконець запытайтесь нашихъ сельскихъ майстринь, а почуете ôдъ нихъ, що вышиванѝ ними мережки суть „дуже давнѝ, старосвѣцкѝ, предковѣчнѝ...“

Въ першôмъ дѣлѣ збôрника панѣ Косачевои бачимо взôрцѣ вышиванъ, выконанѝ четверакимъ шитемъ, а то: занизуванемъ, настылуванемъ, вырѣзуванемъ и крестиками. (Конець буде.)

ЗЪ НАРОДНЫХЪ УСТЪ.

Братъ продає рôдну сестру Татарамъ.

Ой поѣхавъ Романонько
До Сучавы на ярмарокъ,
Тамъ сострѣтивъ єго Турокъ.
„Ой, Романе, Романоньку!
Чи маєшь ты родиноньку?...“
— „Ой маю я родиноньку,
Одну сестру Олеононьку“. —
„Ой Романе, Романочку!
Продай сестру Оленочку
За коники вороніи,
Та за сѣдла золотіи,
За уздела шовковіи
И за станлѣ золотіи:

Дамь ти срѣбла не вагою,
Дамь ти злота не лѣчбою...“

Прийшовъ Романъ до домочку,
Склонивъ на стôлъ головочку,
Тай гадає си думочку,
Чи продати Оленочку?
Вставъ, зôрвавъ ся, пôйшовъ зъ шумомъ,
Тôлько вихоръ за нимъ свиснувъ,
Дощь ударивъ зъ яснымъ громомъ,
Романъ зъ очей на вѣкъ згинувъ!
Сестра бѣдна ся дивує,
Пильно глядитъ кôнця тому,
Серце ся ѣй крає зъ жалю,
Що Романа нема въ дому....

Ѣде Романъ до домоньку,
Спустивъ на дôлъ головоньку.
Выйшла сестра Оленочка,
Пытає ся она єго:
„Ой братчику, Романчику!
Де ты того коня взявъ?...“
— „Менѣ Турчинъ даровавъ:
Давъ ми коня вороного,
На другого злота много.
Ой сестричко, Оленочко!
Та свѣтлоньки повымѣтай,
И въ покояхъ позакаджай!“ —
„Ой братчику, Романчику!
Таже завтра не недѣля?“
— „Ой сестричко, Оленочко!
Помый дворы мостовіи,
Застель столы кедровіи,
Помый миски мѣдяніи,
И ложечки золотіи!“ —
„Ой братчику, Романчику!
Таже завтра не Рôздво?...“
— „Ой сестричко, Оленочко!
И свѣтлоньки повымащай,
Ôкна красно повытерай!“ —
„Ой братчику, Романчику,
Таже завтра не Великдень?...“
— „Ой сестричко, Оленочко!
Русу косу собѣ змый,
Тай красненько заплѣтай ся,
Гостей завтра сподѣвай ся!“ —

А она то все зробила,
Тай на двôръ ся подивила:
„Ой братчику, Романчику!
Що то въ поли за дымове?
Чи то орлы крыльма бютъ ся,
Чи ôвчарѣ зъ турмы гонятъ?...“
— „Такъ, сестричко, Оленочко,
Орлы крыльма землю збили,
Порохами скопотиля.“ —
„Ой братчику, Романчику!
Що то въ поли за дымове?
Чи то орлы крыльма бютъ ся,
Чи ôвчарѣ зъ турмы гонятъ?...“
— „Ой сестричко, Оленочко,
Скажу тобѣ правду щиру:
Тото въ поли не дымове,
Нѣ то орлы крыльма бютъ ся,
Нѣ ôвчарѣ зъ турмы гонятъ,
Лишь то Турки й Татарове,
А всѣ твои боярове“. —
А Олена якъ то вчула,
На слугу вѣрну крикнула:
„Ой кухарко, кухарочко!
Дай ми ножа остренького,
До завоя тоненького!...“
Тонкій завôй укроила,
Нôжь у серце си встромила...

Ой надбѣгъ братъ Романонько:
— „Ой сестронько Оленонько!
Щожь ты собѣ изробила,
На щось ты ся тай пробила?“ —
Она єму ôдповѣла:
Лучше тутки погибати,
Нѣжь зъ Турками пробувати!

Приѣзджаютъ Туркôвъ много
До Романа на подвôре:
„Отвори намъ, Романоньку!
Ѣдемъ до тя у гостину;
Выведи намъ Романочку,
Твою сестру, Оленочку!...“ —
Ой не выйшовъ Романонько,
Выйшла тôлько кухаронька.
„Ой де той вашь Романонько?“
Пытаютъ ся Турки єи.
„Ой поѣхавъ Романонько
Тай до лѣса по дрôвонька.“
„А дежь тота єго сестра,
Єго сестра, Оленочка?“ —
Днесь завôй собѣ кроила,
Нôжь у серце си встромила.“

Вбѣгли Турки до свѣтлоньки,
Взрѣли тѣло Олененьки;
Ой взяли го за реберцѣ,
Тай кинули черезъ дверцѣ;
Стали до него стрѣляти,
А потôмъ въ штуки рубати.
Такъ стрѣляли, такъ рубали,
Ажь ся калиновѣ луги,
Зъ великои дуже туги,
Зачали ся розлягати.

ЗАМѢТКИ И ВѢСТИ.

— **Замѣтки артистичнѣ.** Много у насъ на Руси можна подыбати крестôвъ такъ деревяныхъ якъ и выкованыхъ зъ бѣлого каменя; много статуй святыхъ, котрѣ стоятъ коло церкви, або бѣля дорôгъ, а гдеколи и на кладовищи. Всё тото убоге, не такъ якъ чуже, якъ н. пр. тѣ нѣмецкѣ, що украшаютъ улицѣ красныхъ, могучихъ мѣстъ; не такѣ якъ италіяньскѣ, котрѣ своимъ естетичнымъ смакомъ придбали собѣ славу на цѣлôмъ свѣтѣ. Нашѣ статуѣ, нашѣ трираменнѣ рускѣ убогѣ кресты стоятъ далеко ôдъ тыхъ красныхъ творôвъ гордои а творчои руки нѣмецкого або италіяньского артисты, такъ далеко, якъ далеко стоятъ нашѣ убогѣ, соломою покрытѣ хаты ôдъ тыхъ могучихъ, красныхъ та величавыхъ палатъ, що здаютъ ся досягати своими вежами чорныхъ хмаръ та голубого неба.

Неразъ идешь дорогою, глянешь въ котру небудь сторону и отъ передъ тобою той трираменный крестъ рускій выкованый зъ бѣлого каменя. Крестъ яко крестъ ще уйде, але глянешь на особы, що на нѣмъ знаходятъ ся, то мимоволѣ засмѣешь ся. Голова Спасителя розпятого на крестѣ велика, зъ бородою досыть добре зробленою, однакъ маленькій туловъ а ще меншѣ ôдъ него ноги не ôдповѣдаютъ зовсѣмъ пропорціи; еще бôльше не ôдповѣдаютъ вымогамъ штуки низенькѣ, зъ бузатыми лицями, зъ широкими головами, въ довгихъ одежахъ стоячѣ пôдъ крестомъ дѣвы.

А найбôльше скарикатурованѣ суть статуѣ святыхъ, н. пр. св. Николая, Юрія, Авраама и пр. Бѣля дороги въ селѣ Демни, що лежитъ надъ Днѣстромъ, можна було побачити передъ двома лѣтами статую св. Юрія. На сивôмъ кони сидѣвъ Святый въ червоныхъ шаравархъ (такъ помазали краскою), поморщеныхъ, высокихъ польскихъ чоботахъ, въ синѣмъ кабатѣ, въ капральскôмъ чаку на головѣ и держитъ въ однôй руцѣ пистолетъ та стрѣляє до потвора, що пôдъ ногами коня сичитъ семома языками, а въ другôй руцѣ держитъ велику люльку. Чорный вусъ Святого сягає майже до самого уха, а борода чисто выголена, якъ то у гдеякого нашого капраля.

Въ тôмъ самôмъ селѣ можна було такожь подыбати передъ хатою одного каменяря статую Авраама убраного въ одежь теперѣшного нашого жида. Патріархъ тримає въ однôй руцѣ нôжь, а другою звязаного сына на стосѣ дровъ; ан-

гелъ, котрый злетѣвъ зъ неба, щобы уратувати Изаака, зловивъ Авраама за руку и мавъ такъ до него сказати ведля понятія артисты-Демняка: „Стôй старый, не рѣжь!“ Тай много, много єще такихъ рѣчей можна подыбати у насъ, особливо коло Дрогобыча, Щирця, Самбора, Стрыя и коло Львова, бо Демняки, котрй суть по найбôльшôй части творителями тыхъ статуй, розсылаютъ свѣтами свои дѣти.

Такъ само рѣчь має ся зъ нашимъ малярствомъ; єсть оно може єще убожше ôдъ рѣзьбы. Въ Воли Якубовôй, миля ôдъ Дрогобыча, находитъ ся въ закристіи образъ Фаризея и Мытаря. Фаризей въ футрѣ — не знаю, чи въ шонахъ, чи якôмъ тамъ — в красныхъ пасемистыхъ шаравархъ, спущеныхъ по чоботахъ, стоитъ, пôднѣсши голову зъ волосемъ красно зачесанымъ до горы, передъ олтаремъ та молитъ ся. Мытарь зновъ въ довгôй мѣщаньскôй капотѣ, въ простыхъ зъ позакочуваными холявами чоботахъ, тримає кашкетъ въ однôй руцѣ а другою бье ся въ груди и каже: „Боже милостивый буди в о м н ѣ г р ѣ ш н ô м ъ!“

Нѣчого однакъ нема въ тôмъ дивного. Нашъ селянинъ не видѣвъ анѣ не чувъ про старй шеломы, про наголѣнники та про металеву зброю, котра колись хоронила мужне тѣло старыхъ рицарѣвъ, длятого и не умѣє борця святого представити такъ, якимъ ôнъ повиненъ бути. Селянинъ-артистъ — то убогій самоукъ, не дивно проте, що садитъ на бѣлого коня капраля, котрого ôнъ видѣвъ въ войску; у него такій рицарь поборовъ страшну змію; — жидъ нашь въ довгôй бекеши послуживъ єму до представленя Авраама, бо гдежь мôгъ ôнъ бодай чути про ту одежь, котра колись покрывала святе тѣло патріярха? Не свѣдчитъ однакъ тоє противъ талантови, противно показує о дарованю нашого народа, тôлько що талантъ той занедбаный, некормленый наукою и образованємъ поникъ, зôвялъ, якъ вяне цвѣтъ безъ росы и сонця. *Данило Лепкій.*

— **Выстава украиньскихъ старожитностей въ Петербурзѣ.** Въ Катериньскôй сали императорскои Академіи умѣтностей ôдкрыта вже ôдъ мѣсяця майже выстава украиньскихъ старожитностей, зôбраныхъ Т. В. Кибальчичемъ. Головный интересъ выставы мѣститъ ся въ памятникахъ украиньскои народнои штуки зъ XVI по XIX вѣкъ, що выявила ся въ малярствѣ, рѣзьбѣ на деревѣ, въ шитю барвистымъ шовкомъ, срѣбломъ и золотомъ, въ тканинахъ и т. п. Оригинальнôсть тыхъ памятникôвъ, котрыхъ незнать чому нема по россійскихъ музеяхъ, заслугує на однакову студію такъ зô стороны артистôвъ, якъ рôвно и зô стороны ученыхъ и любителѣвъ рôднои старины. Прегарно зложена група зъ старыхъ-престаренезныхъ народныхъ памятникôвъ штуки (сто ча по серединѣ салѣ) украшена великимъ числомъ золотыхъ и срѣбныхъ дукачѣвъ, сережокъ зъ дорогими камѣнями, шлюбными вѣнцями, антимисами, евангеліями и рôжными иншими предметами религійного значеня; верхъ тои пирамидальнои групы украшеный рѣзаными зъ дерева лѣхтарями, зъ котрыхъ одинъ въ видѣ цвитучого кактуса становитъ дорогоцѣнный памятникъ минувшого столѣтя. На трёхъ великихъ жердкахъ розвѣшена коллекція плащениць XVII и XVIII вѣку роботы майстрôвъ, що жили въ Чернигôвскôй и Полтавскôй губерніяхъ; на четвертôй интересна коллекція старосвѣтскихъ парчевыхъ и шовковыхъ поясôвъ. Въ осôбнôмъ ôддѣлѣ помѣщенй до-историчнй старожитности Черниговскои, Полтавскои и Кіевскои губерній; ту бачимо взôрцѣ камѣнныхъ орудій, найденыхъ на лѣвôмъ березѣ Днѣстра противъ Кіева, кухоннй останки первѣстного чоловѣка, що живъ на тôмъ мѣсци, где стоитъ нынѣшный Кіевъ, — вразъ зъ глиняною статуєю незвѣстного божества; дальше идутъ дуже цѣкавй и дорогоцѣннй въ науковыхъ ôдносинахъ рѣчи зъ могилъ села Аксютинцѣ Полтавскои губерніи (межь котрыми горнятко зъ крестообразными знаками становитъ єдиный въ своемъ родѣ памятникъ), рѣчи зъ могилъ Ромна, Канева, селъ Липове и Медвеже (Роменьского околу), случайно найденй предметы въ поблизкости Десятинной церквы въ Кіевѣ, дукачѣ и сережки найденй въ Черниговѣ. Въ осôбнôй касетцѣ мѣститъ ся невеличкій но вельми цѣкавый збôрникъ невиданыхъ доси монетъ и рѣзаныхъ каменѣвъ, котрй ôдносятъ ся головно до IV и V вѣку дохристіяньскои епохи. Зъ тыхъ монетъ заслугує на особлившу увагу генуезко-татарска. Осôбно выставленй рѣчи найденй сего року въ Керчи, межь ними головка Купидона зъ terra-cot-ы становитъ артистичну дорогоцѣннôсть, що ôдноситъ ся до высшого розцвѣту штуки въ IV або III вѣку передъ Рôздвомъ Хр. Збôрникъ гетьманьскихъ универзалôвъ, приватна переписка украиньскихъ дѣятелѣвъ XVII и XVIII вѣку, а такожь литературнй творы и записки минувшого вѣку становлятъ, якъ и цѣла выстава, цѣлковито новый науковый матеріялъ. Выстава ся, якъ зачуваємо, се знакомитый результатъ десятилѣтнои працѣ п. Кибальчича.

Василь Лукичъ.

— Дни 20 р. Сѣчня ôдбуде ся заходомъ комитету рускои бурсы въ Тернополи при участи филіи „Просвѣты“ **концертъ пôдъ управою проф. Н. Вахнянина.** Въ части вокальнôй представленй будутъ хоры Вербицкого, Лавровского, Гулака-Артимовского, Лысенка, Вахнянина и другихъ. Вечеры артистичнй, якй проф. Вахнянинъ ôдъ многихъ лѣтъ устроює во Львовѣ, розбудили собѣ розголосне узнанє въ цѣлôмъ краю, тожь не сомнѣваємось, що пріѣздъ п. Вахнянина до Тернополя, пôднятый зъ патріотичнымъ пожертвованємъ для доброи цѣли, згромадитъ любителѣвъ музыки и патріотôвъ рускихъ на Подôлю — такъ мѣстцевыхъ якъ и зъ околицѣ — якъ найчисленнѣйше.

Гальшка, княгиня Острожека. Оповѣданє историчне Дра Из. Шараневича. Накладомъ редакціи „Зорѣ“. Во Львовѣ 1880. Цѣна 1 зр. а в. (Велика XVI-ка, стор. 200.)

Оповѣданє тоє передруковане зъ первого рочника „Зорѣ“, проте великôй части нашихъ Читателѣвъ докладно знане. Ученый нашъ исторнкъ на пôдставѣ историчныхъ жерелъ подає въ короткости исторію знаменитого дому князѣвъ рускихъ зъ Острога, ôдтакъ описує зъ найбôльшою подробностею судьбу нещасливои княгинѣ Гальшки. Авторъ, для лучшого зрозумѣня наводитъ и поясняє розличнй внутреннй справы и безправности польскои рѣчпосполитои въ 16-ômъ вѣку, такъ що передъ нашими очима розсновує ся вѣрный историчный образъ минувшости. Оповѣданє переплѣтане цѣнными замѣтками про давный Львôвъ, про Любельску унію, про польску шляхту, про дѣланя єзуитôвъ на Руси и т. д. Изъ всѣхъ рускихъ выдань зъ р. 1880 оповѣданє „Гальшка, княгиня Острож ка“ занимає безперечно найчерше мѣстце.

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦІИ.

Всеч. о. **И. К. въ Грушовôй**, о. **М. К. въ Островѣ**, о. **Г. Р. въ Липовици, В. С. въ Борщевѣ.** „Зоря“ зъ року минувшого стоитъ на звычайнôмъ паперѣ 3 зр., на велиновôмъ 3 зр. 60 кр. — Всеч. о. **І. А. въ Зарудю.** Замовленй книжки вышле редакція „Батькôвщины“. — Бп. **В. Б. въ Чертежи.** Словаря р у с к о-нѣмецкого доси у насъ нема. За высланый „К Сл.“ прийде єще 50 кр. — Всеч о. **А. Ц. въ Торговици.** Пренумераты „Зорѣ“ платятъ на „Библіотеку повѣстей“ одинъ зр. чвертьрôчно. — Всеч. о. **М. С. въ Залôзцяхъ новыхъ.** За „Кураторы“ редакціи „Батьк.“ передано. — Вп. **К. Г. въ Синьковѣ.** Нова литературна газета „Сьвітъ“ выходитъ пôдъ редакцією п. Белея. Въ першôмъ числѣ помѣщеный дуже удачный портретъ историка рускаго Ник. Костомарова. Пренумерата рôчна выноситъ 4 зр. а. в. — Вп. **Т. Г. въ Кіевѣ.** Переклады гдекякихъ повѣстей Тургенева, Гоголя и Щедрина одержали. Спасибôгъ!

Посредствомъ „З о р ѣ“ прислали П. Т.:

1) Для **„Дѣла“**: о. Е. Д. въ Мостахъ великихъ 4·00, о. Е. К. въ Буцовѣ 2·00.

2) Для **„Батькôвщины“**: о. М. Т. въ Нестаничахъ 1·30, о. С. Г. въ Целѣевѣ 2·00, о. Е. А. въ Зарудю 1·30, В. Б въ Чертежи 2·50.

3) Для **„Часописи Школьнои“**: П-ѣ Ю. Л. въ Довгомостискахъ 1·00, П-ѣ Е. К въ Яворовѣ 0·70, М. С въ Бôбрцѣ 2·00, В. Б. въ Чертежи 3·00, о. А. Ц. въ Торговици 2·00.

4) Для **„Галицкого Сіона“**: о. М. С. въ Залôзцяхъ новыхъ 1·00.

5) Для **„Страхопуда“**: В. С въ Борщевѣ 2·50.

6) Для тов. **„Просвѣта“**: А. Г. въ Красноставцяхъ 1·00.

7) Для **„Науки“**: о. М. Т. въ Нестаничахъ 2·00, о. І. А. въ Зарудю 1·00.

8) Для **„Пролому“**: о. М. Т. въ Нестаничахъ 1·00.

9) Для **„Общества им. Качковского“**: Громада Целѣевъ 1·00, громада Мышкôвцѣ 1·00.

Ôдъ редакціи. Пренумеранты „Зорѣ“, котрй предплатили на „Библіотеку повѣстей“, получати будутъ тую библіотеку въ окремôй высылцѣ, заразъ по напечатаню кождого аркуша.

Выдає и ôдповѣдає за редакцію **Ом. Партыцкій.** Зъ друкарнѣ Товариства „имени Шевченка“ пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

Рôкъ II. Львôвъ дня 1. (13.) Лютого 1881. **Число 3.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого, найменше въ пôвтора аркуша.

Редакція и администрація „Зорѣ“ въ каменици пôдъ ч. **18**. улиця Галицка.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рôкъ **4** зр., на пôвъ року **2** зр., на чверть року **1** зр.

На велиновôмъ паперѣ: на цѣлый рôкъ **4** зр. **60** кр., на пôвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ЖЕНЩИНА.

(Повѣсть зъ мѣщаньского житя. — Написавъ И. Вахнянинъ.)

III.

Було се осенею. Надъ Яворовомъ стало ино-що свитати, але ранньй зорѣ заховали ся за мрачньй туманы, що ночею здвигнулись зъ широкого озера. Холодный вѣтеръ дувъ зъ легка ôдъ заходу, котивъ попередъ себе имлу и розстелювавъ ѣи по опустѣлыхъ поляхъ и левадахъ. Хаты и люде, що порались вже, кождый въ своѣй загородѣ, выросли за бѣлыми туманами въ двое бôльшй. Здавалось, стоитъ якійсь великаньскій гôродъ, въ котрôмъ жіютъ здоровй, сильнй велиты.

Въ улици, що зъ мѣста вела до озера, стояла купка людей, селяне зъ сусѣдныхъ селъ Яворова. И ихъ покрыла густа имла, налѣтаючи дрôбными каплями на блѣдй лиця и заспанй ѣще очи. Всѣ они дивились въ одну сторону, мабуть когось дожидали. Убога, полотняна одѣжь ледви хоронила тѣла ихъ ôдъ мокрого холоду; въ гдеякихъ не було и чоботъ на ногахъ.

— Чи довго ще, панове громадо, ждати намъ на тую чарку, що обѣцювали гайдуки? — спытавъ одинъ смѣливѣйшій своихъ товаришѣвъ.

— Ѣще добре не змерзъ, а вже про чарку пытаѥ, — ôдказавъ ктось зъ громады, справивши на собѣ полотнянку, щобъ холодъ не такъ дуже переймавъ.

— Не змерзъ, бо загрѣвъ ся теплымъ словомъ гайдукôвъ, — зажартовавъ третій.

— Куды-тамъ не змерзъ на таку студѣнь! О пôвночи выгнали чоловѣка якъ того песика на морозъ, — одвѣтивъ першій, молодый ѣще мужчина.

— Не бѣдись такъ дуже, загомонѣвъ ктось твердымъ голосомъ. — Наѣси ся дрôжакôвъ, то и смачнѣйше чарка въ ротъ полѣзе...

— Тихо, цытьте! Вже идутъ... роздались голосы.

На тй слова замовкли всѣ, розшибнулись на двѣ стороны и поздôймавши высокй шапки нагнули низенько спины, немовь въ церкви на „со страхомъ“. Видко, незвычайный ктось зближавъ ся сюды.

Небавкомъ зъ густои мраки выявились три мужескй постати. Першій зъ нихъ бувъ писарь доминіи Яворôвскои, панъ Бородавка, за нимъ ишли два гайдуки, нерозлучна дружина.

Писарѣ зъ часôвъ мандатарскихъ не посѣдали того окремого типу, що нынѣшнй, поссыханй и жовтй, якъ муміи въ ѳгипетскихъ гробахъ. Були то люде здоровй, повнй житя, веселй, гуляй-душнй. Писарска праця не мучила ихъ. Одно перо старчило хотяйбы и на рôкъ. Тôлько въ нихъ писанины, що ôдъ часу до часу въ важнôй справѣ панъ мандатаръ, ходячи по канцеляріи та пахкаючи люльку на довгôмъ цыбусѣ, подиктуѥ якій-то протоколъ. Все проче лагодилось наустно, а бôльше того плетеною нагайкою якъ гусячимъ перомъ. Були то ѣще тяжкй часы паньщины.

Нашъ Бородавка выглядавъ проте досыть добре. Бувъ се лѣтъ трійцяти чоловѣкъ, высокій, довгоногій, навѣть трохи худощавый. Зъ хитливого ходу подобавъ дуже на бузька, що жируѥ на млаковинѣ. Першій цвѣтъ молодости зôвявъ уже давно на блѣдôмъ ѳго лици. Ясній, синй очи дивились вправдѣ ѣще пріязно, але жару въ нихъ було мало. Яворôвскй языки толковали о Бородавцѣ рôжно. Одни говорили собѣ на ухо, що будьто якась недобра женщина намѣшала ѣму ѣще въ молодшôмъ вѣку „терличу“ чи „любисткôвъ“, та ôдъ того погасли ѳго очи. Другй догадовались, що всему виновatою була глубока чарка, въ котру Бородавка любивъ дуже часто ажь на дно заглядати. Третй замѣчали зновъ, що ôдъ обохъ сихъ рѣчей побѣлѣли щоки писарскй такъ рано.

Мѣщанъ Яворôвскихъ любивъ Бородавка бôльше, якъ они ѳго. „Добрый се нарôдъ“ мовлявъ ôнъ заѣдно: „а ѣще лѣпшй тй курочки чубатй и тотй наливки и запѣканки, що ихъ такъ мудро умѣютъ приспособляти Яворôвскй молодй газдынѣ“.

При тôмъ бувъ Бородавка и не сугôршій политикъ. Знаючи добре, що суѣтою свѣта сего правлятъ властиво женщины, старавъ ся ôнъ бôльше о ласку гарныхъ молодичокъ, якъ о приклонноôсть ихъ чоловѣкôвъ. На тôмъ поли допровадивъ ôнъ навѣть до высокого артизму. Ѳго очи и брови складались механично до того, що называѥмо невиннымъ слôвцемъ: морганѥ, а уста, хотяй сотворенй лишь до поважного выголошуваня строгихъ мандатарскихъ засудôвъ, опиняли ся неразъ навѣть на не коньче бѣлыхъ личкахъ Яворôвскихъ газдынь. „Го, го! Трудный мôй чинъ“, славивъ ся нашъ герой, спиваючи чарку на покрѣпленѥ: „нынѣ всюды лишь заговоры, барикады, революція... Намъ коньче треба знати думку пôдданыхъ, а всего того дôзнаси ся лишь черезъ жѣнокъ“. И дѣйстно, Бородавка бувъ такъ вправный въ слѣдженю домашнихъ тайнъ Яворôвскихъ мѣщанъ и такій дипломатичный знатокъ жѣночихъ сердець, що не одинъ великомѣйскій coureur мôгъ безпечно пôти до него въ школу.

Для селянъ доминіи Яворôвскои бувъ однакожь Бородавка великимъ тираномъ. Кто попадавъ въ ѳго судейскй руки, той тямивъ на певно сѣмъ рускихъ мѣсяцѣвъ. На саму згадку про бездушного сего ирода стигла кровь въ жилахъ кождого. Строгй засуды мандатарскй выконувавъ ôнъ въ трое жестоко. Нагайка не выпадала зъ рукъ.

Побачивши зôбраныхъ людей на улици, що вела зъ мѣста до озера, выправивъ ся Бородавка якъ струна, на-

сунувъ урядову шапочку на ухо и въ тôй самôй хвили потягнувъ найблизшого такъ сильно черезъ плече нагайкою, що сѣдняка ажь скрутивъ ся на мѣстци.

— Неводы готовй, пôдрывки, линвы, линовки? — скричавъ высокимъ голосомъ и парнувъ мовбы зъ неохоты другого и третёго, куды запопавъ.

— Все готове, ясновельможный нане! — ôдказавъ смиренно одинъ зъ гайдукôвъ, склонивши ся низше пояса.

— Надъ ставъ, до роботы! — покрикнувъ Бородавка, а бѣдный народъ, що дожидавъ чарки, кинувъ ся чередою въ сторону до озера, радъ, що писарска ласка не посыпле ся бôльше на утомленй плеча. Одинъ зъ гайдукôвъ пôшовъ и собѣ туды.

— Семене! — покликнувъ по хвили Бородавка: — Выбій жидови кватирку, щобы ôдчинявъ шинокъ. Скорѣйше! Чувъ?

Гайдукъ пôдбѣгъ до ôкна обдертои, низенькои хаты зъ заѣздомъ и сповняючи вѣрно наказъ паньскій черхнувъ разъ и другій палицею по невеликôмъ ôкнѣ. На бренькôтъ побитыхъ шибъ роздавъ ся зъ комнаты хрипучій зойкъ, ôдтакъ щось рушилось, застукотѣло и скорымъ крокомъ почалапало до дверей, що провадили зъ надвору въ хату. Черезъ малу хвильку скрыпнуло одно крило, а изъ-за него звôльна и несмѣло выхилилась мала пейсата головка въ запѣренôй гамирцѣ. Здавалось, хитрый, обережный лисъ выглянувъ цѣкаво зъ-за угла хаты, чи не побачитъ якои курки на снѣданє.

— Ôдчиняй! — гримнувъ Бородавка и луснувъ довгою нагайкою по дверехъ. Зляканый жидище ôдчинивъ скоренько и друге крило дверей, на котрôмъ червеною краскою стояли розмальованй повнй шклянки пива, ôдступивъ кôлька крокôвъ назадъ и поклонивъ ся низенько пану писареви. Вѣдай и ôнъ досвѣдчавъ неразъ плетеного кропила на сухихъ ребрахъ своихъ.

— Араку! — зверещавъ знову Бородавка, сплюнувши въ бôкъ.

Ледви не нагій жидъ подрôботѣвъ стрѣлою въ алькиръ, полишивши середъ хаты подранй патынки и винѣсъ спору бутильку закрашеноі горѣвки. Бородавка сплюнувъ еще разъ, заткнувъ за поясъ нагайку, обтеръ ротъ и вусы рукавомъ, и схопивши обѣручь за фляшку почавъ зъ неи здорово цѣдити. Гайдукъ Семенъ лишь облизовавъ ся.

— Маєшь щупака въ мене, — забурмотѣвъ пôдъ носомъ нашъ герой, ôдкинувъ майже порожну фляшку, скрутивъ ся на пятахъ и потягъ и собѣ надъ ставъ.

На дворѣ стало вже виднѣйше. Бѣла, густа имла позовкла на всходѣ и рѣднѣла опадаючи долѣ. Зъ-за роздертыхъ туманôвъ стрѣливъ одинъ, другій и десятый лучь сонця, освѣтивъ широке озеро и позолотивъ рубцѣ невеличкихъ хвиль, що лелѣялись легонько при захôднôмъ вѣтрѣ и здавалось утѣкали горѣ озеромъ пôдъ высокй очереты.

Надъ озеромъ, по обохъ бокахъ порались люде, розтягаючи на мокрыхъ берегахъ довгй неводы. Бѣла ихъ одѣжь полыскувалась въ сонѣчнôмъ свѣтлѣ; гайдуки доганяли ихъ. Серединою озера шибали два човна. На однôмъ зъ нихъ прикучнуло кôлька чоловѣкôвъ и сновало зъ покладу довгу тонку линовку черезъ ставъ. Другимъ човномъ правивъ крѣпкій, молодый мужчина, самъ ставничій. Ôнъ ѣхавъ попереду и голоснымъ накликомъ выдававъ розказы. Човна наближили ся до краю, пристали и выкинули кôнчикъ линовки людямъ, що стояли по сѣмъ боцѣ озера.

Почалась робота.

Якихъ двайцять чоловѣка принялось за линовку и крѣпкими руками потягнуло ви до себе. Линва выпрямилась, билась по водѣ, шипѣли въ густыхъ шуварахъ, а за нею зъ противного берега всувавъ ся въ воду поволи довгій невôдъ.

— Стôй! — роздавъ ся голосный накликъ ставничого, що опинивъ ся зъ човномъ своимъ посередъ озера. Люде покинули линовку и вернулись надъ берегъ, до котрого пристало одно крило невода. Тутъ знову, станувши рядомъ, пріймились за довгй посторонки, навязанй до кôнцѣвъ невода. Те саме зроблено и на супротивнôмъ березѣ. Почалась ловля. Невôдъ переполовивъ озеро, а бѣлй нанизанй повздовжь поплавцѣ єго, гойданй легкою струєю, вылыскувались до сонця.

На даный знакъ рушено зъ мѣстця. Прямою стѣною сунувъ ся тяжкій невôдъ до берега, загортаючи все по дорозѣ въ широку матню. На жителѣвъ озера налягла велика тревога. Хотяй лишь инстинктомъ, а все такой зрозумѣла водна звѣрина грôзне своє положенє. Вѣстка о неминуємôй гибели розбійшлась межи нею такъ скоро, якъ скоро колись-то розносилась по нашôй Руси луна страшного слова: Татаре идутъ! Все помовкло, порôвналось, побраталось, навѣть полюбило ся на видъ смерти. Въ озерѣ настало велике замѣшанє. Пажерливй щуки, тй ясновельможнй, що черезъ весь свôй вѣкъ жили кровю меншои, слабшои братіи, шуляли тутъ и тамъ, перелѣтали зъ очерету въ очеретъ, ховались въ норы и затишки, то знову тиснулись межи другу рыбу, а такй-то вже смиреннй, добрй, ввѣчливй, немовбы говорили: Дорогй братя, поможѣть, поратуйте, заховайте! Тажь мы одного озера дѣти, одна вода насъ выкормила, одно сонце выгрѣвало нашихъ дѣтей! Пузатй карпы, на котрыхъ ôдъ доброго, выгôдного житя луска ажь золотомъ вылыскувалась, и тй забѣгали по всѣхъ усюдахъ, зôтхали глубоко, здавалось, плакали навѣть надъ сумною судьбою своєи братіи та заєдно накликовали: Заступѣтъ насъ, дѣточки, пожертвуйтесь за наше спасенє, прорвѣтъ поганый той невôдъ! Ктожь бо научитъ и выховає молоде ваше поколѣнє, якъ насъ не стане?... И бойкй оконѣ, зъ нагорожеными хребтами, тая милиція ставова, що длятого ино поѣдала слабшу братію, щобы спинити небезпечну гиперпродукцію рыбёго роду, и тй шибали ся якъ опаренй и били головами о стѣны невода, щобы бодай самыхъ себе спасти. Тôлько простй карасѣ, що собою и своими дѣтьми годували всѣхъ добродѣѣвъ, учителѣвъ и заступникôнъ, тôлько они плавали майже байдужно, знаючи добре, що на свѣтѣ нѣкому вѣковати, що однакова смерть чи то въ горшку у людей, чи въ широкôмъ горлѣ ясновельможноі щуки. И товстй лины не стревожились богато. Зарытй якъ завсѣгды въ намулъ та болото, добре нагодованй и сытй, мало дбали про грядуще небезпеченьство. Кобы самымъ добре було, а то най выгине весь рыбій рôдъ, думали собѣ обезпечившись на днѣ озера. Широкобокй, бѣлй плотицѣ, поприлягавши до очеретôвъ, сумовали лишь надъ тымъ, що вже нѣколи не будутъ на теплôмъ сонцю выгрѣватись и дружитись; а чорнй поганй раки, славнй прогресисты, порозкладавшись передъ своими норами, толковали заєдно всѣмъ, що коло нихъ переплывали, що се кара божа за тяжкій грѣхъ, за такъ званый поступъ. Ходѣтъ такъ въ задъ, якъ мы — говорили они — то не стрѣнетесь зъ лихомъ. (Дальше буде.)

О ВЫХОВАНЮ.

(Написавъ И. П*.)

V. Мова.

Наймильша дѣтина въ тôмъ часѣ, коли зачинає говорити. Тогды око уважно слѣдитъ за порушенємъ устъ говорячого, и дѣтина силує ся промовити и поволи вымовляє перве и дальшй слова. Чижь не перейме кожду матерь радôсть, чи не пригорне она дѣтину горячо, коли таяжь по первый разъ слово „мати“ выговорила? Щаслива тогды мати. Радôстно и безъ перервы заохочає она дѣтину до дальшого выученя людскои мовы.

Не всѣ дѣти починаютъ въ однôмъ часѣ говорити; одни берутъ ся до говореня скорше, иншй пôзнѣйше; залежитъ се ôдъ многихъ причинъ, зъ котрыхъ найважнѣйша та, що дѣтина не має може примѣру и заохоты до наслѣдованя. Дѣтинѣ малôй здає ся, що „выросли“ можутъ все, бо-жь они великй, але ѣй не можь такъ ще владѣти мовою, бо она мала. Однакъ где бôльше малыхъ дѣтей, тамъ дѣтина скорше бере ся до говореня, бо учитъ ся зъ другои и ту другу во всѣмъ, отже и въ мовѣ, наслѣдує. Тому не думай вже зле о духовыхъ здôбностяхъ дѣтины, если она тупо бере ся до говореня. Бо часто буває, що дѣтина розумѣє не одно, але языкъ надто ще нескладный, щобы вымовити назву того понятя, яке ѣй добре вже знане; дитя муситъ добре вслухати ся и придивити ся, якъ одна або друга рѣчь вымавляє ся; неразъ, пробуючи, порушає оно устами, якъ видитъ се у тебе, коли слово яке вымавляешь, але много треба повторюваня и заохоты, щобы уста докладно слово яке вымовили.

Такъ научанє мовы єсть одно зъ найкрасшихъ и найважнѣйшихъ материньскихъ занятій. Тымъ вводишь ты розвиваючу ся душу твого любимця въ свѣтъ, научаешь єго первои науки, щобы колись ставъ ся чоловѣкомъ. Мовою научає ся дѣтина выражати свои мысли, мова причиняє ся до розвитку мыслей; безъ неи образованє не єсть можливе. А що не менше важне: черезъ мову ôддаешь ты свою дѣтину сей соспôльности, сей націи, до котрои она по родѣ належитъ. Якъ крещенємъ святымъ дѣтина ôдроджує ся для Бога, такъ черезъ мову посвячаешь ты дѣтину, котра дотеперь лишь по родѣ до твоєи народности належитъ, урочисто на члена тои народности. Богъ не лишь давъ кождому чоловѣкови мову, але окрôмъ того придѣливъ кождого до окремого ôдлому людскости, до окремои націи; уродженємъ вже стає ся дѣтина членомъ народу, однакъ мова, недармо называна „материньска мова“, посвячає ю урочисто на члена того народу, котрый тою самою мовою говоритъ.

Мати руска! Чижь доперва перестерѣгати тебе, щобысь научаючи дѣтину мовы, на собѣ, на ней, на цѣлôмъ народѣ, на воли самого Бога не допустила ся здрады? Чижь не порушилобы ся въ тобѣ сумлѣнє, єслибысь захотѣла на перекôръ Божôй воли иншу мову здѣлати дѣтинѣ „материньскою“, нежели ту, котра ѣй по правѣ уродженя, по правѣ призначеня Божого належитъ?

До выученя чужихъ бесѣдъ буде мала твоя дѣтина досыть часу; а єли правдива побожнôсть єсть тобѣ основнымъ закономъ житя, не дѣлай здрады на собѣ самôй, научай молодй уста говорити мовою сего народу, котрый по уродженю єсть твоимъ и твоєи дѣтины народомъ, бо не припадокъ, не людска воля, а Богъ самъ зарядивъ, що твоя дѣтина, не иншои, а твоєи націи членомъ. Ôнъ самъ хоче, щобы она не иншою, а твоєи націи мовою Єго хвалила!

VI. Музыка яко средство выховуюче.

Кто спѣває, той и добре серце має.
(*Народна пословица*).

Котра мати не зауважала, якъ радо слухає мала дѣтина музыки, а особливо спѣву? Тоны маютъ великій вплывъ на дѣтину; они ритмичностю и мельодійностю своєю переймаютъ ю, она слухає, и не може наслухати ся, бажає все и все повтореня, сама наслѣдує почуту мельодію, повтаряє спѣваны слова. Всяка забавка нарештѣ наскучитъ ся дѣтинѣ; однакъ лагôдны тоны пѣсни або музыки не знужатъ єи, не сприкрятъ ся, а вплываютъ на єи душу, переймаютъ єи чувство, лагодятъ порывчôсть и плѣняютъ такъ совершенно, що безъ устанку она бы ихъ слухала.

Вже само говоренє матери зъ дѣтиною має на ню великій выховуючій вплывъ: дѣтина слухає уважно кождого слова матери, рада все голосъ єи чути, щебече и пытає безъ устанку — часто тому тôлько, щобы чути любый голосъ провôднички первои своєи молодости. Дѣтина, зъ котрою мати мало, нерадо и шорстко говоритъ, стає смутна, маломовна, задумчива; а всякій смутокъ єсть у дѣтины неприродный и шкодливо вплыває на єи умыслъ. А тымъ бôльшій вплывъ має на вражливый умыслъ дѣтины ритмичный и мельодійный звукъ пѣсни, або и поединчои лагôдноі музыки. По собѣ самыхъ знаємо, якъ вражливй мы на тоны; якъ ихъ ритмичнôсть и гармонійнôсть мимо волѣ насъ переймає, мимо волѣ увлѣкає насъ зъ щоденного житя въ идеальный свѣтъ чувства и бажаня; мы забуваємо тогды о насъ самыхъ, намъ здає ся, що ôддаючи ся совершенно вражѣнямъ музыки пробуваємо въ предсѣнку благого, спокôйного, нѣчимъ не замученого щастя... Єсли насъ, чувствомъ не такъ дуже вражливыхъ, музыка такъ переймає, — о скôлько-жь бôльше муситъ она вплывати на дѣтину, незрôвнано бôльше на внѣшнй вплывы вражливу?

И доконана то рѣчь, що дѣтина дасть ся мельодійными тонами найскорше успокоити, що она за ихъ вплывомъ стає ся приязна и весела; щебетаючи и спѣваючи переживає она дѣтинячій вѣкъ, не наприкривши ся нѣкому, а радуючи всѣхъ; и переходячи въ вѣкъ молодечій зъ умысломъ веселымъ и чувствомъ вражливымъ розвине она свои силы до полету въ краины идеалôвъ, въ котрыхъ здобуде собѣ умиловане всего, що добре и красне. Притлумленый умыслъ не може ся взнести понадъ щоденне житє; а чоловѣкъ, у котрого за-молоду чувство притуплене, въ пôзнѣйшôмъ вѣку не лишь не знає правдивого добра, але и не чувствує власноі гôдности.

Та не лишь се значѣнє має пѣсня въ початковôмъ выхованю; пѣсня повинна заразомъ ити въ помôчь рускому выхованю дѣтины. Єсли мати єсть Русинка серцемъ, не буде она байдужною въ выборѣ пѣсень, спѣваныхъ дѣтинѣ: она спѣвати ѣй буде руску тôлько пѣсню, нехай руске слово не лишь мовою, але и тонами глубоко врыє ся въ серце, нехай тоны самй, тй мельодійнй, часто сумнй, тоны народного спѣву, переймутъ вражливу єи истоту, щобы она выростаючи сама роздумовала, чому та туга въ спѣвы рускаго народу вложена.

Однакъ помимо очевидного великого значѣня музыки въ выхованю дѣтей, мы найменше таки на сей предметъ звертаємо уваги. Скôлько то разôвъ нѣжный слухъ дѣтины нараженый буває на ушкодженє! Скôлько то дикихъ, наглыхъ, лякомъ переймаючихъ тонôвъ ударяє о слухъ дѣтины, котрый повиненъ бути хороненый и старанно розвиненый! Скôлько то блудôвъ сповняютъ матери въ выхованю дѣтины, занедбуючи сей важный змыслъ, котрымъ чувство до чувства говоритъ!

*

Тожь нехай гомонитъ сердечный спѣвъ рускій въ устахъ матери для добра любои дѣтины; нехай и дѣтина спѣває, нехай черезъ сей змыслъ душа єи ушляхотняє ся! Отець має свои занятя, свои клопоты, — середъ борбы о хлѣбъ насущный рѣдко складаютъ ся єго уста до спѣву. Становиско матери не такъ вже клопотливе. Всегда найде ся часъ, щобы тоны материньскои пѣсни вилывали благодатно на молоденькій умыслъ, и щобы взнесли душу дѣтины похвальнымъ гимномъ до Бога, а тужливою арією научили ю умиловати долю народу, зъ котрого груди до теперь смутокъ тôлько вырывае ся... Але уважати треба заразомъ, щобы дѣтина, сумными аріями перенята, зъ ними не отяжѣла, ними не затроила ся. Спѣваючи, вчасно вже старай ся, нехай встрясе чувствами, нехай будитъ охоту до дѣла весела, горяча, патріотична пѣсня.

(Дальше буде.)

СВАТЫ.

(Образъ зъ галицко-рускаго житя. — Написавъ Денисъ.)

Передъ трийцять роками живъ въ нашôмъ Львовѣ знаный на всю Галицку Русь, от. Геровскій, професоръ богословія и почетный крилошанинъ. Бувъ то мужь правого характера, щирый Русинъ и ревный покровитель рускихъ вдовиць и сирôтъ, якъ въ загалѣ кождого Русина, находящого ся въ потребѣ або нуждѣ. Бувало много сѣдолашныхъ школярѣвъ-Русинôвъ горне ся довкола от. Геровского якъ до свого батька; они бувало служатъ єму до Службы Божои, котру ôнъ ôправлявъ въ церквѣ св. Николая на Жовквôвскôмъ передмѣстю; они спѣваютъ на хорахъ, и готовй на всякй послуги, котрыхъ бы от. Геровскій ôдъ нихъ не забажавъ. А за те ôнъ ихъ запомагавъ и дѣломъ и словомъ: роздававъ помежи нихъ хлѣбъ и одѣжь, часто навѣть гроши — гдеякихъ туливъ въ своёй хатѣ, кормивъ при своёмъ столѣ; другимъ вышукувавъ приватнй лекціи, иншимъ допомогавъ въ иншій спосôбъ такъ, що пôдъ єго покровомъ укôнчивши гимназію, вступали они до сѣменища и тутъ, якъ тогды говорено, выучували ся *„на ксьендза“*... Але и теперь не уставала єго опѣка. Укôнченыхъ богословôвъ сватавъ и женивъ от. Геровскій зъ дочками-сиротами по рускихъ священикахъ, а потôмъ старавъ ся для нихъ о приходъ. Тымъ чиномъ не одинъ бѣдный хлопець-сирота, що бувôы змарнѣвъ безъ выховання, и пропавъ въ тôмъ свѣтовôмъ коливоротѣ безъ значеня, безъ долѣ, безъ вѣсти, выйшовъ на люди, хваливъ Бога и благодаривъ свому добродѣєви; и не одна дѣвчина-сирота, що вже и не снила о лучшôй доли, а зъ гризы и нужды, при гôркôй праци, не одну нôчку проплакала, за єго покровомъ стала щасливою женою, щасливою газдынею и панею въ власнôй хатѣ; тай не одна вдова по заслуженôмъ священику, що булабы змарнѣла въ гôркôй недоли на свои старй лѣта, найшла при зятю-священику выгôдне притулище. Тому благословили єго и старй и молодй, яко свого великосердного добродѣя и покровителя.

Але коли от. Геровскій зъ однои стороны все своє майно, всю свою працю и трудъ, цѣлу свою дѣятельнôсть и всѣ свои силы черезъ цѣле житє жертвовавъ на тое, щобы бѣднымъ рускимъ сиротамъ добути лѣпшои долѣ, то зъ другои стороны жадавъ ôнъ ôдъ нихъ безъусловного послуху и безвзглядного повиновання ся своёй воли. Бувало скаже до укôнченого богослова, котрого зъ бѣды и нужды выдобувши на люди выпровадивъ: „Стефане! (або Николаю! або якъ тамъ) нынѣ поѣдемо въ сваты до Н...; тамъ оженишь ся зъ Маринею, або Ганею; зôбирай ся хутше, щобысь бувъ готовъ о тôй або о тôй годинѣ!“

„Добре батьку!“ — ôдповѣдавъ покликаный, єще и въ руку свого добродѣя поцѣлує, а и до головы єму не прійде, щобы зробити яку замѣтку.

Такъ бувало ѣдутъ до назначеного мѣсця на малôй бричинѣ, або и на простôмъ возѣ, а приѣхавши от. Геровскій заразъ на вступѣ, и не привитавши ся гараздъ, каже: „Отъ привѣзъ я Вамъ, панѣ-матко, зятя. Мариню! се мужь твôй; Миколо! се жѣнка твоя. Подайте собѣ руки!“ Тай бѣднй молодята, посоромившись, беруть ся за руки, падаютъ до нôгъ панѣ-матцѣ и отцу Геровскому, котрй ихъ благословлятъ; потôмъ на приказъ от. Геровского цѣлуютъ ся, и отъ по заручинахъ, а въ короткôмъ часѣ и по весѣлю...

Зъ такого сватаня выйшла не одна щаслива пара. По весѣлю ажь молодй лѣпше пôзнавали ся, краще полюбили ся, газдôвство розводили, дѣточокъ дожидали и щасливо жили... Не знаю, чи вже свѣтъ бувъ тогды иншій, що не прикладано до женитьбы такихъ условій, якй нынѣ: „щобы молодята напередъ себе добре пôзнали, свою душу, своє серце, свои бажаня, свои мечты хорошо зрозумѣли, и щобы пересвѣдчили ся, чи есть межи ними гармонія сердець и душевныхъ здвигôвъ; щобы наконець собѣ взаимно приподобали ся, и щобы обоє загорѣли взаимнымъ пламенемъ любови...“ Того всего я не знаю. И лишь тоє знаю, бо такъ росказуютъ люде, що тотй всѣ, когрыхъ от. Геровскій поженивъ, засновали щасливѣйшй и благороднѣйшй семiѣ, якъ многй тотй, котрй нынѣ засновуютъ ся, нѣбы то зъ власнои волѣ и зъ наклону серця. Нынѣ зъ однои стороны бачимо часто вылелегантованыхъ а задовженыхъ молодцѣвъ, зъ другои — такожь бачимо часто — дамы модно выстроєнй, выобразованй въ мѣйскихъ конвиктахъ, зъ польскимъ „шикомъ“, граючй мѣрно на фортепянѣ и кидаючй кôлькома фразесами по француски, але галицко-рускимъ выговоромъ... Чижь не буває такъ?

Було то въ суботу передъ Зелеными Святами, коли по Золочôвскôмъ шляху котила ся поволи старенька бричина, запряжена невеличкими кониками. Мало ся вже добре зъ полудня. Въ бричцѣ сидѣло двохъ подорожныхъ. Небо засунуло ся було дощевыми хмарами, котрй малопомалу спускати стали благодатну росу на спрагнену землицю, росу що разъ густѣйшу та рѣснѣйшу; коли наразъ загудѣло гдесь зъ далека, якôы гарматы заграли, предвѣщуючи завзяту боротьбу мѣжь небесными елементами; по хвили стало лискати межи хмарами, а гремôтъ и лоскôтъ стававъ ся що разъ голоснѣйшимъ. Нечаянно зôрвавъ ся сильный выхоръ и вдаривъ крылами по поляхъ, що ажь зôже зволновало ся, мовь хвиля морска. Вихоръ бивъ дощевыми каплями по лици нашихъ подорожныхъ, обрывавъ листє зъ деревъ, и котивъ туманы передъ собою...

Нашй подорожнй закутали ся глубоко въ свои плащѣ рѣсатй (фалдистй), зъ довгими ковнѣрами, що ôдъ вѣтру термошенй дивно якось фуркотѣли; они мовчали ниш комъ, якôы маркотнй зъ того, що имъ выпала такъ погана подорожь. Ôдтакъ молодшій першій ôдозвавь ся, тай каже: „Кудыжь мы ѣдемо, Отче Добродѣю, въ таку заверуху?...“

„Кудыжбы инде, — одвѣтивъ старшій, — мы ѣдемо въ сваты...“

„Та кто и зъ кимъ буде женити ся?...“

„А вжежь не я“, — бдповѣвъ старшій подорожный; „ѣдемо до Болотнбвки; тамъ заручишь ся зъ Настусею, дочкою покбйного декана, мого старого пріятеля и школьного товариша...“

Настало зновъ мовчанє. По довшбй хвили бдозвавъ ся въ-друге молодшій, троха несмѣливо: „Та бо Настуся не гарна!“

„Ахъ, ты дуже гарный!...“ одвѣтивъ сердито от. Геровскій, бо то бнъ бувъ тымъ старшимъ подорожнымъ, що вѣзъ въ сваты укбнченого богослова Николая. И зновъ настало мовчанє, и зновъ перервавъ єго Николай, замѣтивши єще ббльше несмѣливо: „Тажь она нѣчого не має...“

„А ты що маєшь?“ бдбуркнувъ от. Геровскій. „Тото що ты маєшь, тото и она має“ — якъ колибы тымъ хотѣвъ сказати: и ты и она, обоє нѣчого не маєте; лишь я одинъ допоможу вамъ, щобысте мали хлѣбъ насущный.... На се вже годѣ було дальше репликувати. Николай понуривъ сумно голову въ рѣсній звоѣ плаща, котрый бувъ такожь дарункомъ от. Геровского, и ставъ невеселій думки думати...

Николай знавъ Настусю зъ одного празника; бнъ чувъ уже бувъ передъ тымъ бдъ от. Геровского, що Настуся має бути єго судженою, отже бнъ старавъ ся пбзнати глубше єи душу и серце. Але щожь? Настуня єму не сподобала ся зовсѣмъ. Дарма, що деканбвна, а була сердечно бридка! Въ поясѣ груба, лице темне, мѣцями бдъ бспы поморщене и рябами мовь макомъ обсыпане, нбсъ приплощеный, при тбмъ бесѣда троха гугнява. Тай душевне єи образованє було зовсѣмъ занедбане и бдразило Николая якъ разъ бдъ неи. Що не силкувавъ ся бнъ вывести єи на розмову, що не напытавъ ся єи: щб она читає, объ чбмъ найрадше думає, чи любитъ рускій пѣсни, чи гарна въ Болотнбвцѣ околиця? — дарма, тай дарма! Она лишь засоромитъ ся та мовчитъ, мовь нѣма, та лишь часомъ засмѣє ся и плечима горѣ знимає... А коли музыка заграла и всѣ молодцѣ та панночки пбшли въ танець, то и Никола попросивъ Настуню до танця, вже для самои чемности. И не виненъ бнъ бѣдняка, що танець не ишовъ єму до такту, що при таньци прѣвъ бнъ и прѣвъ якбы бдъ якогось утомленя великого. Єго товаришѣ дорѣкали єму опбсля неразъ, що бнъ танцювавъ такъ, мовбы щось дуже тяжкого обертавъ передъ собою...

И зъ такою дѣвчиною мавбы Николай вѣкъ свбй молодый завязати? — бнъ, що то понимавъ женитьбу вже зъ высшого становища; що начитавъ ся бувъ про любовь немало и у Шиллєра и у Мицкевича и у нашихъ народныхъ пѣсняхъ; бнъ що самъ мавъ не троха поетичного успособленя и складавъ неразъ стишки якійсь жалосливій, повній туги за чимсь невиданымъ, нечуваным, до котрыхъ добиравъ мелодію и спѣвавъ ихъ при сопроводѣ гитары, найрадше середъ глубокои ночи, при свѣтлѣ блѣдого мѣсяченька, того симпатичного товариша всѣхъ тужливыхъ сердець!...

Про свою ж сумну долю думавъ нашь Николай, ѣдучи зъ от. Геровскимъ въ сваты по що разъ глубшбмъ болотѣ, а зъ єго груди выдобували ся разъ-вразъ тяжкій, придавленій вздохи. „Не дай Господи, — роздумувавъ бнъ сумуючи — щобъ я зъ Настунею запропастивъ свбй вѣкъ, свою душу и серце, свою долю и волю!...“ А що єго серце тымъ ббльше давило, то було те, що бнъ не знавъ нѣякого выходу зъ тои от. Геровскимъ на него заставленои сѣти... Ажь тутъ наразъ щось загуркотѣло и затрѣщало, — бричка стала хилити ся що разъ ббльше на сторону от. Геровского, тай — вывернула ся...

Не будемо описувати клопоту нашихъ подорожныхъ, анѣ того, якъ они въ болотѣ гарно обталапали ся, якъ от. Геровскій засупивъ гнѣвно свои густій брови и почавъ на слугу сварити за неувагу. Скажемо лишь коротко, що очунявши зъ першого переполоху, коли треба було конче щось розумного постановити, от. Геровскій рѣшивъ ся, пбти пѣшки зъ Николаємъ до найблизшого села, котрого дзвбнницю можь було добачити крбзь дощевій смуги, тамъ попросити у священника возa и бдъѣхати до Болотнбвки єще того самого вечера. Поломана бричка затымчасомъ дожидала въ болотѣ дальшои своєи судьбы...

Але не такъ то легко робитъ ся, якъ погадає ся. До села, котрого дзвбнницю путники нашій побачили, не було такъ дуже близенько, якъ зразу здавалось. Дзвбнница стояла на горбочку, та задля того видно єи було зъ далека; але якъ прійшло ся до неи махати пѣшки, а до того єще по густбмъ болотѣ, то показало ся, що до села того було єще доброи пбвъ милѣ. Болото липке, якъ смола, чѣпало ся до нбгъ нашимъ пѣшеходцямъ и придержовало чоботы до землѣ, мовбы ихъ кто за ноги хватавъ. А якъ прійшло пбдъ гору, стало ховзко, и от. Геровскій кблька разбвъ мало що не упавъ. Хотячи нехотячи мусѣвъ ся бнъ сперти на Николая, котрый въ свою чергу добуваvъ всѣхъ силъ, щобы пбддержати товариша, котрый цѣлымъ своимъ тягаромъ звѣсивъ ся на него... Тымчасомъ запала нбчь, дощь проливъ ся, мовь зъ цебра, а въ округи стало страшно и темно. Нашій путники лишь на омацки перли ся наперед, прямуючи просто до свѣтла, що блыснуло горѣ въ бкнѣ зъ священичои хаты, мовь звѣзда доброи надѣѣ.

На подвбрю панъ-отця псы залаяли, гуси заґеґали, що посѣдали були на нбчлѣгъ пбдъ шопою, и когутъ гдесь на бантахъ запѣявъ... Нашій путники пристанули въ сѣнёхъ, болото зъ нбгъ обтрѣпуючи. Отворили ся дверѣ зъ пекарнѣ, свѣтло бризнуло имъ въ очи, ктось подививъ ся и зновъ зачинивъ дверѣ чимъ скорше за собою. И зновъ стало темно, мовь въ розѣ. Оба путники стали шукати по стѣнѣ руками; дошукались дверей, дошукались клямки, тай отворили.

„Слава Іисусу!“ — заголосивъ басомъ от. Геровскій, вступаючи чрезъ порбгъ до комнаты.

„Слава на вѣки!“ — озвавъ ся газда баритономъ, встаючи бдъ стола, при котрбмъ читавъ газету. „Кого маю честь?... А, то Ваше Высокопреподобіє!... Що за гостѣ! що за несподѣване щастє моєму домови!... Сердуню! а ходи-но тутъ, побачь-но, кого мы нынька въ нашбмъ домѣ витаємо!“ — кликнувъ газда, звернувшись до другои комнаты, на свою достойну жену. Але сердуня не ввбйшла до комнаты, витати гостя, лишь метнулась чимъ скорше другими дверми до алькирика, где була жѣноча гардероба, и тутъ въ одинъ мигъ перебрала ся.

Затымчасомъ нашій подорожній розгостили ся, а от. Геровскій каже: „Ой не щастє мене до Васъ привело, отче Игнатій, але пригода сумна та невесела... То правдива дорога до Болотнбвки! На гребли вбзникъ мбй либонь здрѣмавъ ся, та якъ не наѣде колесомъ на камѣнь, ажь

ôсь переломила ся, а мы ея перевернули... Покинувши вôзъ съ кôньми середъ греблѣ, мы оба зъ Николою стали перебирати ся пѣшки по густôмъ болотѣ, якимъ може въ роду єще не брили. А до того и дощь якъ не зачне насъ прати, такъ, що мы перемокли до нитки! Помилуйтежь насъ и пожичте коней, бо нашй дуже утомили ся, тай воза пожичте, щобы мы єще нынѣ, хочь пôзненько, заѣхали до Болотнôвки, бо я такъ обѣцявъ ся, и мене тамъ будутъ дожидати, хочбы и черезъ цѣлу нôчь".

„Та вжежь я Вамъ коней и воза не буду боронити, — ôдрѣкъ отець Игнатій — але такой нынѣ ôдъ себе не пущу. Годѣ ѣхати въ таку розкаль, въ таку пôтьму, въ таку плюту... До того ще и коней нема дома, — пôшли въ толоку ажь генъ за рѣкою, пôдъ лѣсомъ; закимъ ихъ половлять, приведутъ и зладягъ, затягне ся до опôвночи. Тай дорога дуже лиха; єсть за селомъ друга така гребля, якъ тамтота, що-сте на нѣй вôзъ поломили, а за греблею мôстъ дѣравый и велика пропасть спадиста; моглобы зайти яке нове, а може и єще гôрше нещастє, а я сего не хочу брати на мою совѣсть... На що собѣ бѣды шукати самохôть? Нôчь маєсвои права!"

На сей розговоръ прибула газдыня, перебрана въ нову сукню и въ бѣлый, якъ снѣгъ, чипокъ зъ зелеными кокардами, звычайно якъ на привитанє такъ достойного гостя. Она придала новый аргументъ до бесѣды мужа, стараючись придержати въ своѣмъ домѣ гостей. „Ты и не бачишь, серденько, якъ нашй гостѣ перемокли, що ажь вода зъ нихъ сплыває. Треба конечно, щобы Ваше Высокопреподобіє чимъ скорше перебрали свѣжу бѣлизну и суху одѣжь, бо можна легко захорувати. Молодй люде (вказуючи на Николая) єще може выдержатъ таку незвычайну купѣль, але Вы, Отче Добродѣю, набавите ся що-найменше болю головы и горячки, єсли скоро не переберете ся". И не слухаючи одвѣту, майже силомôць завела от. Геровского до другои комнаты, подала єму гарно выпрану бѣлизну свого мужа, новый шляфрокъ и — нѣгде правды дѣти — патинки и що тамъ єще треба було, а сама помчала до пекарнѣ, и казала подавати горячу гербату.

Милй та привѣтливй були нашй газды, та до того и „лепскй" люде. Кто ихъ пôзнавъ, мусѣвъ полюбити. Гостина ихъ була така щира, плыла такъ просто зъ серця, що здавало ся, мовбы гôсть находивъ ся въ домѣ рôдного брата. Тому от. Геровскій и не опиравъ ся дуже, и почувствовавъ въ тôмъ домѣ якусь таку любôсть, якои вже давно не дôзнававъ.

Тымчасомъ розглядавъ ся Николай бачнымъ окомъ по всѣмъ и всюды. И єму такожь було дуже пріятно въ тôмъ щиро-рускôмъ домѣ; єму здавало ся все, що тутъ побачивъ, таке щось гарне, таке пріятне, таке незвычайне, що и не знавъ тому причины ôдгадати... Велика, простора комната, до котрои були увôйшли, була недавно выбѣлена и чистыми, хочь простыми, меблями преукрашена. На ôкнахъ стояли густо вазонки зъ цвѣтущими цвѣтами, межи ôкнами розпиравъ ся стôлъ, великій, дубовый, на ясно политерованый, на котрôмъ лежали газеты побôчь молитвослова; дальше попôдъ стѣны ишли крѣсла и канапа, покрытй кратчастымъ бомбасомъ; на стѣнахъ висѣли образы Святыхъ и кôлька литографованыхъ краєвидôвъ. Напротивъ ôконъ стоявъ столикъ зъ книжками, а надъ столикомъ висѣла на синѣй стяжцѣ гитара. Се послѣдне спостереженє кольнуло чогось въ серце нашого нещастного жениха, и ôнъ ставъ собѣ щось думати...

Коли от. Геровскій перебиравъ ся въ другôй комнатѣ, панѣ-матка выбѣгла до пекарнѣ по гербату, а панъ-отець выйшовъ зъ хаты, щобы выслати парôбкôвъ по поломану бричку. Нашь Николай, оставшись самѣсѣнькій въ комнатѣ, взявъ зъ стола свѣчку и зближивъ ся тихенько на пальцяхъ до малого столика. Єго тягнула туды якась тайна, непереборима сила, не сама плоха цѣкавôсть... Взявъ до рукъ одну книжку — розтворивъ, читає: *„Слеза"* Устыановича; бере другу, розтворює: *„Днѣстрова Русалка зъ року 1836"*; третя и четверта були два томики *„Вѣнка"* Головацкого, друкованй въ Вѣдни; дальше *„Песнь люду Галиційскего"* Вацлава зъ Олеска; дальше на самôмъ краю столика лежала гарна книжка, обернена горѣ окладинами и розтворена; видко, що єи ктось недавно читавъ и въ читаню покинувъ — була то *„Маруся"* Основяненька, зъ пôдписомъ *Орися Л....* Лежали тамъ єще и другй книжки, але Николай не розглядавъ ся въ нихъ дальше, бо въ сѣнѣхъ давъ ся чути голосъ от. Игнатія. Николай перейшовъ чимъ скорше зъ свѣчкою до великого стола, и почавъ якйсь незвычайнй думки думати; єго заинтриговавъ чогось пôдпись *„Орися Л...."* Небавкомъ увôйшовъ до комнаты газда, зразъ за нимъ газдыня и перебраный от. Геровскій, и они стали то про се то про те пріятно и весело розмавляти.

Газдыня накрыла стôлъ жовтою скатеркою, поклала на нѣй свѣжу, пахучу булку домашнёго печива, свѣтлу якъ сонце, а бѣля неи жовте, маєве масло въ шклянноѣй чарцѣ, бутельку чистои свѣжои воды на малёванôй таци и кôлька шклянокъ. Небавкомъ розтворили ся дверѣ, и вôйшла до комнаты прегарна мовь краля панночка. Она несла на великôй таци шклянки, въ котрыхъ дымила ся благовонна гербата и сторчали срѣбнй ложочки; мѣжь шклянками полыскувала велика срѣбна цукорниця, и червонѣла золотоцвѣтна фляшка зъ рубиновымъ румомъ... Николай остовпѣвъ, побачивши се зъявище, ясне и незвычайне, мовь ангела зъ неба... Єи гарно уточену головку строило буйне, жовте, якъ шовкъ мягоньке волосє, сплетене въ одну товсту косу, завязану на кôнци синою широкою биндою. Надъ єи лицемъ, бѣлымъ якъ лебединый пухъ, украшенымъ румянцемъ, гарнымъ якъ рожевый цвѣтъ, взносило ся ясне, широке чоло, образъ знатнои умнои здôбности; середъ лица красувавъ ся деликатный, цѣкавый носикъ, пышали ся вузкй коралевй усточка, розкошувавъ ся кругленькій пухнатый пôдбородокъ; а надъ все найгарнѣйше сіяло двоє чорныхъ полыскуючихъ оченятъ, осѣненыхъ темнявыми бровами и шовковыми довгими рѣсницями, зъ котрыхъ свѣтило живе, палке чувство, доброта серця, а заразомъ незвычайный филютерный гуморъ. Статею она була высша надъ мѣрный рôстъ, тонка и гнучка станомъ, похожа на молоденьку струнку тополю; а якась така любôсть и така незвычайна грація зображала ся на нѣй, що она ними мовь чарувала кожде чувственне серце...

Була то Орися, выкохана одиначка нашихъ газдôвъ, котру они теперь зъ якою-то внутренною роскошею представили своимъ гостямъ.

Орися пôдôйшла зъ тацою насамперед до от. Геровского, ôдтакъ до Николая, а напослѣ до батька и до матери. Николай, вже и такъ зворушеный зъявленємъ ся Орисѣ, коли до того єще поглянувъ глубоко и проникаючо въ єи красній очи, споглядаючй на него зъ цѣ-

лою простотою, мало-що не выпустивъ зъ рукъ шклянку — а она, не знати чому, спаленѣла якъ рожа, и задрожала во всѣхъ суставахъ, що ажь шклянки на таци зазеленькотѣли...

Орися сѣла такожь коло стола, але гербаты не пила, хочь шклянка зъ гербатою була налита для неи. Посидѣвши троха, встала и выйшла до пекарнѣ, мабуть приладжувати вечерю для гостей, кинувши на ôдходѣ окомъ зъ боку на Николая... Николай въ свою чергу и пивъ и не пивъ тоту гербату, котру ёму подала Орися своими нѣжными рученьками, а що ôнъ при тôмъ роздумувавъ и для чого не мѣшавъ ся нѣ словечкомъ до розмовы, я не въ силѣ вгадати — нехай вгадаютъ тѝ, що може колись находили ся въ подôбныхъ обставинахъ...

(Дальше буде).

Про весѣльнѝ пѣсни рускаго народу.

(*Написавъ Корн. Заклиньскій.*)

8. Похôдъ до шлюбу.

Марусенька поклонила ся родичамъ, всѣй родинѣ, всѣмъ притомнымъ въ хатѣ, старому и молодому:

Якъ ôтцю матѣноньцѣ,
Такъ и всѣй родиноньцѣ —
Такъ близькимъ сусѣдонькамъ,
Якъ маленькимъ дѣтонькамъ
И тяжкимъ вороженькамъ.

Всѣ єѣ щиро поблагословили, простили все, чимъ коли прогинила, а она и не стямилась, що вже за дуже короткій часъ судьба єи рѣшитъ ся. Се даютъ ѣй знати, що вже пора ити до шлюбу.

Лѣта'тъ зазуленька
Попôлъ вишневый садонько
Та кує жалôсненько;
Ходитъ Маруся по новôй свѣтлоньцѣ
Та жалôсненько плаче.

Выйшла мати та пытає, чого она плаче? Маруся ôдповѣла:

Даютъ ми знати,
До шлюбу стати
На недѣлю, на раненько.

Похôдъ до шлюбу — се вступленє молодои на хистку кладку, на котрôй легко можна поховзнути ся и упасти. Въ весѣльныхъ пѣсняхъ похôдъ до шлюбу представляє ся яко потопанє молодои „въ синёму морю, що вельми розôгралось“. Она кличе на помôчь батька и матерь, та нѣкто не може єи выратувати. Доперва приходитъ милый, находитъ човникъ и спасає потопаючу. Молоду, що выйшла за-мужь, може постигнути гôрка недоля: чоловѣкъ недобрый, лиха свекруха. Недоля зжене молоду передъ часомъ зъ свѣта — середъ тяжкого горя, лихои годины она марно буде загибати, справдѣ мовбы потопала въ розгуканôмъ мори; нѣ батько, нѣ мати не будутъ въ силѣ дати ѣй помочи. Коли однакъ она буде щаслива въ замужю, коли чоловѣкъ буде добрый, то ôнъ одинъ не дасть ѣй горювати, не дасть середъ лихои годины пропасти.

А въ недѣленьку рано
Море ся розôграло;
Марусенька потопала,
Все батенька ждала:
Ратуй мя батеньку, ратуй,
Не дай ми потопати
Въ тôмъ мори загибати!
Батенько до береженька:
Анѣ човна, анѣ весла,
Все буренька ôднесла.

Одинъ тôлько молодый може выратувати:

Ратуй мя Ивасеньку, ратуй,
Не дай потопати,
Въ тôмъ мори загибати.
Ивасенько до береженька:
Есть и човенъ и весло,
Не загинешь миленька, не загинешь.

Ѣде молода до шлюбу, розпустила свою пышну косу, поклала на голову послѣдній вѣнокъ. Вѣтеръ роздуває довгу косу, молода приглядає ся ѣй и забуває, куды ѣде. Ѣй здає ся, що коли вѣтеръ розмає єи пышну косу, батькови стане жалко любои донѣ, ôнъ заверне поѣздъ и не дасть єи за-мужь.

Повѣй вѣтре дорогою,
Розмай косоньку мою,
Чень буду панянкою!..

Такъ выбрала ся до шлюбу и сирота, тôлько у неи що инше на думцѣ, она вклонилась чужимъ людямъ, чужій поблагословили, та чи можутъ стати чужі люде за рôдного батька, за рôдну матерь, чи поблагословлятъ они єѣ щастємъ-здоровлємъ ôдъ щирого серця? Ôдъ превеликого жалю молода издрогнулась, розлялась гôркими слезами.

Отвирайте ворота:
Иде до шлюбу сирота,
Еи ся серденько здрогає,
Що свого батенька не має.

Ôдъ такого жалю молодои сироты и родичамъ не легко лежати въ сырôй земли; они заворушились, мовь пробудились зъ тяжкого сну, щобъ єще лучше почути той жаль и роспуку своєи дитины.

Затрубѣли ангелики въ небѣ,
Та збудили батенька въ гробѣ:
Вставай, вставай батеньку до суду,
Иде твоє дитятко до шлюбу...

9. Шлюбъ.

Судьба молодои рѣшена, долѣ єи вже нѣкто не ôдмѣнитъ, тому она стоячи пôдъ вѣнцемъ и беручи шлюбъ тяжко плаче зъ жалю за молодымъ вѣкомъ, зъ жалю за родичами, що ихъ покине. Тожь коли вернула зъ церкви, батько пытає, чого она така сплакана:

Въ божôмъ домоньку була,
Три разы-мь присягала,
Тамъ очка-мь заплакала.
Слезами личко зляла.

10. Посагъ (посадъ).

Въ гдекотрыхъ збôрникахъ читаємо, що молода засѣдає на посагъ передъ шлюбомъ, въ иншихъ зновъ, що по шлюбѣ. Позаякъ не займаємось ту обрядовою частею весѣля, а тôлько весѣльными пѣснями, проте лишаємо кому иншому рѣшити пытанє, коли повиненъ ôдбувати ся „посагъ“, а тымчасомъ пѣснямъ посаговымъ даємо мѣсце по шлюбѣ. Обрядъ „посагу“ ôдбуває ся звычайно въ той способôбъ, що молода и молодый засѣдаютъ на застеленôмъ ослонѣ, а вся родина, почавши ôдъ батька и матери, ихъ розчѣсує. Однакъ не у всѣхъ сторонахъ такъ дѣє ся. Въ селѣ Княгининѣ пôдъ Станиславовомъ заводятъ молодыхъ на посагъ такимъ способомъ: Въ недѣлю по шлюбѣ, коли вже смеркне ся, приносятъ дѣжу, бѣля неи ставляютъ ярмо накрыте кожухомъ; на дѣжи стоитъ колачь и посудина зъ медомъ. Тогды за голосомъ пѣсни:

Ой летѣли лебедоньки чэрезъ садъ,
Та узяли Марисуню на посадъ —

староста обводитъ молоду, чи молодого, три разы довкола дѣжи, ôдгакъ молода уклякає коло дѣжи спершы голову на ярмо, зъ неи здôймаютъ вѣнокъ и ставляютъ на колачи. Теперь зновъ на ôдгомонъ пѣсни:

Стану я на былину,
Крикну я на родину:

*

Та сходи ся родоньку,
Розчесати косоньку:
Близькіи, далекіи,
Маліи, великіи —

приступає мати, ôдтакъ родина, а въ кôнци чужй, особливо челядь, єѣ чешутъ. Ту наступає гарна пѣсня посагова, що ю находимо у всѣхъ значнѣйшихъ збôрникахъ. Молоду Марусеньку ведутъ на посадъ. Єѣ обступили подруги, ôдтакъ кличутъ батька и матерь, брата и сестру, щобъ ишли розчесати молодôй косу, котрои она вже нѣколи по-дѣвочому не заплете. Чи се радôсна хвиля для родичѣвъ, чи веселый обрядъ для брата, та сестры? Братъ та сестра не менше жалýютъ за молодою Марусею, якъ родичѣ.

Летѣли галочки у три рядочки,
Зазуленька попереду;
Всѣ галочки на лугахъ сѣли,
Зазуленька на калинѣ.
Иде Маруся попереду,
Всѣ дружечки за нею;
Всѣ дружечки по лавкахъ сѣли,
Марусенька на посадѣ.

Сѣла она на посадѣ тай заплакала, бо „розсыпалась рута золотого кубочка“, та нѣ зъ кимъ єѣ позбирати. Родичѣ зъ великого жалю не въ силѣ ѣй помочи:

Ходи батеньку зô мною,
Позбираємъ рутоньку зъ собою.
Не пôйду доненько, не пôйду,
Бо зъ жалю ручокъ не зведу.

Она проситъ помочи въ тôмъ дѣлѣ у брата та сестры:

Ходи братоньку зо мною,
Позбираємъ рутоньку зъ тобою.
Не пôйду сестронько, не пôйду,
Бо зъ жалю ручокъ не зведу.

Братови сестра — найблизша родина, она одна єму приятелька щира, розважитъ єго тугу, гарненько привитає, она єму дорожша надъ все. Тожь ôнъ за нѣщо въ свѣтѣ не хоче згодити ся, дати сестру межь чужихъ людей.

Не дай ся брате звести,
Не дай ся взяти сестры:
Въ тебе сестра дорогая,
Ей косонька жовтенькая.
Грôшь слина, сестра мила
Братенькови своєму.

Сидитъ Маруся на посадѣ, бачитъ, якъ мати побиває ся розчесуючи єи косу, бачитъ що мати все сумнѣйша, не тѣшитъ ся весѣлємъ, не рада веселымъ гостямъ, знаючи що вже за короткій часъ дочка ю покине. Марусенька рада проте любыми словами розважити и звеселити сумуючу матерь. Однакъ она ще бôльше матерь засмутила.

А та пташенька невеличенька
На рутононьцѣ сѣла;
Она мовила, рутоньку зломитъ,
Она єго похилила
Тамъ Настуненька молоденька
На посаженьку сѣла;
Она мовила, матеньку втѣшитъ,
Она єю засмутила. (Конець буде.)

МАРІЙКА.

(Оповѣдане зъ народнього житя.)

Любимôй сестрѣ
ЕЛЕНѢ ВАСИЛОВИЧЬ
присвящає
Левъ Сапогôвскій.

1.

У Василя Бѣлого давъ Богъ гаразъ: найшла ся дѣвчинка.

Василь бувъ „халупникомъ“. Єго хатинка бѣленька, якъ скатерка, стояла на краю села надъ самымъ яромъ, выжолобанымъ ôдъ дороги ажь до Днѣстра.

Не знаю, чи кто любитъ такъ яры, якъ я. Бувало сиджу въ такôмъ ярѣ кôлька годинъ, та такъ ми тамъ солодко, любо, затишно, що не хочесь и выходити мѣжь люди. А не придавалось менѣ ще нѣгде такого гарного яру бачити якъ той въ Вербôвци, що надъ нимъ стояла хатина Василя. Ввôйдешь въ него ôдъ Днѣстра, опинишь ся мѣжь двома высокими стѣнами жовтои глины, тай вже бôльше нѣщо не бачишь, лишь надъ собовъ ясне, сине небо, за собовъ высокй вербы, засадженй при входѣ въ яръ, а передъ собовъ глубоку вузку провалину. Сядешь на днѣ яру, дивишь ся въ небо, а думки-гадки снуютъ ся, плынутъ мовь въ снѣ. Тай добрежь тамъ и думати: чоловѣка и на зазôръ нема, тихенько мовь въ могилѣ, навѣть вѣтеръ листочкомъ не шевельне, хиба часомъ пташка перелетитъ та цвѣркне, або яка комашка, що лѣзла по стѣнѣ въ гору, скотитъ ся на долину, та зновъ карабкаєвсь до горы... Любятъ собѣ иншй горы, верхи, шпилѣ, гамôръ, житє — а я люблю глубину, тишину, смерть...

Тожь и дивно и досадно менѣ було, на що Богъ давъ Василеви дочку. Щобъ жила, мучилась, розцвитала, вянула и гинула?.. Побачимъ.

2.

Ино побачила дитинка свѣтъ Божій, а звитавъ єѣ батько тяжкимъ словомъ, що мовь грѣхъ первородный тяжитъ на кождôй людинѣ, и нѣчимъ не дасть ся змыти....

— Бѣда! давъ Богъ дитинку, та нема за що и окрестити — сказавъ Василь до старухи-бабы, що заходилась коло дитины.

— Коли бѣда, грошѣ ся найдутъ — прошипотѣла старуха.

Василь знавъ, що оно такъ. Оглядѣвъ кожухъ, та жалкувавъ нести на заставъ, бо крôмъ кожушины бувъ лишь одинъ сердакъ, не булобъ въ що и загорнутись.

Поглянувъ на жердку надъ постелевъ, тамъ лежало кôлька верень, що жѣнка ще на вѣно дôстала. Василь зайшовъ ôдъ припѣчка, та почавъ тягнути двѣ верени.

— Ой нещаслива моя доле, послѣдню вереню ôднесешь ôдъ хаты! — простогнала хора Настя.

— Цить, цить, Насте! я зъ недѣлѣ ôдроблю, та выкуплю, бачишь сама що треба и на окрестины и на гостину, а дома нема нѣ шелюжка.

Дѣвчинка плакала. Чи знала она, чому батько и мати журятъ ся? Щобы знати, треба самому доконатись — житя зъ книжки не вывчишь ся. Хочь и будешь знавъ, яке оно, та не дôзнаєшь ся, якій має смакъ, доки самъ не закушаєшь...

Незабавки вернувъ Василь зъ людьми. Два чоловѣки, нимъ приведенй, и двѣ жѣнки, що вже прийшли передъ нимъ ôдвѣдати родѣлю, почались частувати.

Старуха сукала свѣчочки зъ жовтого воску, розгрѣтого въ черепку на грани, а Настя стогнала за веренею, повѣшеною на жердцѣ коло постелѣ.

Всукала стара свѣчочки, взяла дитинку ôдъ Настѣ, та пôйшла, зъ кумами до церкви. Василь лишивъ ся коло Настѣ, котра выпивши „порцію“ заснула твердо.

Окрестили дитинку, та прозвали Марійкою.

3.

Василеве лихо не скôнчилось...

Жѣнка три дни не вставала зъ постелѣ, треба бýло самому всё робити, варити, воду носити, жѣнки доглядати, дитину колысати.

Помагали єму добрí сусѣды, та за то треба бýло ще двѣ верени до жида занести.

Четвертого дня пôднялась Настя, та стала сама заходити ся коло печи та дитины.

Василь пôйшовъ на зарôбки. Та якí то зарôбки на передновку? Заплатитъ жидъ на день двѣ шѣстки абó золотый, то и проѣшь таки того дня. А ще у Настѣ засохъ кормъ, треба бýло и дитинцѣ молока купити. Пôйшло Василеви зъ петрового дня. Принесе рано воды до хаты, зъѣсть бýкатку (кавальчикъ) сухого хлѣба, та бѣжитъ на роботу. Прибѣгъ зъ роботы, не встигъ и пôсного борщу сербнути, побѣгъ въ лѣсъ щобы хворосту узбирати, бо не буде чимъ завтра запалити въ печи, а мартовый вѣтеръ продуває тонкí стѣны хатины.

Бѣгає Василь за себе и за Настю, бо она ще не выведена, не годитъ ся ѣй выходити зъ хаты.

4.

Вывелась Настя — Василеви полекшало. Вже она сама и по воду пôйде и часомъ побѣжитъ до лѣса, а ôнъ згодивъ ся товчи камѣня на гостинци. Жидъ обѣцявъ за стосъ пять левôвъ.

Зарôбку въ селѣ не стало, треба бýло и то прійняти, щобъ зъ голоду не згинути.

Иде Василь до-свѣта зъ хаты, несе на плечахъ торбу зъ коржемъ та молоткомъ, — пôдъ ногами бóлото, а зъ верху бье дощь зъ снѣгомъ.

Тонкí постолы розлѣзались, насякли бóлотомъ, ноги зледенѣли, а Василь грѣє ся ходомъ.

Сѣвъ Василь на дорозѣ за стосомъ, щобъ туча не такъ била, та товче камѣнє. Зъ каменя сыплять ся искры, та не загрѣють перемоклого тѣла. Руки у Василя посинѣли якъ бóзъ, а крышки камѣня поранили ихъ якъ шрôтъ, та кровь не йде. лишь єи каплѣ мовь горохъ постиналисъ на рукахъ ôдъ студени.

Въ вечеръ прибѣжитъ змерзлый до дому, обôйме Настю, подивитъ ся на Марійку, зôтхне сердешный тяжко, якбы зъ тымъ зôтхненємъ житє у него рвалось, а она небога заплаче, насыпле въ миску пôснои стравы, слезами своими посолитъ, та ставитъ на стôлъ.

Попоѣдятъ трохи, бо змореный не годенъ ѣсти такъ, якъ той що все привыкъ до ѣды, — попоѣдятъ, та дякуютъ Богови. И за що они дякуютъ?.. Той що має, чи дякує?

А Марійка?

Марійка поссе, поплаче, полебедитъ тай засыпляє у мамки на рукахъ. Щаслива, що може спати, може тѣшитись, бо ще не знає, яке житє гôрке. А всежь и ѣй даєсь знати бѣда. Часомъ въ хатѣ не топлено, часомъ не нассесь, и плаче сердечна.

Плаче дитина, плаче дѣвча, плаче жѣнка — всѣ, всѣ плачутъ.. Хиба по смерти спокôй вѣчный — тамъ нѣкто не плаче!

5.

Настала весна. Высыпались люде роємъ на поле.

Пôйшли Василь зъ Настею, та не на своє, але на чуже. Робятъ ôдъ ранку до вечера, а покрѣпитись нема чимъ. Пôйшовъ вже и кожухъ въ заставъ...

А Марійка все щось бубонитъ, та бѣдна плаче. Мамка пôйде на роботу, а єѣ лишитъ у тѣтки, котра закроплює бѣднятко молокомъ ôдъ своихъ двохъ овечокъ. Вже теперь Марійка знає, що то мама. Лишь Настя въ дверѣ, а она вже кричитъ, пручаєсь, та простягає малесенькí рученята, прилипне до груди, тай за всё забуде. Звычайно — мале, та мало и знає, хиба одинъ голодъ, а за голодомъ маму.

Отъ такъ то ховалась Марійка, такъ горювали єи родичѣ. Чи росповѣдати дальше про бѣду?

— Годѣ, годѣ! — скажете.

— Годѣ! — скажу и я, бо и на щожь про то говорити, що кождый що дня на власнí очи бачитъ.

Кождый бачитъ! — та може не кождый чує тí живí муки. Не одному байдуже, що сотнѣ, тысячѣ такихъ Василѣвъ и Насть гинутъ, байдуже, що тьма Маріёкъ иде въ поневѣрки... Абы мы, а до другихъ що намъ?!

6.

Прійшло лѣтечко. На дворѣ тепло, любо. Сонѣчко якъ молодиця - преподобниця усмѣхаєсь весело, дивитъ ся на землю, зъ жаромъ падаютъ єго лучѣ.

Женцѣ въ поли спѣваютъ, косы звенятъ, жовтí фалѣ збôжя никнутъ, а по нивахъ стаютъ рядками кланѣ.

Василь зъ Настею жнутъ на ланѣ. Пôдъ кланею закрыта веренею лежитъ Марійка, задивилась синенькими оченятками въ небесну синяву, та такъ пристально тамъ дивитъ ся, мовбы бажала до неи пôднестись абó синяву стягнути до себе, щобы оченятка нею налюбовались.

Докучлива муха сѣла на руку Марійки. Оно бѣднятко стрепенулось, кинуло ручкою и укололось на стернину.

Бери собѣ доню ôдъ теперъ на умъ: що тобѣ случайно сталось, въ дальшôмъ житю буде закономъ. Не боронись, коли ѣдятъ, а то єще гôрше буде...

На плачь Марійки прибѣгла мати. Хотѣла нахилитись надъ дитину, та не здужала — упала на колѣна.

Зациткала дитину, дала квѣточку въ руки, а сама на-силу пôднеслась, обтерла пôтъ льючій ся цюркомъ зъ чола, та знов за серпъ принялась.

7.

Не здужала Настя, голова ôдъ наплыву крови закрутила ся, въ очахъ темнѣло, тѣло деревѣло. Послѣдній снôпъ завязала та сѣла коло него спочити.

Надôйшовъ економъ.

Настя схопилась, та вже клячучи силувалась жати.

Економъ пôдôймивъ Настинъ снôпъ, кинувъ нимъ на землю, снôпъ розвязавъ ся, стебла розсыпались, якъ буйне волося.

— А ты ледащице, якъ вяжешь? — кричавъ гнѣвно економъ и ударивъ недужу невѣсту.

Настя скрикнула и въ обмороцѣ упала.

Василеви вся кровь збѣглась до серця, жаль стиснувъ єму груди, ôнъ ледво прошипѣвъ:

— Пане, за що бьєте? — и выпустивъ серпъ зъ рукъ.

— Мовчи! — крикнувъ економъ.

— Богъ бы тя побивъ! — шепнувъ Василь и пôднѣсъ руки, але не до бôйки: до Бога о пôмсту.

Економъ думавъ, що Василь на него замѣрюєсь та трутивъ єго палицею въ груди.

Зъ зойкомъ упавъ Василь на землю, та вже не пôднѣсъ ся бôльше. Серпъ вбивъ ся въ плечѣ, не пускавъ єго...

Такъ Настя осталась вдовою, а Марійка сиротою.

8.

Постарѣлась хатинка Настина, стѣны посѣдались, стрѣха почорнѣла, гдекуды позападались, зъ плотика и слѣду не стало.

Въ хатѣ студено, нема кому скочити до лѣса по хворостъ, бо Настя лежитъ на нетопленôй печи хора, а коло неи сидитъ чотырнацятьлѣтна дѣвчинка та плаче.

Чи то Марійка вже такъ выросла?

Марійка выховалась въ бѣдѣ, а розцвитаѥ якъ рожа.

— Подай менѣ водицѣ! — прошептала Настя.

Марійка зôскочила зъ припѣчка, зачерла воды, та принесла матери.

Настя пôдвела голову та пила поволеньки. Не тота стала Настя, що передше була. Лице змарнѣло, пожовкло, поморщилось, очи запались, попôдпухали, губы посинѣли, а пальцѣ у рукъ стали сухî та тонкî, якъ зубцѣ у граблѣвъ, пушокъ и знати не було — поспрядала паньскимъ прядивомъ, бо панъ, щобъ нагородити ѣй смерть Василя, дававъ тôлько роботы, що не могла обробити ся. Та всежь таки ôдъ тои роботы не були они нѣ сытî, нѣ огрѣтî.

— Доню моя, доню! я знемогаю, вѣдай до завтра не дожду... Бѣжи до панъ-отця! — стогнала Настя.

Зъ грудей Марійки вырвавъ ся проникаючій голосъ и слезы поцюркотѣли дощемъ.

Побѣгла Марійка по панъ-отця, а Настя догоряла.

Хатина була пуста. Два горшки, одна миска, низькій столець, лавка пôдъ стѣною, постѣль потрясена соломою, шафликъ, коцюба, та сѣникъ пôдъ припѣчкомъ— були єдиными спрятками...

9.

— Доню, доню! — скрикнула Настя и розпращалась зъ симъ бѣдолашнымъ житѥмъ. Въ посмертныхъ судорогахъ скинула зъ себе стару, драну сердачину и осталась въ однôй сорочцѣ и вытертôй обгортцѣ, пôдъ головою у неи бувъ малый мѣшочокъ, выпханый соломою, а прикрытый чорнымъ волосѥмъ, высыпавшимъ ся зъ пôдъ зсуненои хустки; руки зложенî, якъ до молитвы, опали деревомъ на подолокъ.

Такъ застала єѣ сусѣда, що прійшла до хороі навѣдатись. Поволеньки йшла сусѣда ôдъ дверей, страхъ обôймавъ єѣ, коли на своѥ „Слава Іисусу Христу“ не почула одвѣту.

Заглянула за пѣчь, зжахнула ся, перекрестилась и швидко выйшла зъ хаты.

За хвилю посходило ся кôлькоро людей, здôймили зъ печи и стали наряджати.

— Отъ сиротиско... Най ю Богъ проститъ — набѣдувалась!

— Ой бѣдувала, и пушокъ не знати ôдъ веретена.

— Тай наше таке, жiѥмъ — бѣдуѥмъ, а помремъ — не знати, що буде!

— Дякувати Богу, що скôнчились єи муки.

— Отъ не говорили бысте, або то небôщка на вашôмъ свѣтѣ жила?

— Та правда, не на нашôмъ, але я хочь и молода, а волѣлабъ умерти, нѣжь бѣдувати... Тяжко дочекати ся смерти!

— Не бôйтесь, прійде она! Але що вамъ? Дѣтей не маѥте, а небôщка лишила дитину, що отъ-отъ доходитъ до стану.

— А дежь Марійка? де она дѣлась? — почали журити ся жѣночки.

10.

Прибѣгла Марійка ôдъ панъ-отця и застала свою матерь вже на лавѣ. Кинулась до неи, та и застигла на нѣй. Ледво ôдорвали жѣнки бѣдну сироту ôдъ матернёго тѣла.

Марійка не плакала, лишь запала въ обморокъ, зъ котрого тяжко було єѣ пробудити. Коли ôдотхнула, посадили ю на постѣль въ куточокъ.

Она сидѣла бѣла якъ стѣна, руки заломанî, очи широко отворенî вдивлялись въ матерь, а духъ ледво що проводивъ ся черезъ єи уста. Она нѣщо не видѣла, нѣщо не чула, не знала — була мовь мертва.

Такъ пересидѣла до другого ранку не знаючи, що зъ нею и коло неи дѣвсь.

Люде приходили, то ôдходили, деякî пересидѣли и цѣлу нôч, бо жаль имъ було лишати саму дитину.

На другій день поховали Настю.

Марійка ишла ажь на цвинтарь мовчки, безъ слезы. Коли вже спустили домовину до гробу и ктось вложивъ Марійцѣ грудку глины въ руку, она разомъ зъ глиною зсунулась до долу...

Грудка глухо пукнула въ вѣко домовины, а Марійка скрикнула: Мамко, мамко! — и замовкла.

Добре сталось. Мала проклинати житѥ, то лѣпше що покинула єго, не знаючи зъ найгôршои стороны. Для неи було вже досыть муки на сѣмъ свѣтѣ, бôльше не здужаѥ знести така слаба истота.

Досыть муки, досыть! — казавбы и я. Та нѣ. Марійку прикликали добрî люде до житя. Чи маѥ имъ за то дякувати? (Конець буде.)

Галицко-руска литература.

(*Пôсля Ал. Ник. Пыпина*).

Въ минувшôмъ рочнику „Зорѣ“ замѣстили мы перву часть розправы о галицко-рускôй литературѣ, написану ученымъ Россіяниномъ Ал. Ник. Пыпиномъ. Другои части тои розправы не змогли мы помѣстити, бо попались намъ були въ руки „Письма рускихъ Галичанъ до Мих. Петр. Погодина“, въ котрыхъ, якъ нашимъ Читателямъ звѣстно, находитъ ся дуже много цѣнныхъ датъ до исторіи галицко-рускои литературы. Вертаючи теперь назадъ до розправы Ал. Пыпина, для лучшого зрозумѣня цѣлости повторяємо ту конець артикулу, умѣщеного въ 10-ôмъ числѣ тамторочнои „Зорѣ“.

Одинъ зъ старшихъ ветеранôвъ галицкои литературы, Як. Головацкій, представляѥ новѣйшій хôдъ галицкои словесности, ôдъ 1848 року ажь до нынѣ, въ слѣдуючій спôсôбъ:

„Русскî Галичане, — говоритъ ôнъ, — котрыхъ 1848 рôкъ заставъ безъ приготованя въ своѣмъ языцѣ, почали писати по русски якъ попало, надѣючись, що зъ часомъ природнымъ порядкомъ выробитъ ся правильный письменный языкъ.

„Передовî люде видѣли, що галицко-русска письменнôсть повинна злити ся зъ россійскою, але тôлько немногî выступали явно зъ тыми гадками, боячись утратити довѣріе и опѣку ряду. Графъ Стадіонъ сказавъ єще въ 1848 роцѣ: „Єсли галицко-рускій языкъ и россійскій одинъ и той самъ, то лѣпше менѣ пôдтримувати Полякôвъ“. Коли зôставъ намѣстникомъ во Львовѣ графъ Голуховскій, почали Поляки єще сильнѣйше выступати противъ Русинôвъ... Неприхильнî ôдношеня принудили Русинôвъ въ 1854 роцѣ розвязати Русску Раду во Львовѣ и замѣнити „Галицку Зорю“ зъ политичнои газеты на литературну. Рахубы Галичанъ, що Поляки не перестанутъ нѣколи ворохобитись противъ Австріи и що Австрія не буде могла сама здавити ихъ революційныхъ

забаганокъ и проте завсѣгды потребувати буде Галичанъ-Русинôвъ, — оказались безпôдставными. Коли Поляки станули по сторонѣ Австріи противъ Россіи, то австрійскій патріотизмъ галицкихъ Русинôвъ не мôгъ здавити въ собѣ внутренного чувства и племенного сродства — и Австрійцѣ, пôдмовленй Поляками, переконались, що въ случаю вôйны зъ Россіею русскй Галичане стати ся могутъ невыгôдными. Зъ того часу почали Поляки єще сильнѣйше тиснути и оскорбляти Русинôвъ — и безпереставными кривдами допровадили ихъ до цѣлковитого ôдступленя ôдъ давнѣйшихъ засадъ. Тое выразивъ одинъ зъ передовыхъ Галичанъ въ 1866 роцѣ (по битвѣ пôдъ Садовою) въ „Словѣ“, доказуючи що галицкй Русины и Малорусины одинъ и той самъ нарôдъ зъ Великороссами, що они творятъ одну народнôсть по походженю, по исторіи, по вѣрѣ, по языку и литературѣ; и нѣкто не збивавъ тыхъ доказôвъ, кромѣ одныхъ загорѣлыхъ украинофилѣвъ и Полякôвъ.

„Впрочѣмъ идея о двохъ русскихъ народностяхъ баламутитъ єще и до сего часу умыслы галицкихъ украинофилѣвъ, котрй пôддержуванй Поляками, стали политичною партіею, непріязною для Россіи... Поляки на перемѣну стараютъ ся розличными неправдивыми теоріями затемнити здоровый змыслъ народу въ єго понятіяхъ о исторіи, языцѣ и литературѣ, манячи недосвѣдченыхъ въ сѣти малорусского, украиньского и польско-руского патріотизму... Люде, ôддавшй ся ворогамъ Руси, ошукованй Поляками, ошукуютъ самыхъ себе и другихъ, а для народу и науки не суть въ станѣ принести жаднои корысти. Розсудни люде зъ помежи Галичанъ узнаютъ одну русску народнôсть и одну русску литературу“. (Поезія Славянъ“, статія Як. Головацкого о червоно-рускôй литературѣ, стор. 203—204).

Противъ наведеной статіи Як. Головацкого „О червоно-рускôй литературѣ“ остро выступае Пыпинъ. Ôнъ именно такъ пише: „Бесѣда Як. Головацкого для насъ въ Россіи зовсѣмъ незрозумѣла; въ єго статіи и несвѣдомôсть задачь, до якихъ Галичане стремѣти повинни, и историчнй блуды. Можна було єму повѣсти, що Галичане повинни ити до полученя зъ россійскимъ народомъ, але сказати, що Русины галицкй складаютъ зъ Великороссами одну народнôсть не тôлько по походженю, але такожь и по своѣй давнѣйшôй исторіи, вѣрѣ, литературѣ — се дуже безпôдставне твердженє! Противно — по исторіи роздѣлились Галичане єще въ 12 и 13 вѣцѣ; по вѣрѣ — Галичане уніяты, а Великороссы — православнй; по литературѣ розрôжнялись они єще въ тôмъ-же 13 вѣцѣ. О много бôльше лучила тѣсна звязь Галичанъ зъ Малорусинами (въ полудневôй Россіи), але и тая звязь зъ кôнцемъ минувшого вѣку ослабла, и „украинофильска“ партія мала зовсѣмъ розумнй пôдставы, коли передовсѣмъ старалась именно скрѣпити наново тую звязь зъ найближшими своими братями. Зъ историчною невѣдомостею Галичанъ лучилась єще шкодлива практична ошибка. Коли одна и до того сильна партія занималась своєю письменною теоріею о общерусскôй єдности, нарôдъ тымчасомъ въ мысль тои теоріи бувъ лишеный самому собѣ... Дѣйстно, єслибы навѣть була справедлива теорія Головацкого, то въ теперѣшну рокову хвилю повиненъ бути для галицкого народу зовсѣмъ чужимъ „общерусскій“ елементъ, якъ въ національнôмъ, такъ въ религійнôмъ, науковôмъ, а навѣть въ державнôмъ ôдношеню. Патріоты галицкй при нынѣшныхъ условіяхъ свого быту, заниматись передовсѣмъ повинни литературою, котрабы була писана въ ихъ власнôмъ языцѣ и причинилась тымъ скорше до самопôзнаня народу. Моральне и матеріяльне положенє галицкого народу єсть безпереченю таке, що теоріи ту ничь не помогутъ, а лишь помôчь просвѣты єсть для него конечна. Чимъ довше оставати буде нарôдъ той въ нынѣшнôмъ занедбанôмъ положеню, тымъ довше тревати буде єго загальна и политична застоя и недоля. Партія, забуваюча о народѣ, дѣлае противъ своєи народности, божь кожда народнôсть може выдобути свои силы єдино тôлько зъ власного народу.

„Думаю, що тую задачу лучше поняла друга партія, котру Головацкій называє „украинофилями“ и котрôй ôнъ додає єще рôжни образливй епитеты. Ти „украинофилѣ“, не перечу, могли впадати въ гдеякй крайности; зъ ними можна було провадити споры, — але уважати ихъ благородный и єдино спасенный напрямъ плодомъ „мороченя“ изъ стороны Нѣмцѣвъ и Полякôвъ, значитъ, мало розумѣти о потребахъ литературного ôдродженя и о интересахъ свого нещасливого народу. И дѣйстно — якжежь може въ Галичинѣ запанувати общерусскій языкъ, єсли єго єще не знаютъ самй єго приверженцѣ?... Якъ можна ôдрѣкати ся народнои индивидуальности, коли надъ нею все єще панує враждебна польска власть и коли єи спасенє лежитъ тôлько въ ôдродженю и образованю народнои масы?

„Въ литературныхъ ôдношеняхъ Галичины повторились по части такй самй появы, якй мы видѣли въ сербскôй письменности минувшого вѣку. Мнима общерусска школа у Галичанъ була похожа на ту „славяньско-сербску“ школу, котра, не умѣючи єще выробити собѣ правдивои литературнои формы, стала писати мѣшаниною языка церковного, знаного зъ книгъ, и языка народного, при чôмъ зъ острыми замѣтами нападала на Вука, котрый хотѣвъ писати зрозумѣло для народу и взявъ длятого за пôдставу до языка литературного рôдный языкъ свого люду. У Галичанъ була тая рѣчь єще бôльше помѣшана. Они не узнаючи народного языка, цѣнили высше языкъ мѣшаный, где бувъ не тôлько елементъ славяньско-россійскій и народный, але такожь польскій и навѣть латиньскій. Понеже подôбный языкъ не находивъ ся нѣгде на Руси, длятого тая мѣшанина була цѣлкомъ довольна, и у розличныхъ людей попадали въ тую языкову мѣшанину розличнй дозы того або другого языка. Очевидно проте, що той языкъ бувъ языкомъ мертвымъ, незрозумѣлымъ для народу. Блудъ то тымъ бôльшій, що рускій нарôдъ въ Галичинѣ, стративши вже ôдъ давна свою высшу клясу, не маючи заможнои середнои клясы, складаєсь головно изъ сельскихъ жителѣвъ, и народнôсть була конечно лишь на власнй силы ограничена.

„Наведенй слова Як. Головацкого и зъ историчнои стороны суть зовсѣмъ неправдивй. Передовй люде зъ Галичанъ, котрыхъ Головацкій видитъ тôлько въ старорусскôй партіи, зовсѣмъ инакше були переконанй о єдности галицкои народности и галицко-руского языка зъ народностею и языкомъ великорускимъ. Першій кружокъ, въ котрôмъ розпочалось галицке ôдродженє, кружокъ Маркіяна Шашкевича, не знавъ тыхъ тенденцій и уважавъ свою народнôсть за южноруску, за єдину зъ Малороссіею, до котрои передовсѣмъ тягнуло ихъ вспôвчутє. Самъ Головацкій, найбôльше авторитетный изъ старорусскихъ писателѣвъ, не уважавъ тогды своєи народности за россійску, лишь за южноруску. Въ тôмъ змыслѣ написана єго, впрочѣмъ дуже важна „Росправа о южнорускôмъ языцѣ“ зъ року 1848, где ôнъ ревно и зъ посвященємъ збиравъ вѣдомости про языкъ южнорускій*). Передовй галицкй люде не могли довго выяснити

*) Пôдъ взглядомъ литературного языка Головацкій и тогды клавъ вагу на тое, щобы зробити въ нѣмъ мѣстце и историчнôй сторонѣ языка, але писавъ такожь, що „языкъ изъустный народа є правдиве и перше жерело для письменного языка, бо въ устахъ народа найчистѣйше захованотъ ся всѣ формы, цѣлый ладъ и складъ языка, правый духъ єго“. (Стор. 74.)

собѣ языкового питаня и высказували свои уваги въ дуже розличный способъ, зважаючи навѣть на случайнѣ политичнѣ обстановы. Разъ уважали они себе 15-мильоновымъ народомъ (разомъ зъ Малорусинами), то зновъ 3-мильоновымъ (т. є. тѣлько Галичане, угорскѣ Русины и Буковинцѣ), и доперва пѣзнѣйше стали говорити о однѣй русскѣй народности. Для насъ найцѣкавша рѣчь, що всѣ тѣ рѣжнородны пересвѣдченя высказували однѣ и тѣ самѣ люде въ протягу кѣлькохъ лѣтъ. Якъ недорѣчна була тая єднѣсть, видно зъ того, що навѣть передовѣ люде пѣсля Як. Головацкого „пишутъ по русски, якъ попало“, и ѣнъ самъ, лучшій межи Галичанами знатокъ языка и приверженець єдности, въ той часъ неменше ѣдъ другихъ мѣшавъ россійскій языкъ зъ малорускимъ.

„Якъ видимо, передовѣ люде самѣ находились въ великѣй несвѣдомости свого языка, и мусимо зъ жалемъ сказати, що ихъ на половину польске образованє и ихъ польскѣ обычаѣ не дозволили имъ правдивои оцѣнки дѣла; они вынесли зъ собою якусь особлившу, правдиво шляхоцко-польску погорду для того самого народу, котрый они самѣ намѣряли пѣдносити и розвивати.

„Незгода двохъ партій побѣльшила ся въ шѣстдесятыхъ рокахъ. Оживленє (хотяй и на короткій часъ) малорускои литературы въ Россіи около 1860 року удѣлилось и Галичинѣ: галицка молодѣжь побачила тутъ щось бѣльше живого, читала зъ занятємъ украинофильскѣ выданя и бажала усердно, щобы и у нихъ дѣло вѣйшло на таку саму дорогу. Россійске украинофильство указувало, въ якій способъ належитъ старати ся о народну просвѣту, оно давало приклады до популяризованя науки въ народнѣмъ языцѣ. Старе поколѣнє, котрому въ загалѣ не подобалась така литература въ языцѣ *черни*, стануло въ цѣлкомъ непріязнѣмъ ѣдношеню къ *народовцямъ*; пѣзнѣйше они не залишили выступовати противъ *украинофилѣвъ*, котрыхъ прирѣвнували до Полякѣвъ, дѣлаючи имъ такѣ самѣ замѣты о склоннѣсть до нигилизму, якѣ пѣдносила часть россійскои журналистики противъ украинофильства, и такѣ самѣ обвиненя въ *козакоманіи*, якѣ робили имъ Поляки. Впрочѣмъ протестъ зъ 1866 року, где старорусска партія заявила єднѣсть Галичанъ зъ Великоруссами, не бувъ такимъ „цѣлковитымъ ѣдреченемъ ѣдъ солидарности зъ Австрією“, якъ то намъ Россіянамъ представляє Головацкій. Тажь недовго передъ тымъ прогестомъ органъ Галичанъ („Слово“) въ протягу кѣлькохъ лѣтъ повстававъ противъ „неприхильныхъ Малорусинамъ журналистѣвъ-диктаторѣвъ: на пѣвночи Россіи Каткова, завзятого противника Малорусинѣвъ, на полудни Говорского“; „Слово“ перепечатало було звѣстну статію Костомарова „О двохъ русскихъ народностяхъ“ и було за малорускою єдностею; — чижь мѣгъ року 1866 такъ радикальный зворотъ въ гадкахъ бути загальнымъ? Я думаю противно. Въ цѣлѣмъ крузѣ противникѣвъ старорусскои партіи манифестація зъ 1866 року выкликала немиле, ѣдражающе враженє, бо она означала цуранє ся власного народу. И въ самѣй рѣчи — щѣжь иншого вывести можна зъ наведеныхъ слѣвъ Головацкого, якъ не доказъ, що народна литература для Галичанъ зовсѣмъ непотрѣбна?

„Въ литературѣ выяснялось тое питанє тымъ несомнѣннымъ и въ цѣлѣй Россіи звѣстнымъ фактомъ, що тое все, що писали Галичане въ мнимѣмъ общерусскѣмъ языцѣ, було мертве, безъ житя, безъ идеѣ, и бѣдне що до содержаня; противно кождый бѣльшій талантъ въ Галичинѣ звертавъ ся звычайно до народного языка.

„Конець-кѣнцемъ, нынѣ кѣнчатъ ся борбы языковѣ въ Галичинѣ, — єсть то безперечна ознака лучшои будучности. Насъ въ Россіи тѣшитъ той фактъ, що днесь общеруска партія въ Галичинѣ зробила уступство для народного языка въ популярныхъ книжкахъ, повѣстяхъ и т. д. Мимо того до нынѣ єще галицка литература, и що до языка и що до змѣсту, представляє все єще хаосъ, котрому часъ вже скѣнчитись!“ (Дальше буде.)

ГДЕЩО ПРО МѢСЯЦЬ.

Ѣдъ найдавнѣйшихъ часѣвъ занимались люде изученемъ природы и появѣвъ на мѣсяци, ставляючи найрѣжнороднѣйшѣ гипотезы. Ажь въ послѣдныхъ часахъ удалось ученымъ при помочи найсильнѣйшихъ и найлѣпшихъ телескопѣвъ дѣйти до правдъ, о котрыхъ нѣкто уже не сомнѣваєсь, бо не тѣлько згѣднѣ они зъ науково поставлеными гипотезами, але и самъ досвѣдъ доказує ихъ достовѣрнѣсть. Розумѣє ся, що дослѣджено лишь ту часть мѣсяця, котра до насъ обернена, такъ якъ лише зъ тои части можь зняти фотографичнѣ картины и слѣдити ю при помочи телескопѣвъ. Результаты, до якихъ ученѣ добились, суть великѣ, бо нынѣ лѣпше намъ знана поверхня мѣсяця, якъ гдеякихъ сторѣнъ нашои землѣ, примѣромъ центральнои Африки, або полярныхъ краѣвъ.

Ученый нѣмецкій Кляйнъ, въ Кольонїи (Köln), занявъ ся пильно розсмотромъ краєвидѣвъ, знятыхъ зъ мѣсяця. Зъ єго досвѣдѣвъ показалось, що тая сторона мѣста, где воздухъ дуже спокѣйный и чистый, для дотычныхъ спостереженъ була найѣдповѣднѣйша; и истинно удалось єму при помочи сильныхъ телескопѣвъ выслѣдити гдеякѣ особливости на мѣсяци. Оказалось, що на мѣсяци єсть богато слѣдѣвъ, котрѣ зневоляютъ насъ припустити, що ѣнъ колись бувъ водою покрытый; именно свѣдчатъ о тѣмъ многѣ долины и терасы, подѣбнѣ тымъ, якѣ находятъ ся на земли близько моря. Глубоко врѣзанѣ, вузкѣ жолобы посередъ рѣвнинъ доказуютъ безсомнѣнно, що колись ними плыли потоки и рѣки. Великихъ масъ воды не замѣчено на мѣсяци, правдоподѣбно втягнула (вссала) ю тверда маса мѣсяця въ себе. Звѣстно, що и на земли дѣє ся подѣбно, бо доказано, що воды значно уменшилось въ порѣвнаню до давнѣйшихъ геологичныхъ епохъ.

Чи єще теперь моря на мѣсяци находятъ ся, не выслѣджено. Поверхня мѣсяця представляє ся, дивлячись черезъ телескопъ, скорше якбы покрыта великимъ числомъ верхѣвъ и кратерѣвъ, а не похожа зовсѣмъ на море.

На рѣвнинахъ мѣсяця видны часомъ темнѣ пятна, неправильнои формы; пятна тѣ часомъ цѣлкомъ счезаютъ. Свѣдчитъ се о тѣмъ, що на мѣсяци и дотеперь рѣжнѣ для насъ загадочнѣ змѣны наступаютъ. Гдекотрѣ рѣвнины оказались зеленѣ, и то дало повѣдъ припустити, що на мѣсяци ростутъ рослины.

Ученѣ переконали ся такожь, що воздухъ окружаючій мѣсяць, рѣдшій якъ на земли, а часомъ єго зовсѣмъ нема; се выключалобы можнѣсть существованя на нѣмъ звѣрятъ и ростинъ. Тѣлько на днѣ кратерѣвъ и въ долинахъ досыть воздуха, въ котрѣмъ бы могли истнувати ростины.

Часомъ покрываютъ мѣсяць великѣ туманы, котрѣ пѣднимаютъ ся до высоты кратерѣвъ, и тымъ рѣжнятъ ся ѣдъ мракъ земныхъ, що часто остаютъ ся на однѣмъ мѣсци цѣлѣ роки. Се була причина, чому ихъ истнованє доперва новѣйшими часами выслѣджено. Найчастѣйше лежатъ туманы на днѣ кратерѣвъ.

Въ часѣ повнѣ бачимо на мѣсяци полосы, котрѣ перерѣзуютъ поверхню мѣсяця. Они мѣняютъ часто свою барву; причиною сего тѣнь, яка ѣдъ верхѣвъ падає на поверхню мѣсяця. Такожь богато щелинъ замѣчено на мѣсяци.

Зъ рѣжныхъ дослѣджень переконались ученѣ, що суть тамъ єще дотеперь вулканы, котрыхъ дѣланє не устало; силою своєю перевысшаютъ они всѣ знанѣ выбухи Везувія и Етны. То доказує, що на мѣсяци можливѣ єще рѣжнѣ перевороты. О дѣяльности тыхъ вулканѣвъ переконались и зъ того, що где передъ роками и слѣду горы або кратеру не було, сегодня находитъ ся въ тѣмъ мѣсци кратеръ або якась гора, словомъ наступила перемѣна.

Чи живутъ на мѣсяци якѣ мыслячѣ истоты, свѣдки тыхъ переворотѣвъ, — мы не знаємъ. Зъ всею правдопо-

дôбностею можемо сказати, що подôбныхъ истотъ, якъ чоловѣкъ, тамъ нема. Недостатокъ воздуха не єсть єдиною причиною, котра не дозволялабъ жити тамъ людямъ; причиняютъ ся єще до того скорѝ и сильнѝ перемѣны температуры. Зимно нашихъ полярныхъ ночей и горячôсть африканьскихъ пустынь, нѣчимъ суть противъ зимна и горяча, яке панує на мѣсяци. Результаты науковыхъ дослѣдôвъ показуютъ, що тепло доходитъ тамъ въ екваторіяльнôй части мѣсяця до 200 степенѣвъ. А коли сонце для тыхъ сторôнъ зайде, остигає поверхня до такого степени, о якôмъ мы и понятія доброго мати не можемъ; зимно ночи на мѣсяци досягає 100° Ц. (На земли зимно и въ полярныхъ сторонахъ не доходитъ 50°.) Въ наслѣдокъ такого зимна и горяча каменѣ пукаютъ, а верхи гôръ розсыпуютъ ся.

Горы въ полярныхъ сторонахъ мѣсяця тымъ цѣкавѝ, що верхи ихъ вѣчно освѣченѝ сонцемъ, а у пôднозѣ ихъ вѣчна нôчь. Горы тѝ видни для насъ докладно, коли мѣсяць представляє ся намъ якъ вузкій серпъ; блескъ ихъ дуже сильный.

На сторонѣ оберненôй до землѣ не буває нѣколи зовсѣмъ темно, бо коли мѣсяць не освѣченый сонцемъ, то освѣчає єго земля, котрои свѣтло 13 разъ сильнѣйше ôдъ свѣтла мѣсяця.

Якбы чоловѣкъ помѣстивъ ся на части мѣсяця, оберненôй до землѣ, то въ часѣ пôвночи на мѣсяци земля здаваласьбы ему великимъ свѣтячимъ кружкомъ, якъ для насъ мѣсяць. Вôльнымъ окомъ мôгбы ôнъ розрôжнити контуры морей и ясныхъ облаки въ воздусѣ. Въ мѣру, якъ земля обертаєсь около своєи оси, всѣ части поверхнѣ земнои, одна по другôй, перейшлибы передъ єго очима; а коли земля сѣмъ разъ бы обернулась около своєи оси (отже по однôмъ тыждни), принялабы она видъ пôвмѣсяця, — зрѣтелеви булабы видна тôлько послѣдна чвертка землѣ, и въ той часъ нôчь на мѣсяци кôнчиласьбы.

Коли на мѣсяци день настає, поранноі зорѣ нема; сонце якбы окружене прозрачною атмосферою появляє ся зновъ на горизонтѣ, а въ однôй годинѣ уже зôйшло. Небо у насъ (на земли) здає ся бути голубымъ склеплѣнемъ; мешканцеви мѣсяця представлялосьбы оно цѣлкомъ чорнымъ, а звѣзды, котрѝ для насъ ярчѣйше свѣтятъ, мôгбы ôнъ лишь тогды увидѣти, коли появилосьбы сонце. Части землѣ, освѣченѝ сонцемъ, представлялисьбы зъ мѣсяця дуже блескучими, що и дивитись на нихъ не можь бы було, а неосвѣченѝ представлялибъ темну нôчь.

Зъ всею правдоподôбностею можна сказати, що земля на мѣсяци, мѣсцями, ôдъ дѣланя сонѣчныхъ лучей вагрѣває ся до такого степени, що булабъ въ станѣ цину розтопити; въ той самъ часъ мѣсця неосвѣченѝ остаютъ ся холодными. Въ наслѣдокъ того наступає розширене и стяганє камѣнныхъ масъ, котрѝ — якъ вже сказано — зъ тои причины розсыпуютъ ся.

Новѣйшими часами твердятъ ученѝ, що на мѣсяци панує гробова тишина. Нема тамъ нѣ ростинъ, нѣ птахôвъ, нѣ въ загалѣ якихъ-небудь животинъ. Але може бути, що истнуютъ тамъ существа зъ инакшимъ устроємъ организму, котрѝ постепенно до природы мѣсячноі привыкали. Сего пытаня рѣшити нѣкто теперь не въ станѣ. Черезъ найбôльшѝ телескопы видни на мѣсяци тôлько предметы величины церкви св. Петра и Павла въ Римѣ, або египетскихъ пирамидъ. При дуже спріяючихъ условіяхъ видни малѝ точки, але ихъ сущности розôбрати не можь. Зъ часомъ, коли телескопы будутъ улучшенѝ, и се пытанє рѣшитъ ся.

Волод. Шухевичъ.

Украиньскій Орнаментъ.

(Розвѣдка Василя Лукича.)

(Конецъ.)

Шитє „*занизуване*“ (або якъ такожь называютъ: „*низь, пôдбôръ, заволькане, пôдволькане*“) уважає Авторка найстаршимъ. Що до способу роботы, то здає ся оно не чимъ иншимъ, якъ тôлько наслѣдованємъ простого тканя. Въ нѣмъ нитка иде попереду голки безъ упину ôдъ одного кôнця мережки до другого, то выступаючи на верхъ, то идучи попôдъ полотно. Въ мѣру, якъ збôльшає ся число тыхъ вышитыхъ рядкôвъ, выступає, йдучи смугою (пасмомъ), мережка, при чôмъ декотрѝ мережки выходятъ однаковѝ и зъ одноі и зъ другои стороны тканины: на лице и на выворотъ. Ôдъ того способу занизуваня зависятъ ще декотрѝ особенности взорôвъ того шитя, — именно додаткова рôжнобарвнôсть въ нихъ (н. пр. синя нитка до червеноі) може являтись тôлько въ прямобѣжнôмъ напрямѣ, не перерываючись въ своємъ ходѣ вставками иншои барвы. Черезъ тотѝ знамена занизуваня вышиване не займає великихъ смугъ полотна (або и иншои тканины, на котрôй вышиває ся) и длятого такѝ вышиваня выходятъ дуже стисненѝ, що разомъ зъ роздѣломъ барвъ надає имъ своєродный видъ. Спорôдненє того шитя зъ тканємъ доказує ся тымъ, що поєдинчѝ (менше зложенѝ) вышиваня подыбуємо въ тканинахъ на перетычкахъ рушникôвъ, хустокъ и т. и., а бôльше зложенѝ выконуютъ ся нъ такихъ тканинахъ якъ н. пр. плахты.

Старовинность шитя-занизуваня можна доказати деякими обставинами. Рѣчи прикрашенѝ вышиванями, маютъ, якъ звѣстно, рôжнѝ степенѣ стародавности, и такъ сорочка буде старша якъ наволочка, рушникъ старшій якъ фиранка и т. и. Цѣкава рѣчь дôйти, якъ та взглядна стародавнôсть ôдбиває ся на вышиваныхъ ч а с т я х ъ якои небудь рѣчи; ту обставину можна дуже добре слѣдити въ збôрнику п-нѣ Косачевои. Зъ вышиваныхъ частей хустокъ будутъ старшій вышитѝ кôнцѣ, якъ фигуры, розмѣщенѝ по серединѣ хустинки; въ рушнику то саме; що до сорочки, то украшене подола старше якъ пазухи, украшене пазухи старше якъ кôнця рукавôвъ; звычай вышивати тѝ три части сорочки старшій, якъ вышиване вставокъ; украшене однои вставки старше, якъ украшенє цѣлого рукава; вконець що до самого рукава, то розкиненє ôддѣльныхъ фигуръ по рукавѣ (т. є. въ загалѣ вышиване середноі части рукава) буде новѣйше, якъ вышиване тôлько тои частины єго, що прилягає до вставки. Зъ того загальный вывôдъ той, що найстаршимъ звычаємъ въ украшеню рѣчи мережкою треба признати украшенє краѣвъ тои рѣчи.

Занизуване, яко старе, первѣстне шитє въ бôльшôй части подыбуємо: по-перше на дуже старовинныхъ рѣчахъ, котрѝ у насъ вышиваютъ — на рушникахъ, сорочкахъ, хустинкахъ; по-друге — що до роздѣлу свого на частяхъ якои рѣчи — тото шитє найдовше удержує ся на подолахъ, на пазухахъ, краяхъ рукавôвъ, рушникôвъ и хустокъ, котрыми завязуютъ головы, отже на краяхъ, котрыми часто кôнчатъ ся шитѝ иншимъ способомъ вставки; такожь на зверхныхъ смугахъ рукавôвъ, где они сходятъ ся зъ вставками.

Взôрцѣ того шитя розмѣщенѝ въ збôрнику п-нѣ Косачевои на 1-ôй картѣ въ систематичнôмъ порядку, почавши ôдъ найбôльше поєдинчихъ ажь до найповнѣйшихъ формъ. Ними то прикрашаютъ ся то пазухи, подолы та ковнѣры мужескихъ, жѣночихъ и дитинячихъ сорочокъ, то рушники, то краѣ намѣтокъ и хустинокъ. Барва ихъ въ переважнôй части червена, а подекуда помѣшана зъ синѣю.

За занизуванємъ по своѣй старовинности слѣдуе „*шитє-настылуване*“; взôрцѣ „настылуваня“ помѣщенѝ въ збôрнику п. Косачевои на картахъ 9, 10 и 11. Той способъ шитя такожь вельми старовинный, носитъ своє имя ôдъ того, що нитки при єго выконаню настылуютъ ся, с. є. кладутъ ся одна побôчь другои. На 10 ôй картѣ збôрника представленѝ взôрцѣ барвистого настылуваня, выконаного червеными и синими нитками, однакожь бôльша частина тыхъ вышивань выконує ся бѣлыми або сѣрыми нитками и тоту форму въ полученю зъ вырѣзуванємъ можна уважати незвычайно штучною, а притôмъ не менше гарною.

Сталыми товаришами „*настылуваня*“ буваютъ прозôрнѝ та сѣтковѝ мережки и в ы р ѣ з у в а н є. Девята карта представляє поєдинчѝ взôрцѣ тыхъ мережокъ и вырѣзуваня. Вырѣзуване, зображене въ взôрцяхъ п-нѣ Косачевои чорною барвою, квадратиками, выконує ся такимъ способомъ, що вырѣзуютъ ся въ полотнѣ пôсля ôдповѣдныхъ взôрцѣвъ дѣрочки и обшиваютъ ся навкруги нитками тои барвы, котрою зроблене „*настылуване.*“

Дѣлъ шитя „*крестиками*“ єсть дуже рôжнородный, якъ що до формъ такъ и що до барвы. Первѣстна єго форма зве ся „*зерноване*“, котрого типичнѝ взôрцѣ бачимо на 2-ôй картѣ; 3-я и 4-а карта представляє мережане въ тôмъ самôмъ дусѣ, однакожь зъ бôльшою або меншою рôжноро-

дностею композиціи и барвы. На 5-ôй, 6-ôй, 7-ôй и 8-ôй картѣ бачимо незвычайно штучнй и не дуже барвистй взôрцѣ выконанй тымъ шитємъ.

На 12-ôй картѣ въ збôрнику кôнчатъ ся взôрцѣ шитя. Згадана карта зображає взôрцѣ краєвъ хустокъ до головъ и рушникôвъ, въ котрыхъ приходятъ всѣ роды шитя, о якихъ въ горѣ була бесѣда.

Доводячи до краю бесѣду про орнаментне шите нашого народу, годитъ ся єще згадати о назвахъ нашихъ народныхъ вышивань. Вже зъ почину треба зауважати, що они дуже неточнй; вышиванямъ всякій дає такй назвы, якй єму каже єго субъективный поглядъ. Одному здає ся, що якесь вышиване подôбне до тои рѣчи, другому на-ôдворотъ до иншои — а се походитъ зъ того, що одинъ мавъ на думцѣ мѣсця вышитй, иншій на-ôдворотъ не зашитй, а бѣлй и т. д. Ту и шукати треба причины, що одно и те саме вышиванє не тôлько въ рôжныхъ мѣсцевостяхъ, але навѣть въ однôмъ и тôмъ самôмъ селѣ назвутъ вамъ рôжно; прим: вышиванє „крестиками“ або „очками“, — вышиване „вовчими зубами“ або „воловыми очима“, — вышиванє „безконечникомъ“ або „хвилькою“. Одну и ту саму цвѣтку назвутъ „макомъ“, „чорнобривцемъ“, „гвоздичками“; одну и ту саму галузку — „хмелемъ“, „виноградомъ“, „терномъ“. Въ богато назвахъ не можна шукати прямого значеня, позаякъ они уживаютъ ся яко назвы въ обширнôмъ змыслѣ, для цѣлого ряду зображень, н. пр. „косицѣ“ — цѣлый рядъ вышивань, зложеныхъ зъ клиничкôвъ; „хмѣль, хмеликъ“ — въ загалѣ галузка, що вьєсь; а наколи кто зверне увагу и на части фигуры, то могутъ прозвати и инщимъ именемъ.

Зъ того всёго однакожь видно, що нашъ народъ въ зображеняхъ своихъ вѣрный загальнôй цѣсѣ свого характера, т. є. реальности, и бажає видѣти рѣчи, що сутъ кругомъ него и близько єму знакомй.

На картѣ 13-ôй збôрника по взôрцяхъ окрасъ на шию, званыхъ *„лавочками“* (суть то рядочки н. пр. кораликôвъ, насиляній на волосѣнь, або на нитки, и прикрѣпленй до стяжки або полотна, о широкости звычайно одного цаля) идутъ взôрцѣ тканыхъ рѣчей, а именно *попередниць* (запасокъ), *фотъ* и *килимôвъ* (коверцѣвъ). Карта 13-а подѣлена отже на три дѣлы и першій дѣлъ низше лавочокъ представляє взôрцѣ попередниць, другій взôрцѣ фотъ, а третій — килимôвъ. Карта 14-а заповнена взôрцями тôлько килимôвъ. Окрôмъ попередниць и фотъ, котрй въ декотрыхъ мѣсцяхъ на Украинѣ вызвали осôбну галузь промыслу въ тôмъ напрямѣ, звертаютъ особливо нашу увагу типы килимôвъ. Килимы тотй годѣ назвати тканинами въ властивôмъ того слова значеню, позаякъ они сутъ продуктомъ ручнои роботы, однакожь ихъ можна зачислити до тканинъ, выконаныхъ безъ помочи машины. Взôрцѣ тыхъ килимôвъ вельми оригинальнй, а при тôмъ дуже гарнй. Въ нихъ не находимо такихъ властивостей, котрй бы ôдрывали ихъ ôдъ иншихъ самостôйныхъ творôвъ нашои орнаментики; — наôдворотъ по сюжетамъ рисунокъ ихъ не єсть зображаючій, а — украшаючій; формы ихъ не дуже штучнй, навѣть скорше дуже поєдинчй, однакожь незвычайно правильнй; особлившу увагу звернено на симетрію частей и на старанность въ выконаню; основнй типы фигуръ не рôжнятъ ся ôдъ типôвъ вышивокъ. Розумѣє ся, що типы тотй въ коверцяхъ одержали, хочь и въ тôмъ самôмъ дусѣ, однакожь все таки бôльше выкôнченє, якъ въ вышиваняхъ, — выкôнченє, котре було далеко бôльше якъ рôжнороднôсть барвъ.

Послѣдня карта збôрника мѣститъ въ собѣ рисунки *писанокъ*. Той ôддѣлъ нашои орнаментики дуже рôжнородный и бачимо доволѣ значну коллекцію взôрцѣвъ. Писанки пишутъ ся такимъ способомъ: бере ся кôсточка, звычайно металева, и за помочею єи выконує ся розтопленымъ воскомъ на яйци рисунокъ пôсля вподобы; ôдтакъ яйце впускає ся въ фарбу и фарба пристане тôлько до тыхъ мѣсць, котрй не покрывъ вôскъ; а мѣсця пôдъ воскомъ, коли ôнъ тôлько зôтре ся, останутъ бѣлй. Колижь кто хоче додати до рысунку ще одну фарбу, н. пр. до червенои зелену, тогды нехай выйме яйце зъ червенои фарбы, и не стираючи воску зъ мѣсць перше нимъ обложеныхъ нехай покрыє ще поверхъ червенои барвы одвѣтнй мѣсця воскомъ. Коли яйце пôсля того опуститъ ся въ зелену фарбу, то выйде такъ, що останутъ бѣлыми мѣсця, нарысованй воскомъ першій разъ; ôдтакъ червеными будутъ мѣсця, що скрываютъ ся пôдъ воскомъ, наложеным другій разъ; а зелеными позôстанутъ поверхъ червенои барвы мѣсця, що були незакрытй. Такъ само робитъ ся и зъ иншими фарбами.

Годѣ напослѣдокъ не сказати дечого о барвахъ, въ якихъ именно любує ся нашъ народъ, а котрй въ збôрнику п-ѣ Косачевои можна докладно оглядати, позаякъ карты зображаючй взôрцѣ, суть хромолитографованй.

Въ вышиваняхъ, котрй якъ сказано, мѣстятъ ся на 1—12 (включно) картахъ, бачимо доминуючй барвы: червену и синю, а подекуды чорну, помаранчеву и сиваву. Комбинаціи найчастѣйше такй: червена барва зъ синёю, часами червена зъ чорною и сивавою, чорна сама зъ сивавою, и чорна зъ помаранчевою.

Въ попереднцяхъ, фотахъ и коверцяхъ приходятъ рôжнй барвы — зъ ôдси ихъ така рôжнобарвнôсть, но перемагаютъ все таки червена, синя и зелена. Нерѣдко приходятъ помаранчева, брунатна, чорна и бѣла.

Въ писанкахъ приходитъ дуже часто червена, ясножовта и зелена барва, а подекуды чорна, рожева, брунатна, и то въ найрôжнороднѣйшихъ комбинаціяхъ.

Ôдкликуючись ще разъ до слôвъ, сказаныхъ нами на початку, кôнчимо ту коротку розвѣдку подôбнымъ бажанємъ якъ Вп. Авторка, а именно, щобы „Украиньскій Орнаментъ“ послуживъ матеріяломъ науково-етнографичнымъ, а такожь ставъ въ пôдмогу рôжного рода практичнôй потребѣ народнои творчои силы. Коли представленй въ збôрнику рисунки, безъ взгляду на тоє, що всѣ взятй зъ творôвъ нашого народу—(народу, що не корыстує ся нѣ достаточными техничными и матеріяльными средствами, нѣ не маєе знакомости зъ штукою яко наукою) — представляютъ замѣтно гарнй и штучнй навѣть взôрцѣ: то до якогожь степени розвитку моглабъ дôйти наша орнаментика, колибъ за працю надъ нею взялась наша интелигенція? Рѣчь ясна, що при щасливыхъ обставинахъ наша орнаментика, розвинувшись цѣлковито, оказалабъ великій вплывъ и на спорôдненй зъ нею штуки, н. пр. на архитектуру и рѣзьбярство, котрыхъ творы хочь о много грандіознѣйшй, однакожь тымъ не менше могутъ черпати зъ орнаментики новй силы, новй свѣжй идеѣ....

ВСЯЧИНА.

(*Подавъ А. Тороньскій.*)

— **Зъ житя Китайцѣвъ въ Санъ-Франциско.** Наплывъ Китайцѣвъ въ Калифорнію новѣйшими лѣтами прибравъ такъ широкй розмѣры, що бытъ давнѣйшихъ мешканцѣвъ того краю, такъ бѣло- якъ и чорнокожихъ, зôставъ загроженый, понеже дешева а точна робота Китайцѣвъ краєвымъ выробамъ зробила дуже небезпечну конкуренцію. Ôдси то походитъ такъ велике негодованє бѣлои людности на жовтокожихъ Китайцѣвъ и жаданє якъ найбôльшого ограниченя наплыву и заробкованя сихъ послѣднихъ, що неразъ навѣть до кровавыхъ бiёкъ доводитъ.

Въ Санъ-Франциско замешкуютъ Китайцѣ цѣлу дѣльницю мѣста, въ котрôй зовсѣмъ пôсля своихъ родимыхъ звычаѣвъ жіютъ. Ся дѣльниця слыве въ устахъ народа пôдъ назвою: Хина-Товнъ, и маєе свои особливости. Єсть тамъ цѣлый лябиринтъ маленькихъ, вузкихъ и слѣпыхъ улиць, котрй впадаютъ въ одну довгу и вузку дорогу, котра єсть такъ вузка, що ледво двѣ особы побôчь себе по нерôвныхъ ходникахъ ити могутъ. Особливо вечерами буває та дорога дуже оживлена. Густа толпа людей двигає ся по нѣй; мужчины и жѣнки, молодй и старй въ своихъ черевикахъ зъ корковыми або паперовыми пôдошвами тихо ступаючи минаютъ ся якбы якй страшила; однй купуютъ, що имъ потрѣбно, другй удаютъ ся до своихъ домôвъ, где въ великôй тѣснотѣ биткомъ мешкаютъ.

Китайцѣ маютъ въ своёй дѣльници два театры, котрй радо посѣщаютъ. Вступѣмъ до бôльшого зъ нихъ. Черезъ вузке подвôрє, где овочѣ и всѣлякй хиньскй ласощѣ продаютъ, приходитъ ся до касы, где за дуже дешеву цѣну Китайцѣ дôстаютъ вступнй билеты. Европейцѣ платятъ дорожше. Въ театрѣ самôмъ жѣнки сидятъ ôддѣльно ôдъ мужчинъ. Для жѣнокъ єсть призначена окрема галерія; мужчины сидятъ въ партерѣ и на галеріяхъ. На сценѣ не узримо анѣ завѣсы анѣ кулисъ, анѣ оркестры передъ сценою; тôлько въ гыльнôй стѣнѣ находятъ ся двоє малыхъ

дверей зъ нужденными завѣсами, при котрыхъ нôдъ стѣною музыканты сидятъ. Представлѣне треваѐ ôдъ 8. годины вечеръ до 4. рано, и ôдзначуѐ ся звыкло великимъ крикомъ музыки, сценами бiёкъ та битвъ. Мѣстце дѣйства займаютъ понайбôльше пантомимы. Тй борбы и бiйки кôнчатъ ся звыкло гимнастикою, линоскоками, танцями, „чародѣйскими“ продукцiями и штучными огнями. Китайцѣ находятъ велике уподобанѐ въ тыхъ представлѣняхъ, противножь для Европейцѣвъ суть они нудний и одражаючий. Такожь любуютъ ся Китайцѣ въ особлившихъ видахъ чортôвъ, звѣрятъ и всякихъ дивоглядôвъ, котрй на сценѣ выводятъ, и длятого то на гардеробу велику кладутъ старанность. Въ навзахъ покрѣпляютъ ся рôжными ласощами, котрй въ кухни нôдъ гардеробою находячôй ся цѣлу нôчь приправляютъ.

Попри театрѣ дуже любуютъ ся Китайцѣ въ куреню опiюма, котрого будь въ своихъ помешканяхъ, будь въ мѣстцяхъ нарочно къ тому урядженыхъ уживаютъ. Суть то кнайпы звычайно въ темныхъ пивницяхъ урядженй, где Китаѐць положивши ся на вузкôмъ деревянôмъ тапчанѣ запалюѐ свою файку зъ опiюмомъ на спиритусовôй лямпѣ и дотй курить, доки не попаде въ помороку и сонъ, въ котрôмъ роздражненый мозокъ снитъ о найвысшихъ роскошахъ и блаженьствахъ. Такiй сонъ, подôбный до смертного закостенѣня, треваѐ кôлька годинъ. Але послѣдства тои роскоши суть дуже сумнй. Зовсѣмъ зденервованый заледво здужаѐ ôнъ домôвъ доплентати. Уживанѐ опiюма ѐсть далеко гôрше пiяньства, оно понижаѐ чоловѣка до звѣряти бôльше нежели се послѣдне, и пôдкопуѐ здоровлѐ. Мимо того оно межи Китайцями дуже ѐсть роспросторонене. Дивна природа чоловѣка — за малу роскôшь самъ себе убиваѐ!

— **Грôбъ праматери Евы.** Въ описаню подорожей графа Белѣ Сеченя по краяхъ Азiи въ найновѣйшихъ часахъ находимо слѣдуючу звѣстку о гробѣ праматери Евы:

Переплывши Суецкiй каналъ и Червоне море, стрѣчаѐмъ на арабскôмъ побережи гôродъ Джиддагъ, где могаметаньскй богомольцѣ, путешествуючй въ Мекку, на сушу высѣдаютъ. Тутъ на могаметаньскôмъ кладбищи находить ся, по мнѣню Арабôвъ, грôбъ праматери Евы. Ѐсть то 120 крокôвъ довге, а 6 крокôвъ широке мѣстце, обведене звѣтрѣлымъ, одинъ метеръ высокимъ, горою заокругленымъ муромъ коралевымъ. Сухiй сивый пѣсокъ покрываѐ кости бѣднои Евы. У нôгъ гроба находить ся малый нагробокъ зъ граниту, понисаный арабскими притчами. Одна пальма тужливо и сумовито розстелюѐ свои сочисто зеленй вѣти понадъ грôбъ.

Передъ порталомъ стоявъ стôлъ накрытый бѣлымъ покрываломъ, на котрôмъ чотыри таляры Марiи Терезiи блищали. При нашôмъ вступѣ привитавъ насъ гордый Арабъ, положивъ праву руку на груди и поклонивъ ся. Движенемъ руки, повнымъ поваги, запросивъ насъ подвоити сй таляры. Графъ Сеченiй вынявъ срѣбный франкъ и хотѣвъ положити, але мгновенно хопивъ Арабъ сей франкъ, оглянувъ, и ôддавъ го зъ гордостею. По сѣмъ показавъ рукою на малый мавзолей, пôдъ котрымъ голова Евы лежаги маѐ. Мы вступили въ притворъ мавзолея, — були то чотыри порожнй стѣны. Арабъ розстеливъ соломянй маты, щобы наша нога не обезчестила святынѣ. Потôмъ отворивъ двери самого гробу: мѣстце темне, а въ серединѣ рôдъ катафалька. Поважно пôднявъ ôнъ чорне сукно, я зôгнувъ ся, але нѣчого не бачивъ. Зновъ запросивъ насъ Арабъ, щобы кинути тяжкй таляры въ глубину, и зновъ срѣбный франкъ дôзнавъ подôбнои судьбы, якъ перше. Мимо всего того однакожь, закимъ мы опустили кладовище, просивъ сей бездыникъ о того срѣбного франка...

— Ôдки то пôйшло, коли не мужь, але жена въ домѣ верховодить, кiзати, що **мужь стоитъ пôдъ пантофлемъ жены?** На тое пытанѐ находимо въ 1. числѣ Липскои илюстрованои газеты зъ с. р. такiй одвѣтъ: У Нѣмцѣвъ було звычаѐмъ, що молодый своѣй нареченôй посылавъ черевики; приняте такихъ черевикôвъ означало стôлько, якъ ôддане ся нареченои во власть будущого жениха, позаякъ жадна женщина пôсля середновѣчныхъ правъ не була самовластна. Колижь потôмъ жена взяла верхъ надъ мужемъ, означало то стôлько, якъ колибы взяла ѐго пôдъ черевикъ, и ôдти то пôйшовъ звычай говорити: находити ся (бути, стояти) пôдъ пантофлемъ жены.

До сихъ выводôбъ илюстрованои газеты додавъ бымъ ту увагу, що въ Дрогобычи до нынѣшного дня треваѐ звычай, що молодый передъ вѣнчанемъ своѣй нареченôй посылаѐ черевики, котрй дружбы на таци хусткою прикрытôй зъ музикою ôдъ молодого до молодои несутъ. Въ иншихъ зновъ сторонахъ, якъ надъ Збручемъ, доховавъ ся звычай, що молода, въ знакъ пôдданя ся, роззувати мусить молодого. Ѐсть то дохованый на Руси звычай стародавный, о котрôмъ згадуѐ ся вже въ часахъ князя Володимира Великого. (По свѣдоцтву Нестора ôдправивъ бувъ Володимиръ, будучи ѐще поганиномъ, послôвъ до Полоцкого князя Рогволода зъ просьбою, щобы тойже доньку свою, Рогнѣду, выдавъ за него. Але думна Рогнѣда ôдповѣла на предложенѐ сватôвъ: „Я не хочу **роззути** Володимира...“)

ЗАМѢТКИ И ВѢСТИ.

— **Малоруска литература въ Россiи.** Вже року минувшого згадували мы о частковôмъ знесеню царского указу зъ р. 1876, котрымъ въ Россiи зборонене зôстало всяке выдавництво книжокъ въ языцѣ малорускôмъ. Довѣдуѐмось теперь, що окрôмъ поезiй Ст. Руданьского появилась сими днями въ Кiевѣ нова книжка, обширна повѣсть „Бурлачка“ знаного украньского писателя Нечуя. Зверхъ того всюды въ Россiи призволяютъ вже на устроюванѐ „малорускихъ концертôвъ“, а въ Одессѣ ôдбуваютъ ся навѣть представленя сценичнй малорускихъ творôвъ. Въ новѣйшихъ часахъ вся журналистика россiйска, безъ вынятя, домагаѐсь одноголосно знесеня згаданого указу, называючи ѐго „недостойнымъ“ Россiи и „образою малоруского племени“. Задля недостатку мѣстця годѣ намъ реѐстровати всѣ тй численнй артикулы россiйскихъ газетъ, — по конечности обмежимсь мусимо тôлько на ôдзывы знаменитшихъ россiйскихъ ученыхъ.

Въ „Вѣстнику Европы“ (въ книжцѣ за Сѣчень 1881) находимо слѣдующiй артикулъ историка россiйского Ник. Костомарова: „Заказъ малорускои литературы выключаѐ можнôсть науковыхъ занятiй въ исторiи, етнографiи, географiи, археольогiи, филологiи рускаго народу, бо тй науки тѣсно звязанй зъ народною рѣчею (бесѣдою). Люде, що посвятили свôй трудъ пôзнаню Малои Руси, попадаютъ теперь у нашихъ властей въ пôдозрѣня и ихъ дѣяльнôсть обезсиляѐ ся; примѣръ того маѐмо на географичнôмъ обществѣ въ Кiевѣ, котре середъ найлучшого розвою несподѣвано закрыто. А предсѣ пôзнанѐ малорускои народности зъ ѐи бесѣдою,— народности, що занимаѐ таку огромну и найлучшу полосу европейскои Россiи,—ѐсть конечною потребою въ интересѣ власти, въ интересѣ науки, въ интересѣ соспôльности.

„Заказъ малорускои литературы выкликуѐ въ малорускôмъ краю печальне чувство навѣть у такихъ людей, котрй самй нѣколи не писали по малоруски и не занималисъ малорускою народностею, але яко жителѣ краю по-неволѣ полюбили то, що привыкли видѣти навкругъ себе.

„Заказъ спѣваня пѣсень малорускихъ, выдаваня нотъ для тыхъ пѣсень и устроюваня сценичныхъ представленiй зъ малорускими творами драматичными, будитъ прикре чувство въ цѣлôй публичности, котра привыкла зъ давна до подôбного розвеселеня. Чижь може выйти въ корысть самои штуки и причинити ся до розширеня естетичного смаку, ѐсли кто выключаѐ зъ обсягу музыки и сцены що-найкрасшй елементы, якими всегда славилась и гордилась не лишь Россiя, але въ загалѣ и цѣла Славяньщина?..“

Костомарôвъ вычисляѐ дальше шкоды, якй заказъ малорускои литературы въ протягу чотырехъ послѣднихъ лѣтъ нанѣсъ церквѣ и народнôй просвѣтѣ. „Ѐще недавно — пише ôнъ — читали священники въ церквахъ проповѣди въ языцѣ малорускôмъ, и особливо прекрасній поученя от. Гречулевича мали спасенный вплывъ на вѣрныхъ прихожанъ. Теперь тыхъ проповѣдей не читаютъ. Чижь дивно, що маса малорускаго народа коснѣѐ въ „прадѣдôвскôмъ“ невѣжествѣ и скорше звати ся може поганьскою, якъ христiяньскою? Чи дивно, що религiйнй предметы у малоруского селянина помѣшанй зъ самыми чудными понятiями? Не тяжко встрѣтити такихъ, що не маютъ навѣть ясного понятiя о единствѣ божôмъ и уважаютъ особнымъ Богомъ кождый образъ, кожду икону въ церквѣ; многй не знаютъ навѣть щоденныхъ молитовъ и перекручуютъ ихъ безъ милосердiя, або

укладаютъ собѣ якiсь дивацкiй новiй молитвы. Майже всюды въ Малôй Руси знану пѣснь воскресну такъ перекрутили: „Христосъ воскресъ гей изъ мертвыхъ смертвiєю смертвопра и сусши воробей живодарова“. А отъ молитва, котру Малороссъ говоритъ въ часѣ Службы Божои: „Шарпни мене, Господи, по души и по тѣлу и по всѣхъ моихъ кôсточкахъ и по всѣй моєй роднѣ. Хрестъ на менѣ, хрестъ на головѣ, хрестъ на грудёхъ, хрестъ на спинѣ, хрестъ на рукахъ, хрестъ на ногахъ, увесь я въ хрестахъ!“ Такихъ простонародныхъ молитовъ єсть на Малôй Руси множество. Въ послѣднихъ часахъ Мала Русь, якъ замѣчаютъ многi, ôд чужила ся ôдъ церквы, ôдноситъ ся враждебно до духовенъства, всюды ширитъ ся индиферентизмъ, никне та поезiя, котра такъ була властива малорускому племени, всюды панує байдужнôсть, мертвота... Тôлько духовенъство одно моглобы своимъ вилывомъ народъ зновъ одушевити, пôддержати въ нѣмъ вѣру, але на те потреба позволити священникамъ, говорити до народу понятнымъ для него языкомъ...

„Нынѣ на всѣхъ просторахъ Малои Руси розширяе ся наука противна православiю, звана „*штундою*“. Секта тая признае святе письмо за основу вѣры, однако не узнае обрядности и цѣлого єрархичного устрою. Читанє святого письма становитъ єдину религiйну вправу приклонникôвъ тои секты и они изъ за границѣ привозятъ множество окземплярѣвъ Нового Завѣта въ перекладѣ на малорускiй языкъ. Мѣсцевiй власти прослѣдуютъ вправдѣ штундистôвъ, однакъ досвѣдъ учитъ, що полицiйнi мѣры не суть достаточнi для выкорененя секты, противно она чимъ разъ бôльше взмагае ся. И тутъ потрѣбна єсть жива наука, понятна для селянъ. Колись малорускiй духовнiй пастырѣ були хорошо образованiй, умѣли говорити зъ народомъ, були въ повазѣ у народа, — они хоронили вѣру не ôдъ такои науки, якъ штунда, але навѣть ôдъ єзуитскихъ хитростей. Коли давнѣйше въ Великôй Руси повставали єреси за єресями, разколы за разколами, въ малорускôмъ народѣ не було мѣсця для ложныхъ наукъ... Для чогожъ теперь инакше?“

Въ довгôмъ выводѣ, написанôмъ впрочёмъ изъ становиска россiйского, домагае ся Костомарôвъ якъ найскорше знесеня недорѣчного указу и приверненя малорускому народови правъ, якихъ въ Россiи уживаютъ навѣть жиды. Окрôмъ „Вѣстника Европы“ пишутъ въ подôбнôмъ дусѣ: „Педагогическая Хроника“, „Церковно-Общественный Вѣстникъ“, „Недѣля“, „Порядокъ“, „Заря“, „Одесскiй Вѣстникъ“ и многi иншi газеты.

— **Зъ Тернополя.** (Допись.) Мы одушевленi. Концертъ, устроєный заходомъ комитета, зложеного зъ членôвъ Просвѣты и рускои Бурсы, въ корысть сеи послѣднои, вышавъ надъ всяке выжиданє хорошо. Такъ мѣстцева якъ и дооколична интелигенцiя наша зрозумѣла хосенностъ институцiи, идучои въ помôчь бѣднымъ школярямъ, и розôбрала всѣ билеты до одного. Велика замкова саля биткомъ була набита тымъ бôльше, що окрôмъ рускихъ патрiотôвъ зъявились многi любителѣ музики зъ посередъ свѣтскои польскои интелигенцiи, шляхты и стану войскового; — въ послѣднôй хвили вырывано собѣ формально вступнi карты! Пôдносимо сей фактъ нарочно, бо здивовала насъ немало обстанова, що на концертѣ пяниста А. Винявского, данôмъ симъ артистою кôлька тыжнѣвъ передъ тымъ, крѣсла були до половины порожнi. Годѣ намъ справу сю инакше розтолковати собѣ, якъ тымъ, що руска пѣснь и знанi уже въ цѣлôй Галичинѣ выконувателѣ єи (панове Арданъ, Цетвиньскiй, Вахнянинъ, Герасимовичъ и другi) приманили до еебе Тернопôльцанъ чародѣйною силою.

Програма обôймала переважно утворы рускихъ нашихъ композиторôвъ, за що єсмо аранжерамъ концерту дуже вдячнi. Такой нѣкто не приговоритъ такъ щиро до рускаго серця, якъ своя пѣснь, своя думка, а и нашi недруги могли пересвѣдчитись, що Русь наша убога двигае ся хорошо и на поли музики та вже и станула на досыть высокôмъ степени музичного образованя. Лишь бôльше такихъ концертôвъ, бôльше вечерôвъ артистичныхъ — и не лишь въ Тернополи, а по всѣхъ мѣстахъ,— а будьмо певнi, що Русь пôднесе ся въ повазѣ и пошанованю навѣть у найбôльшихъ своихъ противникôвъ. Милою несподѣванкою було для насъ выступленє панѣ Барвѣньскои въ дуетѣ Артимовского и Лавровского. Нѣжнымъ, милымъ своимъ голосомъ и хорошою деклямацiєю зъумѣла панѣ Б. причаровати нашi серця на довго и надѣемось, що єще неразъ будемо мати щастє, тѣшитись єи гарнымъ спѣвомъ. Панъ Арданъ маe высокiй лиричный теноръ, якого пошукати. Мягонька пронунцiяцiя и звучный тимбръ єго голосу подобались намъ дуже, особливожь въ дуетѣ Артимовского (Козакъ за Дунаємъ); въ роли Андрѣя бувъ ôнъ знаменитымъ. Панъ Цетвиньскiй, то Несторъ спѣвакôвъ Львôвскихъ, солистъ прехорошiй и добрый знатокъ музики. Окрôмъ Лысенка композицiи чулисьмо зъ єго устъ такожь звѣстну ôдъ 10 рокôвъ мандолинату, спѣвану въ цѣлôй Европѣ славною спѣвачкою Арто, и сольовый партъ зъ квартету Лишта: „Хатина“. Выконанє було взорцеве.

Панъ Н. Вахнянинъ спѣвавъ думу „Була колись Гетьманщина“ зъ глубокимъ чувствомъ и поважнымъ настроємъ, въ дуетѣ же зъ Белизара розвинувъ цѣлу драматичнôсть свого баритонового сольового голосу. Єму належитъ ся такожь подяка за аранжерство концерту, котре, розумѣє ся само собою, выпало якъ найлучше.

При тôй нагодѣ не можемо не згадати о хорошôмъ молодôмъ єще спѣваку пану Романовскôмъ, котрого повный, звôнкiй басовый голосъ малисьмо случайнôсть въ першiй разъ почути. Въ квартетѣ проф. Вахнянина: „Наша жизнь“, провадивъ п. Р. зъ п-мъ Арданомъ сольо якъ не можь лучше, и скажемо смѣло, що п. Р. посѣдае добрый матерiялъ голосу на оперового артиста, якого пôзналисьмо и въ другôмъ єго товариши, въ п-ну Тотѣ.

По концертѣ гостили нашi спѣваки въ готелю Пунчерта. За вечерею выхилено тоасты въ честь сов. Струтиньского, Дра В. Лучаковского, обывателя п. Федоровича (зъ Клебанôвки), проф. Вахнянина, проф. Барвѣньского и другихъ, котрымъ належитъ ся всяке узнанє около хорошого розвою Тернопôльскои бурсы. Честь имъ!

— **Научный мѣсяцословъ на рôкъ 1881**, выданый от. Ив. Наумовичемъ, удостоивъ ся во всѣхъ рускихъ газетахъ дуже прихильнои оцѣнки. Єзть то календарь бôльшихъ розмѣрôвъ, уложеный якъ найстараннѣйше зъ увзглядненемъ головно потребъ сельского господарства. Мѣститъ въ собѣ окрôмъ части календарско-астрономичнои и дуже докладного типику много цѣнныхъ розправъ зъ рôльництва, садовництва, пасѣчництва, хову товару, а такожь рôжнородни поучаючи и патрiотичнi артикулы. Цѣна календаря, въ порôвнаню до єго внутреннои вартости и великого объєму, єсть истинно дуже низка, бо выноситъ лишь 75 кр. а. в. (Посредствомъ „Зорѣ“ могутъ Пренумераты нашi одержати сей календарь по зниженôй цѣнѣ — 65 кр. за одинъ примѣрникъ.)

— Ошибки друкарскi. Въ числѣ 1-ôмъ стор. 3. стихъ 32 зъ горы вмѣсто: „и усѣвъ на припѣчку“ маe бути: „и усѣвъ на припѣ“; стор. 11 въ першôй передѣздѣ стихъ 29 вмѣсто: „можемо припускати, що нашъ людъ....“ належитъ читати: „можемо припускати, що коли нашъ людъ...“

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦIИ.

Многi Пренумераты нашi мимо уплаченои за цѣлый рôкъ предплаты не означили премiи, якои желаютъ. Просимо проте донести картою кореспонденцiйною, котру зъ наведеныхъ въ запрошеню до предплаты премiй маємо выслати. — Всеч. от **Я. Г. въ Озерянахъ.** Помѣстимо небавкомъ. Згадана Вами „Калитка“ въ загалѣ всюды подобалась. Всечестна Авторка (не авторъ, якъ подозрѣваєте) приготовила для насъ бôльше праць, тôлько бѣда, що въ газетѣ мѣстця мало, а двоаркушевыхъ чиселъ не богато єще можемо выдавати. — Всеч. от. **В. К. въ Тернополи.** „Mea culpa!“ Зъ початкомъ року, при збôльшенôй праци, ошибка подôбна легко приключае ся. Списъ присланыхъ посредствомъ „Зорѣ“ предплатъ, для недостатку мѣстця, бдложити мусимо до числа слѣдующого. — Всеч. от. **А. Т. въ Дрогобычи.** Сердечно дякуємъ. — Всеч. от. **И. Н*. въ С.** Продовженє розправы „О выховаю“ до сего числа гдещо опôзнилось, проте лишь малу частину помѣщаємо. Чи посылати передрукъ аркушами? — Вп. **Л. В. въ Ольхôвци.** Одержано. Згадка про Львôвскiй шп. писана дуже интересно и мы нетерпливо выжидаємо кôнця. — Всеч. от. **В. С. въ Жуковѣ.** „Правда“ доси пренумераты не оголосила. О скôлько нашi информацiи сягаютъ, межи „Правдою“ а „Сьвiтом“ заходятъ важнi рôжницѣ засаднiчi. - Вп. **В. Б. въ Чертежи.** Чи въ высланыхъ премiяхъ „К. Сл.“ не було? Зъ послѣдного письма выходилобы, що посылки Вами не одержанi. Просимо о донесенє, бо страта двохъ высылокъ занадто булабы доткliва.

Выдаe и ôдповѣдае за редакцiю **Ом. Партыцкiй.** Зъ друкарнѣ Товариства „имени Шевченка“ пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

Рôкъ II. Львôвъ дня 15 (27.) Лютого 1881. **Число 4.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого, найменше въ пôвтора аркуша.

Редакція и администрація „Зорѣ“ въ каменици пôдъ ч. **18**. улиця Галицка.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рôкъ **4** зр., на пôвъ року **2** зр., на чверть року **1** зр.

На велиновôмъ паперѣ: на цѣлый рôкъ **4** зр. **60** кр., на пôвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ЖЕНЩИНА.

(Повѣсть зъ мѣщаньского житя. — Написавъ И. Вахнянинъ.)

(Дальше.)

Симъ часомъ, якъ люде мовь волы заложенѝ въ ярмо томились коло тяжкого невода, бродячи по водѣ то по колючôмъ сѣтовнику, Бородавка гулявъ собѣ покрай берегôвъ, веселый и вдоволеный самый собою. Аврамковый аракъ додававъ охоты. Та и було чого веселитись. Цѣкавѝ полову Яворôвцѣ та ѥще цѣкавѣйшѝ ихъ дѣвчата и молодицѣ повыходили надъ озеро, мовбы нарочно для ôдрады пана писаря. Позбиравшись въ малѝ громадки, придивлялись пильно незвычайнôй роботѣ. Бородавка лѣтавъ ôдъ одныхъ до другихъ, втискавъ ся всюды, гладивъ по круглыхъ пôдбородкахъ котру удалось, смыкавъ за рукавы, пôдмощувавъ ся, готуривъ ся и тѣшивъ ся тымъ, що переполоханѝ щенщины утѣкали передъ нимъ, якъ серпомъ женця заскоченѝ въ пшеници перепелицѣ. Куды Бородавка повернувъ ся, тамъ зъ посередъ толпы людей неслись веселѝ, тонкѝ зойки жѣночѝ, котрымъ великимъ хоромъ вторувавъ регôтъ загалу.

Бородавка любивъ „пожартовати“.

Невôдъ зближавъ ся до краю. — Пильнуй, пильнуй! — кликнувъ ставничій, кружачи своимъ легкимъ човномъ позадъ рыбалокъ.

Була се важна хвиля. Зъ воды выходили уже крыла невода на сухе, а груба матня зъ зловленою жертвою тягнулась поволи и тяжко по намулистôмъ днѣ. Передъ нею клубовалась скаламучена вода и заливала низькій берегъ. Полôвъ удавъ ся якъ не можь лучше. Сонце пôдняло ся вже досыть высоко и яркими лучами освѣтило послѣдню сцену ловецкои роботы. Ще передъ годиною свобôдно гулящѝ жителѣ широкого озера лежали опутанѝ неводомъ на сухôмъ березѣ грубою верствою, спокôйнѝ и помиренѝ, якъ тѝ борцѣ, що въ оборонѣ ôтчины полягли на бовищи.

Выточено глубокѝ кади наповненѝ водою и отъ почалось сортованѥ.

— Колись, свате, и намъ таке буде, — заговоривъ пôвголосомъ сусѣдъ до сусѣда, загортаючи повными руками богатый полôвъ въ судину.—Струблятъ чоловѣка на Іосафатову долину, а тамъ и амѣнь тобѣ!

— Що другимъ те и намъ, нѣчого, куме, журитись, смерти и конемъ не объѣдешь, — ôдповѣвъ сватъ.

— Цѣкавый я, якому бѣсу въ ротъ попаде ся нашь писарь на другôмъ свѣтѣ? Вы бачили, що сей гуляйдуша выроблявъ нынѣ зъ жѣнками?

— Та вжежь не межи овечокъ поставлятъ сего клятого ирода,—докинувъ ктось зъ боку, зачувши розговоръ.

— Кобыжь хочь въ десятеро ôдплачено ѥму за мои ранѣшнѝ нагайки, — примѣтивъ кумъ.

— Богъ милосердный! — ôдозвавъ ся старый якъ грибъ господарь. — Мабуть уже въ послѣдне згнущавъ ся ôнъ нынѣ надъ нами бѣдными. Онога розказовавъ ставничій, що цѣсарь паньщину даруѥ....

— А выжь, батьку, повѣрили ставничому? Они всѣ однои масти, — зауважавъ побитый кумъ.

— Не обижай, сыну, Василя. Честна то людина и честного роду. Якъ бы не ôнъ, то Бородавка не ганявъ бы ся за дѣвчатами, а гулявъ бы зъ нагайкою по нашихъ плечахъ.

И справдѣ, Василь ставничій бувъ серцемъ и душею прихильный до бѣдного народу. Хотяй лѣтами ѥще молодый, а вже стоявъ ôнъ въ великôмъ поважаню у всѣхъ. Родителѣ ѥго були зажиточнѝ господарѣ на Яворôвскôмъ передмѣстю. Паньщины не робили. Батько, старый Зазуличь, ôдумеръ ѥще маленького. Василь выросъ и выкохавъ ся пôдъ проводомъ матери на хорошого и доброго молодця. Може якъ разъ длятого, що не зазнавъ ôнъ батька, а лишь при матери ховавъ ся, выробились въ него своя крѣпка воля и твердый характеръ. Ôдъ першои молодости пробувавъ ôнъ свои силы и засталивъ ихъ мовь желѣзо въ огни. Нѣжне сердце переймивъ ôдъ матери. Вдова Зазуличиха славилась добротою на всю околицю. Кождый знавъ ѥи хату и для кождого стояла она отвôромъ. Ôдъ маленького хлопця дививъ ся Василь на честнотливе житѥ своѥи ненѣ, а ввѣчливôсть и доброта стали въ него чимъ-то природнымъ.

Мимо того удавъ ся Василь надъ мѣру палкій. На видъ людскои кривды закипала въ нѣмъ вся кровь, паленѣло лице, супились чорнѝ густѝ брови надъ сверкучими очима, а тѣло попадало мовь въ лихорадку. „Все перенесу, — говоривъ ôнъ — а згнущатись надъ слабшимъ сильнѣйшому не потерплю!“

Передъ трема роками надѣливъ ѥго инспекторъ Яворôвскои камеральщины чиномъ ставничого. Не легке то було становище для молодого, мало досвѣдченого молодця. Ѥго попередникъ утративъ житѥ нагло. Звязаного и мертвого найдено одного ранку на найбôльшôй глубени. Говорено, що нôчнѝ, рыбнѝ злодѣѣ приправили ѥго о смерть.

Мимо молодости, сповнявъ Василь задачу свою совѣстно и точно. Неутомный въ праци, гулявъ ôнъ на хисткôмъ човнѣ днемъ и ночею по озерѣ, доглядаючи несвого добра.

— Ой, мало ты себе шануѥшь, — говорила мати неразъ до сына. — А ктожь разрадуѥ и потѣшитъ мене на старôсть, якъ тебе не стане?

— Нѣчого вамъ, мамо, журити ся моимъ здоровлѥмъ. Прійде зима, то и ôдпочну; теперь нѣяково.

— Твоя воля, сыну. Най Богъ милосердный и свята Пречиста стережутъ тебе на твоихъ путехъ!

И Василь, выхопившись зъ рукъ печаливои матери, зъ горячимъ поцѣлуємъ на чорныхъ кудрахъ, спѣшивъ веселый до роботы и бѣлымъ лебедемъ перелѣтавъ озеро до пôзныхъ зорей.

Покôнчено ловецку роботу. Василь розпорядивъ все якъ слѣдовало, звелѣвъ пôдбирати що красшу рыбу въ окремѝ судины и ôдставити ѳи пану мандатару. Для него бо предпрійнято сей великій полôвъ. Дрôбъ весь дôставъ ся въ удѣлѣ бѣднымъ, утомленымъ ловцямъ.

IV.

Зôйшовъ день, повечерѣло. На темнôмъ зводѣ выроились миліоны ясныхъ зорей. Небавомъ выточивъ ся пôвколесомъ и блѣдый мѣсяць на далекôмъ всходѣ и розстеливъ срѣбне свое свѣтло по дрѣмучôй природѣ.

Осѣннѝ ночи мають свою окрему принаду. Всюды супокôй и гробова тишина. Люде поховались въ темнѝ хаты, пообсѣдали ясну ватру, порають ся кто коло чого. Жѣнки наставили вечерю, чоловѣки рѣжуть сѣчку, сучуть мотузя, дѣвчата прядуть, вышиваютъ дрôбнѝ мережки на широкихъ рушникахъ та тонкихъ хустинахъ, а за роботою снуєсь милый розговоръ та цѣкава казка про „безщастного Ивана“ та „сѣмъ заклятыхъ княгинь“. Тôлько житя на дворѣ, що вѣтеръ выхопившись перелетитъ понадъ землею та зашелеститъ пожовклымъ листомъ, або собака, станувши коло ворôтъ, загомонитъ до мѣсяця.

На небѣ зôйшли вже „косарѣ“, хатнѝ свѣтла гасли поволи, все укладалось до глубокого сну. Лишь нашого Василя не бравъ ся ѳще сонъ. Добачувала мати вже за вечерею, що любому сыну куды-то квапитъ ся та не посмѣла спытати, щобы нечемною цѣкавостю не вразити свого пестѣя. Василь знявъ зъ стѣны стрѣльбу и лагодивъ ся до ôдходу.

— Ты идешь, сыну? замѣтила мати пôвголосомъ, сама собѣ нерада, що на сей предметъ бесѣду звела.

— Я скоро верну ся, мамо, — одвѣтивъ Василь и розпростившись выбѣгъ хутенько зъ хаты.

Зъ разу звернувъ ôнъ на шляхъ до озера, однакожь небавомъ мовбы тронутый невидимою силою збивъ ся зъ дороги на вузку стежку, добре ѳму знакому. Та ктожь бы и не знавъ тои протоптанои стежинки, куды и насъ въ молодыхъ лѣтахъ водило серце? Хочь якъ далеку, хочь якъ круту, перебѣгали мы ѳи летомъ сивого голуба.

— Чи любитъ же мене Малашка? — спытавъ Василь самого себе, простуючи понадъ рѣчку пôдъ вдовину хату Марты. — Любитъ! — ôдповѣло серце и забилось скорше въ широкôй груди.

Та и якъ могла Малашка не любити Василя? Вродою и розумомъ притьмивъ ôнъ всѣхъ своихъ ровесникôвъ Яворôвскихъ, а вже въ очахъ Малашки бувъ ненаглядымъ идеаломъ мужескои красоты. Зъ того часу, якъ на великодныхъ гагôлкахъ за „воробейкомъ“ сильне ѳго рамя обняло хистку ѳи стать, повѣяло въ лебединôй груди дѣвочôй такимъ тепломъ, котрого Малашка нѣякъ вже позбути ся не змогла. Не хочемо тымъ заразъ и сказати, що мы мужчины ѳсьмо для дѣвчатъ тою животворною силою, якою ѳсть сонце для землѣ. Мы чемнѝ и нечванливѝ. Але Читательки нашѝ признаютъ намъ самѝ безъ принуки, що и въ ихъ серцяхъ на видъ своихъ мужескихъ идеалôвъ вѣяло, а може доперва повѣѳ, тепломъ Малашчинои груди. Въ прочѣмъ чувство те такъ неповинне и такъ природне, що нѣчого соромитись, ѳслибы оно нынѣ або ѕвтра загостило и въ нашу грудь.

Въ хатѣ Марты, здавалось, всѣ вже поснули. Тяжка дрѣмота обняла обôйстѳ и густый садъ зъ пожовклымъ листомъ, и старѝ липы при воротахъ.

Василь, порôвнявшись зъ дворомъ, заспѣвавъ мовь ôдъ неохоты:

Скрипливіи ворôточка, тяжко васъ заперти;
Кого люблю, не забуду до самои смерти...

Голосъ пѣсни розлягъ ся улицею, ôдбивъ ся о высокѝ кришѣ, повѣсъ на деревахъ и легкою луною застукотавъ въ дрôбнѝ шибки сусѣдныхъ хатъ. Однакожь не кожда кватирочка зрозумѣла тую луну, бо и не для всѣхъ спѣвавъ свою жалостливу пѣсню нôчный нашъ путникъ. Гдекотре дѣвча зворохнулось може на теплôй постели, наслухало, але не выйшло ôдчиняти сприпливыхъ ворôтъ. „Не для мене тая пѣсень“, сказало собѣ и заснуло. И стара Марта не почула молодецкои приманы. Денна утома наслала на ню твердый сонъ. Одно лишь серце Малашки, те серце, що ждало и сподѣвалось любои пѣсни, оно одно ударило голоснѣйше и скорою ластôвкою злинуло зустрѣчати предметъ своѳи любови. Не стало Василеви и доброго часу, заховатись въ темнôй тѣни пôдъ розлогою липою, якъ вже на шіи ѳго мовь двѣ змѣѣ повисли бѣлѝ рамена дѣвочѝ, а привѣтне слово заумерло на устахъ пôдъ горячимъ поцѣлункомъ пристрастнои душѣ.

— Отъ и я! — прощебетала Малашка, поѣдаючи жаркими очима свого сокола: — Отъ!... — и не доказала, бо калиновѝ ѳи уста прикрывъ знову довгій, тричи довгій поцѣлуй молодечій.

— Задавишь мене, Василечку! — пожаловалась дѣвчина. — Якій ты недобрый!... а сама пригорнулась ще близше, ще крѣпше до свого томителя, а очи ѳи спалахотѣли такимъ жаромъ, такою гранею.... Господи святый! Чи всѣ дѣвчата въ свѣтѣ умѣютъ такъ любити?

— Чогожь такъ опôзнивъ ся?

— А тыжь, Малашко, выгладала мене?

— Ей бо, Василю! Другимъ разомъ за такѝ слова покараю, не выйду...

— То я перепрошу — ôдповѣвъ Василь и на тѝ перепросины общѣлувавъ и губы и брови и бѣлу, лебедину шію, и повипивавъ очи бѣдноѝ дѣвчинѣ.

— Годѣ, Василечку! Ты такій ненасытный!

Вже мѣсяць высунувъ ся высоко, вже ясніи зорѣ, втомившись безсонностею, блѣдли и погасали, вже голоснѝ пѣтухи стали накликовати свѣтъ божій, вже ранніи туманы стелились бѣлымъ килимомъ по зрошеноѝ земли, а нашѝ ночнѝ щебетѣѣ не упорались ѳще зъ своими „тихими рѣчами“, зъ своимъ щирымъ коханѳмъ. Та якъ имъ и упоратись було зъ такими солодощами? Лишь дѣти смакуютъ скоро солодку страву, а любощи дѣвочѝ для мужчины солодшѝ меду.. етъ, що и казати! Нехай щебечутъ, нехай любуютъ ся поки молодѝ. Тôлько бо и щастя, тôлько веселого раю на сѣмъ свѣтѣ, що въ молодыхъ лѣтахъ ѳго зажіѳмо. Пôзнѣйшій вѣкъ, то неôдрадна пустыня, по котрôй блукаємо безъ цѣли майже, та лишь згадкою утѣшаємось: fuimus Troes!

(Дальше буде).

О ВЫХОВАНЮ.

(Написавъ И. П*.)

VII. Приказъ и заказъ.

Розважалисьмо вже, які вплывы маютъ отець и мати на дѣтину, котра имъ безъусловно вѣритъ, ихъ за найвысшій для себе авторитетъ уважає. Безъ сеи вродженои склонности до вѣры въ родительске слово не булобы выхованя, розвивалибы ся змысловѣ склонности въ безконечнôсть; а духове житє, котре власно становитъ высшôсть чоловѣка надъ всѣми земными творами, зовсѣмъ булобы залишене и занедбане.

Нынѣ, въ часахъ, коли невѣрство щоразъ бôльше входитъ въ моду, пôднесено пытанє, чи при выхованю лишити розвитокъ дѣтины самому собѣ, щобы она ажь тогды, коли выросте, пôсля вродженои склонности вѣру и переконаня собѣ выробила; чи противно, вже ôдъ найраньшои молодости силою приказу и заказу — силою авторитету — надавати житю дѣтины напрямъ, котрый має стати ся основою пôзнѣйшого характеру.

Вѣруюча мати пôйме, якъ далеко веде при выхованю одна або друга дорога; она знаючи, що Богъ давъ ѣй дѣтину — а давъ ю на те, щобы она выросши ужиточною стала ся народови, — нѣ на хвилю не буде сомнѣвати ся, що весь авторитетъ належитъ ѣй при выхованю ужити на тоє, щобы зъ дѣтины Богу милого и народови пожиточного члена выховати.

Однакъ вѣра сама въ слово матери часто не выстарчає при выхованю. Въ дѣтинѣ переважає змысловый потягъ до злого; тому мудрый приказъ и заказъ матери єсть дуже важнымъ средствомъ выхованя.

Тôлькожь се средство буває часто неодвѣтно и нерозважно уживане. Мѣсто щобы вспомагати духовый розвôй дѣтины, стає ся приказъ и заказъ часто найважнѣйшою може причиною, що выхованє схиблене буває въ первыхъ своихъ основахъ.

Розважмо тôлько. Єсли все, безъ устанку, дѣтину муштруємо, єсли она на кождôмъ кроку, при найменшôмъ дѣлѣ, все чує ôдъ насъ лишь пересторогы и наказы — чи не муситъ ю се знеохотити и збаламутити, або здѣлати слабосильною, нерѣшимою, слабою въ характерѣ? Навѣть старшій чоловѣкъ стати ся муситъ несмѣлый и неневный въ своихъ чинностяхъ и слабосильный волею, єсли вѣчно ему торкотати и нимъ рядити будемо; а щожь доперва дѣтина, єсли на кождôмъ кроку чує: „*ходи! — иди! — роби! — не рушь! — подай!*“ Нѣ, заказъ и приказъ не повиненъ въ выхованю сходити до значѣня муштры; выховуюча вага заказу и приказу лежитъ въ розумнôмъ чуваню надъ волею и дѣлами дѣтины, котрѣ, о скôлько суть добрѣ, не повиннѣ бути гамованѣ, а лишь при очевидно злôмъ напрямку маютъ бути на добру дорогу наведенѣ. Се ôдноситъ ся особливо до приказу. Не одна мати приказує для того тôлько, щобы дѣтина научила ся безвзглядного послуху; не высшій мотивы, а єдино охота до панованя надъ волею дѣтины, спонукує матерь до вѣчного приказованя; и утѣха такои матери тымъ бôльша, чимъ бôльше дѣтина стає ся маріонеткою, машинкою єи волѣ. Але чи такъ выхована дѣтина буде правдиво добра и пожиточна для загалу? Чи она выросши стане ся характерною, порадною въ житю, незломною въ засадахъ? Она стане ся такою, якою вѣчна муштра матери ю выховала: маріонеткою, и угинати ся буде передъ напоромъ чіеи небудь волѣ, бо до безвзглядного послуху она привчена.

Не слѣпе послушеньство повинно розважну матерь тѣшити, а радше самостôйне, добровôльне дѣланє дѣтины; и приказъ и заказъ повиннѣ мати на цѣли єдино: взвычаити дѣтину до дѣланя сего що добре, и до униканя того, що злоє. Житє дѣтины повинно бути ѣй отверте, якъ дорога подорожному; задачею приказу єсть вказанє правдивои дороги, єсли дѣтина зôйде на бездороже. Чимъ суть ровы и поруча, ôдграничаючѣ дорогу ôдъ просторого поля и хоронячѣ ôдъ пропастей, тымъ повиненъ бути заказъ при выхованю.

Заказуючи що небудь дѣтинѣ, не говори много; весь твôй авторитетъ нехай почує тутъ дѣтина въ однôмъ рѣшительнôмъ словѣ; нехай не буде оно крикливе, а лагôдне, але все рѣшительне. Добре выхована дѣтина змѣркує и услухає заказъ выраженый однымъ словомъ, однымъ порушенємъ головы. Въ пôзнѣйшôмъ часѣ можь дѣтинѣ лагôдно сказати причину, чому сего або того не можна, нехай дѣтина учитъ ся слухати зъ любви, переконана, що не ѣй на перекôръ, а для єи добра любляча мати се або то заказуе. Особливо выстерѣгати ся, щобы заказу не выконувати дѣломъ. Дѣтина повинна на одно завôзване положити н. пр. нôжь; зле вже, щобы нôжь зъ рукъ ѣй ажь вырывати, бо тогды услухає дѣтина не зъ власного похопу, а уступаючи силѣ, а такій послухъ все єсть вымушеный.

Черезъ приказъ и заказъ старай ся особливо вщепити въ дѣтину рôжницю межи моимъ а твоимъ. Тому нехай она вчасно вже знає, що до неи не все належитъ, щобы вчасно вже умѣла поборювати похоть до посѣданя всего що видитъ, и щобы попереставала на тôмъ, що ѣй удѣлено. Черезъ се въ твоѣй дѣтинѣ въ первôй вже молодости защепитъ ся задоволенє малымъ, и то охоронитъ ю въ дальшôмъ вѣку передъ не однымъ непріємнымъ розчарованємъ.

Приказуючи або заказуючи, будь все тактовна, то єсть, нехай не выдасть ся дѣтинѣ, що ты зъ недоброго серця, зъ неприхильности, а длятого неслушно волю єи спиняешь. Стережи ся, щобысь будучи остра и неслушна въ приказахъ и заказахъ, не стратила любви дѣтины, щобысь єи не огорчила. Дѣтина нехай привыкне слухати тебе не зъ мусу, але зъ любви и зъ привязаня. Надгороджай кождый послухъ утѣхою власною, похвалою, погласканємъ; а тогды и заборoны не буде дѣтина уважала карою.

VIII. Кары яко средство выховуюче.

Єсли натура дѣтины уперта, або легкодушна, и приказъ и заказъ не дѣйствуе, тогды муситъ дѣйствовати кара. Однакъ караючи, май на увазѣ все, въ кождôмъ взглядѣ, не такъ провину саму, якъ поправу; тогды не розминешь ся зъ властивою цѣлею, и зъ кары зробишь не пострахъ для дѣтины, а правдиве средство выховуюче.

Въ первыхъ початкахъ старай ся о скôлько можь пріязно и осторожно нагинати волю дѣтины до доброго, щобы она о скôлько се можливе, зла не знала, а мудро нагинана добрó закономъ свого житя чувствовала; а єсли выпаде коли оказати своє незадоволенє, нехай строгій, кôлька хвиль треваючій, нѣмый поглядъ буде для неи єдиною карою.

При всякôй карѣ належитъ головно зважати, щобы дѣтина не терпѣла єдино задля понурого твого розположеня. Тому выстерѣгай ся карати не лишь дѣломъ, але и словомъ, єслись гнѣвна и сама знеохочена, бо тогды кара не осягне цѣли, а зробитъ дѣтину скрытою, затвердѣлою, понурою. Єсли мусишь карати, дѣлай се — одно, чи кара словомъ выпаде, чи дѣломъ, — зъ смуткомъ въ лици, въ мовѣ, нехай дѣтина ôдчує въ карѣ не твою злôсть, а твôй бôль, що мусишь карати, а тымъ и почує власну вину. Караючи не говори много, и не будь нагла; кара сама нехай буде ко-

*

ротка, але скуточна. Грозячи разъ карою, укарай сейчасъ, єсли зле дѣло знову повторитъ ся; зъ карою не зволѣкай нѣколи, и все карай не для игрaшки, але щобы дѣтина кару добре почула — инакше дѣтина за ничь буде мати твои грозьбы. Розважна мати карає рѣдко, але тогды рѣшущо и скоро, а все таки въ такій способъ, що дѣтина змѣркує, що тяжко приходитъ матери карати, и що рѣчь, за котру она укарана, таки гôдна була кары.

Кары тѣлеснои не належитъ нѣколи надъуживати, бо инакше притупленый буде въ дѣтинѣ встыдъ передъ сею карою. Мудра мати укарає свою дѣтину тѣлесно разъ тôлько, и то тогды, коли мѣра виноватости и непоправности вже перебрана; але тогды скоро и дотькливо, тôлько все зъ сочутѣмъ и жалемъ, що ажь такои кары муситъ ужити, щобы дѣтину ôдъ злого ôдвести.

Для поправы укаранои дѣтины найважнѣйшою єсть не такъ кара сама, якъ часъ первои чверть годины по укараню. Кара сама огорчає дѣтину, тожь хибилабы мати, єслибы и по карѣ гнѣвъ свôй оказувала, а єще бôльше, єслибы богато моралôвъ говорила; таке поступованє не лишь не поправитъ дѣтины, але огорчитъ ю єще бôльше, она пôзнасть въ сѣмъ бракъ любови и пожалованя. По карѣ єсть дѣтина звычайно мягка, розжалена; она шукає спôвчутя, неразъ скрыто звертає очи на матерь — и тогды нехай мати не оказує гнѣву, а жаль и прикрôсть, що ажь кары було потрѣбно, щобы ю поправити; нехай заговоритъ лагôдно, погладитъ ласкаво, попроситъ нарештѣ, щобы дѣтина злоє залишила, щобы не було потрѣбно єи карати. Казати за укараніе цѣловати руку, єсть зле; тымъ караючій не зыскує нѣчого, а укараный стає ся єще бôльше огорченый.

IX. Иншй средства выхованя въ тôмъ вѣку.

Суть дѣти, котрыхъ выхованє иде легко, безъ уживаня всѣлякихъ средствъ выхованя; значитъ, въ умыслѣ матери и въ домовôмъ окруженю находитъ ся таке богацтво выховавчого матеріялу, що осôбно на всѣлякій средства выхованя нема потребы тамъ и всказувати.

А найважнѣйше зъ всѣхъ средствъ, выховуючихъ дѣтину, єсть благодатне родинне щастє, основуюче ся на богацтвѣ духа и на задоволеню зъ себе; мати такои родины єсть якобы геній стерегучій домового щастя и гôдности родины. Где дѣтина ведена рукою такои люблячои матери, тамъ она не скарловатѣє, а выростає весело, розвиваючи ся на тѣлѣ и на духу; где дѣтина чувствує правдиву любовь, тамъ и выхованє пôйде щасливо. Однакъ любовь тая повинна бути поважна, далека ôдъ розпещуваня; поважна приязнôсть, лагôдный, а поважный настрôй духа — се первый варунокъ для выховуючои матери, єсли велике єи дѣло має ся удати. Дѣтинѣ трудно вѣчно бавити ся; а вѣчно бути для неи поблажливою и о ню обавляти ся, — се не любовь, а слабостка, негôдна розумнои матери. Не до забавокъ, не на вѣчне поблажанє и голубленє, але до практичного житя сотворена твоя донька, твôй сынъ; а єсли на се хотьбы на хвилю забудешь, зробишь зъ своєи дѣтины нѣкому неужиточного „бабу, мазгая“. Зъ маленькости вже заставляй дѣтину до труду; скоро вже може ходити, нехай твоя донька знає, где єсть кухня, нехай поволи до всякои приучає ся працѣ. Утримуй ю все въ чинности, нехай въ чинности, не въ спочинку находитъ она замилованє; приучай ю до ладу, до умилованя порядку. Передовсѣмъ памятати треба на слова нашого поета:

Ой мати, мати, не пести такъ сына,
Бѣдна на свѣтѣ пещена дѣтина;
Бо свѣтъ не батько, а судьба не ненька,
Не вздержитъ бурѣ билина мягенька...

Духъ твоєи дѣтины не повиненъ спочивати, всюды треба єму пôддавати нову, одсвѣжати давну корму. Старай ся, щобы все, що пôдпадає змысламъ, духъ учивъ ся спостерѣгати и понимати; показуй ѣй, якъ росте травка и цвѣты, чого шукає на цвѣтахъ пчôлка, кто научивъ пташину веселого спѣву, кто въ хмарахъ каже ôдзывати ся громамъ... Научаючи азбуки, заохочай ю до вытревалости и замилованя науки; оповѣдаючи красній повѣстки —(тôлько не байки о страхахъ або розбôйникахъ!) — загрози, що при дальшôй неувазѣ не будешь оповѣдати, и въ данôмъ разѣ сповни тую кару. Поволи оповѣдай ѣй що-красній дѣ свого народу, вскажи на образы въ комнатѣ, щобы ихъ она розумѣла, и при кождôй нагодѣ на нихъ собѣ пригадовала: — що отсей то бивъ поганыхъ Татаръ, котрй малыхъ и старшихъ въ неволю забирали; отсей въ нашôмъ краю давнѣйше фундовавъ школы, щобы взрастала наука, щобы було кому научити насъ о Бозѣ и о свѣтѣ; отсей написавъ ту повѣсть, котра тобѣ такъ подобала ся, ту пѣсню, котру ты такъ любишь слухати; а сей повѣдавъ, що не „умре правда“, и „що въ своѣй хатѣ своя повинна бути воля“. Єслибы не тй рускй люде, мы не знализы многихъ рѣчей, булибы може гôршй ôдъ жидôвъ; и для того тутъ ихъ визерунки, щобы кождый на нихъ и на свôй рôдъ памятавъ...

Такій нехай буде початокъ твоєи науки о народѣ, даваный малôй дѣтинѣ; вскажи ѣй и на бѣдного селянина, але не зъ погордою, не прозывай „мудемъ“ чи якъ тамъ, бо не до палаты доньку выховуєшь; але нехай въ нѣмъ бачитъ бѣднѣйшого брата, потомка тыхъ, що борючи ся противъ Татарвѣ и иншому плюгавству, що въ край нашь ся пхало, вѣру и мову намъ захоронили; потомка ихъ, розпитого вправдѣ и пониженого, але завсе єще гôдного, щобы до него руку на ратунокъ мы вытягнули. Научаючи свою дѣтину другои мовы, скажи ѣй, спытай ся, котру она бôльше розумѣе, и бôльше любитъ; скажи, що выносити надъ рôдну мову другу, значитъ выпирати ся власнои родины, значитъ на власне лице нѣбы для окрасы закладати машкару, робити себе смѣшнымъ и нечестнымъ.

Увидишь що нескладного въ дѣтинѣ, остережи, поучи, згани, а все зъ дбалою любвою. Нѣколи однакъ не говори въ сѣмъ взглядѣ за богато; инакше зруйнуєшь и найлучше почате дѣло, бо притупишь вражливôсть, встыдъ дѣтины.

Дѣтины не проси о прислуги — хиба по карѣ, щобы залишила злого поступованя, за котре дотькливо була карана; твои слова до неи нехай все будутъ любй, але поважнй, нехай дѣтина розумѣе, що все, що поважно и рѣшущо було ѣй говорене, або поручене, сповнене муситъ бути конечно. Такъ само и зъ грозьбами будь повздержала; але єсли разъ грозишь, нехай другій разъ загрожена кара не мине дѣтины.

То саме скажу и о похвалахъ; зъ ними будь осторожна. Похвалити належитъ добре дѣло, радо оказаный послухъ, — але похвала нехай буде мѣрна и ôдноситъ ся радше до доброго дѣла, нежели до самои дѣтины. Частй, хотяй и заслуженй похвалы псуютъ дѣтину, приводятъ до похлѣбства. Часто нехай твоє милуюче, задоволене лице выручитъ устну похвалу, а дѣтина буде симъ заохочена до доброго.

Всяка нагана, скоро она справедлива, має на цѣли звернене уваги на зло; єсли такъ не стало ся, хибила нагана цѣли. Ганячи не будь нѣколи терпка, або холодна, бо и дѣтина стане ся такою. Однакъ при наганѣ выстерѣгай

ся особливо пересады, и не завстыджай дѣтины передъ другими, особливо передъ чужими; таку нагану почує она надто дотклиро, и буде переконана о браку любви до неи зъ твоєи стороны.

Одъ часу до часу, але рѣдко, справляй своєй дѣтинѣ утѣху; а заряди все такъ, щобы тая утѣха була ѣй надгородою за добрѣ дѣла, и заохотою до доброго. Книжка, образки, одѣнє, забавка, при котрѣй треба мыслити, — отъ се рѣчи одвѣтнѣ, щобы дѣтинѣ велике задоволенє здѣлати.

Говорячи о дѣтинячихъ утѣхахъ, не могу залишити двохъ, котрѣ зъ двома святами нашого обряду суть сполученѣ: о дарунку одъ св. Николая, и о Божомъ деревѣ. Пригадую собѣ якъ нынѣ, якъ дѣтиною будучи кождого року тѣшивъ ся я напередъ на тѣ два свята, нетерпеливо раховавъ кождый день, зъ котрымъ одно зъ тыхъ святъ приближало ся, якъ черезъ той часъ старавъ ся бути добрый, щобы взгляды св. Николая собѣ заслужити; якъ зъ дѣтинячою вѣрою постановлявъ собѣ цѣлу нѣч передъ святомъ св. Николая не спати, щобы того опѣкуна молодежи побачити; якъ ранкомъ зъ надѣєю сягавъ подъ подушку за даромъ, але и зъ боязнею, чи мѣсто сподѣваныхъ даровъ не найду — розочки... Або Боже дерево, стройно прибрану яличку зъ свѣчками, яблоками, образками, всякими ласощами — якъ єго нетерпеливо я ожидавъ! Зъ якою утѣхою витавъ я Святый Вечеръ, двойно святый для дѣтины! До нынѣ єще згадка та, относяча ся до однои зъ найкрасшихъ утѣхъ дѣтинячого вѣку, наповняє благимъ чувствомъ душу при кождомъ поворотѣ одного зъ тыхъ двохъ святъ; усмѣхаючи ся зъ утѣхи, котру тогды яко дѣтина я чувствовавъ, зъ дивно милымъ настроємъ приладжую теперь самъ дарунки св. Николая и Божѣ дерева для дробноп родины; и єслибъ менѣ кто сказавъ, що якій одинокій старушокъ рочно убирає не для дѣтей, а для себе Боже дерево, я зрозумѣвбы єго и не насмѣхувавбы ся зъ єго дѣланя. Бо великій змыслъ маютъ тѣ дѣтинячѣ свята: они получаютъ вражливый умыслъ дѣтины зъ религійными памятками, и стаютъ ся зарывно выростаючому молодцю, якъ и старцеви, дорогими памятками веселои, безжурнои дѣтинности, они скрѣпляютъ и тѣшатъ єго серце згадкою на той часъ, коли онъ при боку люблячого отця и улюбленои матери обходивъ найкрасшѣ роднинѣ свята. Вдячность для тыхъ, котрѣ тѣ свята на цѣлый вѣкъ зробили єму святыми, котрѣ дѣтинному серцю справляли утѣху и въ него вѣру вщепили, по вѣкъ въ чувствахъ єго не выгасне.

Чи-жь промовляти бѣльше єще за загальнымъ перемѣненємъ тыхъ святъ въ правдивѣ свята дѣтячѣ? Истинно не дуже дбаютъ о правдиве процвитанє роднинного щастя тѣ, котрѣ въ своєй вузкоглядности и надальше дѣтямъ тои поєдинчои, а такъ благодатнои утѣхи одмовили бы...

(Дальше буде.)

СВАТЫ.

(Образъ зъ галицко-руского житя. — Написавъ Денисъ.)

(Дальше.)

Часъ бы намъ вже познакомити ся близше зъ Николаємъ, зъ єго успособленємъ, зъ єго свойствами душевными, зъ єго характеромъ.

Николай походивъ зъ старорускаго шляхоцкого роду. По отци, бувшомъ деканѣ, одѣдичивъ онъ проникливый быстрый розумъ, постоянну волю и высокопарный полетъ духа, по матери же нѣжне чувство, живу фантазію и настрой до спѣву и поезіи. Отець скоро одъумеръ Николая, єще коли бувъ невеличкимъ хлопцемъ, и оставивъ єго на опѣцѣ вдовы-матери зъ четверма дѣточками безъ всякого майна и способу до житя. Другихъ дѣтей порозбирали сродники. Николаємъ ставъ опѣковати ся от. Геровскій, а вдовица-мати перенесла ся до вуйка священника, где сповняла за кусень хлѣба, часто слезами облитый, службу ключницѣ и дозирательки слугъ. Николай скоро и щасливо розвивавъ ся на души и на тѣлѣ. Онъ прилягъ горячо до наукъ, читавъ радо и много, и палавъ живымъ бажанємъ, выучити ся на священника и дати при собѣ матери выгоднѣйше и красше притулище. Онъ любивъ щирымъ серцемъ свою матерь, и не разъ плакавъ разомъ зъ нею надъ горкою долею. А мати то и пропадала за Николаємъ, называючи єго своєю зѣницею, своєю єдиною надѣєю на старѣ, дряхлѣ лѣта... Ся-жь любовь къ матери була причиною, що Николай постоянно придержовавъ ся от. Геровского, що єму бувъ во всѣмъ послушный до крайности, що єго, мимо частыхъ докоровъ и твердыхъ словъ, не покинувъ, бо гадавъ собѣ: от. Геровскій допоможе менѣ скорше до якого хосенного приходу, где зможу дати матери потрѣбнѣ для неи выгоды.

Николай бувъ гарный молодець. Высокій ростомъ, складно збудованый, чорного волося, выразистыхъ чертъ, лица чорнявого, оживленого великими, чорными, проникаючими очима, надъ котрыми чорнѣли густѣ брови, при томъ жвавый, моторный и складный — могъ сподобати ся хочбы и якій перебѣрливій панночцѣ... А якъ ставъ плавно, розумно и милозвучно говорити, якъ почавъ въ розмовѣ розкрывати свои золотокрылѣ та гарнѣ идеалы, одушевленѣ живымъ чувствомъ благородного серця, — то вже топнѣло серденько хочбы якои гордои та зимнои красавицѣ — „яко таєть воскъ одъ лица огня“.

Николай бувъ патріотъ не-абы-якій. Онъ полюбивъ горячимъ серцемъ свій простый рускій народъ, и поклявъ ся въ души, що для добра єго пожертвує всѣ свои силы, всѣ свои труды. Николай бувъ пересвѣдченый, що рускій народъ дожде ся конче лучшои добы. „Богъ— мовлявъ онъ — сотворивъ сей свѣтъ такъ премудро, такъ хорошо, що все, що живе, достигає свою цѣль, сповняє свою задачу. Цвѣтка розвиває до сонця свою красу, свои пахощѣ, котрѣ въ ню вложивъ Сотворитель; груша, яблонь и слива родятъ смачнѣ овочѣ, бо такъ имъ Богъ давъ, — чижь только одинъ Русинъ мавбы зморозити и умертвити въ собѣ тотѣ гарнѣ здобности, тоту красоту души и серця, котрыми єго Богъ обдаривъ такъ обильно?... Нѣ, се нѣколи не може бути. Тажь Русины своими талантами може и перевыспаютъ всѣ другѣ племена славяньскѣ, и не уступаютъ въ нѣчомъ другимъ культурнымъ народамъ Европы. Дайте лишь намъ рускѣ народнѣ школы и своє питоме образованє; дайте намъ одповѣдну политичну атмосферу, въ котрій народы розвиваютъ ся, а побачите народъ, котрый въ Славянщинѣ займе почестне мѣстце. О, мы мусимо мати нашу лучшу добу!...“

Часто зновъ говоривъ Николай до своихъ товаришѣвъ: „Мы маємо свою славну исторію, маємо свій отеческій богатый край, котрый заселяємо одъ первовѣку 16-міліоновою масою, маємо звучный, гарный языкъ, нагинаючій ся до всякои хочбы и найнѣжнѣйшои мысли, — чомужбы мы не могли мати лучшои долѣ? Дождали ся єи Греки, Чорногорцѣ, Сербы, — то и мы дождемо ся....

Тогды шибнутъ загоны,
Цвѣтъ землицю звѣнчає,
А природа въ всѣ дзвоны
Пѣснь воскресну заграє!...“

Тотй стихи „Николая зъ Николаєва“ выголошувавъ ôнъ часто зъ любостею собѣ и другимъ.

Николай мавъ высоке выображенє о духовôмъ станѣ. „Становище священика розумного и честного“ — говоривъ ôнъ — „єсть єще найбôльше независиме ôдъ всѣхъ урядничихъ становищь. А чимъ оно набирає найбôльшои ваги, то тымъ, що священикъ може, єсли тôлько схоче, найбôльше дѣлати для добра свого народа. Менѣ кобы Богъ позволивъ здобути собѣ тото становище, то я буду на нѣмъ найщасливѣйшимъ... Передовсѣмъ у мене муситъ бути хороша церковь, вкусно приукрашена, гарнй священническй одежи и свѣтле богослуженє. Я выучу собѣ хлопцѣвъ-школярѣвъ спѣвати и уладжу хоръ, що и св. Юръ во Львовѣ красшимъ не повеличає ся, — бо красне, величаве богослуженє плѣняє душу народа, пôдноситъ ю до Бога и облагородняє. Нашъ народъ любитъ свѣтле набоженьство, и оно не вкучитъ ся єму, навѣть середъ трескучого морозу, хочбы и кôлька годинъ безъ перервы тревало. Проповѣдей въ недѣлѣ и въ свята нѣколи не залишу, а будутъ они короткй, бо народъ такъ скорше перейме. И совѣстно ихъ выпрацюю въ зрозумѣлôмъ народнôмъ языцѣ, и скôлько можь популярно, щобы простый народъ зрозумѣвъ кожде слово и кожду гадку. До проповѣди вплету ôдповѣднй казочки, приповѣдки або и повѣсточки, якъ буде треба, и зъ того выведу науку. Такъ чинивъ Iисусъ Христосъ, а якъ красно и скуточно поучавъ ôнъ черезъ тоє народы!...

„Кажутъ, що нашъ народъ не хоче слухати проповѣди. Може где и правда, бо ту все зависитъ ôдъ способу, якимъ кто до народу говоритъ. Бачивъ я, якъ у мого вуйка въ К. весь народъ зъ напруженою увагою слухавъ проповѣдей, бо були такй, якихъ народови треба; противно у єго сусѣда, котрый черезъ цѣлу годину говоривъ, а святого письма та Отцѣвъ святыхъ майже по кождôмъ реченю наводивъ, и то въ церковнôмъ языцѣ, нѣкто нѣколи не слухавъ... Бувало, якъ сей послѣдній зачне казати, то люде роємъ зъ церкви выходятъ, а иншй, що останутъ ся, лишь зѣваютъ або и дрѣмаютъ...

„Ôдтакъ великои працѣ доложу на переведенє катехизаціи и на устрôй школы. Катехизація буде ôдбувати ся въ народнôмъ языцѣ, зовсѣмъ простымъ способомъ, поперта читанємъ библійнои исторіи. Бачивъ я, якъ у вуйка на катехизацію сходила ся до церкви не сама молодѣжь, але и люде старшй; бачивъ, якъ на єго пытаня красно ôдповѣдали, а особливо якъ дѣвчата цѣлй довгй уступы зъ библійнои исторіи майже дословно выголошували...

„Школа буде у мене, другимъ окомъ въ головѣ. Попри учителя буду я самъ головнымъ учителемъ, не лише богочестія, але и другихъ предметôвъ. Я подамъ учителеви книжочки, котрй ôнъ дѣтемъ часами прочитувати буде, а учителя самого не въ однôмъ поучу и наставати буду, щобы наука переводила ся правильно...

„О, священикъ може много въ селѣ! Наукою и примѣромъ може ôнъ громаду пôднести матеріяльно и морально. Тôлькожь жидокъ муситъ конечно уступити ся зъ корчмы тай зъ села, бо жидъ въ громадѣ, то якъ солуды на тѣлѣ; коли ихъ не выгубишь, згноятъ тѣло и затроятъ кровь, тай прикоротятъ житє. Робѣтъ зъ жидами, що хочете, такой вы ихъ на людей не переведете!...“

Такй и подôбнй рѣчи правивъ часто Николай своимъ товаришамъ; гдеякй слухали уважно єго бесѣды и часто роздумували надъ нею; але були и такй, що зъ него смѣяли ся, та єго идеалистомъ прозывали.

И такого то молодця от. Геровскій загадавъ женити зъ Настунею!... Не дивота, що чимъ бôльше зближавъ ся Николай до Болотнôвки, тымъ бôльше терпѣвъ ôнъ тяжкй муки, що розрывали єго серце, а особливо ôдъ хвилѣ, коли побачивъ гарну, надъ всѣ дѣвицѣ найприваднѣйшу Орисю.

По гербатѣ выйшовъ ôнъ нишкомъ на рундукъ и пересидѣвъ тутъ, въ темноту вдивляючись и тяженько вздыхаючи, зо двѣ годины, ажь доки єго не покликали до вечерѣ.

Тымчасомъ от. Геровскій тай газда розмавляли въ комнатѣ про свои рѣчи: то про газдôвство, то про церковь, то про политику, то про родину, якъ що на умъ припало, и часъ сходивъ имъ скоро, мовь вода въ живôмъ ручаю. От. Геровскій ставъ оповѣдати дещо зъ досвѣдôвъ свого професорского житя. „Дивно то, Отче Игнатій, — казавъ ôнъ мѣжь иншими, — якъ то не кождому Богъ давъ однаковый талантъ. Менѣ нагодило ся разъ опѣкуватись однымъ дуже лепкимъ але дуже тупымъ молодцемъ, сиротою по моємъ шкôльнôмъ товариши. Выдвигнувъ я єго уже на другій рôкъ богословія, але дальше якъ разъ застрягъ, мовь сокира въ дубовôмъ суку. Саме тогды прибувъ на нашь университетъ професоръ каноничного права Коттеръ, чоловѣкъ молодый а острый мовь бритва. Що я не намучивъ ся зъ моимъ Миханькомъ, щобы єму розтолкувати каноничне право — анѣ суди Боже! А тутъ хочу доконче допомочи бѣднякови. Беру ся отже на способы, иду до Коттера, розводжу въ нимъ розговоръ, тай межи иншими кажу: „Пôсля мого мнѣнія найтруднѣйша справа для учителя єсть тота, щобы умѣвъ слабоумного ученика при испытѣ такъ напровадити, абы той змôгъ ôдповѣсти на єго пытаня. Штука тота набуває ся лишь довголѣтною вправою; молодй професоры єи зовсѣмъ не розумѣютъ...“

Чому нѣ, одвѣтивъ живо Коттеръ, побачите самй, що и я въ нѣй опытный.

„Коли такъ, — сказавъ я до него, — то я буду завтра свѣдкомъ при вашôмъ испытованю, и буду бачивъ, якъ далеко сягає ваша дидактична зручнôсть“.

Мы посмѣялись и попращались. Дома перейшовъ я єще разъ зъ Миханькомъ всѣ найпростѣйшй пытаня и дожидавъ завтрѣшного испыта.

При испытѣ пытавъ ся Коттеръ: Для чого то єсть каноничною перешкодою, єсли кто не видитъ на лѣве око, або не мав правильно уладженыхъ трёхъ першихъ пальцѣвъ?

„Бо безъ пальцѣвъ, — одвѣчає Миханько, — не мôгбы евангелія читати, а безъ лѣвого ока не мôгбы агнца ломати....“

Я мало не зъѣвъ себе зъ гнѣву, слухаючи такого одвѣту. Виджу, що дарма, и найвправнѣйшій педагогъ и професоръ не годенъ бувъ зъ Миханька выдобути розумного одвѣта!

На розговорахъ зôйшовъ мило часъ ажь до вечерѣ. До комнаты увôйшла газдыня зъ двома здоровыми служницями, котрй перенесли стôлъ зъ пôдъ стѣны на се-

редину хаты, застелили єго великимъ обрусомъ въ двоє зложеным, бѣлымъ мовь снѣгъ, та ôдôйшли. Ôдтакъ панѣ-матка, разомъ зъ дочкою, стали выносити гарнѝ порцеляновѝ тарелѣ, срѣбнѝ ложки, ножѣ, видельцѣ, шлюфованѝ шклянки, келишки и т. д., и укладали ихъ на столѣ, якъ треба; словомъ, накрывали стройно и достойно до вечерѣ...

Дано вечерю. Полумиски зъ пахучими мясными стравами вкрыли густо стôлъ, даючи доказъ о щирорускôмъ гостепрiємствѣ газдôвъ и о ихъ достатнôмъ станѣ.

От. Геровскiй ôдмовивъ коротку молитву и поблагословивъ стравы.

Посѣдали. Зъ разу якось мовчанє запанувало було при вечери; але небавкомъ газда зъ омшеной фляшки наливъ до келишкôвъ старого вишняку и пôднѣсъ єго достойному гостеви. От. Геровскiй, мовь вправный знавця, пôднявъ чарку въ гору до свѣтла, а ôдтакъ налюбовавшись милою вонею, покоштувавъ дрôбочку для любого смаку. И розъяснилось лице нашого гостя, усмѣхъ вдохновеня заигравъ на єго устахъ, и ôнъ такъ сказавъ: „Отче Игнатiй! зъ такимъ напиткомъ нынѣ дуже рѣдко зôйти ся можна. Нынѣшнѝ люде, при всякôмъ моднôмъ поступѣ, въ многихъ рѣчахъ завернули ся назадъ. Где то дѣли ся славнѝ тотѝ меды, вишняки, малиняки, котрыхъ намъ иншѝ краѣ завидували!... Нынѣшнѝ люде заступили ихъ фалшованымi, а часто затроєными винами, котрѝ у жидôвъ за дорогѝ грошѣ купуютъ. А чи може порôвнати ся хочбы яке вино зъ симъ вишнякомъ чудовымъ? Якiй въ нѣмъ прекрасный цвѣтъ рубиновый, якiй запахъ чудесный, якiй смакъ премилый, а яка сила!... Кто бы розпôзнавъ теперь, що головну матерiю сего напитку становитъ патока; „штофъ“ цукровый переробивъ ся зовсѣмъ на спиритусъ винный и прибравъ свойства, именно въ запаху и смаку, похожѝ на стару малягу. Мабуть єму вже буде зъ 15 рокôвъ, або и бôльше!“

„Якъ бачу, Ваше Высокопреподобiє знатокъ одличный!“ — ôдповѣвъ газда. „Сей вишнякъ зложивъ я до пивницѣ саме въ той день, якъ народила ся наша Орися, а она кôнчитъ нынѣ свôй 17-ый рôкъ“.

„Колижь такъ, то я позволяю собѣ внести сей тоастъ за твоє здоровлє, люба дитинко! Дай Боже, щобысь дôстала доброго и честного мужа, котрый бы Тебе любивъ и шановавъ и щобысь въ радости и веселости проживала въ многая лѣта!“

На сю промову всѣ повставали, родичѣ благодарили зъ слезою въ оцѣ отца Геровского, а Орися уцѣловала єго руку. Цѣле товариство выхилило до дна чарку за єи здоровлє.

Розмова оживила ся и настала щира веселôсть и радôсть. По хвили налито по другôй чарцѣ; газда вразъ зъ газдынею пôднесли ся изъ своєго сѣдалища зъ келишкомъ въ руцѣ, и газда промовивъ: „Нынѣ незвычайна радôсть засiяла въ моємъ домѣ, бо завитавъ до насъ гôсть, котрымъ величає ся Русь наша галицка не лише задля єго знаменитыхъ заслугъ на поли науки и публичного дѣланя, але котрого благословлятъ сотнѣ сирôтъ и вдовиць по рускихъ священикахъ, яко свого щирого опѣкуна, батька и благодѣтеля. Сей день буде пропамятный для насъ и для нашихъ дѣтей, поки вѣка стане. Благаримо Васъ, Отче, за Вашу ласку, и най Богъ благословитъ Васъ щастємъ, здоровлємъ, и всякимъ добромъ въ многая, многая лѣта!...“ Всѣмъ, а такожь и от. Геровскому, заблищала чиста слеза въ оцѣ зъ безмѣрного и щирого чувства щасливости; старшѝ почали обôйматись и цѣлувати, и настала дуже щаслива и незвычайна хвиля.

Потôмъ пôднѣсъ от. Геровскiй тоастъ за здоровлє газдôвъ, дякуючи имъ за милу гостину, а ôдтакъ сказавъ: „Годѣ намъ вже бôльше выпивати тоасты, бо напитокъ сей зарôвно грѣє тѣло, якъ и душу... Поблагодарѣмъ Бога та вставаймо, — завтра дуже раненько ити бы намъ на Всенощне. Позвольте газдо, що я всю завтрѣшну ôдправу въ церквѣ беру на себе“.

Але газда не годивъ ся зъ тымъ предложенємъ. „Єсли Ваше Высокопреподобiє — сказавъ ôнъ — бажаютъ завтра священо-дѣйствовати, то я предложу иншу програму: Утреню и Всенощне ôдправимо оба разомъ, литургiю же ôдспѣваємо соборно въ трôйку зъ отцемъ К., моимъ найблизшимъ сусѣдомъ; а почтенного пана Николая — (тутъ обернувъ ся до него) — просивбы я зъ проповѣдею“.

От. Геровскiй притакнувъ на ту програму, и Николай — хотячи-нехотячи — мусѣвъ приняти вложеный на себе обовязокъ. Здає ся, що нѣкто не бувъ теперь такъ радый, якъ Орися. Чи тѣшивъ ю тоастъ за єи здоровлє? чи може бажанє, почути проповѣдь пана Николая?...

Помоливши, встали всѣ ôдъ вечерѣ, и поволи готовились до спочинку. Отцу Геровскому постелили въ гостиннôй комнатѣ, а Николаєви въ окремѣшнôмъ маленькôмъ покоику (либонь чи не бувъ то звычайный покоикъ Орисѣ?) и приладили єму тамъ столикъ зъ приборами до писаня и зъ кôлькома книжками зъ проповѣдями...

(Дальше буде.)

Про весѣльнѝ пѣсни рускаго народу.

(*Написавъ Корн. Заклиньскiй.*)

11. Завитане.

Встала Маруся зъ посагу, пôйшла за стôлъ, а довкола неи засѣли подруги-дѣвчата. Дружка мала всѣхъ поименно выкликувати словами: „Проситъ молода на завитане.“ Єсть то хвиля, где Маруся зъ подругами хоче попращатись, а заразомъ попращати свôй вѣкъ дѣвочiй. Найперше звертає ся она до родичѣвъ, щобъ єѣ дарували доброю та щасливою долею. Однакъ батько єще пôсля посагу, не могучи вдержатись ôдъ слезъ, выйшовъ зъ хаты и не приходивъ, поки єго не выкликали пѣснею:

Де ся подѣвъ, де ся подѣвъ батенько?
Чому не выйде до новои свѣтлоньки,
Чому не приступитъ до тисового стола,
Чому не дарує Марусѣ на посадѣ?..
Нѣ червоными нѣ золотыми
Дитятко дарувати;
Ено щастємъ-здоровлємъ
И добровъ доленьковъ.

Не легко приходитъ ся тая сцена для матери, коли Маруся проситъ єѣ на „завитане.“ Прийшла мати, та за густыми слезами не въ силѣ розпôзнати своєи дочки межи дружками:

Не пôзнала мати
Та свого дитяти
Помежь миленькими
Та за дрôбненькими
Карыми очеиьками;
Та за слезоньками
Помежь дружечками.

12. Приѣздъ молодого.

Вже Маруся свои подруги перевитала, обдарована щастємъ-здоровлємъ и доброю долею, ажь чує, що надходитъ

молодый зъ боярами, щобы ю взяти и завести въ чужу сторону. Она проситъ батька, щобъ не давъ приступити молодому въ двôръ.

Батеньку-душенько,
Запирай воротонька,
Не впускай князятонька!

Але батько не змôгъ здержати поѣзду, бо отъ вже на подвôрю задуднѣли кованѝ возы, а бояре почали вороными кôньми подвôрє „лупати“. Учувши тоє молода Маруся, сховала ся и зновъ проситъ батька, щобъ єи не позволивъ взяти молодому:

Ой задуднѣли кованѝ возы на дворѣ,
Ой заплакала молода Марусенька въ коморѣ:
Ой не дайже мя батеньку, ôдъ себе!

Однакъ и въ тôмъ случаю батько не може вчинити волю доньки: — молодый зъ боярами ввôйшовъ вже до хаты. Маруся побачивши тоє, припала до стола и вхопилась за него руками. Се послѣдна надѣя для неи; коли молодый не здолѣє ôдôрвати ôдъ стола, она певно лишитъ ся при родичахъ.

Лѣтає зазуля понадъ вишневымъ садкомъ и припадає къ листочкови:

Ой листежь мôй
Дрôбный, зеленый:
Гнѣздонько ми вкрываєшь!

Такъ и Марусенка у свого батенька къ столови припадає:

Ой столежь мôй, розлуко моя,
Розлучишь мя ôдъ батенька...

13. Молода выбирає ся зъ батькôвского дому.

Вже пôзный вечеръ, пора Маруси выбирати ся до молодого. Чи легко ѣй прийде покинути батька-матеръ, що остаютъ ся на старости лѣтъ одинокѝ, безъ помочи? кто ихъ догляне такъ щиро якъ дочка, чи стане имъ чужа людина за рôдну доню?

Починає свитати — вже крайный часъ выбирати ся въ дорогу:

Зôйди мѣсяцю, зôйди ясненькій,
Та зъ-за чорноі хмары;
Выберайже ся красна наша Марусю,
Поѣдешь уже зъ нами.

Молода ôдповѣдає:

Якже я маю ся выбирати
Тай зъ вами ѣхати:
Маю батенька якъ соколонька,
Жаль ми го покидати...

Тай не легко прийде ся матери, дати дочку ôдъ себе. Она зъ дочкою мовь двѣ щирѝ вѣрнѝ подруги, они до себе привыкли, а теперь треба розлучити ся на всегда. До тогожь розлука наступила нечайно, неôдмѣнно:

Пытай ся Марусю мамы:
„Чи поѣдешь ты зъ нами?“
Завеземо тя въ горы,
Не повернешь нѣколи.

Весело ôдгуляло ся весѣлє. Зъ веселыми гостями, зъ добрыми приятелями мати заговорила ся, забула, що за короткій часъ заберутъ зъ собою єи дочку Марусеньку, котра неразъ розважала добрымъ словомъ журбу-тугу рôднои матѣньки и веселила хату своєю красою. Якъ мати зможе обôйти ся, привыкнути безъ любои дочки?

Добре було моя матенько
Медъ-вино пити —
Яковось буде, яковось буде
Та безъ донечки жити?

Дочка була помочею въ роботѣ, ратувала въ кождôмъ дѣлѣ, выручала свою матерь, — а теперь?

Пôдешь матенько у поле,
Та зеленого жита жати,
Та займешь широкую постать:
Нѣ зъ кимъ жита жати!
Сядешь мати та полуднувати:
Нѣ зъ кимъ розмовляти...

Тожь мати не хоче выряжати дочки на чужину и радабы ю якъ найдовше здержувати:

Вже ся Маруся напередъ збирає
— Калинко, малинко, червона ягôдко! —
Еи матѣнонька все не пускає.

Молода выбирає ся въ чуже село, не на одну годинку, не на короткій часъ; тамъ нова для неи батькôвщина, нове житє, новѝ обовязки. Родичамъ останутъ другѝ дѣти, Маруся буде ôдъ нихъ далеко, не зможе часто до нихъ навѣдувати ся. За якійсь часъ для родичѣвъ буде милѣйшою та дитина, що коло нихъ, якъ та що на чужинѣ. Щобы удержати звязь зъ домомъ родиннымъ, Маруся лишає родичамъ на споминъ зѣлє и квѣтки, що своими руками садила. Куды батько поверне ся, все згадає вôнъ любу доню, дивлячись на те зѣлє; скôлько разôвъ мати пôдливати буде дрôбнѝ квѣты, стôлько спомяне она свою Марусеньку. Молода для того проситъ родичѣвъ, щобы часто пôдливали зѣля та квѣтки:

Уставай батеньку раненько,
Пôдливай зѣлє частенько:
Ранными, пôзными росоньками,
Дрôбными слѣзоньками.

14. Розлука и прощане.

Прощанє — се найсумнѣйша хвиля въ цѣлôмъ весѣлю. „Розлука тая быває зъ бардзъ великимъ жальомъ, при чемъ молода ажь головою о стѣны товче“ — каже Іос. Лозѣньскій. А Игнатій Галька въ своѣмъ зборнику называє розлуку: „Дѣйствіє трогательноє, при чемъ и плачу буває не мало.“

Поѣзджане вже готовѝ въ дорогу, все вѣно (придане) вже на возѣ, ждутъ еще тôлько молодои. Однакъ мати зъ дочкою, мѣсто прощатись, обѣ ревно заголосили: тяжко имъ розлучитись зъ собою.

Ой у мѣстѣ на риночку — милый Боже!
Стоитъ камень маймуровый — милый Боже!
На камени писарчики — милый Боже!
Пишуть листє розлучноє — милый Боже!
А зъ кимъ кого розлучити — милый Боже!
Марусеньку ôдъ матеньки — милый Боже!

Така сама думка молодои. Все она на свѣтѣ знайде, тôлько другои матери рôднои въ цѣлôмъ свѣтѣ не буде: вѣкъ безжурный безповоротно мине ся.

Ой у саду, у садочку зѣлє ся вгинає —
Та вже тебе молоденька гуляне минає,
Минає тя гулянєчко та велика люба,
Та лишень ся не минає твого серця туга!

Въ кôнци молода розпрощала ся зъ родичами и выѣхала зъ двора. Оглядає ся поза себе, тай бачитъ, що мати и батько стоятъ на порозѣ, глядятъ за ôдъѣзджаючими и тяжко плачутъ. Она радабы теперь, щобы конѣ швидше гнали, щобы она всего того не чула и не бачила:

Ой коню-жь мôй, коню,
Вывези мя зъ того двору,
Найже я не чую
Якъ мôй батенько плаче.

Плаче батенько, плаче,
Якъ соловѣй щебече,
За своєвъ дитиньковъ,
Ой якъ за ягодоньковъ...

15. Родичѣ по весѣлю дочки.

Яковожь теперь родичамъ по весѣлю, коли вже Маруся ихъ покинула и пôйшла до свекра? Въ хатѣ небогато ôдмѣнило ся, все якбы по давному, однакъ родичамъ сумно,

нудно, нѣчимъ они не можутъ розважитись. Хочь имъ остали ся другѝ дѣти, однакъ Маруся теперь для нихъ найдорожша, безъ неи они не можутъ нѣ привыкнути нѣ обôйти ся.

Ходитъ садôвникъ по садоньку,
Вишнѣ, черешнѣ лѣчитъ:
Ой есть же мои вишнѣ-черешнѣ,
Ино сливоньку стято.
Ходитъ батенько по свѣтлонькѣ,
Всю челядоньку лѣчитъ:
Ой есть же моя вся челядонька,
Ино єднои нема:
Марусеньку взяли,
Въ чужину завели!

16. Молода по весѣлю.

Маруся выйшовши за-мужь, тужитъ за родичами, за рôднымъ селомъ, а свекруха не пускає єи до родичѣвъ навѣдати ся. Туга молодои за домомъ доходитъ до розпуки, она радабы якимь небудь способомъ до родичѣвъ дôстати ся.

Ой даешь мене, мôй батеньку,
Далеченько ôдъ себе,
Ой даешь даешь, заповѣдаешь,
Жебъ не бувати у тебе;
Ой не булажь я въ єдну недѣлю,
Не буду и въ другую,
А на третую перекину ся
Въ сивую зазулю.
Ой сяду я впаду въ вишневôмъ саду,
Ой станужь бо я жалôбненько ковати:
Выйди матѣнко, выйди душенько,
Стань мене пôзнавати.
Выйшла матѣнка, выйшла душенька,
Стала ю выганяти:
Ой счезай, счезай, сива зазуленько,
Не куй ми жалôбненько...

Въ тôмъ мѣсци не можемо поминути однои пѣсни, що хотяй вже не належитъ до весѣльныхъ, однакъ своимъ складомъ и змѣстомъ пôдходитъ зовсѣмъ до нихъ и становитъ якбы епильогъ тои величнои мельодрамы весѣльнои.

Молода жена росказує, якъ прийшли сваты до єи батька и якъ за тымъ поспѣло весѣлє.

Приѣхали сваты до нашои хаты,
Та вже хотятъ мене,
Мене молоденьку
За нелюба за-мужь дати.
Мене мати дала. тай наказувала,
Щобъ ты въ мене, моя рôдна доню,
Черезъ сѣмъ лѣтъ не бувала.
Я не вытерпѣла, за рôкъ прилетѣла,
Перекинула ся въ сиву зазуленьку,
Въ калиновôмъ гаю сѣла:
Якъ взяла ковати, жалôбно спѣвати,
Ажь ся взяли къ земли лѣсы калиновѝ
Ôдъ жалю розлягати.
Выйшла моя мати, стала на порозѣ,
Пригадала собѣ свою рôдну дочку,
Обôляли єѣ слёзы:
Колись моя дочка, прошу тя до хаты;
Колись сива пташка-зазуленька,
Лети въ зеленъ лѣсъ ковати...

Жерела до сеи розправы.

1) Ruskoje wesile, Peremyszl 1835.

2) Народныя Южнорусскія пѣсни Амвросія Метлиньского, 1854.

3) Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego, zebrał i wydał Wacław z Oleska. We Lwowie 1833.

4) Весѣлє въ Котузовѣ, описавъ Володимиръ Навроцкій (Правда, III. 1869.)

5) Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси, собраныя Я. Ѳ. Головацкимъ — часть III. Обрядовыя пѣсни. Москва 1878.

6) Рукописный збôрникъ Корнила Заклиньского

7) Pieśni ludu ruskiego w Galicyi, zebrał Żegota Pauli, Lwów 1839—40.

8) Народныи звычаи и обряды зъ надъ Збруча, описанны Игнатiємъ Галькомъ, Львовъ 1861.

9) Обичаи и повѣря малорускаго народу Николая Маркевича.

10) Piosenki gminne ludu Pińskiego zbierał Romuald Zienkiewicz, Kowno 1851.

11) Русалка Днѣстрова. У Будимѣ 1837.

12) Lud polski na Podlasiu, jego zwyczaje i zabobony przez Łukasza Gołębiowskiego, Warszawa 1830.

13) Pieśni ludu zebrane przez Wojcickiego, Warszawa 1836.

14) Wołyń przez Tadeusza Jerzego Steckiego, Lwów 1864.

15) Письмо зъ „Просвѣты“ за рôкъ 1877.

16) Obrazy Czerwonej Rusi przez Władysława Zawadzkiego.

17) Купчанко, пѣсни Буковиньского народа.

МАРІЙКА.

(Часть друга. — Конець.)

Любимôй сестрѣ
ЕЛЕНѢ ВАСИЛОВИЧЬ
присвящає
Левъ Сапогôвскій.

1.

Темна, глуха нôчь укрыла землю. Въ хатѣ небôжки Настѣ тихо, холодно, пусто. На печи чути слабый ôддыхъ якоись живои истоты; черезъ грубу заслону ночи не видно нѣкого, — догадуємъ ся тôлько, що то Марійка.

Сиротина, до кого она теперь пригорнесь, кто зменшитъ ѣй горе житя сего, кто ѣй поможе перейти тернисту дорогу зъ мужествомъ такимъ, зъ якимъ переходили єи батько та мати?... Може люде?... Люде — добрѝ, жалуютъ сиротину, споможутъ ю навѣть, але тôлько для власнои выгоды и для власныхъ забагôвъ...

Середъ убогои хатины роздавъ ся голосъ дѣвчати.

— Мамко, мамко, єще хочь часочокъ — говорила крôзь сонъ Марійка — побудьте зô мною, бо я тутъ сама, самѣсѣнька... Менѣ такъ скучно, а вамъ тамъ добре, тамъ батько мôй... Возьмѣтъ мене зъ собою, коли вже йдете, — я тутъ не лишусь...

И почала пручатись у снѣ и ревно плакати, ажь — збудилась.

Сѣла, сперла головку на коминъ и плакала, заносилась ôдъ слезъ.

А на дворѣ шумѣвъ вѣтеръ, въ воздусѣ клекотѣло, пôтьма налягала на землю чимъ разъ грубша, дерева гнулись до долу, якбы кланялись передъ могучимъ походомъ нôчныхъ духôвъ, що зъ дикимъ свистомъ, гаморомъ и стонами уносились понадъ землю.

Десь далеко почувъ ся грохôтъ грому, незабавки засвѣтила блискавка, а за нею грянувъ все потрясаючій выстрѣлъ перуна.

Природа почула, що наближуєсь грôзный и найсильнѣйшій велитъ — передъ нимъ все на хвилю замовкло. Але за маленьку минутку, якбы стыдаючись своєи боязни, розыгрались „Стрибога внуки“ на добре, потрясли хмарою, скрутили єѣ, и она якъ стиснена губка выляла зъ себе струѣ дощу. Здавалось, що пôдъ небесами двѣ невидимѝ арміи велитôвъ ведутъ завзяту борбу, а однакъ то лишь сама природа боролась зъ собою. Страшна борба одиницѣ — єѣ нѣкто не бачитъ, а чувствує єи наслѣдки; конець єи у чоловѣка, якъ и въ природѣ: слезы!

2.

Вы боитесь бурѣ, — правда? хоть знаєте, що то лишь змаганє силъ природныхъ. А Марійка не знала

того, однакъ ѣй не було лячно; ѣй стало весело на души, она якóы бажала, щобы грóмъ закóнчивъ єи терпѣня. Она вѣрила, що мати прійде теперь по ню, та приступила до óкна, выглядати любенькои ненѣ.

Блискавицѣ не були звычайными огненными гадюками, — они вылѣтали зъ чорнои небесноі пропасти снопами, обóймаючими половину кругозору и заливали все своимъ червонымъ свѣтломъ. Въ тóмъ свѣтлѣ стояла Марійка якóы въ магичнóмъ освѣтленю, бо блискало безъ упину. Опершись руками на óкно и прислонивши ними, мовь дашкомъ, очи глядѣла она въ безкраѣй просторъ. Струнка, складна єи стать выгнулась якъ тростина понадъ лавку, маленькй ручки пóдпирали бѣле чоло, надъ котрымъ вѣнець, увитый зъ чорного волося, свѣтивъ ся óдъ блеску, якъ „gloria“ на головахъ святыхъ. Карй, блескучй óдъ слезъ оченята прижмуровались, то óдчинялись, блѣде личко прибирало рожеву здорову краску, а усточка на пóвъ отворенй дрожали, якъ молоденька цвѣтка, и выказували два рядки бѣлыхъ шключихъ ся перлóвъ; надъ рóвнымъ тонкимъ носикомъ показувалась морщинка, по котрои бокахъ рисувались два чорнй вузкй шнурочки бровъ, а кругленька бородка и повна гнучка шія доповняли того, якóы старинного рѣзьбяра рукою кованого бюсту, освѣченого магичнымъ блескомъ блискавки...

3.

Марійка въ задумѣ забула про все; она навѣть не чула, якъ вода, прорвавши въ кутѣ стѣну, шумѣла потокомъ до хаты. Безсвѣдомо, якóы передъ холоднымъ подувомъ вѣтру, пóдняла она омоченй ноги и уклякнула на лавцѣ. Але воды прибувало все бóльше, бо на дворѣ ляло якъ зъ ведра, а дѣра въ стѣнѣ бóльшала. Незабавки почувъ ся страшный гримóтъ и трескъ, якóы óдъ поваленои стрѣхи, и ажь теперь прочунялась Марійка.

Вскочила въ воду и óдчинила дверѣ. Вода наперла сильно дверми и булабы пóрвала за собою Марійку, наколибъ она не здержалась руками на стѣнѣ вузонькихъ сѣнокъ.

Зъ хаты выбѣгла Марійка на двóръ и опинилась середъ лютои, бурнои непогоды — безъ даху, пóдъ однымъ небомъ.

— Господи Боже! — заголосила Марійка, ломлячи руки: — ратуй мене сироту!

Милостиве небо пóслало ѣй въ одвѣтъ грóзный голосъ грому. Чи се мало значити: на кого люде, на того и Богъ?!

Нѣ, Богъ пóславъ ѣй се на пересторогу, бо она стояла надъ краємъ яру, що черезъ осунене розмоченои глины розширивъ ся ажь пóдъ саму хату.

Мало нестовало Марійцѣ до смерти, та чи Богъ, чи заховавче чувство спинили ю зробити ще два кроки до яру, тай Марійка завернулась назадъ и лишилась при житю.

Злива та громы незадовго скóнчились, а Марійка перестояла мокра пóдъ хатою до рана.

4.

„За сиротою Богъ зъ калитою“. Марійку взяли до двора за няньку. Въ паньскихъ покояхъ сумувала она за своєю пустою хатою; сидить бувало при óкнѣ, колише панятко, приспѣвуе, а слезы котятъ ся по личку блѣдóмъ...

Панѣ була добра, жалувала Марійку, дасть ѣй часомъ хусточку, стрѣчку, та ласкаво говоритъ до неи, але Марійцѣ ще гóршій робитъ ся жаль, бо вже нѣкто такъ ласкаво не заговоритъ до неи, якъ покóйна мати. Зъ туги заплаче сиротина, та йде въ городъ зъ дитиною.

Въ городѣ цвѣтки порозвивались, пахнутъ, обливаютъ вонею, якъ сонѣчко тепломъ, а Марійцѣ въ тóмъ запаху лекшае на серци, она якóы óджила, починае до дитины усмѣхатись, голубитъ єѣ, приговорюе до неи, якъ колись небóжка-мамка пестила єѣ.

Марійку перебрали на покоєву. Дали ѣй черевички, панчóшки, квѣтисту спóдничку. Марійка день, два, тѣшилась, а потóмъ зновъ забанувала за своєю вытертою обгорткою, въ котрóй стрункій єи станочокъ выступавъ видно, якъ у молодои тополѣ.

Але не за красою Марійка банувала — она єще не знала про свою красу, ѣй жаль було волѣ, бо въ просторыхъ покояхъ та паньскóмъ городѣ було ѣй тѣсно, якъ пташинѣ въ клѣтцѣ...

Бачте, чого ѣй забажалось! Мало ѣй було, що мала паньску ѣду, спала въ паньскихъ покояхъ, ходила въ паньскихъ сукняхъ?... Ще ѣй забажалось волѣ!

И кто выдумавъ тоту химерну волю? Чи Марійка знала, що таке тая воля? Чи она знала, чого бажае?

Бувало плаче сердечна, а панѣ зайде єѣ.

— Чого плачешь, Марійко, — пытае ласкаво — може тобѣ що кто казавъ?...

— Нѣ! — óдрѣкае, отираючи слёзы, та усмѣхаючись Марійка.

— А чогожь плачешь?

— Я такъ, нѣчого...

Панѣ подумае: дурна дѣвчина! та пóйде въ покоѣ и собѣ-жь заплаче въ кутку. А якóы спытавъ: чому? такожь сказалабъ: такъ собѣ, нѣчого...

5.

Въ корчахъ городу спѣвае любенько соловейко. Єго звóнкій голосъ розходитъ ся далеко по лугахъ за городомъ, дрожитъ въ воздусѣ, льє ся плачемъ любящои дѣвчины, смѣхомъ веселымъ дитяти, протягае тихою думкою молодця выжидающого своєи любки, то зновъ óдзываєсь веселымъ щебетомъ свавóльнои любки и безъ упину несе ся до людского уха, проникае до душѣ, и вабитъ зъ хаты въ городъ, на свободу.

Приспала Марійка дитину, а сама высмыкнулась до городу.

Вже два роки не бачили мы Марійки. Чудова єи краса! Писати не здалось нѣ на що. Змалювавъ єѣ Coreggio, та и той могучій геній не въ силѣ дати тымъ оченятамъ житя, — усточка єго Мадоны не дрожатъ якъ у Марійки, грудь не филюєсь, серденько не бьєсь такъ боязко, та и на усточкахъ не знати того усмѣху веселого.

Марійка єще дитина, она лишь що розцвилась, якъ та рожечка ранкомъ. Въ єи серденьку єще не знайшовъ ся огонь, єще нема тамъ полудневого жару, що розвивае красу цѣлковито, але въ мигъ и вялитъ. На єи бѣлóмъ чолѣ насѣла хмарка задумы, очка єи не горятъ, а свѣтятъ лагóднымъ луннымъ блескомъ, на личкахъ ледво знатна краска румянцю.

Блудитъ Марійка по городѣ, поитъ ся запахомъ цвѣтóвъ, та наслухуе, чи не óдозве ся сполоханый соловейко.

Защебетала люба пташка, и Марійка опинилась пóдъ липою на лавочцѣ.

Слухає, слухає, и забула про соловейка, про свѣтъ, навѣть про себе. Душа ѣи розбудилась и оживила згадки.

Але Марійка не думала о будучности. Она не знала, що може бути зъ нею колись, та и не журилась. Минувшѣсть тѣлько знала, памятала, и тая станула ѣй передъ очи. Сновала Марійка гадки, сновала споминки ѣдъ колиски, та чимъ бѣльше згадувала, тымъ жалѣбнѣйше ставало ѣй на серци, и она сердешна заплакала: заплакала за дитинячими лѣтами, заплакала за батькомъ, за мамкою, за старою хатиною, що торѣкъ зсунулась цѣла въ яръ, заплакала надъ собою.

— Добре менѣ тутъ — шептала плачучи, — добре дуже, и панѣ ласкава и дитина бавитъ ся зо мною и годятъ менѣ, та нема менѣ до кого пригорнутись, нема зъ кимъ поговорити, нема кому пожалуватись, нема моѣи мамки, нема ѣи, нема!... Забери мене, Боже, зъ сего свѣта, най я ту не мучусь! — и зновъ захлипала сердешна.

Чи бажало чого серденько дѣвоче, чи вѣщувало яке лихо? Чи найдесь кто, що зрозумѣє ѣго мову?

6.

Отерла Марійка очи, поглянула довкола себе, заломила бѣлѝ ручки, та тихою вѣльною ходою ишла въ покоѣ.

— Марійко! — шепнувъ ктось до нѣи за плечима.

Марійка оглянулась. За нею о кѣлька крокѣвъ пѣдъ высокимъ дубомъ стоявъ Гнатъ, огородникъ.

Гнатъ ще ѣдъ хлопця служивъ въ дворѣ за огородничука, а теперь здавъ панъ на него самого огородъ. Ѣму було може двацять и шѣсть лѣтъ. Ростомъ высокій, бѣлявый, зъ довгимъ волосѣмъ, синими очима, румяѝымм лицями — бувъ Гнатъ любимцемъ всѣхъ дѣвчатъ, та колижь ѣму жадна не була до вподобы!

Бувало стара ненька проситъ ѣго:

— Одружись, сыну, най господарство не тратитъ ся, най и я помѣчь маю. Доньку вже я вывѣнувала, а якъ не буде кому коло тои хатины та маржины заходитись, то все пропаде...

— Чекайте мамко, нехай найду собѣ пару — ѣдповѣдавъ Гнатъ; — але не шукавъ. Щожь ѣнъ хотѣвъ теперь ѣдъ Марійки.

Марійка пристанула хвильку, подивилась на него заслезенымъ окомъ и вже хотѣла утечи, коли ѣнъ прискочивъ и вхопивъ ю за руку.

— Марійко, голубко моя, почекай хочь хвилиночку — говоривъ ѣнъ, пригортаючи любезно до себе.

Марійка не знала, що зъ нею дѣѣсь, силувалась выдерти, але не знала чому, бо ѣй теперь було солодко, мило, здавалось ѣй, що то мати голубитъ ѣѣ.

— Пусти, пусти мене, Гнате! — просилась у него и тулилась до ѣго высокои груди.

— Чекай ще, моя перепелочко, най надивлюсь на тебе — и дививъ ся довго въ ѣи карѝ очи.

И Марійка дивилась на него хвильку, ѣи очи загорѣли, она обняла ѣго шію и горячими губочками вытиснула першій цѣлунокъ на ѣго устахъ.

— Чого ты плакала, серденько? — пытавъ Гнатъ.

— Не знаю чого, такъ собѣ.

— Не плачь мила, не плачь, бо менѣ серце пукало, якъ ты плакала.

— Не буду вже. Менѣ теперь такъ легко, солодко— говорила зъ жаромъ Марійка и прилипла губочками до Гнатового лиця.

Соловейко спѣвавъ, спѣвавъ, — вже ставъ и спочивати, а Марійка зъ Гнатомъ не могли наговоритись.

Нагадала собѣ Марійка дитину, скочила, повисла Гнатови на шіи, присала уста до устъ, та за хвильку була вже въ покою коло дитины. И дитинку поцѣлувала, и рада, веселенька поклалась. Але сонъ не бравъ ся. Блѣдый мѣсяць свѣтивъ прямо въ очи, пѣдносивъ повѣки, закрадавсь помежи пальцѣ, котрыми Марійка затулила очи, и усмѣхавъ ся до неи, моргавъ своими косыми очима и дражнивъ ѣи. Соловейко ѣдпочавши, такожь не дававъ ѣй спокою, кликавъ та вабивъ ѣѣ солодко: „Марійко, Марійко, перепелочко моя!...“ И серденько чогось стукотѣло у груди сильнѣйше, и головка була горяча, а душа такъ радовалась, такъ думками перекидала, що Марійцѣ здавалось, що она десь гетъ въ гору летитъ далеко, далеко...

7.

Солодко минали Марійцѣ вечеры на любѣй розмовѣ зъ Гнатомъ. Часомъ и въ день выбѣжитъ зъ дитиною до городу, веселенька, щебетлива, спѣвая зъ соловейкомъ на перегоны, квѣтчає свои косы карѝ, а до панятка стала приязна, любезна, що панѣ ажь дивуѣсь, що Марійку перемѣнило.

Такъ мало чоловѣкови до щастя треба, та и того позавидуютъ люде, выдрутъ, стратятъ, и самѝ не хѣснуютъ и другому не дадутъ... Отъ люде, люде! колибъ васъ не було, бувбы на земли рай...

И Марійцѣ бувбы не зникъ рай, колибъ не чоловѣкъ, що мавъ лишь себе за чоловѣка, а все проче було для него рѣчею до пожитку, для забавки. Чоловѣкомъ тымъ бувъ панъ, отець дитяти, котре Марійка бавила.

Ѣнъ бачивъ Марійку, коли ѣѣ лишь що приведено до двора, а Марійка ѣго видѣла часомъ черезъ ѣкно, коли приѣздивъ, або выѣздивъ зъ дому. Дома сидѣвъ ѣнъ лишь деколи, якъ грошей не мавъ, якъ заслабъ, або робивъ полѣваніе. Зъ жѣнкою видавъ ся рѣдко. Посватавъ ѣѣ, бо треба було грошей на сплату довгѣвъ, а подружившись и забувъ, що маѣ жѣнку.

Бѣдна панѣ плакала неразъ на самотѣ, плакала такожь за своѣю мамкою, у котрои выкохалась, плакала за своими дѣвочими лѣтами, котрѝ добрѝ свояки вкоротили, выпыхаючи ѣѣ за нелюбого гуляку, плакала сердешна, та и пожалуватись не мала кому, бо стыдно-бъ було, бачите...

8.

Приѣхавъ панъ пѣдъ осѣнь, продавати збѣже, бо вже не стало грошей. Ходитъ хмурный, невеселый, на всѣхъ сваритъ, кождому доѣдаѣ. Тыждень ѣго побуту ставъ всякому рокомъ, лишь Марійка майже не знала про него, ходитъ веселенька по саду, та тѣлько у неи на думцѣ, що мале панятко, та Гнатъ.

Ходитъ Марійка по городѣ, а зъ лѣса, дорѣжкою черезъ городъ, иде панъ зъ рушницею на плечахъ.

Побачивъ Марійку, пристанувъ хвильку, вдививъ ся въ ню, якбы въ яке диво незвычайне. Пѣдѣйшовъ близше, та наполохавъ бѣдне дѣвча.

Марійка кинулась утѣкати.

— Чекай дурна, най ся подивлю на дитину — закричавъ за нею.

Марійка засоромилась, стала, трясе ся якъ листъ осиковый, та чекаѣ.

Панъ приступивъ, заглянувъ ѣй въ очи, погладивъ

попôдъ бороду, та проговоривъ: Красна дѣвчина, я и не знавъ, що у мене така — и давъ ѣй срѣбного лева.

Марійка не знала, що зъ дарункомъ робити. Якъ ѣй бувало дасть що панѣ, то она така веселенька, тѣшитъ ся, скаче, цѣлуѥ паню по рукахъ, зове єѣ мамкою, а теперь — не знала, чи кинути того лева на землю, чи сховати. Побоялась, та поцѣлувала пана въ руки.

Панъ ще разъ погладивъ єѣ.

— А якъ ты зовешь ся? — поспытавъ.

— Марійка — тай побѣгла скорше до покою.

— Чого ты плачешь Марійко? — пытала въ покою панѣ.

Марійка не ôдповѣла, лишь кинула грôшь на землю.

Сердешна жѣнка зрозумѣла, не допытувалась бôльше, пôйшла до свого покою, та такожь плакала.

9.

Ôдъ теперь стереглась Марійка пана, якъ огню, та не встережесь цвѣтка морозу, не встереглась Марійка свого лиха.

Выйшла вечеромъ до городу, та зайшла до альтаны выжидати Гната.

Не приходивъ Гнатъ, а Марійка зо скуки стала бавитись єго ремесломъ, що стояло въ альтанѣ, оглядала нôжь, пилку, трѣбувала пилити, то щось тесати, а все наслухувала, чи не зашелеститъ листє пôдъ Гнатовою ногою.

Почула шелестъ. Заховалась въ найтемнѣйшій кутокъ альтаны, та лагодилась налякати Гната. Хôдъ було чути чимъ разъ докладнѣйше. Ктось станувъ въ дверехъ, Марійка хотѣла гукнути, та голосъ замеръ ѣй въ устахъ...

Въ дверехъ стоявъ панъ. Не прослѣпило вороже око.

— То ты, Марійко? Чого такъ сховалась? — говоривъ приступаючи ближше.

Марійка була нѣ жива нѣ мертва, присѣла въ куточку и не могла пôднятись. Наразъ схопилась и скочила до дверей.

— Чекай, Марійко, — сказавъ лукавый панъ затримуючи єѣ за руку.

— Не маю коли, тамъ дитина плаче — просилась дѣвчина.

— Етъ, що дитина! чекай трохи — говоривъ панъ.

— Пане, пустѣтъ! — молила сиротина.

Але панъ не пускавъ. Марійка дерлась въ розпуцѣ, но панъ бувъ сильнѣйшій.

Марійка выхопила руку и хватила нôжь Гнатôвъ, що стоявъ на столѣ.

Въ тôй хвили Гнатъ якбы зъ пôдъ землѣ вырôсъ. Ôнъ бувъ вже ôдъ хвилѣ коло альтаны, та боявъ ся ввôйти, бо чувъ лютый панôвъ голосъ, але теперь не зважавъ нѣ на що и вскочивъ до альтаны.

— То ты, вороже?! — скрикнувъ и замахнувъ ся рыскалемъ.

Рыскаль зашумѣвъ, голова розчерепилась на двоє.

10.

Гнатъ кинувъ ся до Марійки, що на видъ страшноі сцены мовь безъ духа пала на землю.

Позбѣгались люде. Гната звязали, трупа взяли до покоѣвъ, а Марійку казала панѣ занести до своєи комнаты.

Марійки доглядала панѣ сама, та лѣкарь здавъ єѣ на Бога: або поживе, — сказавъ, — або вмре.

А Гнатъ?

Гната тогожь таки дня взяли до суду въ ланцушкахъ.

Не спиравъ ся сердега. Понуривъ лишь голову въ долину, заплакавъ, коли єго стара ненька вмлѣвала надъ нимъ зъ жалю, та сказавъ тôлько:

— Я згину за правду, але за що она гине? За що гине Марійка?

Та не такъ легко и загинути. Довго мучила ся Марійка. Сердечна панѣ убивалась надъ нею, всѣлякихъ докторôвъ, всѣлякихъ лѣкôвъ звозила, та нѣщо не помогло. Житє вернулось, але память нѣ. Марійка — збожеволѣла.

11.

Умеръ Василь, умерла Настя, гине Марійка, гине Гнатъ, гине єго стара ненька, гине панѣ, а за що?

Деякій и пожалуѥ, скаже: бѣдувавъ, горювавъ — добре що вмеръ!

Може оно и добре, але чи не булобъ лучше, щобъ чоловѣкъ въ смерти не потребувавъ шукати спасеня; чи не булобъ красше, щобъ кождый живъ та тѣшивъ ся житємъ?

— Того не бувало, тай не може бути! — скажутъ добрі люде.

Колижь не може бути, то най такъ буде якъ бувало. Творѣтъ лихо, бійте ся, выдирайте одинъ другому душу — най такъ буде, якъ бувало!

Неаполь, Везувій, Помпеѣ — и околиця.

Пôсля власныхъ записокъ подорожныхъ написавъ **Мих. Подолинськiй.**

Et haec meminisse juvat.

Найкрасшими мѣстами въ Европѣ що до свого положеня суть пôсля загально принятого порядку: Константинополь, Неаполь, Лѣзбона, Стокгольмъ и Единбургъ. Зъ сего выходитъ, що Неаполь стоитъ заразъ на другôмъ мѣстци и уступаѥ першенство лише старинній Византіи, царскому городови надъ Боспоромъ. А хоцяйбы Неаполь и не бувъ другимъ въ рядѣ красныхъ мѣстъ европейскихъ, а тôлько найкрасшимъ въ сей чудеснôй земли Данта, красшимъ ôдъ Венеціи, Палерма, Генуы, якъ єсть незаперечно найбôльшимъ въ Италіи: то вже и тою славою моглабы вдоволити ся пышна Партеноне, а тую славу маѥ Неаполь зъ давенъ давна, єще зъ часôвъ Римлянъ.

Вже пôдъ конець републуки не було майже значнѣйшои родины въ Римѣ, котра не малабы въ околицяхъ Неаполя своєи виллѣ, куда бы передъ спекою Риму, именно въ лѣтѣ, не хоронила ся. Цѣлый берегъ заливу Неаполитаньского и Путеоляньского — почавши ôдъ пригôря Мизенумъ попри Баѣ, Неаполь, Геркулянумъ, Помпеѣ ажь до Стабій (теперѣшнёго Кастелямаре) — бувъ уквѣтчаный рядомъ палатъ, въ котрыхъ все дышало житємъ и роскошею. Тожь само и Неаполитаньска Кампанія, теперѣшна „terra di lavoro“ (земля працѣ — управы), носила въ старину назву „Campania felix“ и пышала ся мѣстами такими якъ памятна Картагинцямъ Капуа и Ноля. За часôвъ римскои имперіи стали ся сй околицѣ зрѣлищемъ крайного зôпсованя и необмеженои роспусты. Императоры самі давали злый прикладъ. Августъ въ правдѣ лишь для ôдпочинку посѣщавъ сй стороны и умеръ въ Нолѣ, але вже Тиберій проживавъ мовь справдешный Сарданапаль пять рокôвъ въ Капри, а зъ ôдтамъ часто звѣджувавъ побережа Кампаніи, щобы и тутъ пописувати ся мерзостями. Въ Баяхъ бенкетувавъ Калигуля. Клявдій мавъ

виллю коло Помпеѣ, а Неронъ волочивъ ся зъ своимъ дворомъ яко акторъ по театрахъ Неаполитаньскои Кампаніи.

Не меншу принаду оказувала околиця та и въ середныхъ вѣкахъ, и приманювала тому до себе майже всѣ заборчи народы зъ того часу. О єи посѣданє боролись Греки, Германе, Арабы, Нормане, Ишпанцѣ, одни по другихъ.

Новѣйшими часами ентузіязмъ для Неаполя и его околиць не лише не остигъ, а противно взмагає ся вразъ зъ облегченємъ подорожи зъ року въ рокъ Англичане, Американцѣ, Нѣмцѣ, Россіяне, Французы рокъ за рокомъ мовь на прощу (одпустъ) тягнутъ до Неаполя. Многи осѣдаютъ ся тамъ на довшій часъ, иншi зновъ пріѣжджаютъ зъ выразнымъ намѣренємъ умирати у стопъ Везувія; — но всѣ, що вертаютъ на родину, згадуютъ сѝ чудни околицѣ и тужатъ за ними. Нынѣ вже не проливає ся для славы Неаполя кровь, лишь хиба струѣ грошей на подорожь и цѣли рѣки чорнила на всякого рода записки и згадки подорожни. Литература и штука всѣхъ народовъ переповнена похвальными гимнами для Неаполя. Комужь и у насъ не звѣстни бодай зъ имени предметы зъ подъ сего неба, якъ н. пр. Везувій, Помпеѣ, ляццарони, тарантелля и т. д.?

Навѣть самi Италіянцѣ — помимо свого патріотизму крайни сепаратисты въ справахъ, где веде ся споръ о красу и славу поодинокихъ мѣстъ Италіи — навѣть тіи на свои родни стороны зарозумѣли Италіянцѣ, якъ безъ зависти признають Римови право бути столицею (Roma la capitale), такъ само узнаютъ безъ зависти, що Неаполь и его околицѣ не маютъ собѣ ровного въ Италіи. Таке узнанє въ земли, де лежитъ „величаве“ Milano, „пышна“ Genova, „чудова“ Venezia, „красна“ Firenze и другi подобными прозвищами одзначени мѣста; въ земли, що украшена неботычными горами, блескучими озерами, цвѣтучими мовь одинъ садъ ровнинами, або повными дикои красы степами и мочарами, мовь та дѣвчина, що скупавшись въ мори, залицяє ся до вѣчно усмѣхаючого ся неба: — въ такой земли признанє першои красы Неаполеви значитъ больше, якъ всѣ похвалы чужинцѣвъ.

Такъ отже не въ томъ лежитъ трудность, доказати красу Неаполя, а больше въ томъ, якъ писати о предметѣ, що зъ природы сотворены для артиста, а передовсѣмъ для маляря; якъ писати, не выпадаючи зъ объективности, и якъ уникнути повторюваня того, що писали вже иншi?

Хочь и великi будутъ трудности подобнои задачи, однакожь зважившi на те, що въ нашомъ языцѣ не писавъ єще нѣкто о сѣмъ предметѣ, и потѣшаючи ся засадою, що „in magnis et voluisse sat est“, попробую то зъ власныхъ записокъ то зъ памяти подѣлити ся зъ Читателями „Зорѣ“ тыми згадками и враженями, акi подчасъ повторочного побыту въ Неаполи я дознавъ. Въ той цѣли подѣлю предметъ на части и говорити буду о Неаполитаньскомъ заливѣ, дальше опишу Неаполь мѣсто, а наконець наведу найважнѣйши мѣстцевости въ околици Неаполя, якъ Везувій, Помпеѣ, Сорренто, Капри, островъ Искію и т. д.

Заливъ Неаполитаньскій.

Неаполь и его околицѣ становлятъ одну цѣлость и одно безъ другого подумати годѣ. Природа и человѣкъ подали собѣ тутъ руку, щобы вспольно сотворити чудо, якихъ на земли небогато. Томужь то, закимъ поговоримо о самомъ мѣстѣ, мусимо напередъ описати околицю его, а передовсѣмъ заливъ Неаполитаньскій.

Заливъ Неаполитаньскій вразъ зъ малымъ заливомъ Поццуольскимъ можнабы найлучше порѣвнати зъ арабскою тройкою, написаною скосно одъ лѣвои стороны ко правой, або еще лучше зъ кирильскою буквою ѳ. Лѣвый повкругъ сеи буквы представлявбы Поццуольскій заливъ зъ руинами старинныхъ Баѣвъ и мѣстомъ Поццуолѣ на днѣ. Въ другомъ повкрузѣ лежитъ въ повночномъ крузѣ Неаполь, а дальше рядомъ мѣста, межь ними Геркулянумъ и Помпеѣ, а за ихъ плечима стремитъ къ небу, просто изъ моря выростаючи, прекрасный, хотяй часто страшный Везувій. Въ долѣшномъ кутѣ правого повкруга лежитъ подъ высокою горою, видною зъ Неаполя, на руинахъ давныхъ Стабій больше вже мѣсто Кастеллямаре а дальше на лѣво Сорренто. За Соррентомъ иде еще рядъ поменшихъ и красныхъ положенємъ мѣсточокъ. и селъ, але тіи неприступни сушею, бо дорога вырубана въ горѣ, спускаючой ся до моря, кончитъ ся вже въ Сорренто.

Просто на полудне одъ Неаполя лежитъ островъ Капри, $^3/_4$ милѣ оддаленый одъ суши.

Щобы дати понятє о великости Неаполитаньского заливу, скажемо, що его берегъ має около 8 миль довгости, а его промѣръ одъ повночи на полудне выноситъ около 4 милѣ.

Весь описаный нами просторъ, котрого блескуча игра барвъ хватає за очи и ослѣплялабы майже, колибы не була злагоджена оддаленемъ, становитъ, якъ вже сказано, одну цѣлость — „кусокъ неба упавшій на землю“, посля словъ Саннацара, Неаполитаньского поета, — а осередкомъ, серцемъ и головною окрасою его єстъ мѣсто Неаполь, се дѣло рукъ людскихъ посередъ земного раю.

Положенє и видъ Неаполя.

Мѣсто Неаполь лежитъ межи двома центрами подземного огню. Лишь широка долина рѣчки Себето, несповна милю широка, дѣлитъ его на всходъ одъ подножя Везувія, на повночь же и на западъ розложивъ ся онъ по части на верхахъ вульканичнои формаціи, зъ котрыхъ вызначаютъ ся особливо два ряды. На западъ мѣста лежитъ Вомеро; онъ починає ся стромкимъ вершкомъ пануючимъ надъ серединою мѣста, на котромъ збудована твердыня Санъ-Ельмо и монастырь Бенедиктинovъ подъ назвою Санъ-Мартино. Одъ него иде одинъ короткій хребетъ на полудне; онъ цѣлкомъ забудованый, и кончитъ ся твердынею del'Ovo, о котрой буде мова познѣйше. Другій хребетъ єстъ значно высшій и довшій, тягне ся на полудневый западъ и оддѣляє Неаполь одъ Флегрейскихъ поль (прилягаючихъ до Поццуольского заливу), засѣяныхъ давными кратерами, котри або вже наповнени водою и творятъ озера, або еще по нынѣ паруютъ газами и покрыти жовтою сѣркою.

Другій рядъ горъ починає ся горою Камедулovъ, найвысшою заразъ по Везувію, и тягне ся на всходъ черезъ повночну часть Неаполя, чимъ разъ больше знижаючись ажь до долины рѣки Себето. Гора Каподимонте, на котрой збудована повночна часть Неаполя, єсть его продовженємъ, а одинъ изъ найкрасшихъ въ свѣтѣ цвинтаровъ (Неаполитаньскій Кампо-санто-нуово) єсть его закончененъмъ. Горы сѝ, хотя формаціи вульканичнои, суть покрыти досыть грубою верствою урожайнои землѣ и вегетація на нихъ дуже буйна.

Зъ наведеного опису слѣдує, що Неаполь припирає на захоdъ и повночь до горъ, и що навѣть середина его въ полудневой части лежитъ на хребтѣ горы, хотяй впрочемъ досыть низкомъ. Терренъ проте Неаполя єстъ неровный и знижає ся амфитеатрально на всходъ къ долинѣ рѣки Себето, а на полудне къ морю.

Наслѣдкомъ неровности террену и вузкихъ улиць а высокихъ домовъ єсть, що мѣсто въ серединѣ не представляє нѣгде особливого виду. Щобы одразу обняти цѣле мѣсто окомъ, треба ити на Везувій або на гору Камедулovъ; але зъ такого оддаленя малѣє самъ Неаполь, и счезає за надто

въ чудеснôй окресности. Значно красше, а до того въ цѣлости, представляє ся Неаполь зъ высокои вежи портовои лѣхтарнѣ (фаруса), але зъ ôдси видно зновъ за богато мѣста, а за мало околицѣ, бо Везувій и заливъ остаютъ ся тогды за плечима. Найкрасшій и єдиный видъ, котрому въ свѣтѣ певно мало найде ся рôвныхъ, представляє Неаполь зъ твердынѣ Санъ-Ельмо и зъ монастыря Санъ-Мартино, або такожь зъ выробленои по нôдъ ними незрôвнанои дороги — Corso Vittorio Emmanuele — котра тягне ся доброи нôвъ милѣ, выкрутами черезъ горбки и долинки горы Вомеро, ажь надъ море. Зъ мѣсць тыхъ видно Неаполь мовь сей брилянтъ на дорогоцѣннôй коронѣ, т. є. на тлѣ незрôвнанои панорамы лискучого моря, обмереженого бѣлѣючими мѣсточками и зелеными лугами и горами, за котрыми мовь сторожѣ стоятъ чоколядовый дымлячій ся якбы двуголовый Везувій и великаньскій та лысый Монте-Санъ-Анджіольо. А гетъ гетъ въ дали на право мрѣє подовгастый островъ Капри, мовь бы засумувавъ ся, що судьба ôдлучила его ôдъ его матери — ôдъ сеи краснои землѣ. Далеко на правôмъ боцѣ, майже за плечима тобѣ стремитъ къ небу, насупивши ся, грôзный колись Монте-Епомео на островѣ Искія, рôдный братъ Везувія, теперь призабутый, мовь той деноссидованый династъ, бо надземный огонь, котрымъ ôнъ колись полохавъ людей, по невидимыхъ стежкахъ перенѣсъ ся до молодшого єго брата. Ослѣпленый видомъ сеи райскои природы, упоєный тепло-солонавымъ, нервы приємно дражнячимъ надыхомъ моря и пахощами окружаючои тебе буйнои вегетаціи задумуєшь ся, и диво дивне, не знати чому, бере тебе сумъ. Схаменувшись, починаєшь стыдати ся заволодѣвшого тобою чувства, але по твоихъ товаришахъ бачишь, що не одному тобѣ таке приключило ся. Люде поважнѣ всѣхъ націй и всѣхъ вѣкôвъ, люде що зъѣхали може нôвъ свѣта, заки найшли ся на сѣмъ мѣстци: навѣть самѣ холоднѣ Англичане и веселѣ дѣвчата, що идучи нôдъ гору пѣшки, або ѣдучи на ослахъ цѣлый часъ хохотались, замовкли, задумались, а часто и сплакали на добре — якъ я се бачивъ сотнѣ разôвъ, — скоро задивились на невымовну красу сеи панорамы.

Подôбне вражене, яке производитъ правдива краса, почувъ я на собѣ и зауважавъ єго и на другихъ такожь въ Вѣденьскôй оперѣ, много разôвъ спѣвала славна спѣвачка Аделина Патти. Видно, въ грудяхъ людскихъ суть укрытѣ струны, котрѣ ôдбиваютъ ся звуками трогаючими, скоро дотроне ся ихъ небесна рука, чи то пальцемъ правды, чи добра, а передовсѣмъ красы. Сю правду досвѣдчавъ кождый зъ насъ на собѣ и на другихъ. Взнеслѣ правды, великѣ учинки и правдива краса въ кождôй постати не тôлько маютъ приступъ до людского серця, але и пануютъ надъ нимъ.

(Дальше буде.)

Галицко-руска литература.

(*Пôсля Ал. Ник. Пыпина*).

(Дальше).

Пôсля однои досыть докладнои библіографіи галицкои литературы выйшло ôдъ 1837 до 1862 року до 250 рускихъ книжокъ. По бôльшôй части були то невеликѣ брошуры, букварѣ, популярнѣ книжки, набожнѣ пѣсни, поздоровляючѣ и иншѣ торжественнѣ стишки. Зъ меншимъ щастемъ трудились Галичане около серіозныхъ предметôвъ литературы. Въ рядахъ писателѣвъ видимо переважно особы духовнѣ; зъ ôдти въ письменныхъ творахъ Галичанъ по конечности перемагає реторика и особливший письменный языкъ, мѣшанина языкôвъ церковного, народного, польского и латиньского. Въ першѣ часы они майже выключно трудились въ галицкôй письменности; зъ ихъ кружка образовалась „старо-русска“ партія.

Осередкомъ того кружка бувъ початково „Ставропигійскій Институтъ“ (нынѣшна назва знаменитого старинного Львôвского братства). Институтъ есть єдинымъ церковнымъ обществомъ зложенымъ зъ свѣтскихъ Русинôвъ, котре (пôсля слôвъ галицкихъ историкôвъ) „ôдъ свого почину посередъ безперестанныхъ бурей минувшихъ вѣкôвъ ажь до нынѣшного часу змогло утриматись, и соединяючи въ собѣ проводырство и заступництво Русинôвъ, мало завсѣгды сильный и додатный вплывъ на рускій народъ, и єще до сего часу по можности дѣлає зъ добрымъ успѣхомъ.“ Всѣмъ знане есть историчне значене старого братства, котре ôдгрывало важну ролю въ доли галицкои церквы и народу. Въ 1699 роцѣ прилучилось оно до уніи и зôстало пôдчинене конгрегаціи de propaganda fide; за Іосифа II въ 1788 роцѣ, коли церковнѣ братства були въ загалѣ знесенѣ, Львôвске було заховане и въ видѣ „Института“ було поставлене въ зависимôсть ряду; наконець найшлось оно въ новôмъ положеню по заключеню конкордату.

Въ теперѣшнôмъ часѣ Ставропигійскій Институтъ есть заразомъ патрономъ церквы, управителемъ всякого церковного и приходского маєтку, закладныхъ фондôвъ для обрядовои школы и для сирôтского заведеня (бурсы), для стипендій и запомогъ учащои ся рускои молодежи, для выпозненя фундованыхъ богослуженій, дальше властителемъ друкарнѣ, литографіи и книгарнѣ, и намѣряє розширяти просвѣту межи рускимъ народомъ въ Галичинѣ — есть отже въ знаныхъ ôдносинахъ краєвымъ заведенємъ. Члены того Институту були въ урядовôмъ змыслѣ отцями и заступниками руского народу и правно узнаными представителями галицкои Руси.

Титулъ: „patres et proceres gentis ruthenae“ (въ декретѣ 1788 року) бувъ предметомъ гордости для отцѣвъ, и въ самôй рѣчи Институтъ бувъ єдинымъ заведенємъ, въ котрôмъ заявлялась офиціяльно руска народнôсть. Коли въ 1848 роцѣ австрійскій рядъ узнавъ яко рѣчь потрѣбну пôднести значенє Русинôвъ, явились отцѣ Института дѣйстными представителями руского народу. Пôдъ ихъ авторитетомъ, за вплывомъ ихъ понятій, розпочались такожь першѣ пробы литературнѣ Галичанъ. Того авторитету не хотѣли они и тогды позбути ся, коли являлись новѣ идеѣ — политичнѣ и литературнѣ.

Въ рукахъ старорускои партіи и близькихъ имъ свѣтскихъ одномышленникôвъ, кромѣ Института находитъ ся такожь „Матица“, „Народный Дôмъ“ (заложеный для потребъ галицкого народу), политичне товариство „Руска Рада“ и „Общество имени Мих. Качковского“.

Особливо важне єсть се послѣдне товариство. Качковскій (ум. въ 1873 роцѣ въ Кронштадтѣ пôдчасъ подорожи до Россіи) оставивъ въ тестаментѣ около 50.000 зр. на литературнѣ цѣли, и по иниціятивѣ Наумовича основано товариство на єго имя зъ цѣлею: выдавати пожиточнѣ книжки для народу. До тыхъ всѣхъ закладôвъ и товариствъ запертый вступъ „народовцямъ“ и „украинофилямъ“.

Зъ рокомъ 1848 оживилась галицка литература. Тогды зачали Русины выдавати „Зорю Галицку“ (1848—1857; въ 1860 роцѣ въ видѣ альманаха), важнѣйшу зъ тогдышнихъ галицкихъ выдань. „Зоря“ була посвящена охоронѣ правъ руского народу и мѣстила въ собѣ богато вѣдомостей о галицкôмъ національнôмъ руху, такожь о рускôй старинѣ и литературѣ. Редакторами єи були: Павенцкій, Гушалевичь, Дѣдицкій, Шеховичь, Плятонъ Костецкій, Савчиньскій. Кромѣ того выдавано „Семейную Библіотету“ (редакторъ С. Г. Ше-

ховичь въ лѣтахъ 1855—1856), „Галицкій историческій сборникъ“ Матицѣ), „Отечественный сборникъ“ В. Зборовского (Вѣдень, 1858), альманахъ „Перемышлянинъ“ зъ 1850-хъ рокôвъ. Въ шѣстдесятыхъ рокахъ выдавались дальше: „Временникъ Института Ставропигійского“, „Галичанинъ, литературный сборникъ“ (ôдъ 1862 року пôдъ редакцією Як. Головацкого и Б. Дѣдицкого) и „Науковый сборникъ“ (Львôвъ, 1865).

Въ 1849 роцѣ стала выходити такожь офиціальна газета „Галичо-рускій Вѣстникъ“, котрои редакторомъ бувъ от. Н. Устыановичь; появивъ ся такожь органъ руско-польскои партіи, „Ruskij Dnewnyk“, выдаваный Вагилевичемъ. Зъ 1861 рокомъ появилась знана газета „Слово“, котра єсть головнымъ органомъ старорускои партіи и провадитъ теперь завзяту борбу противъ народного напряму. Зъ початку выдававъ „Слово“ Б. Дѣдицкій, а въ послѣдныхъ рокахъ выдає В. Площаньскій.

Въ шѣстдесятыхъ рокахъ дѣлавъ въ тôмъ самôмъ напрямѣ, для защиты „єдности русского языка“, писатель нового поколѣня, О. Ливчакъ, котрый бувъ редакторомъ гумористичнои газеты „Страхопудъ“ зъ додаткомъ „Золотои Грамоты“, а въ 1867 и 1868 роцѣ выдававъ „Славянскую Зарю“. Того самого напряму тримавъ ся „Другъ“.

Першй галицкй писателѣ прикладали богато стараня на те, щобъ пôзнати свою старину, народный бытъ и поезію; они довго застановлялись надъ питанѣмъ о литературнôмъ языцѣ, укладали елементарнй книжки — але чисто-литературна сторона ихъ трудôвъ не богато мала значеня. Они позабули борзо дѣло, розпочате Шашкевичемъ, и збились зъ правдивои дороги для реторичного и мертвого напряму и для мѣшаного письменного языка. Навѣть у лѣпшихъ межь тыми писателями рѣдко подыбуєсь правдива поезія, а частѣйше штучнй „стихи“, котрй ôдражали вже самымъ языкомъ, мало понятнымъ для Галичанъ и нечуваным для Россіянъ. Реторика процвитала довго въ „стихахъ“ для розличныхъ духовныхъ потентатôвъ, въ одахъ, „восторгахъ благодарного чувства“, „радостныхъ пѣніяхъ“ и въ подôбныхъ плодахъ, котрй припоминали вкусъ минувшого столѣтя. Галицкй писателѣ звертались часомъ и до россійскои литературы, але зъ причины своихъ литературныхъ поглядôвъ не могли они понати, якъ належитъ, єи содержаня и характеру; Пушкинъ, Гоголь, Тургеневъ були имъ мало доступнй не тôлько зъ причины ихъ спеціально-россійского змѣсту, для Галичанъ мало знакомого, але вѣдай зъ причины самого стилю, живого реализму и новыхъ идей. Словомъ, при всѣмъ бажаню служити своѣй народности, галицкй писателѣ „старо-рускои“ школы не видѣли анѣ у себе дома єи правдивыхъ жерелъ, анѣ не понимали въ россійскôй литературѣ єи живои, реальнои стороны.

Назвемо головныхъ писателѣвъ того часу и того напряму. Мы вспоминали вже о Як. Головацкôмъ. Ôнъ родивъ ся 1814 року въ Золочôвскôмъ окрузѣ, учивъ ся въ Львôвскôй гимназіи, потôмъ въ Кошицяхъ на Уграхъ, въ Пештѣ, а наконець въ Львôвскôмъ универзитетѣ, на богословскôмъ факультетѣ. Ôнъ належавъ тутъ до кружка Шашкевича, и першій стихъ єго бувъ помѣщеный въ „Русалцѣ Днѣстровôй.“ Въ 1843 роцѣ зôставъ священикомъ, а въ 1848 завôзвано єго на катедру руского языка и словесности въ Львôвскôмъ универзитетѣ. Ôнъ много прислуживъ ся своими працями, учеными и политичными, до охороны правъ рускои народности, и черезъ тоє накликавъ на себе сильну ненависть зо стороны Полякôвъ, котра дôйшла до великои степени особливо тогды, коли намѣстникомъ Галичины зôставъ гр. Голуховскій. Въ 1867 роцѣ выѣхавъ Головацкій на Московску выставу (котра була въ своѣмъ родѣ славяньскимъ зъѣздомъ) и въ тôмъ самôмъ роцѣ покинувъ Галичину и зôставъ именованый предсѣдателемъ археографичнои комисіи въ Вильнѣ. Ôнъ покинувъ священьство и секуляризовавъ ся. Головна заслуга литературна Головацкого лежитъ въ єго историчныхъ працяхъ. Въ послѣдній часъ своихъ заходôвъ проповѣдавъ ôнъ ревно „єднôсть русскои народности“, якъ самъ выражавъ ся: „ôдъ Карпатъ ажь до Камчатки“. Єго послѣдній працѣ печатано заходомъ Петербурскои Академіи наукъ.

До кружка Шашкевича належавъ такожь Николай Устыановичь (род. 1811 въ мѣст. Николаєвѣ Стрыйского округа); укôнчивъ науки въ Львôвскôмъ универзитетѣ, где слухавъ фильозофіи и теольогіи. Першимъ єго стихомъ була „Слеза на гробѣ Михаила барона Гарасевича“ (руского патріота, котрый терпѣвъ немало переслѣдованьôдъ Полякôвъ)— єсть то одна зъ лѣпшихъ рускихъ поезій до появленя „Русалки Днѣстровои“ и „Вѣнка“. Въ 1849 роцѣ ставъ Устыановичь редакторомъ политичнои газеты „Вѣстникъ“, а по перенесеню „Вѣстника“ до Вѣдня осѣвъ назадъ въ своѣмъ сельскôмъ приходѣ. Ôдъ того часу помѣщавъ ôнъ свои працѣ въ рôжныхъ галицкихъ выданяхъ. Зборово выйшли „Поезіи Н. Устыановича, заходомъ Б. Дѣдицкого, часть I, Львôвъ, 1860“. Єго поезіи ставятъ гдекотрй въ рядѣ лѣпшихъ, якй находятъ ся въ галицкôй литературѣ. Стиль Устыановича двоякій: зъ початку писавъ ôнъ народнымъ языкомъ, але пôзнѣйше, пôсля выраженя одного галицкого критика, збивъ ся зъ правои дороги и начавъ уживати штучного письменного языка; поезіи другого роду навѣть „старорусскій“ писатель, Дѣдицкій, называє неудачными. Устыановичь писавъ такожь по польски (н. пр. „Згадка на смерть Шашкевича“ въ рускôмъ и польскôмъ языцѣ зъ 1848 року).

Заслуженымъ поетомъ уважаєсь такожь Антôнъ Могильницкій (род. 1811), уніятскій священикъ, въ послѣдныхъ рокахъ членъ Львôвского сойму и Вѣденьскои думы державнои, где ревно боронивъ руску народнôсть Галичины. Ôнъ написавъ гдеякй думы, епичну поему „Скитъ Манявскій“, „Повѣсть старого Савы зъ Пôдгôря“, сатиричну поему „Пѣснь поета.“ Свого часу були поезіи Могильницкого дуже высоко цѣненй; теперь, при бôльшôмъ розвою литературы, самй Галичане находятъ, що въ єго творахъ мало поезіи.

Иванъ Головацкій, братъ Якова (род. 1816), учивъ ся во Львовѣ и Вѣдни, зъ початку богословія, потôмъ медицины; бувъ войсковымъ лѣкаремъ, а въ послѣдныхъ рокахъ редакторомъ „Вѣстника законôвъ державныхъ“ въ рускôмъ переводѣ. Єго заходомъ выйшовъ „Вѣнокъ Русинамъ на обжинки“ (уплѣвъ Иванъ Б. Ѳ. Головацкій. Вѣдень, 1846 и 1847 року, 2 части). Окрôмъ слабыхъ поезій въ „Вѣнку“ написавъ єще „Пѣніє радостнаго голоса государю Николаю Павловичу, императору всеи Руси“ (1845, выд. 1848). Въ „Вѣнку“ брали участь кромѣ Головацкого и другй галицкй писателѣ, якъ К. Скоморовскій, котрый писавъ такожь пôдъ псевдонимомъ „Долиняненко.“

Іосифъ Левицкій (1801—1860) выдавъ першу руску граматику, кôлька елементарныхъ книжокъ и переводивъ (хотяй дуже плохо) баляды Шиллера (Перемышль, 1839 до 1844).

Иванъ Гушалевичь (род. 1823) учивъ ся въ Львôвскôмъ универзитетѣ, принявъ станъ духовный, бувъ учителемъ руского языка въ Львôвскôй гимназіи, потôмъ приходскимъ священикомъ, наконець членомъ Львôвского сойму и Вѣденьскои рады державнои. Въ 1849 роцѣ выдававъ ôнъ „Новины“, потôмъ „Пчолу“, въ 1851 и 1852 „Галицку

Зорю"; въ 1852 выдавъ „Цвѣты зъ надъ-Днѣстрянскои ливады"; въ 1860 роцѣ напечатавъ въ „Зори Галицкôй" свои пѣсни и „Сонъ князя Льва"; въ 1861 выданѣ були єго „Поезіи" (ч. I, Львôвъ, зъ короткою біографіею, написаною Дѣдицкимъ). Галицкѣ критики ставятъ высоко гдеякѣ єго поезіи, але всежь таки языкъ ихъ часто мѣшаный, длятого и тяжкій. Гушалевичь бувъ такожь авторомъ „Пастырского богословія".

Иванъ Наумовичь (род. 1826) знаный яко политичный дѣятель и ораторъ, и такожь яко писатель для народу.

Богданъ Дѣдицкій (род. 1827) учивъ ся въ Львôвскôмъ и Вѣденьскôмъ универзитетѣ, бувъ ôдъ 1856 року заступникомъ учителя руского и польского языка въ Перемыскôй гимназіи, зъ 1861 рокомъ першимъ редакторомъ газеты „Слово". Ôнъ єсть плодный стихотворець, авторъ поемъ „Конюшій" (1853) и „Буй-туръ Всеволодъ, князь Курскій" (1860), дальше авторъ стихôвъ на рôжнѣ святочнѣ случаѣ, „тезоименія" и т. д. Въ 1859 роцѣ, коли за правленя гр. Голуховского повзяли Поляки плянъ (при помочи звѣстного ученого ческого, Іос. Ѣречка), замѣнити руску кирилицю на латиньске абецадло, Дѣдицкій остро выступивъ противъ того въ книжкахъ „О неудобности латиньскои азбуки въ письменности рускôй" (Вѣдень, 1859) и „Споръ о рускую азбуку" (Львôвъ, 1859).

Зъ духовныхъ выданьи проповѣдей знанѣ суть М. Малиновскій, згаданый вже Гушалевичь, Гр. Гинилевичь, Ант. Добряньскій и иншѣ.

(Дальше буде.)

УКРАИНА ВЪ АРТИЗМѢ.

Широкій та дикій степъ Украины, на котрôмъ гуляли колись то зъ бисурманами дѣти гетманьскои Руси, счезъ вже на вѣки въ природнôй своѣй красотѣ пôдъ напоромъ новочаснои культуры. Нема и слѣду зъ єго „мальовничои дикости". Тамъ, где давнѣйше выпасались табуны и ховалась въ высокихъ травахъ Татарва передъ орлинымъ окомъ козака, где буйный вѣтеръ гулявъ безъ опору, — тамъ нынѣ могуча рука культуры землю поорала, рôвнаючи могилы и курганы, въ котрыхъ спочили тлѣннѣ останки вѣрныхъ сынôвъ Украины-Руси. Нѣтъ могилъ и курганôвъ. Теперь краснѣютъ тамъ сахарнѣ (цукровнѣ) та рôжнѣ заводы, заложенѣ не своими а чужими людьми... Все давне поволи счезає, а на ихъ мѣсци настаютъ новѣ порядки, а зъ ними и новый устрôй житя соціяльного.

Але природна краса дикихъ степôвъ украиньскихъ зъ ихъ вѣрными сынами козаками, мимо свого теперѣшного упадку, одживає въ пѣсняхъ народныхъ, въ музыцѣ, поезіи, малярствѣ, однымъ словомъ: давна Украина ôджила въ артизмѣ.

Правда, давну Украину покликуютъ до житя многѣ не нашѣ люде, але мы констатуємо черезъ те лишь фактъ єи могучои силы духа, котрый бувъ въ станѣ, навѣть въ польскôй литературѣ, здѣлати переломъ въ мертвôмъ класицизмѣ, и повести ю на дорогу романтичну, творячи въ литературѣ нову епоху и плекаючи живымъ духомъ первостепеннѣ таланты, до якихъ причисляютъ ся польскѣ „писателѣ украиньскои школы".

И артисты-малярѣ не остали позаду, и они шукаютъ своихъ идеалôвъ середъ дикихъ степôвъ украиньскихъ. Анѣ одна выставка образôвъ, устроювана Поляками, не обôйде ся безъ того, щобы образы взятѣ зъ житя украиньского не звертали на себе загальнои уваги. И теперь на послѣдньôй выставцѣ було те саме дѣло. Межи всѣма образами красовались „Лисовчики" Брандта и Стржалецкого.

Артистъ-малярь Брандъ, якъ звѣсно, належитъ до первостепенныхъ силъ. Ôнъ своихъ „Лисовчикôвъ" представивъ удачно, и критика высказалась о єго утворѣ дуже похвально. Головна основа образу єсть слѣдуюча:

На широкôмъ днѣ незначно горбковатого степу, зарослого бодяками и высокою травою, представлена єсть група въ купу збитыхъ людей и коней, и за первымъ поверховнымъ поглядомъ тяжко порозумѣти, що се маѣ представляти. Приглянувши ся лучше, бачимо, що на образѣ находитъ ся трехъ ѣздцѣвъ. Одинъ зъ нихъ ôдъособленый, закинувъ арканъ на шію Татарина чи Турчина, и тымъ способомъ стягнувъ єго зъ коня. Бисурманинъ судорожно хватає за ремѣнь, що овинувъ ся єму коло шіи, и рухъ сей одданый зовсѣмъ вѣрно и природно.

Другій Лисовчикъ похиляє ся зъ коня, щобы ухопити узду поваленого на землю коня вразъ зъ бисурманиномъ. И сей рухъ дуже удачно наслѣдованый.

Головною однако фигурою єсть третій Лисовчикъ, що мече арканъ. Замахъ єго муситъ бути сильный, коли шапка упала єму зъ головы. На земли лежитъ поганинъ стягненый зъ коня, а кôнь єго въ бѣгу повздержаный. Все єсть дуже вѣрно ôддано, и признати мусимо, що Брандъ єсть незрôвнанымъ майстромъ руху. Фигуры нимъ представленѣ выдаютъ ся, якбы жили и порушали ся пôсля начерку артиста.

Слабшимъ вже утвором єсть образъ п. Стржалецкого: „Лисовчики передъ шинкомъ". Кôлька збройныхъ козакôвъ злѣзло зъ коней и ôдпочиває, частуючи ся медомъ, чи якимъ другимъ напиткомъ. Зъ ганку приглядає ся цѣкава женщина, троха напередъ похилена, а подальше стоятъ цѣкавѣ люде. Конѣ добре начертанѣ, и люде маютъ выразисту характеристику, лишь яскравôсть въ убраню, котра вѣдавъ єсть слабостею п. Стржалецкого, мѣшає загальнôй гармоніи природнои красоты. Также не знаємо, зъ якихъ причинъ окрасивъ артистъ капелюхи козакôвъ когутовыми перами, пригадуючими ту Мефистофеля зъ Фавста.

Якъ бачимо, житє сынôвъ дикихъ степôвъ украиньскихъ маѣ що то чарующого для поетôвъ и артистôвъ-малярôвъ, и зъ того поводу давна Украина не загибає, але ôдживає зъ цѣлою силою своеи первѣстнои красы въ артизмѣ.

Иванъ Ем. Левицкій.

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦІИ.

Посредствомъ „Зорѣ" прислали П. Т.:

1) Для **„Дѣла"**: о. В. К. въ Тернополи 8·00, о. Ф. О. въ Молотовѣ 2·00, о. М. Ц. въ Каменцѣ Струмиловôй 4·00.

2) Для **„Батькôвщины"**: о. В. К. въ Тернополи 2·50, В. Г. въ Крупеку 2·00, М. М. въ Жуковѣ 1·30.

3) Для **„Часописи Школьнои"**: о. З. П. въ Перемышли 1·00, П. Л въ Супранôвцѣ 3·00, И. Д. въ Климкôвцѣ 1·00, С. Г. Ц. въ Вишневѣ 3·70, И. Н. въ Метеневѣ 1·00.

4) Для тов. **„Просвѣта"**: о. М. Ц въ Каменцѣ Стр. 2·00, В. Б. въ Чертежи 1·00

5) Для **„Общества Рускихъ Дамъ"**: о. Л. Ш въ Дулибахъ 2·00

6) Для **„Науки"**: о. Л Ш. въ Дулибахъ 9·00, о. А. М. въ Пельни 2·00, о. В. К. въ Тернополи 4·00, В. Г. въ Крупеку 4·00, В. Н. въ Роздолѣ 2.00.

7) Для **„Сьвіта"**: О. Д въ Целѣевѣ 1·00, К. Г. въ Синьковѣ 1·00.

8) Для **„Пролому"**: о. Т. І. П. въ Будыловѣ 2·00, о. В. К. въ Тернополи 2·00, о. Л. Ш. въ Дулибахъ 2·00, О. Д. въ Целѣевѣ 1·00.

9) Для **„Бескида"**: о. І. Ш. въ Печенѣжинѣ 1·00, о. М. Т. въ Нестаничахъ 1·00, о. К. С. въ Жужелю 2·00.

10) Для **„Слова"**: о. В. К въ Тернополи 10·00.

11) Для **„Родимого Листка"**: о В. К. въ Тернополи 5·00.

12) Для тов. **„Рада Руска"**: о. Л. Ш. въ Дулибахъ 2·00.

13) **За молитвословы** (д» рукъ Его Преосвященьства): о. Л. Ш въ Дулибахъ 20·80.

14) На **Воспиталище Дѣвоче"**: о. Л. Ш въ Дулибахъ 2·00.

☞ Гдеякѣ почты (въ Золочевѣ, Заваловѣ и Жидачевѣ) выправили борбу зъ 3-имъ числомъ нашои „Зорѣ" и ôдослали намъ дотычнѣ екз. назадъ зъ допискою: „Retour nach Lemberg — zur Ortsangabe mit lateinischen Lettern". На зверненыхъ екземпляряхъ були адресы: о. І. Щ. въ Боковѣ, П-ѣ А. Т. въ Золочевѣ, о. В. Д. въ Волцневѣ, о. І. Г. въ Золочевѣ, о. Д. Г. въ Заваловѣ, о. Т. Я. въ Покрôвцяхъ, П-ѣ А. К. въ Золочевѣ. Чи иншимъ адресатамъ згаданѣ почты доручили „Зорю", — вѣдомости не маємъ, довѣдуємось тôлько зъ одной новинки „Дѣла", що Золочôвска почта якійсь примѣрникъ 3 ого числа „Зорѣ" пôслала на Угры, зъ ôдки по довгихъ блуканкахъ нещаслива газета дôсталась назадъ до Золочева.

Щобы подôбнôй самоволи на будуще запобѣчи, удались мы зъ жалобою до Свѣтлои Дирекціи почтъ и одержали категоричне запевненє, що панове почтмистры въ Золочевѣ, Заваловѣ и Жидачевѣ зôстанутъ поінформованѣ (очевидно „mit lateinischen Lettern"), що поступованє ихъ єсть противозаконне и бôльше повторити ся не повинно. Мы зъ своеи стороны упрашаємо почт. Пренумерантôвъ, щобы про всякѣ дальшѣ неправильности въ ôдбираню „Зорѣ" якъ найскорше намъ доносили.

Выдає и ôдповѣдає за редакцію **Ом. Партыцкій.**

Зъ друкарнѣ Товарыства „имени Шевченка" пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

Рôкъ II. Львôвъ дня 1. (13.) Марця 1881. **Число 5.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого, найменше въ пôвтора аркуша.

Редакція и администрація „Зорѣ“ въ каменици пôдъ ч. **18**. улиця Галицка.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рôкъ **4** зр., на пôвъ року **2** зр., на чверть року **1** зр.

На велиновôмъ паперѣ: на цѣлый рôкъ **4** зр. **60** кр., на пôвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ЖЕНЩИНА.

(Повѣсть зъ мѣщаньского житя. — Написавъ Н. Вахнянинъ.)

V.

Зъ нôчнои розмовы зъ Малашкою вернувъ Василь доперва досвѣтомъ та не заходивъ уже въ хату, а припочивъ пôдъ повѣткою. Тутъ мабуть чувъ ôнъ себе свобôднѣйшимъ, а може якъ-разъ треба було розжареному любовію серцю сеи прохолоды, котру дрѣмаючôй єще природѣ нѣсъ въ дарѣ осѣнный ранокъ. Передъ нимъ розкрылась темна картина зъ хатами, оборогами, стогами та опустѣлыми городами и полями, а подальше зъ легкого туману выринавъ знакомый єму Бôрокъ. Але всего того мало бачивъ Василь. Єго очи звертали ся вправдѣ на тѝ предметы, однакожь не вносили въ душу нѣякихъ спостережень. Та и якъ могла душа Василева примѣчати теперь таку щоденьщину, тая душа, що передъ часинкою вернула зъ богатого, любовію заставленого пиру, сыта, упоєна и розôгрѣта солодкими, тихими рѣчами дѣвочими та любымъ щебетанємъ воркотливои горлицѣ?

Василь потонувъ въ морю нôчныхъ згадокъ, а тѝ згадки понесли єго въ далекій, будьто надземный свѣтъ, по котрôмъ, здавалось єму, гуляє ôнъ безъ журбы, веселый и грає ся мовь мала дѣтина, що нѣкимъ не спостережена въ першій разъ закралась въ цвѣтникъ на причудъ красный и тутъ плете собѣ и китичку, и вѣночокъ, и косичитъ и замаює себе пахучимъ зѣлємъ до вподобы.

Не малу бо и силу посѣдає чувство любви! Самого найзимнѣйшого аскета ловитъ оно зъ такою легкостею, якъ голодну птицю зрадлива самолôвка, а тамъ вже опутає и привяже и прикрѣпитъ єго на золотôй ниточцѣ мовь полонника свого. А щожь подумати о людяхъ звычайныхъ, що сказати о насъ самыхъ, въ котрыхъ серця не камѣннѝ, не зъ твердои крицѣ, хотяй мужескѝ? Танутъ они ôдъ любви якъ той мягкій вôскъ ôдъ лица огня, зъ котрого ôдтакъ вылѣпишь, що и якъ захочешь.

Вже стало займатись на свѣтъ, а Василь нашь заєдно єще маячивъ о нôчнôй стрѣчи. Куды не глянувъ, изъ-зôвсюды: изъ за деревъ, кущѣвъ, хатъ и оборогôвъ высувалась фантастична постать Малашки, ставала передъ нимъ зъ розпростертыми, бѣлыми раменами, зъ веселымъ, усмѣхнутымъ лицемъ, на котрôмъ видко було єще слѣды нôчныхъ поцѣлункôвъ, и заманювала єго до себе моргаючими очима. Шелестъ вѣтромъ знятого листу здававъ ся єму тихимъ єи щебетанємъ, тихою божбою на вѣрнôсть... У души Василя розкрывъ, розстеливъ ся рай въ видѣ розлогои, зеленои левады, засѣяноі цвѣтками, зъ котрыхъ кожда лишь щастємъ дыхала. Василь ходивъ по нѣй зъ Малашкою, голубивъ свою пестѣйку и пригортавъ до теплои груди.... а она бѣгала поручь него легкою серночкою, зрывала и подавала єму цвѣтку по цвѣтцѣ, а на кождôй зъ нихъ читавъ Василь горючими буквами прописанѝ слова: Люблю, люблю тебе по вѣки!

— Малашко! — покрикнувъ Василь, упоєный своимъ щастємъ и простеръ руку, щобы обняти вѣрну дѣвчину, але Малашка знялась сивою голубкою и не розпростившись зъ нимъ полинула стрѣлою въ темный гай, що розмежувавъ леваду. — Малашко! — скричавъ Василь за утѣкаючою, але въ тôй самôй хвили нанѣсъ холодный вѣтеръ стôлько густого туману на єго очи, що цѣла левада стала якоюсь непроходною безвѣстею. Василь почавъ бѣгчи що силы, махавъ руками, розбивавъ налѣтаючу пôтьму, протиравъ очи, але Малашку не змôгъ уже заглянути.

— Василю! — роздавъ ся поручь него тонкій голосъ жѣночій. Василь оглянувъ ся въ надѣи, що побачитъ збѣгшу Малашку, але мѣсто неи стояла передъ нимъ — рôдна єго мати.

— Такъ се тôлько сонъ бувъ? — подумавъ небога, стревоженый и перебитый въ своихъ солодкихъ мрѣяхъ и зôрвавъ ся на рôвнѝ ноги.

— Ой, ой! мабуть пуста для тебе материньска щира рада! — залебедѣла стара Зазуличиха, хитаючи сивою головою. — Здоровлє, сыну, не переливки, а ты такъ мало про него дбаєшь!

— Я, мамо.... перебивъ Василь скоро и затихъ.

— А я, сыну, цѣлои ночи не спала, дожидала тебе, та и дôждалась того щастя, що ты и въ хату не зайшовъ.....

Въ очахъ Зазуличихи закрутилась слеза. Василь добачивъ єи, опустивъ очи и стоявъ мовь вкопаный въ землю.

— Вѣдай чорнява Малашка — продовжала мати — знайшла у тебе бôльше серця, чимъ моя сива голова, коли ажь у снахъ за нею побиваєшь ся?... Зазуличиха зôтхнула глубоко и махнувши рукою ôдвернулась. Василь спаленѣвъ на лици. Ôнъ не сподѣвавъ ся, що сердечнои тайны зрадникомъ буде сонъ.

— Роби, сыну, якъ знаєшь, — докинула мати и лагодилась до ôдходу.

— Не идѣть, мамо! — покрикнувъ Василь и кинувъ ся за уходящою. — Я, мамо, люблю Малашку! Безъ неи годѣ менѣ житя, безъ неи.... безъ неи я душу свою погублю!

— А любитъ же тебе Малашка? поспытала мати.

— Любитъ, мамо, любитъ, она душѣ въ собѣ не чує.

— А я, сыну, знаю черезъ людей, що стара Наконечна не выдасть єи за тебе.

— Не выдасть? — спытавъ тревожно Василь.

— Такъ єсть, не выдасть. Она, бачь, Малащцѣ лѣпшу долю готує. Сама попôвского роду, то вже и высше дивитъ ся, а ты простый мѣщухъ єи не рôвня.

Василь поблѣдъ мовь стѣна. Вѣсть тая, выголошена поважными устами люблячои матери, ударила въ него громомъ зъ ясного неба.

— Простѣть, мамо, — проговоривъ ôнъ по хвили, — але вѣстямъ симъ я вѣры не йму. Єще нынѣ пошлю старостôвъ....

Зазуличиха здвигла плечима и зъ тяжкимъ серцемъ побралась въ хату.

На дворѣ повиднѣло. Скрôзь по улицяхъ почавъ ся рухъ.

И на обôйстю Василевôмъ стало все двигатись. Добре выпочита, весела худôбка выходила поволи зъ душныхъ стаєнъ, грамадилась пôдъ высокимъ, скрипливымъ журавлемъ, простувалась, дожидала непочатои водицѣ. Кучерявѝ ôвцѣ збились купкою коло ворôтъ, повстромлювали свои пысочки помежи лѣски, розглядались по улици, блеяли, мовбы просились за царину. Высокій, червеный пѣвень, зъ поставою поважного газды, злетѣвъ зъ сѣдала и ставъ накликовати своихъ курочокъ до снѣданя пôдъ обороги. Бѣлѝ гусы геготали, махали крылами, нагинали довгѝ шиѣ, неначе здоровили себе на добрый-день. Красноперѝ качочки пхались попôдъ дѣравый тинъ, спѣшили рядкомъ на рѣку, на зелену, смачну ряску. Воркотливѝ голубы вылѣтали зъ пôдъ острѣшка, обсѣли край соломянои кришѣ, заглядали цѣкаво до хатныхъ дверей, допрошувались сыпаного зерна. Наймиты порались въ засѣку, лагодили молотьбу, а заспана, розхристана наймичка, бубонячи ранній молитвы, поила товаръ, выганяла на улицю, та пріймившись за терлицю клапала собѣ здорово. Все збудилось до нового житя, радовалось божою дниною, роботою витало всходяче сонце.

Тôлько нашому Василеви не було за-що пріймити ся. Опертый о уголъ хаты, стоявъ ôнъ немовь выкованый зъ леду, немовь проклята жѣнка Лота. Лице єго не побѣлѣло, не поблѣдло, оно пожовкло, почорнѣло. Высокѝ брови повисли хмарою, уста сцѣпились и дрожали, а широка грудь, що єще передъ часинкою дыхала и жила надѣєю на туземный рай, грудь тая здвигалась тяжко и трудно, придавлена непевностею грядущои судьбы.

— Тожь малибы неôдраднѝ слова матери бути гôркою правдою для мене? — пытавъ Василь самого себе. — Тожь на те вселилось въ душу мою щастє любви, щобъ завтрѣшній день понѣсъ єго зъ собою?... „Наконечна не выдасть єи за тебе...“ А комужь въ участи припаде таланъ мôй дорогій? Кто посягне за него рукою, кто посмѣє перегородити тую стежку до серця моєи дѣвчины, що я єи вытоптавъ?... Нѣ, нѣ! Раю мого нѣкто не зруйнує, нѣкто не столочитъ. Розшибну моихъ супротивникôвъ, розбôю, розвѣю якъ легку полову...

Василь дрожавъ листомъ трепеты. Кровь, що збилась въ грудяхъ и давила серце, пôдступила теперь до очей и запалила въ нихъ страшный, дикій жаръ, а на скривленôмъ лици перелѣтавъ блискавкою усмѣхъ божевôльного.

— Нѣ, нѣ! — повтарявъ Василь, — Малашка буде моєю. Она клялась, она божилась менѣ на вѣрнôсть! Ктожь годенъ розлучити насъ? Где той смѣливый стрѣльчикъ, що думає убити голуба, щобы ôдтакъ голубку-вдову до себе приборкати? Нѣ, нѣ! Малашка моя! А Наконечна любитъ свою доню ажь надто, щобъ важилась спинити волю рôднои, одинокои дѣтины. Наконечна, не гордовита, она добра женщина, она лѣпша надъ всѣ матери!...

И страшне лице Василя прояснювалось на тѝ гадки, якъ небо пôсля громовои тучѣ, а зъ грôзного жару очей сновалась весела дуга, що сумирнымъ свѣтломъ вѣстила погоду-надѣю.

— Нынѣ шлю старостôвъ! — порѣшивъ Василь и справивши чорнѝ кудры побѣгъ на озеро гуляти. Щастливый!... (Дальше буде.)

О ВЫХОВАНЮ.

(Написавъ И. Н*.)

X. Загальный розвôй духа.

Єсли дѣтина тѣлесно добре выхована, то и духовѝ силы розвиваютъ ся щасливо. Вправдѣ въ часѣ сильного росту розвиває ся черезъ якійсь часъ тѣло въ некорысть духа, але тымъ нема що страхати ся; недостатки, якѝ тогды на дѣтинѣ спостерѣгаєшь (лѣнивый або надто вражливый настрôй), самѝ небавомъ выровнаютъ ся, скоро тôлько чуйно дальше будешь вести выховане.

Въ первыхъ початкахъ молодости належитъ дбати єдино о гармонійный розвôй змыслôвъ, котрыми свѣтъ до духа дѣтины промовляє; неприродно и зъ шкодою булобы для дѣтины, єслибы кто хотѣвъ передъ трема роками яку небудь здôбнôсть духову рѣшительно въ нѣй розвинути.

Зъ трема лѣтами приходитъ дѣтина до свѣдомости свого „я“; не скаже она тогды: „Ользя не пôйде“, тôлько: „я не пôйду“. И на граматикальне выражене звертає вже тогды дѣтина увагу. Ôдъ теперь зачинає ся досыть скорый розвôй духа, и не одна горда мати бачитъ тогды въ своѣй дѣтинѣ будучого „генія“. Однакъ и теперь зъ дальшимъ розвоємъ духа не дуже належитъ спѣшити, бо всякій за-скорый розвôй духа мститъ ся безповоротно на тѣлѣ, на єго розвитку, на здоровлю.

Духъ дѣтины розвиває ся самъ скоро и безъ шкоды тамъ тôлько, где дѣтина сама чувствує потребу свого духового розвитку, и сама домагає ся залагодженя сеи потребы; где дѣє ся противно, тамъ або духъ, або организмъ дѣтины хоробливый, и єи дальшій розвитокъ вымагає великои прозорности. Дѣти на тѣлѣ и духу здоровѝ поводуютъ матерь на кождôмъ кроку до объучаня и поясненя. Розумѣє ся, що не все треба пояснятi, и не на все можь дати точну ôдповѣдь, однакожь тираньствомъ булобы противъ молодого духа, єслибы не дано ôдповѣди на цѣкавѝ запытаня дѣтины, або єслибы ôдповѣдь була недостаточна, особливо въ рѣчахъ щоденныхъ; ба навѣть при рѣчахъ, котрѝ для дѣтины суть єще незрозумѣлѝ, належитъ подати ихъ назву, и поучити, о скôлько можь, о ихъ ужитку. Не треба забувати, що зъ дѣтиною треба говорити много, щобы ю поучати и духа утримувати въ чинности; до того треба до неи говорити єи мовою, то єсть знижити ся до єи понятій. Єсли трудно дати достаточну ôдповѣдь на пытане дѣтины, то найлучше признати ся: то дуже тяжка рѣчь, не знаю сего,— и ôдослати дѣтину до отця. Ложныхъ поясненій нѣколи давати не можна.

Такожь належитъ уважати, чи дѣтина пытаючи не пытає єдино зъ привычки до пытаня, и чи она уважно слухає и чи поняла ôдповѣдь; чи може нêдчасъ ôдповѣди зовсѣмъ була розсѣяна. Сего не допускати нѣколи, а єсли коли при-

ключитъ ся, заразъ зганити, и часто приказати повторити ôдповѣдь.

Часто приключає ся, що 4—5-лѣтнѝ дѣти почувши новый выразъ, перерываютъ сейчасъ мову, пытаючи нетерпеливо: що значитъ тое? Таке слово видно дотеперь не приходило въ засобѣ ихъ слôвъ, и тому треба єго пояснити, и въ загалѣ треба не допускати, щобы дѣти уживали незрозумѣлыхъ собѣ слôвъ.

Особливо належитъ дбати, щобы дѣти не говорили пусте, и не занимали ся пустыми рѣчами. Нехай ихъ забавки, ихъ забавы зъ ровесниками, ихъ бесѣды, маютъ всегда якійсь змыслъ, нехай ихъ часъ нѣколи не переходитъ безъ занятя; инакше умыслъ ихъ стане ся нестадый, плыткій. Мати часто нехай зъ дѣтиною иде на прогульку, добираючи для неи, єсли можь, ровесникôвъ; нехай знижає ся до понятій дѣтины и звертає увагу єи на кожду рѣчь; нехай на кождôй укаже ѣй щось нового и поучитъ, коли того потреба. Тогды кожда така прогулька буде корыстна для дѣтины, тай мати сама буде при нѣй весела.

Ôдъ дѣтины въ 5. або 6. року трудно вымагати довгого сѣдженя и мовчаня. Наука азбуки нехай тогды не займає бôльше ôдъ разу якъ $^1/_2$ годины, нехай ю переплѣтає забавка рахованемъ, спѣвомъ, рухомъ (гимнастикою).

Въ домовыхъ забавкахъ маютъ немалу ролю барвы и тоны. Тутъ має мати добру способбнôсть здѣлати дѣтину — (черезъ порôвнанє н. пр. кôлькохъ куснѣвъ паперу, убарвленого рôжными барвами) — уважною на рôжнѝ одмѣны барвъ и на гармонійнѝ, або разячѝ комбинаціи тыхже. Се важне особливо при одежи дѣвчатъ. Такъ само и гармонію тонôвъ повинна дѣтина поволи учити ся розрôжнити, а до того найприроднѣйшимъ средствомъ єсть спѣвъ и игра на якôмъ инструментѣ.

До семого року учитъ ся дѣтина легко, не основно, и тымъ легше приходитъ матери ю поучати, и положити первѝ основы для розвитку дальшого.

XI. Образованє чувства.

Вже въ первôй молодости надаютъ ся тысячнѝ способности, щобы образованю чувства уготовити дорогу.

Всяке дѣланє чоловѣка въ чувствахъ має свою пôдставу, и єсли мати хоче мати яку певну поруку за дальше образованє дѣтины, нехай шукає тои поруки въ єи чувствахъ. Тôлько по напрямѣ чувствъ дôзнаємо ся, чи удача або неудача буде послѣднымъ результатомъ нашои старанности и заходу около дѣтины. Чоловѣкъ зъ здоровымъ и розвитымъ чувствомъ дає навѣть бôльше надѣ на здалôсть, нежели иншій, що має великѝ дарованя и многосторонный талантъ.

Чувства суть чоловѣкови вродженѝ; выхованє повинно ихъ розвинути и ушляхотнити; — а сеи задачѣ доконає скорше мати, нежели учитель, хотя задача то важна и трудна.

Чувства взбуджаютъ ся або черезъ внѣшнѝ спостереженя, або посредствомъ розуму и совѣсти.

Змысловѝ приємности могутъ у дѣтей, хотябы и трилѣтныхъ, легко стати ся основою небезпечныхъ склонностей. Часто черезъ такѝ приемности хоче мати справити дѣтинѣ невинну утѣху; але неразъ пересычаютъ они дѣтину, и дѣтина, маючи ихъ достаткомъ, стає оспалою, нудною, неохоченою. Бо не готовѝ приемности, а такѝ, за котрыми треба шукати, при котрыхъ зысканю треба бути чиннымъ, суть жереломъ утѣхи; проте при пôддаваню дѣтямъ приемностей треба бути економичнымъ.

Такъ треба поступати економично при пôддаваню дѣтямъ всего, що має ихъ тѣшити — одно, чи тымъ суть ласощѣ, чи одѣжь, чи забавки; все повинно мати свою мѣру и скупо повинно бути удѣляне, щобы не знудило дѣтины, не усыпляло єи чинности. Где єсть ôдмѣна межи занятємъ и приємностями, тамъ будутъ дѣти веселѝ; тôлько належитъ зважати старанно, чимъ дѣти займаютъ ся, и коли дотеперѣшне занятє починає вже томити, въ часъ пôддати друге. Чимъ бôльше забавокъ, тымъ менше звычайно утѣхи; утѣха утримає ся довше, єсли дѣлає вынаходячій змыслъ дѣтей (єсли н. пр. дѣтина зъ каргъ ставитъ домокъ, зъ трѣсокъ вôзъ...) Колижь утѣха переходитъ границѣ, тогды въ часъ дане препоручене, або поважне слово зновъ спроваджає утѣху до належитои мѣры.

Єсли дѣтина понура, смутна, то се стань неприродный, и тогды не помогутъ забавки и змысловѝ утѣхи, а єдино чиннôсть, рухъ, такъ тѣлесный якъ умысловый.

Многѝ матери лякаютъ ся, щобы ихъ дѣтина не стала ся несмѣлою, однакъ ся лячнôсть походитъ найчастѣйше зъ самолюбства, бо матери хотѣлибы, щобы ихъ дѣти „показали ся“. Тымчасомъ досвѣдъ учитъ, що зъ поступомъ выхованя, зъ лѣтами, несмѣлôсть гине; взглядомъ хлопцѣвъ єще и тое замѣтити треба, що они, смѣлѝ въ товариствѣ, оказуютъ ся часто въ небезпеченьствахъ не дуже одважнѝ.

Зъ несмѣлостю спорôднена скромнôсть; и поки молодѝ генераціи не будутъ скромнѣйшѝ, а за те бôльше сгыдливѝ и дбалѝ о власну гôднôсть, доти выхованє не принесе знаменитыхъ овочѣвъ.

Шляхотнымъ свойствомъ єсть стыдливôсть — и се чувство повинна мати поважати и розвивати. Пôзнѣйше, пôдъ мудрымъ проводомъ, выроджує ся изъ стыдливости чувство чести, т. є. чувство власнои гôдности. Сгыдъ объявляє ся румянцемъ, и єсли побачишь румянець на личку дѣтины, тѣшь ся тымъ, бо то бесѣда души, чистѣйша и шляхотнѣйша, нежели всѣ бесѣды словами! Несмѣвати ся зъ другого, що червонѣє изъ стыду, може тôлько легкодушный и необразованый чоловѣкъ.

Чувства любви и сердечности займаютъ у матерей важне мѣстце, а неразъ суть они до дѣтины зле застосованѝ. Любовь повинна мати оказувати дѣтинѣ не словами, а дбалостею и дѣлами повинна серце дѣтины собѣ здобути. Нехай мати не оказує ся супротивъ дѣтины нѣжною и сердечною ажь до пересады; она тымъ выкликати може чувства противнѝ и дѣтину зробити холодною и невдячною, або здѣлати ю розпещеною, пôдхлѣбною. Така надмѣрна сердечнôсть при выхованю дѣтины зовсѣмъ не єсть пожадана; и хотя мати не може бути рôвнодушною, чи дѣтина ю любитъ, то все при выхованю не мати о любовь дѣтины, а дѣтина о любовь матери убивати ся повинна. Любовь матери до дѣтины оказує ся въ кождôмъ дѣлѣ, и проте не треба дѣтинѣ ажь казати о тôй любвѣ; она сама серцемъ повинна ю ôдчути.

Зависти не дай въ дѣтинѣ повстати. Єсли она кому завидує чого, н. пр. красшои одежѣ, ласощѣвъ — згани тое и не будь на стôлько слаба, щобы сейчасъ пожадану рѣчь ѣй дати, бо черезъ те стане ся дѣтина уперта, горда. Не учи єи мстивости; єсли ударила ся, не бій сю рѣчь, о котру вдарила ся, анѣ не мсти ся на виноватôмъ сейчасъ; лучше скажи, що выросте зъ того, и зверни скоро на иншу рѣчь єи увагу... Приучай єи щирости, щобы не була лакома и нечувственна на недостатокъ другихъ; однакъ уважай, що скоро щирôсть переходитъ границѣ, настає марнотравнôсть. Дбай и о те, щобы дѣтина твоя була чувственною, щобы взрушало ю все що

добре и красне, а знеохочало все що зле; власный примѣръ буде для неи найлучшою наукою.

Въ найраньшомъ вже вѣку повинна ты въ серце дѣтины вщепляти чувство религійне. Поважно научай ю о истнованю Бога, нехай познає Єго зъ дѣлъ; поучай о томъ, що Богъ дає хлѣбъ и дощь, житє и смерть, що всѣхъ утримує и живитъ. До Него нехай она вѣрно и щиро складає руки, дякуючи за житє, просячи о потребы; нехай въ Нѣмъ знає она скорше Отця люблячого, нежели строгого Судію, нехай скорше научитъ ся Єго любити, нежели гнѣву Єго бояти ся. Учи дѣтину складати до Него руки на початку дня и на ночномъ ложи, будь ѣй видимымъ ангеломъ-хранителемъ, а хвиля молитвы твоєи дѣтины нехай и тебе покрѣпляє и упріємняє тобѣ житє. Дитя, котре дня не зачинає и не кончитъ молитвою, не научитъ ся чувствовати, якъ спасенный и благодатный єсть вплывъ побожности въ всѣхъ хвиляхъ житя, якъ она вплыває на задоволенє чоловѣка. Збудивши побожность въ дѣтинѣ и утримуючи ю, передаєшь зъ нею дѣтинѣ щастє и благо на цѣлый познѣйшій вѣкъ; а хотяй бы познѣйше за якимъ-тамъ вплывомъ религійный умыслъ дѣтины насѣли тѣни сомнѣнія, згадка на тебе, якъ ты, вѣруючи, вѣрою молоду грудь наповняла, захоронитъ ю одъ розпуки, въ котру мусятъ попасти тѣ, котрыхъ мати въ молодости молитвы якъ слѣдъ не научала.

(Дальше буде.)

СВАТЫ.

(Образъ зъ галицко-рускаго житя. — Написавъ Денисъ.)

(Дальше.)

Глубоко задуманый ходивъ Николай по комнатцѣ. Въ єго души бороли ся гадки зъ собою, и перли одна другу, не могучи себе побороти. То образъ гарнои Орисѣ выхоплювавъ ся на верхъ, мовь яке чудне малёванє, чаруючи душу и серце, — то зновъ зъ поза него ставъ выниряти образъ поганои Настунѣ, котра нишкомъ поглядала на Николая и мовбы промовляла: „Не втечешь ты менѣ, я твою долю прикую до своєи нерозорваными оковами, дарма, що высмыкаєшь ся мовь рыба изъ сѣти!...“

Вѣдьмо Настунѣ стискало єго за серце невысловленымъ болемъ, мовь розжареными клѣщами... Николай протеръ чоло, прогнавъ силомоцю зъ головы тиснучій ся до неи мары, и ставъ думати надъ завтрѣшнёю проповѣдею, котру треба було якъ найудачнѣйше сказати. Бо Николай бувъ молодець честилюбивый, амбитный; єму честь, слава, важили надъ все; до того єму безъ перестанку щось тайкомъ подшептувало: „Держись Николаю, бо твоєи проповѣди буде слухати Орися!“

Довго, довго въ ночь Николай то перевертавъ книжки, то думавъ, то записувавъ щось, и не клавъ ся спати, ажь доки всѣ потрѣбнѣ мысли не зобравъ до купы, не уладивъ ихъ зъ собою и не сполучивъ въ одну органичну цѣлость. Колижь вже въ души єго все уложило ся ясно и складно, ажь тогды загасивъ онъ свѣчку и лягъ спати. Але єго ще довго не бравъ ся сонъ; а якъ уснувъ, почало вже на всходѣ добре прояснювати ся.

По вчерашнёй тучи наставъ прехорошій поранокъ. Николай зорвавъ ся зъ постели, умывъ ся, зобравъ ся, тай помчавъ до садочку, черезъ окно переступивши, щобы нѣкому въ ранцѣ не станути ся недогоднымъ. Садокъ бувъ тужь бѣля хаты; передомъ розстелювавъ ся цвѣтникъ хорошій, а дальше ишли рядами груши, яблонки, сливы, а єще дальше, троха на похилости, розросъ ся густо гай вишневый. Въ серединѣ садку стояла пасѣка. Садовина саме тогды була въ своѣмъ найкрасшомъ розцвѣтѣ и вкрыла ся то бѣлымъ, то рожевымъ, то бѣлорожевымъ та жовтавымъ цвѣтомъ, такъ густо, що ледви добачавъ єсь зеленого листка зъ помѣжь цвѣту; по садовинѣ гули пчолы, бренѣли хрущѣ, галасовали всѣлякого рода птахи; въ чистомъ воздусѣ розлили ся пахощѣ, а высоко на синомъ небѣ, мовь невидимою силою придержаный, висѣвъ жайворонокъ, и выдзвонювавъ голосно пораннy пѣсню. Въ природѣ було красно, любо и мило, — лишь въ серци Николая була печаль, бо єму стояла все на гадцѣ гугнява Настуня побочь чудовои Орисѣ...

Николай прогнавъ на силу оба тотй образы, и переходивъ въ мысляхъ свою проповѣдь. Вже довершувавъ нынѣшну задачу, коли учувъ, що скрипнули дверцѣ одъ фѣртки. Онъ оглянувъ ся, и побачивъ скрозь вишникъ — кохану панну Орисю...

Она, приодѣта въ бѣлый, рѣсатый шарафанъ зъ широкими рукавами и зъ рожевою застяжкою подъ шiею, въ рижевомъ широкомъ капелюсѣ на головѣ, припоясанымъ такожь рожевою стяжкою, ишла поважно напередъ, оглядаючись довкола, и стала подливати цвѣты зъ бляшанои коновочки зъ довгою тоненькою шийкою. Войшовши помѣжь цвѣты, котрыхъ гараздъ було въ сѣмъ цвѣтнику, здавала ся она такожь належати до ихъ роду, лишь що була и ростомъ высша и найгарнѣйша помѣжь ними, мовь царѣвна помѣжь служебными невѣстами... По крайнёй мѣрѣ такъ то оно здавало ся нашому Николаєви... Поподъ тынъ пестрѣли рядами струнки бѣлй нарцизы побочь червоныхъ, жовтыхъ и пестрыхъ тулипановъ, бѣлѣли ся стройнй лилiѣ и зеленѣвъ весѣльный барвѣнокъ; а въ округломъ просторомъ кломбѣ розцвила на самой серединѣ крѣслата червонолиця пивонія, красували ся рожнобарвнй гвоздики, пахла резеда, мята, божджерево, жовтѣли крокосы, горѣли огники, моргали принадно братчики и любо синѣли незабудки. Мѣсцями зъ помѣжь тыхъ цвѣтовъ стремѣли горѣ глоговй пруты, на котрыхъ роскошно розвинулись листки защѣпленои рожѣ, обгортаючи, мовь крылами, пупочки рожевого цвѣту. Все блищало въ перлахъ та діяментахъ пораннои росы, роѣ мотыльковъ золотокрылыхъ и зеленозолотавыхъ мушокъ лѣтали, гуляючи понадъ тыми цвѣтами... Орися приглядаючи ся любо своимъ прекраснымъ цвѣтамъ, мовь родна мати своимъ дѣтямъ, пригортувала до себе то одну то другу цвѣтку бѣлою нѣжною ручкою; одну погладила, другу до лиця притулила, третю обцѣлувала; часомъ щось промовила, защебетала, а до всѣхъ любенько усмѣхнула ся... Тажь бо и цвѣты тотй, мовбы знали свою паню, мовбы ви бесѣду розумѣли, мовбы єй такожь любили, — они не менше пріятно и любо и весело примиляли ся до неи, розтворювали передъ нею роскошно свои чаши и свои короны, и выдыхували що-найкрасшй пахощѣ...

Николай, бачучи таке чудо, веденый якоюсь собѣ незнаною чудовою силою, почавъ щоразъ больше идъ цвѣтникови приближувати ся, а коли Орися наразъ обернувшись, єго зазрѣла и не знати чому покраснѣла, — онъ чимъ скорше приступивъ близше, здоймивъ чемно капелюхъ зъ головы и сказавъ наймилѣйшимъ, якимъ могъ, голосомъ: „Добрый-день Вамъ, панно Орисю!...“

„Добрый-день!“ — ôдповѣла Орися. „Мабуть не найлучше спалось, пане Николаю, коли такъ рано встали! Менѣ казали мамуня, що Вы довго въ нôчь не гасили свѣчки, бо зъ сусѣднои комнаты видно було, якъ свѣтло ôдъ Васъ скрôзь дѣрку ôдъ ключа ишло на хату...“

„О! тожъ я певно бувъ причиною, що мама Добродѣйка черезъ те свѣтло не могли вснути. На другій разъ буду осторожнѣйшимъ; я заткаю дѣрку папером, або прикрыю шапкою, завѣсивши єѣ на клямцѣ...“

„Не журѣтъ ся, пане Николаю, то мамуня зъ иншои причины не спали. Було много пораня, майже черезъ цѣлу нôчь...“

„То славити Бога, коли такъ... Але Вы, мабуть, панно Орисю, дуже любите цвѣты, коли они у Васъ цвитутъ такъ весело и роскôшно, бо цвѣты, то такъ якъ благороднѝ серця: они ôдвдячуютъ ся своимъ добродѣямъ красотою розцвѣту и пахущимъ дыханємъ“.

„Я ихъ поправдѣ дуже люблю, — ôдповѣла Орися: они мовь рôднѝ сестрицѣ, котрыхъ менѣ Богъ забравъ ще малыми... А Вы, пане Николаю, чи такожь любите цвѣты?...“

„Я люблю все, що красне. Я люблю цѣлу природу, а до найкрасшихъ єи творôвъ я зачисляю цвѣты — и...“

Тутъ Николай перервавъ бесѣду. Але Орися, ведена цѣкавостею, запытала, филютерно на него позираючи: „И що єще, пане Николаю?“

„И благороднѝ душѣ!...“

При тыхъ словахъ Николай глянувъ проникливо на Орисю. Она спустила оченята до землѣ, а по хвили, якбы надумавшись, сказала: „Правду кажете, пане Николаю, що найбôльше любови достойнѝ благороднѝ душѣ... Вы мусите дуже любити от. Геровского, бо ôнъ, пôсля мого мнѣния, єсть дуже благородна душа...“

Николай не бувъ приготовленый на такій оборотъ бесѣды. Ôнъ зъ певнымъ притискомъ, зморщивши троха брови, ледви выцѣдивъ слова: „Такъ!... я єго... дуже почитаю!“

Въ тôмъ вдаривъ великій дзвôнъ... Орися стрепенулась и сказала: „Прощавайте, пане Николаю! вже дзвонятъ на Службу Божу — мушу перебратись, бо и я радабъ почути нынѣшнои Вашои проповѣди“.

Усмѣхнулась жартобливо, и фуркнула зъ огороду мовь та пташечка...

Николай пристанувъ, нѣбы стовпъ безживотный; въ єго серци бурили ся престрастнѝ чувства всѣлякого рода; въ єго души товпили ся мысли, мовь филѣ моря, одна другу перемагаючи... „Истинно, ангелъ!..“ зôтхнувъ ôнъ тяженько, мовь зъ прикрого сну пробудившись, и пригадавъ собѣ, що за невеличку хвилю треба ступити на заамбонный камѣнь...

Въ церквѣ торжественна ôдправа вже ôдъ четвертои пораннои годины. Народу було биткомъ, а всѣ въ хорошихъ святочныхъ одежахъ. От Геровскій любовавъ собѣ дуже въ тôй церквѣ, бо всюда подыбавъ вкусный стрôй, ладъ и харнôсть, навѣть певный статокъ и обильность,—а все ôдбувалось правильно и поважно по восточному, а радше старорускому обряду. Вже на першій вступъ ударило єго очи рѣсне освѣтленє, розумно розложене по цѣлôй церквѣ, ôдъ чого чудно и велелѣпно ôдбивали золотѝ преукрашеня коло Царскихъ дверей, коло прехорошого, ôдсвѣженого, а вкусно малёваного Иконостаса, коло побôчныхъ олтарѣвъ и т. д. Але ôнъ єще бôльше зрадовавъ ся, коли увôйшовъ до велелѣпнои пресбитеріи: тутъ направду побачивъ ôнъ достойный пробутокъ Всевышнёго... Въ закристіи подано єму чистый бѣлый стихарь и дуже хорошій, богатый фелонъ, давнои роботы, а дуже добре и чисто захованый. На великôмъ олтари сіяло евангеліе, въ срѣбло оковане, зъ хорошими преукрашенями; служебникъ зъ Кіевскои типографіи (такожь и евангеліе) на грубôмъ паргаминѣ, выразистыми буквами надрукованый, бувъ оправленый въ червоный оксамитъ зъ срѣбными клямрами. Передъ починомъ литіи подано священно-дѣйствующимъ по кадильници зъ щирого срѣбла зъ благовоннымъ ладаномъ, зъ котрыхъ, мовь херувимскѝ облаки, взносило ся кадило горѣ — „во воню благоуханія духовнаго“. А коли от. Геровскій заинтоновавъ: „Слава Святôй и пр.“ — учувъ прехорошій спѣвъ добре зорганизованого хору школярѣвъ, и тогды вже єго правдиво побожне щироруске серце зволновало ся чистымъ духовымъ захватомъ. Ôнъ почувствовавъ себе, якъ се опôсля оповѣдавъ от. Геровскій зъ слезою въ оцѣ, такъ щаслывымъ, такъ пôднесенымъ, якъ того вже у него давно не бувало... Набожный восторгъ священно-дѣйствующого удѣливъ ся цѣлôй громадѣ, такъ, що въ церквѣ торжествовало одно чувство, одна мысль, одинъ духъ, взнесеный до Всевышнёго.

Настала литургія. Народа прибуло єще бôльше до церкви. На передѣ поставало брацтво зъ свѣчками; въ серединѣ стоявъ старшій братъ зъ прекрасною патерицею, чоловѣкъ поважный, сивый якъ голубъ. Зъ помѣжь народа повѣвали хорошѝ хоругви, а середъ высокои банѣ спускавъ ся многораменный кришталевый паукъ зъ зажеглыми свѣчками.

По евангелію выступивъ Николай, троха блѣдый, на заамбонный камѣнь. Кинувши окомъ по церквѣ, зазрѣвъ ôнъ на лѣвôмъ крылосѣ въ лавочцѣ Орисю. Въ бѣлôй мулёвôй суконцѣ зъ синёю припаскою; голова въ кудрявыхъ кучерахъ золотого цвѣту, звязаныхъ на чолѣ такожь синёю припаскою, а обгортаючихъ, мовь вѣнцемъ, єи ангельске лице и лебедину шію; очи карѝ, мовь двѣ яснѝ зôрочки, зверненѝ на Николая,— такъ сидѣла Орися мовь херувимъ бѣля олтара Пречистои. Николай ледви змôгъ ôдвернути очи ôдъ неи, таку она имъ принаду давала, и мусѣвъ зобрати всѣ силы розуму и волѣ, щобы доконати свою трудну задачу.

Николай проповѣдувавъ на тематъ: „Неизслѣдимѝ суть суды божѝ...“ Вѣрный своѣй програмѣ, бути якъ найбôльше популярнымъ, говоривъ ôнъ бôльше въ образахъ, примѣрахъ и приповѣстяхъ, такъ що народъ єго добре розумѣвъ и безъ труда за єго мыслями поступавъ. Одну зъ тыхъ приповѣстей, вмотаныхъ въ тканину єго проповѣди, запамятаймо собѣ и повтаряємо тутъ примѣромъ: „Одинъ царь“ — казавъ Николай — „вычитавъ зъ пророчои книги, що єго одинокій, довго ожиданый сынъ,-наслѣдникъ єго царства, мавъ умерти ôдъ грому; въ тôй книзѣ бувъ такожь и рôкъ и день смерти сына назначеный. Коротковидый отець казавъ ковати дôмъ зъ желѣза, зъ дуже грубыми стѣнами, и дуже крѣпкій, щобы єго грôмъ не змôгъ розбити. Той дôмъ, хочь величезный зъ верха, мавъ въ серединѣ лишь одну невеличку комнату, призначену для сына на сховище. Коли вже все було готове, царь казавъ вывести 12 гарматъ, и казавъ зъ нихъ стрѣляти до того дому великими желѣзными кулями; а коли нѣ одна дому не продѣравила, анѣ навѣть не нарушила, бо всѣ ôдбивались якъ

горохъ ôдъ стѣны, то царь зрадовавъ ся дуже и гадавъ, що вже сынъ єго буде въ нѣмъ безпечный. Надôйшовъ врештѣ предсказаный смертоносный день, и отець приказавъ сынови свому, щобы скрывъ ся до того дому вразъ зъ своимъ учителемъ. Небавкомъ, вже въ ранцѣ, стали громадити ся густѝ чорнѝ хмары; въ нихъ почало клекотѣти и шумѣти и гудѣти, що ажь тяжкій сумъ побиравъ. Настала темна пôтьма, якъ середъ найтемнѣйшои ночи, чого и найстаршѝ люде зъ роду не памятали; стало страшно блыскати въ тыхъ чорныхъ облакахъ, мовбы небо огнемъ загорѣло, а якась невидана, чорна якъ смола, хмара стала зъ трескомъ и лоскотомъ присувати ся що разъ близше, и повисла надъ желѣзнымъ домомъ... Лякъ и страхъ и трепетъ обгорнувъ бувъ весь свѣтъ живущій. Тогды учитель, що заперъ ся бувъ зъ царскимъ сыномъ до желѣзного дому, взявъ царевича за руку, вывѣвъ єго на чисте поле, уклякъ разомъ зъ нимъ на святôй землици, и оба, зложивши руки побожно на грудехъ, почали въ голосъ такъ молити ся: „О Боже! Твоя всемогуща рука сотворила зъ нѣчого небо и землю; она година такожь весь свѣтъ и все, що на нѣмъ є, въ нѣщо обернути. Якже мôгбы дôмъ сей, руками людскими злѣпленый, повздержати всемогущу десницю Твою!... Але єсли воля Твоя свята, повздержи ударъ Твôй ôдъ головы сего безвинного дитяти!...“ Въ тôмъ въ хмарахъ заклекотѣло и луснуло страшенно, и давъ ся чути такій лоскôтъ и гуркôтъ, якъ колибъ земля цѣла въ своихъ основахъ розбила ся на куснѣ; царевичь и учитель мало не помлѣли.. И въ мигъ зновъ розôйшли ся хмары, небо выяснило ся и засвѣтило тресвѣтлоє сонце... Коли бо нашѝ молодцѣ оглядаютъ ся, — дôмъ желѣзный розбитый на порохъ такъ, що и слѣду по нѣмъ не остало ся“.

Зъ того высновавъ науку, що чоловѣкъ не повиненъ нѣколи ôддаватись розпуцѣ, бо хочбы и якъ судьба завзяла ся на него, хочбы и якъ обставины, мовь тотѝ чорнѝ хмары, хотѣли єго задавити, хочбы и якъ розумы людскѝ сприсягли ся на єго погибель: — десниця Господня спасе єго, наколи має щиру непоколибиму вѣру въ могучество и милосердіє Боже!

Коли Николай закôнчивъ свою проповѣдь горячою молитвою до Бога, котра видно плыла щиро зъ глубинъ єго душѣ, проникненои чувствомъ горячои вѣры, и коли завершивъ єѣ словами, ôдъ прадѣдôвъ у насъ переховаными: „що дай Боже, Амѣнь!“ — цѣла громада загомонѣла щирымъ благодарнымъ голосомъ: „Дякуємо!...“

По сѣй проповѣди зайшла знатна перемѣна въ успособленю Николая и Орисѣ; ôнъ ставъ веселѣйшій и смѣливѣйшій, видко ставъ паномъ себе, своихъ чувствъ и своєи волѣ... Ясно поглядавъ ôнъ въ свѣтъ, журбa счезла зъ єго чола и ока, мабуть и зъ єго головы и серця, и ôнъ здававъ ся бути приготовленый на всѣ приключенія и нагоды судьбы; насупротивъ весела, шутлива Орися стала задумчивою и якъ то кажутъ: „не своєю“. Бувало она весело гомонѣла, бубонѣла, бѣгала або спѣвала черезъ цѣлый день; гуляла безжурна, звычайно единачка, выпещена дитина у своихъ родичей, якъ рыбка по Дунаю; єи щебеты веселѝ, єи дзвôнкій смѣхъ соловѣйный, розбивавъ ся по всѣмъ и всюды, а колибъ була хочбы яка журна та сумна душа бѣля неи, она-бъ єи розвеселила своими любыми та веселыми щебетами... Бувало, якъ приѣдутъ до нихъ женихи-питомцѣ, то она вже знала, якъ зъ кого зажартовати, и то тымъ бôльше, чимъ кто бувъ зарозумѣльшій, чимъ бôльше примилювавъ ся, и чимъ бôльше шептавъ ѣй солодкихъ слôвъ до уха... Разу одного — було то на початку Вересня — прибуло до нихъ двохъ питомцѣвъ въ гостѣ. Тогды були сливы зродили, якъ мало коли. Орися пôшла зъ тѣткою, котра до нихъ саме тогды приѣхала, до саду на сливки; а були у нихъ сливки самѝ „венгерки“, великѝ, пухнатѝ и солодкѝ, якъ цукоръ. Орися побачивши скрôзь тынъ приѣзжихъ, сказала до тѣтки: „Навыбираймо чимъ скорше сливокъ червачливыхъ и здоровыхъ, и роздѣлѣмъ ихъ на двѣ громады, най вгадуютъ, котрѝ здоровѝ; бо не безъ того, щобы до насъ не прійшли. А будемъ мати гарненьку комедію.“

Тѣтка молода и моторна женщина, що ледви ôдъ року була замужна, а зъ гумору похожа на Орисю, пристала ôдъ разу на сю шутку.

Обѣ они, розстеливши свои фартушки на муравѣ и высыпавши зъ кошикôвъ сливки нарванѝ, взяли ся до перебираня. Орися, филютерно посмѣшкуючись, уломила два великѝ листки лопуховѝ. На однôмъ зъ нихъ уложила сливки червачливѝ, а на другôмъ здоровѝ. Але тотѝ червачливѝ уладила она такъ, що они приманювали очи до себе. Бо Орися уложила на самый вершокъ самѝ зрѣлѝ та повнѝ, самѝ найкрасшѝ зъ синявою барвою, и поперекладала ихъ свѣжими сливковыми листками, такъ що они зъ тои зелени выглядали мовь пупѣнки квѣтокъ, проглядаючѝ цѣкаво зъ помежи обгортокъ зеленыхъ. А на самѣсѣнькій вершокъ поклала она для преукрасы гарну, якъ жаръ понсову георгиню зъ тоненькими а дуже складными и правильными рурочками... На другôмъ лопуховôмъ листку стояли сливки здоровѝ, безъ жаднои преукрасы, безъ жаднои принады очамъ, отъ такъ собѣ природно, безъ штуки, сумирно и по просту.

Надôйшли гостѣ и зъ гарнымъ поклономъ повитали нашихъ красавиць, котрѝ выдались мовь тотѝ зорѣ ясныѝ, що краснѣютъ на небѣ; поклôнъ они ôддали привѣтно, зирнувши по собѣ яснымъ окомъ; а потôмъ Орися засоромившись троха, мовь заря поранна, пôдноситъ голосъ, тай каже: „Просимо на сливки, єсли ласка — отъ двѣ громады: выбирайте, зъ котрои хочете. Єсли выбôръ удасть ся, Ваша правда; єслижь не удасть ся, моя правда... Остерѣгаю лишь, що часомъ позоры зводятъ...“

Молодцѣ, не розумѣючи, до чого змѣряє така промова, стали обомъ групамъ сливокъ пильно присмотрювати ся, а ôдтакъ одинъ зъ нихъ звернувъ ся до уквѣчаныхъ сливокъ, тай каже: „А вжежь я выберу зъ сеи уквѣчанои групы. Тутъ красує ся природа и штука и манитъ до себе очи и серце... Мабуть, чи не Вашѝ то нѣжнѝ рученьки, панно Орисю, укладали тотѝ сливы такъ мистерно, и преукрасили ихъ тою квѣткою такъ любо? Та вже — сякъ, чи такъ — а я хочу ôддати голдъ Вамъ и, за Вашимъ призволомъ, выбираю сливки зъ сеи групы.“ Тутъ посягнувъ такъ ôнъ якъ и єго товаришъ по сливки червачливѝ... Пôдняли, розломили въ руцѣ, та въ мигъ и кинули, засоромившись немало... Тымчасомъ Орися, сплеснувши въ руки, промовила: „А чижь я не остерѣгала, що позоры зводятъ!... Ну, теперь попробуйте зъ сеи групы“. Молодцѣ посягнули по сливки зъ другого листка, а тотѝ були здоровѝ и смачнѝ. Що вже теперь не нажартувались они и ненасмѣялись всѣ четверо въ сливовôмъ садочку!...

Така то вже була наша Орися. Хотѣлось ѣй зъ

разу пошугковати такожь зъ Николая, якъ мы се бачили въ цвѣтнику рано; але коли выслухала єго проповѣди, якось перетворило ся єи успособленє. Она въ проповѣди найшла тôлько мыслей, для неи новыхъ и незвычайныхъ, котрѝ зворушили єи душу и серце; она прочула въ Николаю глубоке и нѣжне чувство, котрого не годило ся дразнити; она инстинктомъ змѣркувала яку-то высшôсть Николая надъ собою... Вправдѣ зъ разу не хотѣла она того признати, борола ся зъ собою, и постановила зробити зъ Николая послушного свого служку; але всѣ намаганя не доспѣвали — ѣй забракло смѣливости. Отъ для чого стала она невесела и задумчива!...

(Дальше буде).

Неаполь, Везувій, Помпеѣ — и околиця.

Пôсля власныхъ зэписокъ подорожныхъ написавъ **Мих. Подолинськ̀й.**

(Дальше.)

Не легко подумати, не то побачити щось красшого и величавѣйшого, якъ саме тôлько тло краєвиду, що мы передже означили епитетомъ „лискуче“ море!

Море, море — якъ тебе описати? ты безконечне зеркало сонця, ты колышучій ся криштальный просторе, що блескомъ надишь око, а незмѣримостю и услужною пріязнею для чоловѣка уносишь думку въ неисходимѝ просторы! Кто разъ побачивъ тебе, та єще тутъ пôдъ ясным небомъ полудня, той певно не стане рôвнати тя нѣ зъ незмѣрными степами и пущами, що поражаютъ лише величавостею, нѣ хотьбы зъ неботычными вѣчнымъ снѣгомъ и ледомъ вкрытыми горами, котрѝ вправдѣ и краснѝ и величавѝ, але своєю дикостею лякаютъ чоловѣка! Противъ красы и величавости панующого на земли елементу не обстане жадна инша земна подоба. Отъ хотьбы єго барва. Котрый малярь зумѣє ôддати хоть въ части блескъ тыхъ миліонôвъ лучѣвъ свѣтла, що сыплютъ ся въ очи зъ сего незмѣрного палаючого барвами простору? А колибъ и змôгъ ôнѣ тоє, то якъ представитъ неугасаючу игру, змѣнчивôсть того свѣтла? Надивившись добру хвилю въ сей змѣнный блескъ, мѣркую, що ôнъ хотя похожій на гдеякѝ очи, о котрыхъ не легко сказати, якои они барвы — то все таки ôнъ переважно синій, якъ то спѣваютъ и нашѝ пѣсни о нѣмъ. Та ледви порѣшивъ я тоє пытанє, радбымь вже, щобы слово „синій“ значило (якъ γλαυκός Гомера) рôвночасно и „зеленый“.

Змѣняю мѣстце, дивлюсь, ажь вже цѣле море нѣ сине нѣ зелене, а просто лискучо-оловяне. За хвилю зъ оловяного стало оно срѣбнымъ, або вже Богъ знає якимъ. Досвѣдъ учитъ, що мѣстце, зъ котрого смотримо на море, що одна хмарка на небѣ, одинъ подувъ вѣтру, положенє сонця, дно морске и на позôръ часомъ незамѣтна причина змѣняютъ въ одинъ мигъ цѣлу скалю барвъ, граючихъ рôвночасно на солоныхъ фаляхъ. Такъ отже о барвѣ моря можна сказати хиба те, що она змѣнчива що хвиля и мѣнитъ ся вѣчно, якъ барва брилянту, або єще лучше, що она не дасть ся описати, зарôвно якъ риза Того, котрого не вôльно було въ старôмъ завѣтѣ изображати людскою рукою. Додаймо до описаныхъ вражень єще и рôй мыслей, якій образъ безконечности въ кождôмъ мыслячôмъ чоловѣцѣ взбудити муситъ: тогды буде намъ понятнѣйше, чому утомляємось скоро ненаглядным видомъ Неаполитаньского заливу, чому обмежаємо радо нашь видокругъ, и чому глядаючи для очей и мыслей нашихъ спочинку, звертаємось жадно до самого мѣста.

Але и тутъ дожидаютъ насъ многѝ несподѣванки. Хоть око наше привыкло вже до великихъ просторôвъ и въ сѣмъ вохкôмъ прозрачнôмъ воздусѣ ôддаленѝ предметы малѣютъ, то все таки поражає насъ великій объємъ самого Неаполя. Наше око стрѣчає ся зъ ланами плоскихъ дахôвъ, котрѝ переносятъ зрѣтеля мыслею на востокъ. Просторъ покрытый домами ударяє своєю великостею въ очи и показує на першій поглядъ, що має ся передъ собою велике мѣсто, котре смѣло рôвнатись може зъ першими европейскими столицями. Хотя знавъ я зô статистики, що єще въ роцѣ 1861 начислено въ Неаполю 449.000 душь (мимо того, що велике множество ляццаронôвъ укрыло ся тогды передъ конскрипцією), то все таки здивувавъ ся, коли побачивъ зъ горы се мѣсто и найшовъ єго объємъ мало що меншимъ ôдъ Вѣдня. Зарôвно якъ коло Вѣдня розсѣялось и тутъ, особливо ôдъ стороны Везувія, стôлько мѣсточокъ и селъ, припираючихъ майже безпосередно до Неаполя, що мѣстцями тяжко навѣть на око розсудити, где кôнчитъ ся властиве мѣсто.

Розглядаючись близше по тôмъ множествѣ дахôвъ, середъ котрыхъ чорными смугами вызначуютъ ся вузонькѝ по бôльшôй части улицѣ, зауважаєшь, що будынкôвъ вырôжняючихъ ся архитектурою зовсѣмъ не богато. Костелôвъ — хоть ихъ тутъ богато (близько 300) — ôдси майже цѣлкомъ не замѣтно, бо дуже мало котрый стоитъ осôбно, або має дзвôнницю. Такожь палатъ, и загаломъ домôвъ стоячихъ вôльно, дуже маленько, якъ и площадей не богато. За то суть будынки, що и зъ сего ôддаленя ударяютъ въ очи великостею. Далеко надъ моремъ, майже вже у стôпъ Везувія, коло Санъ-Джіованни червонѣє величезне домище. Єсть то, якъ поучає карта мѣста, магазинъ збôжя и рôвночасно касарня (звана Granili). Недалеко неи зъ лѣвого боку пôзнаєшь стацію желѣзниць. Єще дальше на лѣво звертає на себе увагу пышный дôмъ убогихъ (Albergo dei poveri), а за нимъ на самôй пôвнôчнôй сторонѣ мѣста пышає ся зъ огородомъ palazzo reale di Capodimonte. Зъ правого (полудневого) боку покрывъ ся берегъ моря рядомъ дрôбненькихъ зъ ôддаленя виль, а близше къ мѣсту розстеливъ ся надъ нимъ величезный огородъ званый Villa nazionale (або частѣйше Villa reale). Заразъ коло сего парку и въ єго продовженю знати широку и довгу набережну улицю Riviera di Chiaja, дальше горбокъ покрытый величезными домами, а єще дальше лежитъ островець, полученый греблею зъ набережною улицею. Єсть то згадана вже нами твердыня del' Ovo. Лежитъ она на самôй полудневôй сторонѣ Неаполя, а просто за нею — далеко за моремъ, майже на краю небосклону — выглядає Капри.

Опоравшись на скорѣ зъ краями мѣста, зъ єго пôвнôчною и полудневою стороною, звертаємось теперь къ єго серединѣ. И такъ бачимо недалеко ôдъ твердынѣ del' Ovo, вже бôльше къ серединѣ мѣста, миніятурну копію св. Петра въ Римѣ зъ банею. Єсть се костелъ св. Франциска. Передъ нимъ видно велику площадь, до котрои припирає зъ другого боку палата королевска вразъ зъ театромъ Санъ-Карльо. На лѣво иде ôдъ сеи площади довга, проста и широка улиця, гетъ ажь до палаты di Capodimonte, и перетинає ôдъ полудня на пôвнôчь цѣле мѣсто. Єсть то найдовша и найпараднѣйша улиця Неаполя пôдъ назвою Strada di Roma (давнѣйше Toledo), довгости 3 кильом. До сеи улицѣ, яко до головнои артеріи Неаполитаньского житя, впадаютъ зъ бокôвъ по якихъ 50 улиць. А якого рода се житє, можемо помѣрковати вже зъ самого гуку и галасу, зъ посередъ котрого чути выразно крикъ перекупнѣвъ, долѣтаючій ажь до насъ на вышину.

Щобы довершити образъ мѣста, смотримо єще ко всхôднôй єго сторонѣ, где стрѣчаємось зновъ зъ моремъ.

Просто себе бачимо двѣ пристани, военну и торговельну, зъ двома сягаючими далеко въ море греблями, зъ котрыхъ одна заосмотрена згаданымъ вже фарусомъ. Въ пристаняхъ товплятъ ся кораблѣ, котрѣ выглядаютъ ôдси мовь водній хрущѣ; а коло пристани, межи нею а королевскою палатою, лежитъ старинна твердыня Castello nuovo, звѣстна зъ исторіи вязниця послѣднихъ Гогенштавфôвъ.

Тымчасомъ око наше узрѣвши Везувія зъ братнёю горою Сомма вже лишь нерадо задержує ся на лежачихъ майже пôдъ нашими ногами piazza и palazzo del Municipio, на катедральнôй церквѣ и на иншихъ будынкахъ въ самôй серединѣ мѣста.

Розглянувшись еще разъ на-скорѣ по околици и по мѣстѣ въ низу, спѣшимо перейти ся по Corso Vittorio Emmanuele зъ постановленемъ, залишити вже на теперь панораму, а приглядати ся лише предметамъ близкимъ, особливожь свѣтови рослинному, що въ тôй высокости не зôставъ еще въ цѣлости выпертый каменемъ и цеглою, бо дорога не зовсѣмъ еще забудована.

Якъ вже було згадано, гора Вомеро повыжолоблювана поперечными долинками и ярами, черезъ що ей видъ дуже урозмаиченый и дорога на кождôмъ закрутѣ (а есть ихъ дуже много) представляє не тôлько новій виды на мѣсто и заливъ, але и на саму гору. И такъ сама твердыня Санъ-Ельмо бѣлѣє ся своими мурами на жовтавыхъ скалахъ, порослыхъ лишь мѣстцями альоесами, кактусами и зелеными повоями. Ôддаляючись ôдъ неи, бачимо въ долинѣ понизше дороги зеленій огороды и гостинницю, майже цѣлкомъ прикрыту дикою винною лозою и иншою зеленю. Еще дальше стрѣчаємо повысше дороги долину зовсѣмъ пусту — зéлени майже цѣлкомъ не видко, самій тôлько лысій скалы. Ôдтакъ подыбуємо рядъ новыхъ пышныхъ виль по обохъ бокахъ дороги. такъ що видъ на мѣсто и на море заслоненый. Передъ домами находятъ ся маленькій огородцѣ зъ цвѣтами и зеленю, за ними, иногды ажь пôдъ верхъ горы сягаючій, сады зъ цвѣтучими оранжами, мигдаловыми и гранатовыми деревами и оливами. Кôнчатъ ся домы и мы находимо ся посередъ дикои долины заросли кактусомъ, пальмами и пиніями (родомъ сосенъ). Понизше дороги домôвъ мало, за те бачимо справдешній гаѣ пиній, кипресъ и лаврôвъ. Уйшовши знову кôлькасотъ крокôвъ подыбуємо оригинальнои будовы виллѣ, стоячій обдаль ôдъ себе посередъ огородôвъ. Дерева многій цвитутъ, гдеякій запахомъ и барвою дразнятъ здивованій змыслы.

На довершене нашого упоєня свѣтломъ и бальзамичнымъ запахомъ попадаємось теперь въ замкнену зô всѣхъ сторонъ долинку, засаджену цѣлымъ гаємъ цитринъ, гранатовыхъ деревъ и оранжъ, котрій обвѣшенй тысячами спѣлыхъ овочѣвъ блестятъ и пахнутъ — якбы на злôсть менѣ за те, що я колись читаючи Мицкевича и любуючись выводами „пана Тадеуша“, вѣривъ на правду, що нашій дерева, якъ и наше небо и нашій хмары нѣбыто красшій ôдъ италійскихъ. Признаю ся отверто, що коли приглядавъ ся я тымъ деревамъ, а особливо цитринѣ, котру „панъ Тадеушъ“ назвавъ: „karlica z złocistemi gałki, z liściem lakierowanym, krótka i pękata, jako kobieta mała, brzydka, lecz bogata“— менѣ стало стыдно, що и я колись думавъ, якъ сей ексклюзивный патріотъ. Я переконаный, що якбы „панъ Тадеушъ“ бувъ побачивъ сй пахучій золотавій и темножовтій галочки, моргаючій до него зъ посередъ пучкôвъ цвѣту и зеленыхъ ще овочѣвъ на тôмже самôмъ деревѣ, ôнъ певно бувбы вчинивъ якъ той загнѣваный хлопець, що нѣякъ не хоче брати поданого яблочка, але помимо того не ôдходитъ, лишь споглядає на него — зразу тôлько зрѣдка, а ôдтакъ чимъ разъ частѣйше, частѣйше, ажь поки не перепроситъ ся. Я такожь не дававъ ся просити и дививъ ся, що очей стало, ажь поки образы не почали повтаряти ся и физичне змученє не змусило мене до повороту до мѣста. Вертаючи до дому, збогаченый такъ незабутными враженями, роздумувавъ я надъ щастємъ, якого доступивъ, оглядаючи тй мѣстця, и видѣлось менѣ, що ажь теперь зрозумѣвъ я, чому то народы жіючій посередъ такои природы такъ легко пôдпадаютъ небезпечнôй безжурливости. (Дальше буде.)

Галицко-руска литература.

(*Цôсля Ал. Ник. Пыпина*).

(Дальше).

Литературній и загальній силы обохъ партій були невеликій; одна трудилась бôльше въ тѣсныхъ рамахъ богословского образованя, — друга ледви-що взрастала въ свѣтскôй интелигенціи. Тымчасомъ выступало зъ чимъ разъ бôльшою силою важне питанє о политичнôй и національнôй доли Галичины. Обѣ партіи чувствовали, що Галичина не може самостôйно истновати, не може сотворити ôддѣльнои литературы; борба зъ Поляками зневоляла Русинôвъ кинутись въ обôймы Австріи, хотяй и тутъ чекали ихъ тяжкій и сумній розчарованя; въ многихъ повстала гадка, що національный центръ Русинôвъ находитъ ся „за кордономъ“. Але за кордономъ були двѣ народности; одна, россійска, була пануючою народностею могучои державы и представляла ôдмѣнну племенну формацію; друга, малоруска, политично пôдчинена, була зовсѣмъ тою самою, що и галицка. Одній зъ Галичанъ склонялись на сторону першои, другій — на сторону другои. Старорусска партія, думаючи, що дѣлає въ дусѣ историчныхъ преданій, старалась зближити свою литературу и письменный языкъ до россійского и объяснити своѣй публицѣ (противъ польскихъ толкованъ), що россійскій народъ зовсѣмъ не чужій и не „схизматицкій“, и що его политична власть не допуститъ Полякамъ згнущатись надъ Русинами. „Народовцѣ“ думали, що треба, противно, завязати союзъ зъ Малою Русею, котра становитъ одну народнôсть зъ Русинами, що тоє многочисленне племя есть въ силѣ само сотворити свою литературу, а ôдъ Россіи може ожидати тôлько знищеня своєи народности.

Выповненє тыхъ двохъ програмъ було дуже недостаточне. Стремячи къ „обще-русскôй єдности“, належало пôзнати житє Россіи, россійскій языкъ и литературу; тымчасомъ старо-русска партія не дѣлала майже нѣчого, щобъ того всего выучитись. Россійска литература осталась до нынѣ чужою для Галичины, и стара партія владѣє дальше языкомъ, о котрого мертвотѣ и дивнôй сумѣщѣ мы вже говорили. Ôдъ часу польского повстаня стали галицкій политики бôльше познакомляти ся зъ россійскими газетами, але и зъ нихъ не богато вынесли. Звѣстнй поговоры о украинофильствѣ, о Полякахъ и нигилизмѣ еще бôльше спутали ихъ понятія о Россіи и тôлько побôльшили замѣшанину, котрои и безъ того було богато.

Такъ званій „народовцѣ“ поняли, що вмѣсто гонити за проблематичнымъ обще-руссизмомъ, лѣпше буде стремѣти до реальныхъ и практичныхъ цѣлей и свои стараня звернути до близшихъ и живыхъ національныхъ звязей. И дѣйстно украиньска Русь, найбôльша часть того малорускаго племени, оказала въ минувшости велику енергію въ національнôй борбѣ, и теперь еще представляє найбôльше сильній объявы своєи народности въ литературѣ. Щобы пôднести галицку народнôсть, представлялось зближене зъ украиньскою литера-

турою рѣчею зовсѣмъ природною. Мимо того ôдъ шѣстдесятыхъ рокôвъ ажь до нынѣ осталось те питане невыяснене середъ галицкихъ партій. „Обѣ партіи — такъ казавъ одинъ слѣдитель передъ десятьма лѣтами — говорятъ о своѣй любови къ народу, передъ обома стоитъ найважнѣйше и перше питане, т. є. охорона народности, елементарна народна просвѣта... И вмѣсто того, щобы дружно працювати, оставивши до часу всякй розрѣшеня далекихъ питань, они вже теперь займаютъ ся головно розвязкою теорій языковыхъ и єдино для нихъ провадятъ сварнѣ. Для идеѣ забуваютъ обѣ галицкй партіи на голодный и темный народъ, и для нихъ важнѣйше дѣло, кинути одинъ другому въ очи прозвищами перевертнѣвъ и запроданцѣвъ. „Вы — Москалѣ!“ кричатъ одни. „Вы — Поляки!“ ôдгукуютъ другй — и на тôмъ весь народный патріотизмъ кôнчитъ ся. Але що найбôльше не дасть ся простити, то тй недорѣчнй, смѣшнй споры о азбуку — о те, чи бôльше патріотична правопись á la Кулѣшь, чи та á la Максимовичь!

Зъ того часу, якъ повстала въ Галичинѣ народна партія, пôднеслась трохи литература для народу, але незгоды ведутъ ся дальше; партіи станули еще зъ бôльшою завзятостею другъ противъ друга, и якійсь часъ пôзнѣйше спостережено, що народовцямъ не можна въ жаденъ способъ примиритись зъ „старо-русскою“ партіею. Русскй газеты розносили вѣсти о нигилизмѣ и о польскôй интризѣ, а якъ мы бачили изъ слôвъ Головацкого, старо-русска партія кинулась на „заклятыхъ украинофилôзъ“ и ставила ихъ рядомъ зъ Поляками, т. є. яко ворогôвъ отчины; польскй зновъ и австрійскй газеты кричали о козаколюбствѣ и москалефильствѣ... Внутренній политичній ôдносины все бôльше замотувались, а найгôрше, що зъ тою путаниною не могутъ и до сеи поры прійти до кôнця галицкй патріоты.

Ôдъ шѣстдесятыхъ рокôвъ объявили „народовцѣ“ досыть оживлену дѣяльнôсть. Они основали власнй свои газеты, якъ: „Вечерницѣ“ (1862 и 1863), „Мета“ (1863—1865), „Нива“ (1865), и особливо „Правда“ (ôдъ 1867 року, пôдъ розличными редакціями), одна зъ лучшихъ галицкихъ газетъ. Въ путанинѣ розличныхъ ôдносинъ появились выданя сомнительнои репутаціи, якъ „Русь“, котра була органомъ австрійско-польскимъ; находились люде, котрй змѣняли свои политичній барвы, якъ Кс. Климковичь (зъ початку редакторъ „Меты“, дальше редакторъ „Славянскои Зарѣ“, где бувъ славянофилемъ и партизантомъ „єдности“, наконець редакторъ „Основы“ въ роцѣ 1871). Въ новѣйшу пору выродилась нова фракція народовцѣвъ, котра почала выдавати „Громадского Друга“, а потôмъ по єго забороненю „Дзвін“ (1878).

Для помочи народнôй литературѣ основали „народовцѣ“ въ 1868 роцѣ своє товариство „Просвѣта“, котре ôдъ того часу выдало не мало пожиточныхъ популярныхъ книжочокъ и котре показує одинъ зъ лѣпшихъ объявôвъ галицкои загальнои дѣяльности въ народнôмъ змыслѣ. Основано такожь „Товариство имени Шевченка“, котре заложило власну друкарню. Старо-русска партія кинулась на „Просвѣту“, называючи єи членôвъ то украинофилями, то ляхоманами, — але конець-кôнцемъ мусѣла и сама звернути бôльше уваги на народну литературу. Дѣдицкій вже давнѣйше печатавъ при „Словѣ“ додатки пôдъ назвою „Листы до громадъ“; Наумовичь ставъ выдавати народній книжки, а потôмъ основавъ для народу двѣ газеты: „Науку“ и „Руску Раду“; по єго мысли основане було „Товариство имени Качковского“. Але у людей старои партіи жіє такой завсѣгды тая мысль, що народнымъ языкомъ можна писати тôлько для простолюдина...

Пôзнане украиньскои литературы въ шѣстдесятыхъ рокахъ довело у Галичанъ до бôльшихъ успѣхôвъ — вже зъ самои природнои силы. Появлене Петербурскои „Основы“ (1861 и 1862), першои газеты, посвященои спеціяльно малорускимъ справамъ, газеты, въ котрôй подыбуємо имена первостепенныхъ писателѣвъ — не могло не здѣлати въ Галичинѣ враженя. Слава Шевченка въ украиньскôмъ свѣтѣ перейшла и сюды; єго имя стало для молодыхъ галицкихъ поколѣній предметомъ великого почитаня; о єго поезіяхъ зачали писати (Партыцкій, Ом. Огоновскій, Згарскій и др.); въ єго имя основано товариства; єго роковины празнуютъ въ патріотичныхъ кружкахъ, щобы пригадати завсѣгды народне дѣло; во Львовѣ выходили выданя єго творôвъ. Украиньскй писателѣ звернули на себе бôльше уваги, якъ колинебудь передъ тымъ. Працѣ Костомарова, въ предметѣ малорускои исторіи, появились перекладомъ въ галицкихъ выданяхъ (н. пр. „Хмельницкій“, „Русская исторія въ жизнеописаніяхъ“). Кулѣшь бравъ участь цѣлкомъ отверто въ выданяхъ Галичанъ и помѣщавъ многй працѣ свои (повѣсти и историчній статіи) въ „Вечерницяхъ“, въ „Метѣ“ и „Правдѣ“). Въ галицкихъ газетахъ появились творы украиньскихъ белетристôвъ, якъ Ив. Левицкого-Нечуя, Марка Вовчка, Стороженка. Рускій театръ, основаный скромными жертвами патріотôвъ и ôдкрытый во Львовѣ въ 1864 роцѣ, розпочавъ свои представленя драматичнымъ переробленемъ повѣсти Квѣтки „Маруся“, и особливо любй були Галичанамъ пьесы малорускихъ писателѣвъ: Котляревского („Наталка Полтавка“), Основяненка („Сватане на Гончарôвцѣ“, „Щира любовь“), Шевченка („Назаръ Стодоля“) и т. д.

Малорускй драмы въ загалѣ дуже подобались въ Галичинѣ; майже въ кождôй зъ тыхъ пьесъ выступавъ въ симпатичнôмъ видѣ якій-небудь образъ малоруского быту, котрого такъ ненавидѣло польске паньство; не дивно, що пьесы такй розбуджали въ публичности народне чувство и самопôзнане. Тй факты выказували очевидну корысть збличженя зъ украиньскою литературою. Литература украиньска була ôдъ галицкои о много бôльше розвинена, до того стояла она въ тѣснôй звязи зъ литературою россійскою; она проявила вже означене и вѣрне чувство для свого народу, правдиву поезію, выроблену форму и чистый народный языкъ. Всего того не умѣла еще высказати галицка литература, тымъ бôльше, що єи представителѣ народнымъ языкомъ докладно не владали.

Въ галицкихъ хрестоматіяхъ (читанки Тороньского, Партыцкого, Барвѣньского) литература галицка и украиньска зôбранй суть въ одно; литература, котру представляютъ тй хрестоматіи, розпочинаєсь Котляревскимъ, Гулакомъ-Артемовскимъ, Квѣткою, дальше Маркіяномъ Шашкевичемъ и Головацкимъ; ôдтакъ слѣдуютъ: Костомаровъ, Устыановичь, Шевченко, Гушалевичь — на перемѣну.

(Дальше буде.)

ШТУКА МАЛЯРСКА У РУСИНôВЪ.

(Накладомъ редакціи „Господаря и Промышленника“ въ Станиславовѣ выйшла книжка: „Выставка господарско-промыслова въ Коломыи — справозданє Петра Чорного“ (цѣна 30 кр. а. в.) Книжка особливо важна для нашихъ господарѣвъ, бо подає фахову и безсторонну оцѣнку выставленыхъ предметôвъ зъ обсягу господарства и промыслу и познакомляє читателя зъ людьми, котрй занимаютъ ся раціональнымъ веденемъ господарства. Читателѣвъ „Зорѣ“ безперечно интересовати буде той уступъ справозданя, где говоритъ ся о штуцѣ малярскôй у Русинôвъ, о скôлько таяжь на выставѣ Коломыйскôй була заступлена. Подаємо той уступъ дословно:)

Представителями штуки малярскои були на выставѣ Коломыйскôй: пп. Корнилій Устыяновичь, Владимир-

ский, Евгеній Витвицкій, Кисѣлевскій, Иванъ Романовскій, Никляшъ и Копровскій.

Устьяновичъ выставивъ 3 новѣ образы олѣйными красками малёванѣ; окрѣмъ того его пензля зъ давнѣйшихъ часѣвъ бувъ великій портретъ нашого Цѣсаря природнои величины, помѣщеный въ горѣ напротивъ головного входу для окрасы. Изъ выставленыхъ найбѣльшій образъ, въ добру половину природнои величины, представлявъ Матерь Божу зъ малымъ Іисусомъ на рукахъ. Лице Маріи зъ всякою старанностею выкѣнчене, овальне, представляло взоровѣ и пріємнѣ рисы; хустка укрываюча голову, ясна греческа, звисала въ низъ, проче убранє выражене головно тѣнею синои барвы. Що до самои Маріи, особливо що до головы и убраня, не мало око нѣчого закинути; все уложено въ пріємну и гармонійну цѣлѣсть такъ дотычно рисунку, якъ добираня красокъ и тѣней. Менше удачнымъ представивъ ся для ока Іисусъ маленькій, сидящій троха за далеко на лѣвѣй руцѣ и забавляющій ся; черты нѣгъ дитины такожь не зовсѣмъ выкѣнченѣ. Въ цѣлости образъ дуже красно представлявъ ся, и нѣднести мусимо, що добѣръ красокъ и добре свѣтло образа дѣлали єго для ока дуже пріємнымъ. Другій образъ меншій, звычайнои портретовои величины, представлявъ портретъ маляра; образъ на темнѣмъ поли бувъ удачный. На третѣмъ образѣ була представлена цыганка въ пѣвъ поставы, середъ поля кукурузяного: одною рукою придержуе бадылє кукурузы, другою зъ всякою граціею ломитъ кіяхъ, и власне въ тѣмъ здає ся цѣлый блудъ композиціи. И постава цыганки, взерненои въ бѣкъ, до насъ, не зовсѣмъ природна; краски за живѣ, якбы передъ самыми очима предметъ стоявъ. Але при тыхъ всѣхъ дрѣбонькихъ блудахъ стоитъ нашъ малярь на першѣмъ мѣстци; впрочѣмъ знаный ѣнъ добре рускѣй публицѣ, лише мало вспираный.

П-ъ Владимирскій зъ Доры, укѣнченый академикъ Краковскои школы малярскои, прислявъ черезъ о. Блоньского одинъ невеличкій образъ зъ народного житя, олѣйными красками робленый, и два бѣльшѣ образы, представляючѣ Хмельницкого и Шевченка, роботы кридковои. Тѣ послѣднѣ зъ всякою старанностею выкѣнченѣ, безъ ошибокъ рисунковыхъ; тѣлькожь були то ѣдбитя зъ даного моделю. Олѣйный образокъ бувъ оригинальный; на нѣмъ спробувавъ живописець свои силы, и показавъ талантъ въ композиціи и выконаню обдуманого твору. Образокъ такій: На дальшѣмъ тлѣ видно церковь сельску; а тутъ, долиною, тягне ся онлѣтъ. О поручє оперла ся Гуцулка въ святочнѣмъ строю; лице єи хороше и вѣрно ѣддане. Гуцулъ такожь святочно убраный, стоитъ зъ боку при нѣй, зъ горы дивлячись въ лице Гуцулки, зъ выразомъ любови; праву руку оперъ на єи рамени, а лѣвою куситъ ся ю обняти. Гуцулка притримуе одною рукою напастливого противника, а въ замѣнъ за то другою рукою пѣдноситъ єму яблоко и дивлячись въ очи єго, усмѣхаєсь щиро зъ свого дотепу, въ переконаню, що тымъ часомъ любимець пріймe яблоко за поцѣлунокъ. Рисунокъ и выразъ лиць удачнѣ, добѣръ красокъ, хотяй дуже живыхъ, для ока пріємный. Образъ сей звертавъ всѣхъ увагу на себе, купцѣвъ на него було много; проданый за 20 зр. Покладаємо великѣ надѣѣ на того молодого живописця. П. Владимирскій хоче звернути ся на поле историчне; радуємо ся зъ того, знаючи, що творы удачнѣ на тѣмъ поли не мало причинятъ ся до розбудженя духа народного.

Великѣ дарованя помѣтити було можна въ творахъ п. Евгенія Витвицкого зъ Уторопъ, ученика академіи Краковскои. Образъ середнои величины представлявъ Гуцула зъ лисѣю шапкою, бѣлою нагорткою и зъ файкою на короткѣмъ цыбушку въ зубахъ; то типъ Гуцула. Кридкою выкѣнченый бувъ сей образокъ зъ всякою старанностю, зъ хорошимъ свѣтломъ и безъ найменшихъ ошибокъ рисунковыхъ. Однако образъ той не бувъ оригинальнымъ, тѣлько ѣдробленымъ зъ фотографіи, а фотографія (значно менша ѣдъ образа) знята зъ природы; видно однако одличный талантъ до копіованя, а при тѣмъ вправу въ провадженю кридкою и око певне. Молодый вѣкъ п. Витвицкого дає намъ поруку на хорошу будучнѣсть.

Видно, суть у насъ таланты на полі малярства, котрѣ въ недалекѣй будучности яснѣйше намъ представлятъ ся; лише потреба зъ нашои стороны, зъ стороны обществъ нашихъ, старати ся о пѣдмогу, щобы свои люде не кидали ся въ обнятя чужѣ зъ конечности.

П-а Никляша було три образы олѣйнѣ; одинъ середнои величины представлявъ групу трехъ ангелѣвъ въ воздусѣ; хорошій помыслъ и легке малёвило. На другѣмъ образѣ бувъ Іисусъ Христосъ роспятый, копія Ванъ-Дика; на третѣмъ, такожь копіи: Магдалена, освѣтлена свѣтломъ жовтымъ.

П-ъ Копровскій, малярь изъ Збаража, прислявъ великій образъ олѣйный, на котрѣмъ представленый бувъ лѣрникъ слѣпый, сидящій пѣдъ деревомъ; товаришъ єго проситъ милостынѣ ѣдъ переходящого. Помыслъ не лихій, але выконанє лишалобы гдещо до желаня; особливо разили очи, до горы взнесенѣ, выразнымъ бѣльмомъ. Студіованє природы, а при тѣмъ униканє формъ непріятныхъ, причиняє ся много до удачи твору кождого, не менше малярского.

Талантъ видно було и на кридковыхъ портретахъ, якѣ выставивъ о. Кисѣлевскій зъ Толмачика, роботы власнои; одинъ представлявъ Хмельницкого, другій покойного о. Сабата. Не єсть то завѣдъ отца К, а шкода велика, бо бувбы на тѣмъ полі мѣгъ далеко довести.

П-ъ Ив. Романовскій, ученикъ першого року академіи Краковскои, предложивъ кѣлька листѣвъ пробъ рисунковыхъ: головъ, цѣлыхъ лиць и т. д. Рисунки старанні и безъ блуду.

Єще бувъ одинъ старець, опертый о лѣску, въ пѣвъ поставы, олѣйно малёваный, невѣдомои руки, — и портретъ Качковского, выставленый филіею общества Качковского (малёвавъ п. Залускій).

Отъ и все зъ нашого малярства, о скѣлько оно заявилось на выставѣ Коломыйскѣй. Шкода, що иншѣ малярѣ рускѣ (н. пр. артистъ Т. Копыстиньскій) не брали участи въ выставѣ и тымъ способомъ праць своихъ ширшимъ кругамъ рускимъ не объявили. Надѣємось, що на будущихъ выставахъ общества Качковского стрѣнемось зъ ширшимъ кружкомъ нашихъ малярѣвъ.

МУЗЫКАЛЬНО-ДЕКЛЯМАТОРСКІЙ ВЕЧЕРЪ

въ XX-й роковины смерти Тараса Шевченка.

Товариства „Просвѣта“ и „им. Шевченка“ устропли дня 2 Марта с. р. въ великѣй сали Дому Народного музыкально-декляматорскій вечеръ на обхѣдъ 20 лѣтныхъ роковинъ смерти Тараса Шевченка. Въ свѣтло устроєнѣй сали рускаго Дому — котрый єсть символомъ и порукою правды слѣвъ Тарасовыхъ: *„Въ своѣй хатѣ своя правда и сила и воля“* — зѣйшовъ ся цвѣтъ рускои интелигенціи, розличного пола, вѣку, стану, зѣйшлись репрезентанты розличныхъ сторѣнъ галицкои Руси на великій и вспѣльный народный празникъ. Бувъ се поновный доказъ, якъ Русины, до недавна розъєднанѣ, почувствовали себе яко одну семію велику, яко одинъ народъ, и совокуплеными силами стараютъ ся дальше вести дѣло свого народного ѣдродженя и розвою. Саля була биткомъ переповнена; вкусній строѣ численно згромадженыхъ дамъ рускихъ, панъ и дѣвиць, пестрѣли рѣжнобарвно, мовь весною цвѣты на лузѣ; отцѣ духовнѣ и люде свѣтскѣ, прибувшѣ до Львова зъ далекихъ сторонъ, витали ся зъ своими знакомыми, радѣли, гомонѣли, торжествовали въ почутю великого народного празника; грудь кождого присутного волновалась чувствомъ незвычайнымъ, высшимъ, вдохновенымъ. На передѣ салѣ въ миртовѣмъ и цыприсовѣмъ гаю взносивъ ся бюстъ великого нашого народного кобзаря, поглядаючій поважно по рускѣй семіи, котру тутка згромадивъ духъ єго вѣщій, єго слово геніяльне, єго серце патріотичне. Божь дѣйстно, завмерла Русь духомъ єго ѣджила, єго словомъ она умъ свѣй розъяснила, єго чувствомъ пламеннымъ она грудь свою застиглу огрѣла...

Тую провѣдну мысль розвѣвъ такожь п. В. Барвѣньскій въ своѣй повитальнѣй промовѣ прехорошо и живо, порѣвнуючи Русь нашу зъ хатою згорѣлою и спопелѣлою, въ котрѣй еще тлѣє незагасла искра, — а тоту искру роздувъ безсмертный Тарасъ своимъ геніемъ въ огонь живый, котрый нынѣ одушевляє рускій нарѣдъ.

Часть музычна богатои програмы того вечера була добѣрна и свѣтла. Вечеръ, пѣдъ артистичною управою проф. Вахнянина, такъ що до добору пьєсъ якъ що до выконаня показавъ, що музыка и спѣвъ у Русинѣвъ щиро плекаютъ

ся, що руска душа и руске серце суть для сеи музы буйною нивою, на котрой сходятъ хорошй живущй музыкальнй цвѣты народнй, що музыка руска маѣ не лише высоко-образованыхъ выконавцѣвъ своихъ, але и авторовъ одличныхъ. Сей вечеръ послуговавъ ся головно творами Воробк вича, Вахнянина и славного Украинця Лисенка — котрй то творы завсѣгды радо и любо слухаютъ ся. Однакожь кромъ народнои музы плекаѣ ся у насъ хорошо и достойно такожь музыка высша, европейска, бо якъ въ литературѣ, хотѣвши образовати ся, треба знати первостепеннй творы розличныхъ писателѣвъ, а не ограничати ся єдино на музу народныхъ поетовъ, такъ само до образованя музычного не могутъ выстати самй только мотивы народнй.

Перейдемо теперь до програмы музычнои и бодай въ короткости обговоримо сторону артистичну сего вечера.

Зъ хоровъ выконано Думку Воробкевича до словъ Шевченка: „*Чогожь менѣ тяжко?...*“ Нову ту композицію, въ котрой басовый партъ одгрываѣ головну ролю, слухадисьмо зъ занятѣмъ; только мусимо примѣтити, що композиціи недостаѣ точнои формы музычнои, хотяй впрочѣмъ мотива самй, заснованй на тлѣ народномъ, суть оригинальнй и хорошй.

Шторха „*Нѣчный привѣтъ*“, сольо тенорове въ сопроводѣ хору, єсть дуже нѣжнымъ утвором и подобавъ ся незвычайно такъ подъ взглядомъ точного выконаня, якъ и самого содержаня, малюючого намъ любовну сцену розмаяченого молодця. П. Арданъ одспѣвавъ сольову часть зъ глубокимъ чувствомъ, а на жаданѣ публичности цѣлый утворъ повторено.

Въ „*Завѣщаню*“ Шевченка, укладу Лисенка, одзначивъ ся въ сольовой части п. Ст. Цетвиньскій, одспѣвавши своѣ сольо зъ великою вервою, одушевленемъ и глубокимъ розумѣнемъ Шевченковои музы. Що до вартости самои композиціи не маѣмо богато що примѣтити, такъ якъ композиторска слава Лксенка не лишь на всѣй Руси, але и въ цѣломъ славяньскомъ свѣтѣ широко звѣстна.

Зъ утворовъ Лисенка выконано такожь квартетъ мужескій: „*Жіймо братя*“ (слова Старицкого) и пѣснь „*Ой не гаразд, Запорожцѣ*“ въ сопроводѣ фортепяна. Выконанѣ обохъ музычныхъ куснѣвъ було подъ кождымъ взглядомъ правильне.

Панѣ Ганинчакъ одспѣвала сего вечера двѣ композиціи Лисенка (зъ Кобзаря): „*На що менѣ карй очи?*“ и „*На городѣ коло броду*“ — и третю незвѣстного автора: „*Полишена*“. Голосъ панѣ Г. єсть сильный меццо-сопранъ, при томъ приятный и повный чувства. Признаемось, що се выступленѣ було для насъ дуже милою несподѣванкою.

Композицію проф. Вахнянина: „*Чи такая наша доля?*“ одспѣвавъ нашъ одличный и загально любленый тенористъ п. Мышуга зъ такою силою чувства и зъ такимъ артизмомъ, що одушевивъ всѣхъ зобраныхъ гостей. При словахъ: „*А вже прецѣнь може часъ, лѣпшой долѣ и для насъ*“ посыпались громкй оплески, одъ котрыхъ саля ажь дрожала. До осягненя такъ незвычайного результату причинилось тутъ сполученѣ двохъ первостепенныхъ силъ: композиторскои (п. Вахнянина) и выконавчои (п. Мышуги). Публичность почтила композитора выкликанемъ на естраду, а п. Мышуга мусѣвъ на загальне домаганѣ пѣсню повторити.

Зъ продукцій фортепяновыхъ учули мы Вердіого *Трубадура*, укладу Вильбака, дальше коломыйку Витвицкого (професора музыки при высшой школѣ женьскій въ Кіевѣ) и Тальберга „*Impromptu*“. Молода пяниствка п-а О. Шараневичъ въ томъ першомъ своемъ выступѣ выконала коломыйку вправно и зъ великою нѣжностею, а віолиновый партъ зъ Трубадура при участи п. Яр. Ильницкого оддала зъ прецизіею и выразомъ. П-ъ Я. Ильницкій показавъ ся въ строго концертовомъ, клясичномъ утворѣ Тальберга въ певной мѣрѣ артистомъ. Въ его смѣлой игрѣ добачили мы побочь великои вправы добре зрозумѣнѣ провѣдноі мысли композитора, самостойне выконанѣ и зручне обладанѣ инструментомъ. Тожь и не пожалувала тая часть публичности, що любуѣсь въ клясичныхъ утворахъ, щирого признаня для талантливого пяниста.

Мовбы на десертъ хорошого концерту подано намъ „*Серенаду Абта*“ въ здвоѣномъ квартетѣ. Въ выконаню сего утвору взяли участь самй добрй силы спѣваковъ-артистовъ.

Д.

ВСЯЧИНА.

— **Кто надавъ магдебурске право мѣсту Львову?** Въ одномъ изъ послѣднихъ чиселъ Варшавского журнала „Kłosy“, помѣстивъ безъименный критикъ оцѣнку дѣла „Historyi polskiej treściwie opowiedzianej ksiąg dwanaście, napisał prof. Józef Szujski, 1880“, говорячи, що „napotykamy wątpliwość co do daty obdarzenia Lwowa prawem niemieckiem, ktorą zresztą sam autor opatrzył znakiem zapytania: rok 1217. W wieku XIII ziemia Halicka do Polski nie należała, czyliżby prawo niemieckie nadał Mścisław, rządzący jako opiekun Daniły? Ale prawdopodobnie (!) Lwów nie istniał wtedy. Wątpliwość nie daje się usunąć nawet przez poprawienie daty na r. 1317“. Критикъ той, высказавшій ся въ такъ наивный и своєвольный способъ, не заслугувавбы навѣть на увагу зъ нашои стороны и певно булибы мы мовчкомъ прочитали єго „критичну“ статю, если бы не заходила та обставина, що авторомъ самого дѣла, въ котромъ мѣститъ ся така груба погрѣшность и незнанѣ исторіи Руси, — есть одинъ зъ першихъ теперѣшнихъ историковъ польскихъ, членъ и генеральный секретарь „Академіи наукъ“ въ Краковѣ“, Дръ Іосифъ Шуйскій.

Правда, мы уже призвычаєнй до всякихъ „ошибокъ“, якихъ допускаютъ ся взглядомъ Руси польскй историки, числячи одъ першихъ польскихъ лѣтописцѣвъ — о скольо можна ихъ такъ назвати — до теперѣшнихъ „историковъ краєвыхъ“, але проф. Щуйскому не можемо простити, що зъ такою легкостію трактуѣ предметъ, котрому выключно посвятивъ ся. Длятого одсылаемо его по близшу информацію (въ справѣ удѣленя права магдебурского мѣсту Львову) до грамоты, выданои Казимиромъ Великимъ въ 1356 р., котрою уневажняѣ сказаный король всякй рускій законы, наданй рускими князями мѣсту Львову, а на ихъ мѣсце вводитъ право магдебурске. Отъ дотычный уступъ тои грамоты: „In consolationem itaque dictae civitatis et ipsius fidelium incolarum augmentum, damus jus theutonicum, quod vulgo Magdeburgense appellatur, removentes ibidem omnia jura ruthenicalia et consuetudines ruthenicales“.

Иванъ Ем. Левицкій.

Ближняки Точчи. Межи всѣми породами, одступаючими одъ правильного и природного розвою, занимаютъ насъ найбольше тй, що являютъ ся межи людьми. Вже сіямскй ближняки були „чудомъ“ природы, а теперь еще большу увагу звертаютъ на себе ближняки Точчи, уроженй 19-лѣтною матерею въ початкахъ Жовтня 1877 року въ Локона, въ провинціи сардиньскій. Вже въ 4 недѣлѣ по народженю перевезено ихъ въ Туринъ, где оддано ихъ науковымъ оглядинамъ. Оба ближняки зрослись зъ собою, починаючи одъ грудей. Подобного рода зросленя приключаютъ ся дуже рѣдко, и мало коли остаютъ такй дѣти при житю

Ближняки Точчи выглядаютъ свѣжо и одвѣтно суть розвиненй на свой вѣкъ. Ихъ видъ не справляѣ непріятности; порушаютъ своими руками свободно, говорятъ легко по италіяньски, смѣютъ ся и плачутъ якъ кожда дитина. Сѣтка грудна єсть цѣлкомъ нормально розвинена, якъ зарово и внутренній органы. Низша часть тѣла, одъ грудей до стопъ, есть только одна и спольна обомъ ближнякамъ. Права нога порушаѣ ся по волі одного ближняка, лѣва по волі другого. Взглядомъ устрою грудей доказано, що хотяй зъ верха видно только одну грудь, але во внутри суть двѣ груднй ямы и проте чути выразно битѣ двохъ серць. Многй функціи выповняютъ, оба братя одѣльно: якъ одно спитъ, то друге бавитъ ся, якъ одно плаче, то друге смѣѣ ся и т. д Се правдиве чудо природы описали докладнѣйше, пѣсля власныхъ оглядинъ, два италійскій лѣкарѣ: Фабиній и Моссе.

И. Л.

ЗАМѢТКИ И ВѢСТИ.

— **Загальнй зборы товариства „Просвѣта“** одбули ся дня 2. Марця с. р. въ комнатахъ „Рускои Бесѣды“ во Львовѣ подъ проводомъ Дра Ом. Огоновского. Членовъ, переважно Львовскихъ, зобралось 89. Зъ одчитаного справозданя довѣдуємось, що въ роцѣ минувшомъ выдала „Просвѣта“ 9 книжочокъ, а именно: 1) Исторія Руси, часть друга; 2) Календарь „Просвѣты“ на рокъ 1880.; 3) Календарь „Просвѣты“ на рокъ 1881; 4) О корыстномъ ужитю неужитковъ; 5) На досвѣткахъ, казки; 6) Исторія Руси, часть третя; 7) Цѣсарь Іос. II и народъ рускій; 8) Паша — душа въ господарствѣ; 9) Непропаща сила. Авторами наведеныхъ книжокъ суть: Ив. Нечуй, от. И. Негребецкій, А. Переплисъ, проф. Ал. Барвѣньскій, В. Лукичь, о. Д. Танячкевичь, о. Іос. Барвѣньскій, Дръ Ив. Пулюй. Пѣсля справозданя касового въ роцѣ минувшомъ вилынуло до касы товариства: 1) зъ розпродажи книжокъ 2052 зр.; 2) зъ вкладокъ членьскихъ 876 зр. Розходу на выдавництво новыхъ книжокъ и на выдатки администраційнй було надъ 3000 зр. — На загальныхъ зборахъ обговорено еще потребу розширеня статутовъ, якъ такожь способы оживленя дѣяльности такъ самого выдѣлу центрального якъ и филій товариства. До нового выдѣлу выбранй: Дръ Ом. Огоновскій, проф. Ю. Медвецкій, проф. Юл. Романчукъ, Вол. Барвѣньскій, проф. П. Огоновскій, Дръ Ю. Целевичь, проф. Вол. Шухевичь, проф. Соф. Недельскій и Горбачевскій конц. адв.

— **Бюсты Шевченка.** Заходомъ и коштомъ проф. Вол. Шухевича появились и суть въ продажи у знанои фирмы

львôвскои Pasquale Zacchi малй, зручно выконанй бюсты Тараса Шевченка въ рôжныхъ барвахъ: бѣлй, бронзованй и т. д. Цѣна склепова 50—80 центôвъ; при замовленяхъ черезъ редакцію „Зорѣ“ платитъ ся 50 центôвъ ôдъ кождои штуки (выдатки почтовй и выдатки за опаковане поносятъ адресаты). Довѣдуємось, що проф. В. Шухевичь намѣряє єще заняти ся артистичнымъ выконанємъ бюсту Богдана Хмельницкого и иншихъ знаменитыхъ людей рускихъ.

— **Газеты россійскй противъ заказу малороскои литературы.** Въ теперѣшню пору, якъ вже знаютъ Читателѣ „Зорѣ“, праса россійска много розправляє о приверненю правъ для малороского языка, о знесеню знаного указу въ области церквы, школы, судôвъ, музыки, театрôвъ и т. д. Що таке желане має справедливй пôдставы и єсть въ интересѣ такъ людности, якъ и самои державы, доказуютъ щоденнй факты. Россійскй газеты майже въ кождôмъ числѣ наводятъ сумнй примѣры зъ судебнои практики, где урядники, не понимаючи народнои бесѣды, выдаютъ неразъ найнесправедливѣйшй засуды, чимъ пôдкопуютъ авторитетъ власти и причиняютъ ся до численныхъ неспокоѣвъ и „бунтôвъ“ межи селянами. Рѣчь то впрочѣмъ и не дивна, если зважимо, що малорускій языкъ має множество слôвъ, однозвучныхъ зъ россійскими, але уживаныхъ въ зовсѣмъ иншôмъ значеню.

Передъ двома мѣсяцями наказало правительство россійске здѣлати ревизію судовыхъ актôвъ, и препоручило тую чинностъ сенаторови Половцеву. Кіевска „Заря“ такъ о дѣланю п. Половцева доноситъ: „Мы не удивляємось зовсѣмъ, що сенаторска ревизія уже въ початкахъ наткнулась на пытане малороске. И не могло бути инакше. Ревизія має до сповненя двѣ задачи: выявити надъужитя урядникôвъ и пôзнати на мѣстци народнй потребы и нужды. Всѣ приятелѣ порядку и честнй патріоты, зъ котрыми стыкалась комисія, высказуютъ ся въ тôмъ змыслѣ, що остращизмъ супротивъ Малои Руси веде до результатôвъ зовсѣмъ иншихъ, нѣжь правительство надѣяло ся. Репресивнй и драконьскй мѣры, въ родѣ указу, представляютъ найбôльше небезпеченьство для публичного порядку, для просвѣты народу, для моральности. Убійство всякого житя не дає ся оправдати нѣ божескими нѣ людскими законами и якъ було такъ єсть выплывомъ беззаконности, самоволѣ.... Такожь въ ôдношеню до школы сенаторска ревизія зôбрала яскравй даты. Школа въ малорускôмъ краю находитъ ся въ цѣлковитôмъ упадку, головно черезъ заведенє россійского языка выкладового. Нарôдъ, не видячи реальнои корысти зъ тыхъ школъ, ôдноситъ ся неприхильно до науки и до самыхъ учителѣвъ. Майже що тыждня доносятъ газеты: тамъ учителя прогнали, тамъ школа спалилась, тамъ громада на школы не платитъ... Въ жидôвскихъ початковыхъ школахъ, где предметы выкладаютъ ся въ жидôвскôмъ жаргонѣ, дѣти оказуютъ далеко лѣпшй поступы въ умысловôмъ розвою, нѣжь въ россійскихъ школахъ на Украинѣ. Словомъ, факты на кождôмъ кроку говорятъ о вопіющôй несправедливости указу и приписуютъ єму вину всего теперѣшнёго зла, а навѣть вину соціялистичнои и нигилистичнои пропаганды...“

Петербурска газета „Недѣля“ въ кôлькохъ кореспонденціяхъ зъ полудневои Россіи критикує острыми замѣтками теперѣшню систему школьнои науки въ областяхъ Малои Руси. Отъ одинъ образець тои системы:

„Что такое кустарниковый?“ пытає учитель. — Хлопакъ мовчитъ.

„А кустъ что такое?“ — Хлопакъ мовчитъ.

„А корчь знаешь? — Знаю, весело ôдповѣдає ученикъ.

„А что такое крыжовникъ?“ — Не знаю.

„Агрестъ знаешь?“ — Знаю, у мого отця много агресту.

„Такъ это-же и есть крыжовникъ. А что смородина?“ — Вся кляса мѣсто ôдповѣди починає смѣяти ся.

„Говори, говори, не стѣсняй ся!“ кличе учитель. — Е, се щось погане, не хороше, одвѣтивъ хлопакъ.

Такъ при науцѣ треба поясняти кожде слово. Та и въ тыхъ поясненій нема корысти. Учитель перепытує поясненй слова, всѣ ученики перекручаютъ, мѣшаютъ ся, въ клясѣ повно смѣху и утѣхи. „Недѣля“ додає ôдъ себе: „Россійска школа на Малôй Руси зôйшла до правдивого absurdum. Зъ неи смѣютъ ся дѣти, смѣютъ ся старшй селяне, смѣютъ ся самй учителѣ. Що хотятъ ôдъ нашихъ дѣтей? пытаютъ себе щоденно селяне. Мы перебули Туркôвъ, перебули Татаръ, перебули Ляхôвъ, — чей перебудемо и теперѣшню комедію школьну.“

Подôбнй недорозумѣня, походячй ôдъ непониманя языка, приключаютъ ся и въ сферѣ церковнои проповѣди. „Недѣля“ дословно такъ пише:

Одинъ священникъ говорилъ проповѣдь на какой-то текстъ сказанія объ исцѣленіи бѣсноватаго. Въ проповѣди ему поневолѣ пришлось упомянуть о животныхъ, потопленныхъ бѣсами въ морѣ. Какъ же поняли крестьяне это поученіе? — „Кумо, що се батюшка говоривъ въ церквѣ?“ — „Э, пусте, кумо-серце! Его безроги були зайнлений у пана цѣлый тыждень, онъ розсердивъ ся, та ще и доси злый!...“ Въ другомъ приходѣ батюшка цѣлый годъ говорилъ поученія, въ которыхъ приглашалъ крестьянъ на пожертвованія въ пользу храма, но крестьяне и ухомъ не вели. Наконецъ батюшка вышелъ изъ терпѣнія. По выходѣ изъ церквы мужики приступили къ нему съ вопросомъ, чѣмъ онъ недоволенъ? - „Та якъ-же — отвѣчалъ священникъ по малорусски: я васъ цѣлый рôкъ прошу о датки на церковь, а вамъ байдуже.“ — „Та колижь Вы просили?“ вопрошаютъ удивленные крестьяне. — „А въ проповѣди?“ — Э! Ей-Богу не розумѣли... Мы думали, що то щось инше, що то податокъ...“

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦІИ.

Всеч. П-ѣ **М. К. въ Илинцяхъ.** Послѣдне число „Зорѣ“ звернула намъ почта въ Заболотовѣ зъ дописком: „retour — не принято“. Редакція ôднеслась зъ жалобою до Свѣтлои Дирекціи почтъ и надѣємъ, що подôбного выпадку на будуще не буде. — ВП. Дръ **С. Д. въ Жовквѣ.** Выжидаємо нетерпеливо. Артикулы, особливо зъ гигіены, повитаютъ почт. Читательки „Зорѣ“ дуже прихильно. — Всеч. от. **В. М. въ Перемышли.** Все выслано. О приобѣцяну розправу просимо. — Всеч. от. **Г. Р. въ Липовици.** Може зъ рокомъ слѣдующимъ; теперѣшна цѣна „Зорѣ“ занадто низка, щобы можна думати о закупнѣ илюстрацій. — Всеч. П-ѣ **І. С. въ Микуличинѣ.** Выслано повторно; попередне число мусѣло на почтѣ затратитись, бо експедиція у насъ ôдбуває ся всегда якъ найточнѣйше. — Всеч. П-ѣ **П. Д. въ Бережанахъ.** Дотычнôй редакціи 1 зр передано. На „Зорю“ одержали мы за богато, бо належалось тôлько 1·15. — ВП. **О. Д. въ Целѣєвѣ.** Оповѣдань зъ народного житя маємъ дуже много въ засобѣ, проте всяка дальша праця на тôмъ поли для нашои газеты прійде вже за пôзно Многй читателѣ „Зорѣ“ домагаютъ ся повѣстей бôльше зъ свѣта высшого, або гумористичныхъ.

Посредствомъ „Зорѣ“ прислали П. Т.:

1) На „**Воспиталище Дѣвоче**“: о. Л Щ. въ Дулибахъ 5·00 (въ попереднôмъ числѣ черезъ ошибку напечатано 2·00)

2) Для „**Батькôвщины**“: о. Н. Л. въ Коломыѣ 1·30.

3) Для „**Часописи Школьнои**“: о. Н. Л. въ Коломыи 1·30.

4) На „**Miesięcznik**“ товарищества охороны звѣрятъ: о. В. К. въ Тернополи 1·20.

Музыкальнй новости:

„**Нужь въ присюды**“. Думка и 4 коломыйки на фортепянъ Кароля Давидовича.

Композиція та оцѣнена дуже прихильно фаховыми музыками; найбôльше удачными частинами суть вступна думка и коломыйка G-moll. Выданє дуже старанне и украшене на титуловôй картцѣ хорошою винетою, представляючою гуцульску пару. Цѣна 50 кр. а. в.

Получити можна во Львовѣ въ книгарняхъ: Ставропигійского Института, Сайфарта и Чайковского, Губриновича и Шмида; въ Станиславовѣ у Миликовского; въ Перемышли у братей Еленей; въ Самборѣ у Гайсла; въ Коломыѣ у Мѣхты; въ Тернополи у Чиллика.

Замовляти можна такожь черезъ редакцію „Зорѣ“.

Въ книжнôмъ и музыкальнôмъ магазинѣ Болеслава Корейво въ Кіевѣ (дôмъ Ланиченко Нр. 35) можна дôстати:

„**Запорожскій маршъ**“ (Marche de Zaporohs) соч. Мих. Завадскаго, игранный оркестромъ военной музыки (Нр. 1, 2, 3 — по 60 коп.)

Jedliczka Op. 12. Souvenir de Poltawa, большая фантазія на мотивы малороссійскои оперы „Наталка Полтавка“. Цѣна 1 рубль 20 коп.

12 украиньскихъ думокъ. Изъ самыхъ любимыхъ украинскихъ пѣсень для фортепіяно въ 2 руки, соч. Мих. Завадскаго. Цѣна Нр. 1, 2, 3, 8, 12 — по 75 копѣекъ; Нр. 4, 5, 6, 7, 9 и 10 — по 60 коп.; Нр. 11 — 90 коп. Всѣ вмѣстѣ 8 рублей съ пересылкою.

Выдає и ôдповѣдає за редакцію **Ом. Партыцкій.** Зъ друкарнѣ Товарищества „имени Шевченка“ пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

Рôкъ II. Львôвъ дня 15. (27.) Марця 1881. **Число 6.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого, найменше въ пôвтора аркуша.

Редакція и администрація „Зорѣ“ въ каменици пôдъ ч. **18**. улиця Галицка.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рôкъ **4** зр., на пôвъ року **2** зр., на чверть року **1** зр.

На велиновôмъ паперѣ: на цѣлый рôкъ **4** зр. **60** кр., на пôвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ЖЕНЩИНА.

(Повѣсть зъ мѣщаньского житя. — Написавъ И. Вахнянинъ.)

VI.

Вже бýло споро на день. Сонце выкотилось досыть высоко и яснѝ свои лучи запустило якъ-разъ въ широкѝ ôкна мандатарскои резиденціи. Въ комнатѣ писарскôй бýло тихо и спокôйно. Бородавка спочивавъ єще. Заплющенѝ очи зраджували, що єго писарска милôсть волитъ єще спати, але зъ судорожныхъ рухôвъ тѣла и глубокихъ вздохôвъ, що ôдъ часу до часу добувались зъ грудей, можна бýло легко заключати, що Бородавка снивъ о чѣмъ-то не коньче пріятнôмъ. И дѣйстно сонъ, о котрôмъ роскажемо, бувъ незвычайный, хотяй старшѝ женихи снятъ неразъ про такѝ дива.

Бородавцѣ снилось именно, бýдьто ôнъ пôдчасъ вчерашнои рыбнои ловлѣ гуляє єще понадъ озеромъ. Тôлько люде, що стояли покрай берегôвъ, и рыбалки, що тягнули тяжкій невôдъ, и высокѝ, хисткѝ очереты доокола воды и весь полôвъ, що лежавъ на мокрôмъ пѣску, перетворились въ очахъ єго въ легіонъ гарныхъ, принадныхъ русалокъ зъ довгимъ, розпущенымъ волосємъ, заквѣтчаныхъ бѣлыми, водными лелѣями.

Всѣ они обступили єго великимъ колесомъ, що кружляло мовь въ вирѣ и чимъ разъ то бôльше звужалось и наближалось до него. Бородавка дививъ ся жадными очима на стрôйный хороводъ и не мôгъ насытитись красотою гнучкихъ, кругленькихъ контуръ сихъ приманчивыхъ постатей, котрѝ въ добавокъ того примилювались до него зъ такою любостею и такъ-то вже щиро то знову облестно лицялись, що тверде єго серце, здавалось, розплынулось и потонуло въ тôмъ морю любовнои, пристрастнои розкоши.

Бородавка ажь млѣвъ ôдъ тыхъ солодощей, ажь упрѣвавъ, коли наразъ нечаяно хороша ся картина, що лоскотала всѣ єго недуховнѝ спромоги, счезла и розбилась якъ легка пѣна на водѣ.

На ясне небо почали выдвигатись чорнѝ, поганѝ хмары, несли ся низенько понадъ єго головою, а въ нихъ стало блыскати и клекотѣти такъ сильными громами, що вся земля ажь дрожала. Бородавка зжахнувъ ся и хотѣвъ вже утѣкати, колижь супротивный сильный вѣтеръ не давъ єму и двигнутись зъ мѣстця. Чорне небо займилось ôдтакъ горючою, червеною луною, а на зенитѣ выявивъ ся страшный судъ. Громы били разъ коло разу, озеро розступилось широко, а зô дна єго почали клубитись густѝ, сѣрчанѝ дымы и запирали єму свобôдный ôддыхъ.

Бородавка трусивъ ся мовь въ зимнôй лихорадцѣ, припавъ на колѣна и бивъ ся въ груди. Численнѝ грѣхи выступили передъ него густымъ роємъ крилатыхъ маръ и заглядали цѣкаво въ очи мовь дуже добрѝ знакомѝ. Зъ высокого неба злетѣвъ ангелъ зъ пламеннымъ мечемъ въ руцѣ, станувъ передъ нимъ и почавъ розпытувати.

— То ты розбиваєшь бѣдныхъ людей?

— Я... я... говоривъ за слезами покаяный грѣшникъ.

— А любишь ты жартовати? — спытавъ дальше.

— Люблю... люблю... та бôльше не буду!

— Ты лукавець, пройдисвѣтъ, безбожникъ? — правивъ знову ангелъ.

— Такъ, такъ, свѣтлый серафиме! Я безбожникъ... я душегубець... я саме лукавство...

По сѣй сповѣди картина знову змѣнилась. Страшный привидъ уступивъ мѣстце другому. Бородавка опинивъ ся посередъ Яворôвскихъ мѣщанъ, котрѝ зъ всѣхъ сторôнъ перлись на него зъ здоровыми бучками. Вже пôднявъ ся ôнъ зъ землѣ, щобы спасти себе бѣгствомъ, коли якъ-разъ посыпались на него зъ всѣхъ бокôвъ тяжкѝ удары. Бородавка скричавъ зъ великого болю и — пробудивъ ся.

— Тфу, поганый сонъ! — скричавъ сердечный на всю комнату. — А бодай нѣкому таке не снилось! — и усѣвъ. Тѣло єго дрожало єще заєдно, а грубый пôтъ ливъ ся струями зъ блѣдого лиця.

— Я думавъ, що вже справдѣ прійде ся пропасти! Ухъ! Єще дрощѣ переймаютъ чоловѣка! — Бородавка оглянувъ ся доокола себе и побачивъ, що ôнъ замѣсть на мягкôй постели спочивъ на твердôй земли бѣля старои, замаранои софы, котра служила єму лишь на мѣстце до пообѣдныхъ передрѣмокъ.

Бородавка схопивъ ся на рôвнѝ ноги и засоромленый несподѣваною пригодою побравъ ся чимъ скорше на лôжко, що ôдъ вечера єще постелене, терпеливо до сего часу дожидало приходу свого пана.

— Якимъ же свѣтомъ опинивъ ся я на земли? — пытавъ ôнъ самого себе. — Чи до ста кадукôвъ яка невидима мара пôдбиває мене? Чи кто наславъ на мене якого блуда?—Бородавка ставъ нагадовати своє вчерашне житє, але мимо того, що насуплявъ брови и що силы ударявъ кулакомъ по чолѣ, не зъумѣвъ нѣякъ здати собѣ точну справу зъ нôчнои пригоды.

— Ну, щожь? — мѣрковавъ бѣдный писарина. — Вчера бувъ я лишь у Авраамка на меду. А потôмъ? А потôмъ зайшовъ собѣ на вечерницѣ и выпивъ чарочку вишняку. А потому? А потому пили всѣ горѣлку. Ну, тожь не велике ще дѣло! А потому?... Чи не заходивъ я єще до... Бородавка затявъ ся. — Нѣ! потому вертавъ я домôвъ, та єще тямлю, що спѣвавъ до мѣсяця... Овъ, погано! Память притупѣла, трійцятка минула, а чоловѣкъ ще „халастой“. Бородавка умѣвъ о своємъ кавалирствѣ и зъ російска выражатись.

Передъ мандатарскою резиденцією зобралось симъ часомъ чимало народу. Люде всякого роду и стану товпились передъ рундукомъ, пообсѣдали широкій сходы и довгій лавки поподъ стѣнами и въ одкрытыми головами дожидали справы. Легкій гаморъ ихъ розмовы дойшовъ ажь до комнаты Бородавки и нагадавъ ему высоке становище писарске. Старый, запорошеный та запавутаный годинникъ на стѣнѣ показувавъ уже десяту годину.

— Семене! — закликавъ Бородавка.

На голосъ сей вскочивъ въ комнату знакомый намъ гайдукъ и поздоровивши пана писаря по войсковому выпростувавъ ся коло порога.

— Ясный панъ розкажутъ? — спытавъ слуга.

— Подай люльку и махай!

Черезъ малый часъ лежавъ Бородавка на высокихъ подушкахъ и куривъ. Бѣлі клубы густого дыму навели однакожь на его память знову цѣлу грозу сновидовъ минувшои ночи.

— Бѣда! — мѣрковавъ Бородавка, пыхкаючи люльку. — Мабуть у мене грѣховъ тыхъ богато, коли ажь у снѣ привижуютъ ся. Але за те русалочки були гарні! — додавъ онъ скоро. — Охъ!...

Бородавка ажь засмоктавъ языкомъ и влѣпивши очи въ розмалёвану стелю оддавъ ся весь солодкимъ думкамъ та пригадкамъ о русальномъ хороводѣ. Въ тій позиціи подобавъ онъ дуже на турчина, що сильною давкою опіюма розбуджає въ собѣ завмерлі чувства любови.

— Чудный зъ мене чоловѣкъ! — дорѣкавъ собѣ въ мысли. — Нѣбы то я письменный и ученый, и въ школѣ мене не мало бито, а таки якъ добре роздумаю, то я столько значу посередъ свѣта, що стара прищѣпка на подранномъ чоботѣ. Найкрасшій лѣта минули марно и безповоротно, теперь сохну и плѣсенѣю поволи, а за колька роковъ стану тымъ выгорѣлымъ горшкомъ, въ котрómъ газдыня хибай лишь огорки закваситъ або пѣрє заховає....

Бородавка сягнувъ рукою за малымъ зеркальцемъ на стѣнѣ и ставъ въ нѣмъ пильно приглядати ся. Въ зеркалѣ выявилось лице не коньче принадне. Велику голову покрывали лишь останки буйнои колись-то чуприны, понадъ висками яснѣли уже здоровій плѣшѣ, на чолѣ и блѣдыхъ щокахъ простерлись колькома рядами дробній зморщки, а сивій очи, хочь великій, свѣтили мутнымъ блескомъ двохъ погасаючихъ каганцѣвъ. Только довгій, товстый нось не знидѣвъ еще нѣ трохи, противно, здавалось, ему иде доперва до житя. Смѣло и гордо вынѣсъ ся онъ понадъ вымарнѣле лице и будьто говоривъ до себе: Шкода мене для сего писарского черепа, другій головѣ мігъ бувбы я надати позоръ великого философа, а за Бородавкою наживъ собѣ хибай сеи славы, що люблю въ чарку заглядати. И дѣйстно, рожноцвѣтность Бородавчиного носа зраджували великій залюбки до спиритуализму.

— Треба уже разъ скончити погане се кавалированя, — порѣшивъ Бородавка, одкинувши далеко ненавистне зеркало, котре крóмъ правды нѣчого злого ему не сказало.

— Семене! — закликавъ по хвили. Семенъ зъявивъ ся на порозѣ.

— Ясный панъ роскажутъ?

— Набій люльку и подай зъ шафки чарочку — розказавъ писарь. Семенъ сповнивъ приказъ мовь на крилахъ. Бородавка наливъ собѣ одну и другу, и проковтнувъ ихъ зъ такою вправою и завзятємъ, якъ старый брись муху середъ лѣта. Здавалось, онъ крыхту подобрѣвъ.

— Ты давно жонатый? — поспытавъ гайдука.

— Десять лѣтъ, ласкавый пане.

— А чи добре тобѣ зъ жѣнкою, не бье часомъ?

— Отъ такъ, ясный пане, хочь часомъ попобье, та рука въ неи легка.

— А на яке лихо ты женивъ ся? — Гайдукъ замѣсть одповѣсти вертѣвъ протичкою въ люльцѣ и щобъ не засмѣятись въ голосъ, почавъ въ нее сильно дути.

— Но! — скричавъ Бородавка.

— Та вже, ясный паноньку, шануючи вашу ласку, на те я женивъ ся, на що и другій люде....

— А на що женятъ ся другій люде?

— Та, — цѣдивъ гайдукъ крозь зубы, — щобъ було кому чоловѣка обшити и обопрати, ясный пане.

— Ты дурный! — зауважавъ Бородавка, махнувши рукою.

Въ тій хвили здорова собою служниця внесла въ комнату снѣданє для пана писаря. На червенóй тацѣ стояла кава, лежавъ и бѣленькій хлѣбець, и масло, и мисочка бриндзѣ и — що найголовнѣйше — виднѣла мала фляшинка араку. На видъ єи ажь засмѣялось серце писарске.

— Може хочь ты мудрѣйша? — розпочавъ Бородавка, моргнувши на дѣвчину.

— Мокрино, скажи намъ, на якого бѣса люде женятъ ся?

Заскочена такимъ категоричнымъ пытанємъ немолода вже покоєва спаленѣла на силу и закрывши черезъ половину очи широкимъ рукавомъ мережанои сорочки выбѣгла зъ комнаты.

— Яка соромлива, яка свята! — покрикнувъ за нею Бородавка.

— Хи, хи, хи! — роздавъ ся голосъ изъ-за дверей.

— Отъ, знаєшь що, Семене: я женюсь! — правивъ дальше Бородавка, закусуючи та припиваючи. — Такъ єсть, я женюсь и то єще сеи осени.

— Изъ кимъ же, ласкавый паноньку?

— Изъ кимъ, якій цѣкавый! Зъ Малашкою, небоже, зъ Малашкою! — Гайдукъ засмѣявъ ся несмѣло.

— А що, чи недобрый выборъ?

— Добрый, ясный пане, та ще и якій! Малашка хороша якъ панночка, а приданого тамъ не мало. Стара Марта выпестила свою доню якъ цвѣтку въ городѣ, ѣй и за роботу не вольно братись... Бородавка выпивъ єще чарку и пріймивъ ся курити.

— Людей нынѣ богато? — спытавъ по хвили писарь.

— Суть ясный пане! — одповѣвъ гайдукъ.

— Скажи имъ, що нынѣ нѣякихъ справъ не буде, нема коли.

— Добре, ясный паноньку.

Гайдукъ выйшовъ. Бородавка ставъ одягатись, на дворѣ ишло вже до полудня, небавомъ покликано и пана писаря до обѣду.

— Вы, пане Ксаверій (Бородавка хорошо звавъ ся) выбрались нынѣ якъ на недѣлю, — закинула панѣ мандатарка, наливаючи горячои супы на тарѣль писареви.— Диви-но, Мундзю серденько,— обозвалась до свого чоловѣка,— панъ Бородавка выглядає сегодня якъ правдивый chevalier servant. Отъ такъ, comme il faut! А якъ то вамъ до лиця въ томъ чорномъ убраню! Мундзю серденько,

зроби ласку, скинь твôй сѣрачокъ и приберись такъ якъ панъ Ксаверій. Нуже, Мундзю, послухай мене...

— Приберусь, приберусь по обѣдѣ, — пролепетавъ старый мандатарь, пôдвязуючись серветою. — Тôлько, Валерійко душенько, наливай скорше, бо я приголоднѣвъ гей той....

— А, а! A propos! — затеркотѣла панѣ Валерія. — Чи случайно не вашй имянины сегодня, пане Ксаверій? Мундзю серденько, кто знає, може нынѣ санктъ Ксаверія? — Панѣ Валерія кождому святому прикладала своє „санктъ“.

— Куды тамъ Ксаверія! — зашипотѣвъ мандатарь, недобрый уже. — Отъ, не розливай супы по обрусѣ.

— Fi donc! Якій зъ тебе прозаикъ, Мундзю!

Бородавка хотѣвъ щось замѣтити, але панѣ Валерія почала знову:

— Фи, фи! А яка то сегодня въ васъ фризура! Mon dieu, magnifique, magnifique! Знаєте, я готова въ васъ залюбитись. Се булабы цѣкава рѣчь! Мундзю серденько, ты слухаєшь, про що мы говоримо?

Панѣ Валерія булабы може до судного дня такъ приговорювала и похвалялась своєю французщиною, але Бородавка перебивъ те цокотанє сильнымъ кашлянємъ.

— Вы недужй, пане Ксаверій? — спытала покваπно. — Мундзю серденько, куды ты заховавъ мои лавровй кроплѣ. Добра рѣчь противъ кашлю, двѣ, три кроплѣ на цукоръ, trés-bien, trés-bien!

— Валерійко душенько, мясо зимне, — перебивъ нетерпеливый мандатарь, але панѣ Валерія мало зважала на такій замѣтъ, кинулась до шафки и стала шукати за голубою флящиною зъ цѣлющими крапельками.

— Панѣ, я здоровый! — зауважавъ голосно Бородавка. — Я не кашляю, я хотѣвъ тôлько щось сказати...

— Прошу, прошу, ось и они, вынайшламъ щастливо. — Панѣ Валерія поскочила до стола и подала писареви прихвалене средство противъ кашлю.

— Я здоровый, ласкава панѣ, я тôлько хотѣвъ щось сказати, — повторивъ Бородавка.

— Добре, просимо, слухаємо. Певно щось дуже цѣкавого? Вы такъ хорошо умѣєте росказовати. Я слухала бы васъ днемъ и ночею. Просимо, monsieur Бородавка, слухаємо....

— Тожь слухай уже разъ! — покрикнувъ майже сердитый Мундзьо.

Бородавка поправивъ вуса и прибравши поважну поставу почавъ:

— Ласкава панѣ! я... я... женюсь....

— Такъ! — покрикнула панѣ Валерія и сплеснула въ долони. — Се хорошо, се прехорошо! Trés-bien, trés-bien! Жените ся? Цѣкава рѣчь! Не даромъ сеи ночи менѣ дѣти снились. Отъ и справдилось! отъ...

— А изъ кимъ же? — поспытавъ мандатарь, проковтнувши на силу спорый кусень печенѣ.

— Зъ Маланією Наконечною, — одвѣтивъ поважно Бородавка и уцѣлювавъ руку панѣ Валеріи. — Ласкаве паньство зволятъ менѣ постаростити!—додавъ по хвильцѣ.

— Хорошо, хорошо! зъ Меланією! Comme il faut! Добрый выбôръ, monsieur Бородавка, дѣвчина якъ ягôдка, бачиламъ. Trés-bien, trés-bien!

— Нынѣ, єсли ласкава панѣ позволятъ, поѣдемо вечеромъ на розглядины, — просивъ Бородавка, кланяючись низенько.

— Прошу Марту повѣдомити о нашôй гостинѣ, — замѣтила панѣ Валерія поважно. — Я иду въ мôй будоаръ, trés-bien!

Бородавка пôшовъ до своєи комнаты, старый мандатарь доѣдавъ обѣду. (Дальше буде.)

О ВЫХОВАНЮ.

(Написавъ И. Н*.)

XII. Темпераменты.

Задачу выхованя улегшитъ матери розпôзнанє успособленя дѣтины — розпôзнанє єи темперамéнту. Вправдѣ нема въ дѣтинячôмъ вѣку рѣзко выробленого успособленя; але все мусимо признати, що по части въ крови сего або того роду лежитъ певне, рôжне ôдъ иншихъ успособленє, котре и у малои дѣтины вже проявляє ся; а и сталый вплывъ окруженя дѣлає немало не розположенє духа. Тому повинна мати при выхованю вчасно вже зважати, яке успособленє въ дѣтинѣ переважає, якого она переважно темпераменту, щобы пôсля того успособленє розвивати, або, єсли зайде потреба, лагодити.

Суть чотыри головнй успособленя чоловѣка, чотыри темпераменты: холеричный, сангвиничный, флегматичный и мелянхоличный; и хотяй нема нѣколи майже чоловѣка зъ темпераментомъ выключно тôлько однымъ, то все въ єго успособленю переважає одинъ зъ тыхъ чотырёхъ.

1. Темпераментъ холеричный переймає нагло враженя, и нагло и тревало враженя тй дѣйствуютъ. Въ дѣтинѣ склоннôй до сего темперамéнту повстає гнѣвъ и злôсть скоро и треває довго; она склонна до честилюбія, але и до неустаючои працѣ, до шляхотности. Въ забавахъ такй дѣти до всего даютъ иниціятиву, але и первй розпочинаютъ споры; въ ихъ цѣлôмъ поступованю проявляє ся охота до верховожденя. При розумнôмъ веденю и лагодженю такихъ темпераментôвъ могутъ зъ дѣтей стати ся пôзнѣйше передовй люде, особливо зъ хлопцѣвъ — люде скорй до дѣла, и вытревалй, доки дѣла якого не переведутъ, люде одушевленй, офѣрливй, организаторы и неутомнй поборники засадъ, котрыми переняли ся. Єслижь веденє дѣтей було зле, стати ся могутъ зъ нихъ люде докучливй, напастнй, авантурники, люде зъ себе незадоволенй и для другихъ шкодливй. Пôзнавши, що въ твоёй дѣтинѣ сей темпераментъ переважає, будь особливо осторожна зъ заказами, зъ запереченємъ розрывокъ; не ôдказуй нѣколи просьбѣ безъ причины, або въ злôмъ будучи гуморѣ; але єсли разъ сказалась: „нѣ!“, то не змѣняй вже сего „нѣ“ нѣколи. Коли помимо того дѣтина чого напирає ся, скажи ёй ласкаво причину, возьми ю лагôдно за руку, глянь ёй переконуючо въ очи; а якъ се не помагає, тогды шкода дальшихъ слôвъ — ôдведи ю въ другу комнату, або за кару поставь въ кутъ, лицемъ до стѣны. Однакожь зъ сею карою обходити ся треба розумно; лиши дѣтину такъ довго, доки не успокоитъ ся, и ажь тогды прикличь ю назадъ до себе, дай ёй яку небудь роботу, не говорячи о сёмъ, що стало ся. При тôмъ всёмъ поступай такъ, щобы не одняти дѣтинѣ вѣры въ твою любовь; не свари много, мовчи радше; а поглядъ твôй нехай говоритъ, якъ дуже дѣтина тебе засмучає. Скоро дѣтина успокоитъ ся, почне она стыдати ся и жаловати, зближитъ ся сама до тебе, переконавши ся передше, що ты уважаєшь ю негôдною свого слова и погляду. Перве слово нехай конечно выйде ôдъ дѣтины; єсли єи тонъ взрушеный, неневный, то ôдповѣджь, не дивлячи ся на ню, але зъ чувствомъ. Такъ хотяйбы и одну-двѣ годины; бо чимъ скорше простишь

*

тымъ скорше верне давный упôръ и непослухъ. Однакожь не важь ся нѣколи дитя тогды проклинати и не называй єго злосливымъ! Симъ научилабысь тôлько правдивого зла.

2. Чоловѣкъ зъ сангвиничнымъ темпераментомъ переймає скоро враженя, але они и скоро у него проминаютъ. Такî люде буваютъ часто поверховнî, несталî; они склоннî до любви и добродушности, до всякихъ взнеслыхъ засадъ и дѣлъ, але ся склоннôсть скоро проминає; огонь, якîй зъ початку въ нихъ оказує ся, єсть мовь поломя зъ соломы, ясне, але скоро гинуче. Такî люде буваютъ звычайно веселî и отвертî, але они надто мягкî, надто податливî и несталî, а при тôмъ говорливî. Межи дѣтьми находитъ ся найбôльше єще сангвиничныхъ — и сей темпераментъ лишає ся звычайно и на пôзнѣйшій вѣкъ, єсли матери не дбаютъ о усталенє и получшенє характеру дѣтей. Зъ ôдти то дасть ся поняти, що при первôмъ патріотичнôмъ поклику у насъ зворушатъ ся неоднî люде: запалаютъ, розгорячатъ ся, и зъ сего запалу бухне соломяный огонь, а за хвилю зъ всеи горячости чувства лишигъ ся попѣлъ и бôльша єще безъодрадна темрява. Тому уважай, мати, щобысь сама не була причиною, що всяке одушевленє хвилю тôлько треває въ народѣ; видячи въ своѣй дѣтинѣ бракъ постоянности, веди ю такъ, щобы елястичнôсть духа не уставала, а все була пôдтримована; щобы чиннôсть тая була не лишь хвилевою и якбы для забавки, а щобы була поважна и постоянна, и щобы выхованцѣ склоннî були и до принесеня жертвъ, єсли сего потреба. Не встримуй веселости и свободы дѣтины; зведи тôлько все на певну мѣру, и радше дбай о постояннôсть характеру, а тогды дѣтина выpôсши и сама буде щаслива, и народъ буде ôдъ неи мôгъ надѣяти ся неустаючого дѣйствованя для добра ôтчины.

3. Темпераментъ флегматичный склонный до спокою, а черезъ те и до змысловости; бо где мовчатъ, або где суть лѣнивî духовî силы, тамъ взмагає ся тѣлеснôсть; и чимъ выбитнѣйше въ молодôй дѣтинѣ темпераменгъ сей проявляє ся, тымъ бôльшои треба уваги, щобы зъ дѣтины злый чоловѣкъ не ставъ ся. Томý вилывай ôдъ найраньшои молодости на злагодженє злыхъ сторонъ сего характеру, а ôнъ може тогды стати ся пôдставою сильного духового житя. Належито выробленый окаже сей темпераментъ желѣзный спокôй на внѣ, и невзрушеный характеръ духа.

Скоро въ своѣй дѣтинѣ спôзнаєшь флегматика — а спôзнати то легко по отяжѣлости, неповоротности и лѣнивствѣ, — нѣколи не пропусти дѣтинѣ сеи флегмы, а все старай ся ю осмѣлити; не допусти нѣколи, щобы она щонебудь ôдкладала на завтра; заряди кождымъ дѣломъ такъ, щобы она не могла єго ôдложити и оказати ся лѣнивою. Богато говорити годѣ, — у флегматика слова проминаютъ тымъ бôльше безъ враженя, чимъ бôльше ôнъ ихъ чує. Такъ само и рѣшительный розказъ не доведе до нѣчого; нехай розказъ буде радше лагôдный, але заразомъ не терплячій ôдволоки — а тогды хлопця не найде охота до лѣнивства. Довго и бачно уважай, щобы дѣтина, въ котрôй сей темпераментъ проявляє ся, щоразъ бôльше набирала моральнои крѣпости, бо лишь черезъ тоє въ добро для всѣхъ змѣнитъ ся и характеръ. Флегматичный характеръ, самъ собѣ лишеный — отже черезъ вину матери, котра мала дѣтину выховати, — дає народови поважный заступъ людей, котрыхъ окликомъ слова: „все бери, мене лиши въ моѣмъ спокою, въ лѣнивствѣ“. Флегматичный характеръ належито стереженый дає свѣту людей вправдѣ не дуже чинныхъ, але характерныхъ, сталыхъ, тримаючихъ ся строго вποєныхъ засадъ, спокôйныхъ въ розвазѣ и справедливыхъ въ судѣ. Однакожь и ты, хотячи свого флегматика на добру звернути дорогу, май все певну мѣру флегмы, спокою, щобы тымъ занипоновати дѣтинѣ. Єслись сама хвѣйна, єсли перечишь за хвилю сему, що разъ сказалась, єсли вѣчно змѣняєшь способъ поступованя, то се зле вилыне на твою дѣтину, бо она все дивитъ ся на тебе и тебе наслѣдує. Тожь трохи флегматичности, т. є. розваги и панованя надъ собою, єсть при выхованю дуже пожаданою рѣчею.

4. Мелянхоличный темпераментъ рѣдко проявляє ся въ первôй молодости. Знамя сего темпераменту: мовчаливôсть, скрытôсть и задума; часами буваютъ люде зъ симъ темпераментомъ розважнî, осторожнî и сталî, але неразъ стаютъ ся они незносnî черезъ вѣчне сумованє, тревожнî, пôдозрѣваючî на кождôмъ кроку. Мелянхолія дає въ терпѣняхъ велику силу и вытрималôсть; мелянхоличнî люде буваютъ часто найщиршими приятелями, а въ сповнюваню обовязкôвъ совѣстнî и строгî; однакожь ихъ свѣтоглядъ якбы чорный, ихъ житя не озаряє утѣха, ихъ умыслъ не може ôдорвати ся ôдъ вышукуваня всякихъ можливыхъ, часто уроєныхъ страшилъ, котрî веселу теперѣшнôсть затруваютъ и не дозволяютъ смѣлымъ и вѣруючимъ окомъ надѣяти ся доброи будучности; всѣ ясnî барвы житя половѣютъ передъ окомъ мелянхолика.

Тому нехай мати чуває надъ своєю дѣтиною, щобы той понурый настрôй припадкомъ въ єи серци не загнѣздивъ ся, не затроювавъ утѣхи до житя, не затемнявъ свободного умыслу. Побачитъ она, що єи донька посередъ працѣ або забавы нагло стихне, забуде ся, задумає ся: нехай не называє того успособленя по имени, бо тымъ дѣтинѣ не поможе, але сейчасъ нехай старає ся ю розôрвати цѣкавымъ розговоромъ, сердечною пѣснею. Нехай старає ся любвою розôгнати тî хмарки, котрî задумою молодый умыслъ часто налягаютъ; нехай зъ єи стороны не бракне нѣколи заохоты до веселости для задумчивои доньки. Задумчиву дѣтину треба розôрвати, затруднити, розвеселити змѣною занятій; треба дбати всѣми способами, щобы кровь такои дѣтины ударила живѣйше, єи очи щобы сіяли любвою и утѣхою. Особенну увагу повинна мати звернути на забавки, на окруженє дѣтины, старати ся, щобы всѣ докола неи були приязнî, веселî, бо понурôсть окруженя сильно вилыває на вражливый умыслъ дѣтины. Нехай въ житю родиннôмъ веселый гуморъ не буде рѣдкимъ гостемъ, бо въ понурôмъ крузѣ щасливый розвôй дѣтины такъ трудный, якъ трудный рôстъ и розцвѣтъ цвѣтôвъ въ хмарнôй осѣннôй атмосферѣ.

* * *

Тî рôжницѣ темпераментôвъ вымагаютъ найбôльшого догляду при выхованю дѣтей. Дитя холеричного успособленя не потреба нѣколи до чинности побуджати, а противно єго чиннôсть треба зводити до певнои мѣры; флегматика знову трудно и на хвилю выпустити зъ догляду, бо ôнъ ажь надто склонный до наймильшои єму нечинности. Сангвиникъ не потребує забавокъ и заохоты; почуту пѣсню спѣває ôнъ, ажь ся наприкритъ, а незначну рѣчь здужає ôнъ собѣ рôжнородно представити и буйно убарвити; мелянхоликъ знову потребує безъустанного догляданя и заохоты, бо инакше єго духовî силы заскорупѣютъ въ задумѣ. Певна мѣра мелянхолiи у вырастаючои доньки не зашкодитъ, бо се здѣлає ю чувственною, дражливою и обычайною; однакожь хлопець-мелянхоликъ єсть появомъ не много обѣцюючимъ. Будучнôсть женщины шукає пôдпоры въ мужу; а сей муситъ мати досыть духовои силы, щобы змѣрити ся зъ свѣтомъ, здобути въ нѣмъ для себе становиско и значѣнє. Прикро дотыкає насъ мужчина, котрый, мѣсто

бути дѣлателемъ, оказує непотѣшный образъ терплячого плаксѣя! Тому, єсли побачишь у свого сына слѣдъ мелянхолiи, старай ся ю знищити; инакше, скоро сей темпераментъ запанує, стане ся зъ сына твого трусъ, уникаючiй свѣта, въ котрôмъ предсѣ властиве поле до дѣланя для мужчины.

Сангвиничный темпераментъ знову небезпечный у дѣвчины; хлопець зъ симъ темпераментомъ може бути щасливый, але дѣвчина стане ся легкодушна и плоха. Такъ само не годитъ ся у дѣвчины розвивати и вспомагати темпераментъ холеричный, инакше зъ неи зробитъ ся колись — фурiя; противно сей темпераментъ єсть хлопцеви оздобою, а для мужчины стає ся, єсли умѣрковано розвиненый, славою — бо мужчина має владѣти свѣтомъ.

Однакъ старай ся все, щобы лагодячи темпераментъ одинъ, а хотячи розвинути другiй, нѣколи не попасти въ крайнôсть, котра въ нѣщо може обернути цѣле дѣло выховання; а се сталобы ся тогды, колибъ хотѣвъ кто природу дѣтины зовсѣмъ змѣнити. Рôжницѣ темпераментôвъ вродженѣ, и що лежитъ въ крови, не дасть ся силою однои волѣ цѣлкомъ перемѣнити. Выховуючи маєшь изъ взгляду на темпераментъ дѣтины ту лишь задачу, щобы добрѣ стороны сего темпераменту розвити, а некорыстнѣ зменшити и вырôвнати.

(Дальше буде.)

СВАТЫ.

(Образъ зъ галицко-руского житя. — Написавъ Денисъ.)

(Дальше.)

По Службѣ Божôй прибули до закристiи старшiй братъ, паламарь и вôйтъ; поклонились от. Геровскому и обомъ другимъ панъ-отцямъ, а потôмъ старшiй братъ сказавъ въ имени всѣхъ до от. Геровского: „Спасибôгъ за такъ красну ôдправу и за честь, якои Высоко-Преподобный Отець насъ нынѣ удостоили; дай Боже дочекати того щастя ôдъ нынѣ за рôкъ, а потôмъ доки намъ Богъ продовжитъ вѣкъ!“ Ôдтакъ притуливъ руку от. Геровского до свого чола, и поцѣлувавъ єѣ, а по нѣмъ и другѣ газды. От. Геровскому сподобала ся дуже така чемнôсть народа, и тотѣ газды поважного и милого лиця, въ котрôмъ малювавъ ся спокôй души, честнота и розсудокъ. А пращаючись зъ ними, хваливъ красоту церкви, хорошiй ладъ и побожнôсть народа, и пожелавъ имъ, щобы Богъ благословивъ таку чемну громаду зъ ихъ дѣточками, внуками и правнуками, „отъ рода въ родъ“... Нарôдъ не розходивъ ся, а ожидавъ въ мовчаню выходу отцѣвъ духовныхъ, розступившись въ двѣ лавѣ и низенько кланяючись, коли они выходили зъ церкви... Люде зъ почестею и цѣкаво поглядали на от. Геровского и на золотый крестъ, полискуючiй на єго грудехъ на червонôй широкôй стяжцѣ, и на широкiй шовковый поясъ зъ золотыми тороками.

Газда и єго сусѣдъ К. взяли от. Геровского помежи себе, и провадили єго поважно, попôдъ дзвôнницю стежечкою, що обсаджена була молодыми тополями а выстелена пахучою осокою, до плебанiи, умаєнои мовь вѣнкомъ зеленымъ маємъ. На рундуку ожидала гостей гожа єще и красива газдыня зъ красною своєю донею и попросила ихъ до хаты.

Дали обѣдъ. Газдыня дôзнала ся ôдъ свого чоловѣка, що от. Геровскiй не любитъ чужосторонныхъ стравъ, а що любує собѣ лишень въ народныхъ рускихъ стравахъ, кобы були смачно зготовленѣ и харно поданѣ. Ôнъ неразъ мовлявъ: „Нема то надъ нашу руску кухню; нашѣ стравы и смачнѣ и насытнѣ и здоровѣ. Всякѣ французкѣ фиглѣ лишь жолудокъ псуютъ и здоровлє затроюютъ...“ Тому газдыня придбала на обѣдъ: гарный, червоный якъ кровь борщь, печеного индика зъ молодыми бурачками, пражеными на смитанѣ, голубцѣ зъ буракового листя, начиненѣ пшономъ и пôдгорлёмъ, въ смитановôмъ сосѣ, печене порося зъ пахучою начинкою и кукурузянѣ стульнѣ, начиненѣ молодымъ сыромъ, зо смитаною, пухкѣ якъ пампушки. От. Геровскiй досмотрѣвъ заразъ кулинарску штуку гостепрiємнои газдынѣ, и не мôгъ нахвалити ся и добору стравъ, и ладу, въ якôмъ були поданѣ, и чудного ихъ вкуса... „Здає ся менѣ“, сказавъ ôнъ зъ розъясненымъ лицемъ, „що и царь самъ въ своєй палатѣ не обѣдає такъ гарно и смачно, якъ мы нынѣ обѣдаємо“ — чимъ очевидно газдыня дуже зрадувала ся.

При обѣдѣ, коли подали индика на гарнôмъ полумиску, переймивъ газда бесѣду, кажучи: „Отсей индикъ пригадує менѣ теперь одну поведѣнку простонародну, котру менѣ мôй покôйный отець росказувавъ. Сказавбымь єѣ, єсли воля послухати“.

„Просимо, просимо!“ обôзвали ся всѣ присутнѣ въ одинъ голосъ, а привѣтливый газда почавъ такъ повѣдати:

„Въ однôмъ селѣ жили два братя: старшiй Дмитро бувъ богачь на все село, а молодшому, Иванови, въ нѣчôмъ, що бы не задумавъ, не поводило ся. Хоровали єму заєдно то жена, то дѣти, то зновъ єго самого настигала то пропасница, то якась болячка; гибла худоба, градъ вытовкавъ золотоколосе збôже; словомъ, нужда почала заглядати до єго хаты. Не лишила ся на обôйстю лишь одна-одинока курочка.

Надходила зима. Не було нѣчимъ анѣ огрѣтись, анѣ прохарчуватись, не було у нѣкого поратуватись; отъ настала нужда, тай годѣ... Старшiй братъ и не заглянувъ нѣколи до хаты молодшого брата, мовбы и не знавъ єго зъ роду, бо бувъ гордый на своє богацтво, а до того скупый та лукавый.

Коли вже прiйшло до крайнои нужды, обôзвала ся жена до Ивана: „Чуєшь, Иваночку, я бы Тобѣ єще дала одну раду, та кобъ Ты мене хотѣвъ послухати!“

„Кажи!“ одвѣтивъ Иванъ.

„У насъ єсть лепскiй панъ, та мабуть Русинъ зъ роду, бо ôнъ ходитъ що недѣлѣ и що свята до нашои церкви. Возьми послѣдню нашу курочку, та пôйди до него зъ дарункомъ, може ôнъ насъ чимъ поратує...“

„Добре!“ — каже Иванъ. Збравъ ся та пôйшовъ зъ дарункомъ до пана.

„Було то саме передъ полуднемъ. На рундуку стоявъ панъ въ червонôй шапочцѣ и куривъ люльку зъ довгого цыбуха.

Иванъ знявъ шапку зъ головы, та все потискує курочку пôдъ пахою, щобы кричала, а самъ зближає ся несмѣливо до рундука.

„Що скажешь, Иване?“

„Принѣсъ вамъ курочку, пане“.

„А добре, добре! ôднеси до пекарнѣ, щобы єи спекли на обѣдъ, а самъ будешь у мене на обѣдѣ въ гостяхъ“.

Иванъ поклонивъ ся низенько, понѣсъ курку до пекарнѣ, а самъ вернувъ ся къ панови, котрый єго то про се, то про те ставъ роспытувати... Лепскiй и ро-

зумный бувъ се панъ и знавъ добре своихъ громадянъ, отже ôнъ знавъ и те, що Иванъ не попавъ ся въ нужду черезъ піяньство, або лѣнивство та недбальство, але по просту черезъ те, що то вже бѣда часомъ, отъ такъ собѣ, на людей находитъ...

Дали обѣдъ. Ивана посадили конець стола. Ѣли, що вже Богъ давъ, а наконець подано печену Иванову курку, цѣлѣсеньку, нерозобрану... Панъ велѣвъ тоту курку покласти передъ Ивана, мовлячи: „Ну, Иване! обдарувавъ ты насъ куркою, а теперь-же насъ и обдѣли“.

Иванъ посмотрѣвъ по столѣ, взявъ нôжь въ руки, ôдкроивъ головку, поклавъ єи передъ пана, тай каже: „Голова — головѣ!“

Ôдтакъ ôдкроивъ шійку, поклавъ єи передъ паню, и сказавъ: „Якъ шійка держитъ ся завсѣгды головы, такъ ясна Панѣ най вѣкує въ щастю, въ здоровлю, въ купѣ зъ нашимъ яснымъ Паномъ“.

Потôмъ ôдкроивъ обѣ лабочки, одну поклавъ передъ одну панну, а другу передъ другу панну, приговорюючи: „Якъ тота курочка дрôбонько и легонько пôдскакувала, такъ ясній панночки най деликатно и легонько танцюютъ здоровій“.

Ôдкроивши оба крыльця, поклавъ ихъ передъ двохъ паничѣвъ, одно одному, а друге другому, зъ словами: „Якъ тота курочка въ воздусѣ пôдлѣтала, такъ ясній паничики щобы на буйныхъ коникахъ справно и гарно по поляхъ лѣтали та гуляли...“

Наконець взявъ останну курку зъ полумискомъ и поклавъ передъ себе, приговорюючи: „А толубище зъѣсть Иванище!“

Розсмѣшила и розвеселила лепского пана така обдѣлка дарованои курки, и ôнъ єго обдарувавъ щедро и по паньски. Наладовано вôзъ мукою, крупами, пшономъ, солониною и всякимъ добромъ; до воза запряжено два круторогій здоровій волы, а за возомъ привязано сѣру корову зъ теляткомъ. До того панъ написавъ єще квитокъ на двѣ фѣры дровъ до лѣса, и ôдпускаючи Ивана домôвь, сказавъ до него: „Бери Иване, то все твоє, а якъ зможешь, то мене въ жнива на ланѣ поратуєшь“.

Втѣшный вертавъ Иванъ до дому. Заложивши шапку на-бакиръ, и доѣзджаючи до свого обôйстя, вже зъ далека закликавъ на цѣле горло на жѣнку, котра єго передъ хатою дожидала: „Одчиняй жѣнко ворота, стайнѣ, коморы, оборы; везе тобѣ всякого добра твôй Ивасенько“.

Обоє зъ жѣнкою стали теперь порати ся по обôйстю: выпрягли волы, завели на обору; ôдвязали корову, заперли до стайнѣ; поздôймали мѣшки, стали носити до шпѣхлѣря та до коморы... А все робили такъ голосно и явно, що ихъ бачили и чули всѣ сусѣды наокруги.

Ктось давъ знати объ тôмъ лукавому Дмитрови, тай ще зъ рôжными придумками. Дмитриха, єще лукавѣйша ôдъ свого мужа, крикнула на него: „Та бо бысь пôйшовъ та розвѣдавъ ся, зъ ôдки то твôй братчикъ роздобувъ такого богатого добра... Може обôкравъ кого, або зрабувавъ кого, бо вжежь нынѣ нѣкто нѣкому нѣчого не дасть даремнѣсенько!“

Дмитро якось не квапивъ ся ити до брата, у котрого вже черезъ два чи черезъ три роки и нога єго не переступила порога, але зъ Дмитрихою годѣ було споритись. Отже зобравъ ся и пôйшовъ до Ивана.

— Слава Ісусу!

„На вѣки слава! Просимо близше до хаты“.

— А чому то, Иваночку-братчику, не покажешь ся до насъ нѣколи; позабувъ весь, бачу, на рôдного брата.

„За высокій твои пороги на мои ноги. Не знавъ ты мене, не знавъ и я тебе; тобѣ однака дорога до мене, якъ менѣ до тебе“.

— Отъ, братчику, не сперечаймо ся, будьмо собѣ братами, якъ Богъ приказавъ... Та скажижь менѣ, милый братчику, зъ ôдки ты такого добра роздобувъ, що ледви чотыри волы змогли довезти до хаты, якъ менѣ се люде росказували?

„Та вжежь не вкравъ“, ôдрѣкъ Иванъ сердито: „то панъ менѣ подарувавъ“.

— Та за-щожь ôнъ тобѣ тôлько добра подарувавъ? сказавъ Дмитро, лукаво уха нащуривши.

„Отъ занѣсъ я курку до двора панови на дарунокъ, а ôнъ менѣ за те понадававъ тôлько добра, що буду мати чимъ прохарчуватись зъ жѣнкою и зъ дѣтьми черезъ цѣлѣсеньку зиму“.

Дмитро розвѣдавши про все, що єму було треба, помчавъ чимъ скорше до своєи лукавои жѣнки... Она, выслухавши єго, обôзвала ся: „Знаєшь що, Дмитре, завтра возьмешь 5 курокъ, та понесешь ихъ панови на дарунокъ. Коли Иванъ за одну курку набравъ ся тôлько добра, то чей же тобѣ за 5 курокъ дасть панъ въ пятеро бôльше...“

На другій день Дмитро повязавъ въ купу пятеро курей, перевѣсивъ черезъ плече, тай понѣсъ до двора. Саме такъ, якъ було зъ Иваномъ, зробивъ панъ такожь и зъ Дмитромъ. И єму казавъ ôднести кури до пекарнѣ, щобы ихъ спекли, а Дмитра запросивъ такожь на обѣдъ.

Прійшли курки печенй на стôлъ...

„Нужь теперь, Дмитре: обдѣли насъ тыми курми“, сказавъ панъ.

Дмитро взявъ одну курку, поклавъ передъ пана, нѣчого не приговорюючи, другу поклавъ передъ паню, третю передъ одну панну, четверту передъ другу панну, пяту взявъ и поклавъ передъ одного панича; а другому паничеви и єму самому не остало ся нѣчого.

О, не добре ты насъ обдѣливъ, лукавый Дмитре... Возьмѣть и выкиньте єго за браму, щобы менѣ и нога єго тутъ бôльше не поступила!“—грômнувъ панъ сердито на локаѣвъ — „а менѣ закличте Ивана; ôнъ насъ мудрѣйше обдѣлитъ!“

Прикликано Ивана, и панъ сказавъ до него: „Обдѣли насъ Иване тыми курми, котрыми твôй братъ Дмитро не годенъ бувъ насъ обдѣлити“.

Иванъ поглянувши на кури та и на ясне паньство, взявъ одну курку, поклавъ єѣ межи пана и паню, тай каже: „Панъ, панѣ тай курка — то одна трôйця“; ôдтакъ поклавъ другу курку помѣжь двѣ панны, тай каже: „панна, панна тай курка — то друга трôйця“; третю курку поклавъ помѣжь обохъ паничѣвъ, кажучи: „паничь, паничь тай курка — то третя трôйця“; а наконець взявъ обѣ остатнй курки, пригорнувъ ихъ къ собѣ, мовлячи: „курка, курка тай Иванъ — то четверта трôйця!...“

„Га! га! га! якъ мистерно, якъ мудро!“ промовивъ весело от. Геровскій. „Всежь Иванъ выйшовъ найлѣпше на тôй обдѣлцѣ...“

При такихъ оповѣданяхъ скôнчивъ ся обѣдъ. Помолившись и поклонившись собѣ навзаимъ посѣдали гостѣ въ округи попôдъ стѣны, и почали то объ сѣмъ то объ тôмъ дальше бесѣдувати.

Въ тôмъ от. Геровскій глянувъ на годинникъ, и побачивши, що вже третя зъ полудня, зôрвавъ ся зъ мѣця и сказавъ: „Кому дорога, тому часъ!.. Честный газдо! дайте намъ воза до Болотнôвки“.

На сѝ слова Николай зóлѣдъ, а Орися чогось посумнѣла. Але газда вызволивъ ихъ скоро зъ того якогось дивного розположеня, мовячи: „Вы нынѣ до Болотнôвки не поѣдете, бо розôрвало греблю, черезъ котру Вамъ бы ѣхати. Сеи ночи, коли мы собѣ спокôйно спали, въ нашôмъ сусѣдствѣ, отъ може милька зъ ôдси, клекотѣло, гудѣло, шумѣло, рвало, що ажь страхъ; повторивъ ся малый потопъ свѣта. Бувъ проломъ хмары. Вода втиснувши ся въ звѣстный Вамъ яръ, где лежитъ причôлокъ „Слобода“, и не могучи помѣстити ся въ тѣсныхъ берегахъ, взнесла ся въ гору до невиданои высоты; позабирала хаты, стайнѣ, худобу, добутокъ людскій, словомъ всё, на що попала. Навѣть, бачу, кôлькоро людей потонуло. Люде сторонни, що дивили ся зъ хребтôвъ высочинъ, обмежаючихъ той яръ, на тов страшне зъявище, росказуютъ дивни дива: якъ розгукана вода, летячи мовь стрѣла, несла будôвлѣ, конѣ, волы, ôвцѣ; якъ на однôй копици сѣна сидѣвъ песъ и вивъ жалôсно; якъ на самый вершокъ хаты вылѣзъ старый чоловѣкъ зъ малою дѣтиною на рукахъ и моливъ ратунку. Але ратунокъ не прибувавъ. Хатина, вже добре фалями стрясена, ударила о камѣнь, выстаючій зъ берега, розбила ся на куснѣ, а чоловѣкъ зъ дитиною пропавъ въ кружляючихъ фаляхъ водныхъ...“

„За мови памяти — одвѣтивъ от. Геровскій — дѣв ся таке лихо въ тôмъ нещаснôмъ ярѣ по разъ третій чи четвертый, и завсѣгды люде пхаютъ ся зновъ туды и закладаютъ собѣ хаты, не зважаючи на опаснôсть, котра имъ вѣчно грозитъ, и не памятаючи на те, що ледви що зъ житемъ утекли“.

„То такъ уже въ свѣтѣ веде ся“ — мовивъ дальше газда. „Чоловѣкъ причѣпитъ ся крѣпко, мовь грыбъ, до того кусника землицѣ, на котрôмъ родивъ ся и зрôсъ; ôнъ ему зô всѣхъ наймилѣйшій. Найлучшй доказы того маемо на поселенцяхъ пустыхъ, зимныхъ та сумныхъ тундръ, або на мешканцяхъ пôдъ-альпейскои Швайцаріи, где спады лявинъ або ледовцѣвъ, руйнуючй мѣста, села, добутокъ и жизнь людску, такъ часто повторяютъ ся; а предсѣнь ледви що осушилась и зазеленѣлась земля, люде, не бачй на те, будуютъ собѣ новй хаты межи руинами давнѣйшихъ, и розводятъ нове житє. Либонь, чи не Богъ самъ вже защепивъ такій нагôнъ въ души чоловѣка, щобы черезъ те земля по всѣхъ и всюды була людьми заселена...“

„Єще дивнѣйше и выразнѣйше объявляє ся нагôнъ сей у поселенцѣвъ Галлѣ/ъ“ — замѣтивъ, впадаючи въ розмову, Николай.

„„Що се тотй Галлѣ/и?““ запытали разомъ от. Геровскій и газда.

„Галлѣ/и“, продовжавъ Николай, „суть то малй островцѣ бѣля Гольштину и Ютляндіѣ. Они були колись сушею, сполученою зъ пôвъостровомъ ютляндскимъ, але море ôдорвало старый кусень землѣ ôдъ суши и розбило его на малй островцѣ, пôдмываючи ихъ що разъ бôльше кождого року. На тыхъ островцяхъ живутъ люде; але що майже при кождôмъ приплывѣ фалѣ морскй зносятъ ся ажь надъ поверхню землѣ, то тотй люде вбиваютъ въ землю высокй дерева до третины ихъ высокости, зъ чого творитъ ся мовбы яка вежа, котру они скрѣпляютъ оплотомъ и набиваютъ глиною. На тыхъ острогахъ або вежахъ будуютъ люде свои хаты. Неразъ пôдчасъ приплыву моря пôдступає вода такъ высоко, що досягає самыхъ хатъ. Неразъ бачатъ плывучй туда моряки въ ночи, якъ середъ повени морскои свѣтло бье на море скрôзь ôкна, выниряючй зъ фаль водныхъ... Часами, коли середъ приплыву настане буря морска, то вода пôдступає еще высше, входитъ до домôвъ, пôдходитъ до ôконъ и высше; мешканцѣ ратуютъ ся на пôдъ, а дальше на дахи домôвъ, взываючи ратунку, котрого найчастѣйше не знаходятъ... Вода пôдмулює остроги, вырыває одну пôдвалину по другôй, хата хилитъ ся, спадає, и всѣ, що въ нѣй живутъ, находятъ свôй грôбъ въ мутныхъ фаляхъ морскихъ. Часомъ тôлько надплыве корабель, або пôдъѣде справный рыбакъ зъ лодею зъ поблизького побережа, и спасе одну та другу душу ôдъ погибели... Чи се нещастє, що такъ часто приключає ся, ôдстрашуе тыхъ людей ôдъ галлѣ/ôвъ?... Гдежь тамъ! ледви опадутъ воды морскй, то тотй поселенцѣ, що остали ся въ живыхъ, збираютъ останки давнѣйшихъ будынкôвъ, приспорюютъ новый матеріялъ и закладаютъ зъ новымъ трудомъ новй хаты, щобы може вже по кôлькохъ мѣсяцяхъ перетерпѣти другу таку опаснôсть...“

Всѣ присутнй, а особливо Орися, слухали зъ великою увагою сего ожившеного оповѣданя Николая. Она ажь вникала въ его душу, она перенимала въ себе кожде его слôвце, кождый зворотъ мовы, кожду ôдмѣну голосу, бо она бажала горячимъ серцемъ.... науки, и рада була свôй кругъ вѣдомостей розширити и бôльше розъяснити.

„Ну, коли вже такъ“, обôзвавъ ся по хвили от. Геровскій: „коли не можь намъ дôстати ся до Болотнôвки нѣякимъ правомъ, то мы вже у Васъ забавимо и черезъ нынѣшній день; а завтра, дасть Богъ, опадутъ воды, и мы поѣдемо собѣ раненько дальше, по ôдчитаню Службы Божои... А теперь радбы я хвилинку спочити, бо вже привыкъ до того на свои старй лѣта; якъ не продрѣмаюсь по обѣдѣ, хочбы на часочокъ, то чогось якбы недостае...“

Газда казавъ заразъ занести до пасѣки килимъ и подушку, и попросивъ туда от. Геровского, котрый бувъ зъ того дуже вдоволенъ, мовлячи, що нема кращои дрѣмки надъ дрѣмку въ пасѣцѣ, коли пчолы перегравають и чоловѣка до сну майже приголублюютъ.

Газда, по примѣру от. Геровского, пôйшовъ въ шопу и лягъ въ пахуче сѣно; газдыня пôйшла помѣжь челядь, а ôдтакъ на городъ, подивити ся на огороднину: чи зôйшла, чи не ѣсть ви мушка, чи не треба пôдливати, полоти або сапати, чи нема гусѣльниць и т. д. Николай и Орися остали ся самѣсѣнькй въ хатѣ.

„Вы мабуть любуетесь въ читаню книжокъ, панно Орисю?“ — сказавъ троха несмѣливо Николай, зближаючись до неи, усѣвшои бѣля столика зъ книжками.

„Чомубъ не любоватись!“ — ôдповѣла Орися. „Книжка розганяє скуку, коли нема иншои роботы, и подає вѣсти о незнаныхъ краяхъ, народахъ, замовклыхъ часахъ, а часто розъясняє такожь нашу душу и серце... Здав ся менѣ, що чоловѣкъ, котрый нѣчого не читає, много тайныхъ сторôнъ своеи души не знає тай не розвиваєе; есть ôнъ похожій на тоту пупѣнку рожеву, котра не розвинувши своеи красы увядає, а опôсля гине“.

„Вы такъ гарно мовите, панно Орисю, и я Вамъ признаю правду въ кождôмъ Вашôмъ словѣ, а додамъ тôлько, що нашй рускй народнй книжки ще и отсю ма-

ютъ стôйнôсть, що поясняютъ характеръ и душу нашого народа, єго звычаѣ и обычаѣ, и що черезъ те и мы самыхъ себе лѣпше пôзнаємо".

„Саме такъ и я думаю" — ôдповѣла Орися. „Рускѝ книжки для мене надъ всѣ приятнѣйшѝ и гарнѣйшѝ".

„Чи Вы се на собѣ досвѣдчили?" запытавъ Николай.

„Такъ! бувало якъ читаю польскѝ книжки, хочь я ихъ и теперь часомъ читаю, особливо тотѝ, котрѝ менѣ п. Ярославъ присылає, то находжу въ нихъ много красоты, а часто навѣть бôльше науки, якъ въ нашихъ народныхъ, а особливо украиньскихъ, котрѝ намъ малюютъ майже выключно саме житє сельского народу — але однако мушу признати, що книжки украиньскѝ якось глубше вникаютъ до мого серця, якось природнѣйше промовляютъ до моєи души, чимъ найгарнѣйшій романъ польскій, швецкій, або и нѣмецкій въ польскôмъ перекладѣ".

„То Вамъ той панъ Ярославъ... присылає книжки, кажете.... и гарнѝ?" — запытавъ, мѣшаючись, Николай.

„Такъ! ôнъ научивъ мене богато зъ того, що знаю; хочь я єще дуже маленько знаю, а радабымъ якъ найбôльше научити ся... Ôнъ розкрывъ менѣ свѣтъ широкій, котрого я зовсѣмъ не знала; ôнъ якъ коли пріѣде до насъ, выпытує мене про те, що я вычитала зъ книжокъ нимъ присланыхъ, а якъ я дещо не розумѣю, ôнъ поясняє менѣ тоє".

„О якъ я завидую пану Ярославови, що ôнъ може бути учителемъ такъ пильнои ученицѣ, а до того такъ быстро-понятнои, и такъ... але вже не докажу якои, щобы Васъ не угнѣвати, панно Орисю!... Вы мабуть єго почитаєте и любите, хочбы вже задля самои вдячности?..."

„Такъ! я єго дуже люблю и єго кождый полюбитъ, кто лишь спôзнає. Ярославъ — то дуже лепскій молодець: жвавый, моторный, веселый, а до того образованый, щирый Русинъ и така благородна душа, що и годѣ сказати... Вы мабуть єго знаєте, пане Николаю?"

„Нѣ! я єго не знаю... Але прошу, роскажѣтъ менѣ дещо подробнѣйше про пана Ярослава, котрого такъ любо згадуєте..."

Орися усмѣхнула ся, бо догадалась, задля чого Николаєви такъ пильно було довѣдатись, кто бувъ Ярославъ, — и сказала, нѣбы нѣчого не дорозумѣваючись: „Ярославъ єсть авскультантомъ при краєвôмъ судѣ..."

Николай задумавъ ся дуже. Єго опанувала одна гадка, гадка о незнакомôмъ єму Ярославѣ; она причепила ся уперто до єго души и троила завистею єго серце...

„Панно Орисю!" сказавъ ôнъ по хвили, запаляючись: „простѣтъ моєй смѣливости, але я мушу розтворити передъ Вами моє серце, бо пукне зъ жалости... Моя доля сама нещастна! Круглый сирота, безъ майна, безъ долѣ, — на опѣцѣ от. Геровского, я попавъ ся въ обставины, котрѝ затроятъ менѣ цѣле моє житє... Передъ рѣшучою о моєй доли годиною пôзнавъ я Васъ, идеалъ моихъ мрѣй выпещеныхъ, щобы єго на вѣки покинути!... Та коли вже така сумна та нещасна моя судьба, то хочь ôдрадою для мене буде Вашъ образъ, що незатертыми чертами сіяти буде въ души черезъ цѣлый вѣкъ мôй. Васъ лише прошу о одну ласку: сожалѣйте надо мною и згадайте собѣ деколи ласкаво про мене!"

Николаєви закрутила ся слеза въ оцѣ, и ôнъ безсвѣдомо взявъ Орисю за руку, котрои она не ôдтягала; ôнъ не добачивъ бѣдняка, що и въ неи закрутила ся щира слеза въ оцѣ — лишь не знати, чи то була слеза сожалѣня, чи може якого другого чувства...

Въ тôмъ ôдхилились дверѣ и голосъ матери зъ сѣней покликавъ Орисю зъ комнаты. Она, выхвативши руку, побѣгла къ матери, але ôдходячи промовила нишкомъ до Николая: „Ярославъ єсть рôднымъ братомъ моєи матери, а моимъ рôднымъ вуйкомъ!..."

Николай остовпѣвъ на мѣсци; єму стали кружляти по головѣ рôжнородни, собѣ впростъ противни мысли, мовбы коливоротъ въ млынѣ; ôнъ то сумовавъ, то смѣявъ ся на перемѣну, мовь божевôльный; єму зачало темнѣти передъ очима, и мало-що не упавъ неживый на землю... Аж ступанє от. Геровского въ сѣнёхъ, розмовляючого голосно зъ газдою, пробудило єго зъ сна страшного и привело до свѣдомости самого себе...

(Конець буде.)

Неаполь, Везувій, Помпеѣ — и околиця.

Пôсля власныхъ записокъ подорожныхъ написавъ **Мих. Подолинськiй.**

(Дальше.)

Мѣсто Неаполь.

Велика то рѣчь слава и краса, хоть не завсѣгды пріємна, а часто и небезпечна; свѣтъ бо рѣдко прощає тому, що выстає понадъ звычайну мѣру. Въ высокѝ дерева найскорше и найчастѣйше бьютъ громы. Правду сю знаютъ знаменитѝ и высокопоставленѝ люде, часто досвѣдчаютъ єи и незвычайно хорошѝ женщины, котрымъ вже шкодитъ, скоро о нихъ люде говорятъ. Якій то тягаръ слава и краса, знаютъ такожь и мѣста того ряду, якъ нашь Неаполь, котрому неразъ приходитъ ся оплачувати свою славу — зневславленємъ.

Тай не диво, бо где много свѣтла и блеску, тамъ и найменша сказа замѣтна, тамъ жадна тѣнь не укрыє ся, а противно побôльшена контрастомъ надзвычайно разитъ око. И якъ не мати Неаполеви такихъ сказъ?! Якъ выдержати єму порôвнанє зъ райскою окружаючою природою? Якъ устояти супротивъ блеску сусѣдного „вѣчного" Риму?... Такѝ порôвнаня, хотяй и не цѣлкомъ справедливѝ, насуваютъ ся самѝ мимохôть, бо суть узасадненѝ психологично. Але не тôлько зъ Римомъ муситъ бороти ся Неаполь о честь свою. Яко найбôльше мѣсто Италіи, яко мѣсто, котре на першій вже поглядъ належитъ до ряду первостепенныхъ мѣстъ Европы, — межи котрыми єсть другимъ по красѣ,— муситъ ôнъ переносити на собѣ небезпечне порôвнанє майже зъ всѣми европейскими столицями.

Не застановивши ся надъ тыми правдами, не можна анѣ думати о справедливôмъ оцѣненю мѣста. Доказомъ того суть многочисленнѝ нѣбы-то поважнѝ и навѣть переважно добросовѣстнѝ описы Неаполя, въ котрыхъ стôлько правды, скôлько чистого везувійского вина въ продаванôмъ у насъ „Lacrymae Christi!" Читаючи многѝ зъ тыхъ описôвъ, можна заключити, що нема поганѣйшого мѣста и бôльше ледачихъ людей въ свѣтѣ, якъ єсть Неаполь и єго мешканцѣ, и що звѣстна поговôрка: „Vedi Napoli e poi muori" (т. є. „побачь Неаполь, а ôдтакъ умирай") ôдноситъ ся выключно до околиць сего мѣста. Очевидно, що поносячи такѝ наруги Неаполь може смѣло потѣшити ся мыслею, що тымъ строгимъ ентузіястамъ природы, ватиканьского музея и флорентійскихъ галерій образôвъ, самъ Парижъ не догодивбы, колибы лежавъ якъ ôнъ у стôпъ Везувія.

Говорячи о критикахъ мали мы на оцѣ тôлько добросовѣстнѝ, хотяй незгôднѝ зъ нашими поглядами працѣ. Але суть єще и другого рода критики, про котрыхъ такожь годѣ

намъ замовчати. Якъ звѣстно, суть въ Европѣ народы, котрѝ (справедливо, чи нѣ—въ тое не входимо) держатъ себе за выбранѝ божествомъ племена и яко такѝ почуваютъ ся до обовязку просвѣщати, а коли сего не можутъ, то бодай менторовати другѝ народы. Италія була зъ давенъ давна предметомъ тои непрошеной опѣки. Хотяй за нашихъ часовъ политичнѝ забаганки въ томъ зглядѣ притихли, то менторство однакожь не устало, тымъ больше, що до Италіи всѣ ѣздятъ, тому и есть способность, поописувати ся своею мудростею. Такъ отже майже кождый третій або четвертый изъ тыхъ выбранцѣвъ — а особливо, если онъ родивъ ся подъ тѣнею „Pickelhaub-ы“ въ краю „der Gottesfurcht und der guten Sitten“ — чує пріѣхавши до Италіи мовбы тяжачій на собѣ патріотичный обовязокъ, глядати всего злого въ томъ краю. Особливо улюбленою того рода ласощею есть для Нѣмцѣвъ италіяньске „лѣнивство“, „ледарство“ и бодай крихотка „бандитства“. Коли однакожь въ повночной Италіи всего того навѣть зо свѣчкою не найдешь, а Римъ за поважный, щобы его безкарно чѣпати ся можна, такъ отже лишає ся для тыхъ критикѝвъ одинъ лише Неаполь. И звычайно кончитъ ся справа тымъ, що Неаполь платитъ за всѣ претенсіи чужинцѣвъ до Италіи, за цѣлу „wälsche Bagage“.

Видѣло ся менѣ доконечнымъ, попередити тыми увагами описъ Неаполя, щобы одтакъ бути вольнымъ одъ оправдуваня на кождомъ кроцѣ моихъ поглядовъ, котрѝ часто будутъ рожнити ся одъ того, що достало ся и до насъ то черезъ нѣмецкѝ книжки, то черезъ австрійскѝ войска, котрѝ були уважанѝ въ Италіи яко вороги и яко такѝ трактованѝ.

* * *

(Исторія Неаполя.) Нѣ въ политицѣ нѣ въ культурѣ анѣ въ искуствѣ не занимавъ и не занимає Неаполь такого мѣстця, яке годилобы ся для такъ старинного и такъ щастливо положеного мѣста. Въ сѣй мѣрѣ не може онъ — нѣгде правды дѣти — анѣ въ приближеню ровнати ся навѣть зъ колишними републиками: Пизою, Венеціею, Флоренціею и Генуою, не то изъ незровнанымъ городомъ Квиритовъ, славнымъ Римомъ, котрый потерявши свои легіоны, своимъ языкомъ, законодавствомъ и своими догматами подбивъ цѣлый цивилизованый міръ.

Одъ заложеня Неаполя до послѣднихъ часовъ панували тамъ большою частею чужинцѣ. Въ томъ зглядѣ неаполитаньскій людъ може сказати о собѣ, що каже хоръ Сицилійцѣвъ въ Шиллера Braut von Messina: „Die fremden Eroberer kommen und gehen, — wir gehorchen, aber wir bleiben stehen“. Только часами поднимавъ ся Неаполь зъ просоня и рѣдко лишь цвила въ нѣмъ наука и штука. Сей появъ муситъ впадати въ очи въ краю такомъ, якъ Италія, где навѣть маленькѝ мѣсточка часто маютъ свѣтлѝ спомины— коли не зъ политичнои, то хотя зъ культурнои исторіи. Причину того треба глядати переважно въ природѣ, въ климатѣ, бо ледви щобы она лежала въ крови мешканцѣвъ, якъ то побачимо заразъ зъ исторіи.

Неаполь (по итал. Nápoli) есть, якъ видно вже зъ имени, грецкого походженя, подобно якъ многѝ мѣста полудневои Италіи (Тарентъ, Кротонъ, Сибарисъ, Регіюмъ и т. д.) Въ наслѣдокъ тыхъ греческихъ колоній полудневый апенинській повъостровъ называвъ ся Великою Грецією. Неаполь основаный не безпосередно зъ Греціи, а изъ Куме, найстаршои ахайскои колоніи, заложеной еще около р. 1050 передъ Хр. Початокъ Неаполя подъ именемъ Партенопе посередъ землѣ Осковъ (племени спородненого зъ Латинцями) сягає глубокои старины, — гдеякѝ приписували его навѣть Феникійцямъ, найстаршимъ колонизаторамъ побережій середземного моря. Коли по довгомъ розцвѣтѣ и щасливомъ одпорѣ нападовъ Етрусковъ мѣсто Куме зостало врештѣ збурене одъ Самнитовъ (р. 417 передъ Хр.), часть мешканцѣвъ его переселилась до Партенопе и заложила тамъ „Нове мѣсто“ Νεάπολις попри давномъ „Старомъ мѣстѣ“: Παλεόπολις. Имя Партенопе счезає теперь и мѣсто называє ся то Παλεόπολις то Νεάπολις, ажь поки одъ часу заволодѣня нимъ Римлянами р. 326 имя Неаполь не побѣдило на завсѣгды. Римляне любятъ грецке мѣсто, котре розрастає ся чимъ разъ больше. Императоры протегуютъ его, лишаютъ ему грецку конституцію и помимо великого наплыву латиньскихъ елементовъ удержує Неаполь ажь до позныхъ часовъ цѣсарства характеръ грецкій и грецку мову.

Слава Неаполя змагає ся. Звутъ его вже мѣстомъ „смѣючимъ ся“, а навѣть мѣстомъ „ученымъ“. Неаполь вытворює у себе домородну комедію, славнѝ въ римскомъ свѣтѣ „atellanae“. Римскѝ вельможѣ и цѣсарѣ пересиджуютъ въ нѣмъ. Вергилій, котрого память въ середныхъ вѣкахъ оджила на ново, выконче въ Неаполю свои найкрасшѝ творы. Такъ треває до упадку имперіи. Послѣдній римскій императоръ, Ромулюсъ Августулюсъ, умирає въ Неаполю. По нѣмъ наступаютъ сумнѝ часы для цѣлои Италіи и для Неаполя.

Походы германьскихъ племенъ нищатъ богатый и роскошный городъ. Византійцѣ здобуваютъ его року 554 по Хр. одъ Остроготовъ, и онъ лишає ся вже при нихъ, доки середъ заверухъ лонгобардскихъ, а одтакъ сараценьскихъ, не одзискує независимость на якійсь часъ и стає ся републикою подъ власнымъ дукою (doge). По довгій осадѣ здобуваютъ Неаполь Норманцѣ подъ Рогеромъ II року 1139. Недовго опосля (р. 1194) достає ся Неаполь нѣмецкимъ цѣсарямъ зъ родины Гогенштавфенъ. Мѣсто розцвитає ся знову. Фридрихъ II, котрый резидуючи въ Палермо пише поезіи въ сицилійскомъ нарѣчію, закладає въ Неаполю р. 1224 университетъ, мало що молодшій одъ Парискои Сорбонны. Слѣдуюча опосля француска династія Анжу (1266—1435) плекає неаполитаньске нарѣчіе въ противоположности до „чужого“ (тосканьского) и будує многѝ церквы, палаты и двѣ твердынѣ въ Неаполю. По выгасненю родины Анжулемскои слѣдує довга борба о посѣданє Неаполя. Достає ся онъ на часъ сицилійскимъ королямъ зъ родины арагоньскои, але вже въ роцѣ 1503 приходятъ Испанцѣ и пануютъ цѣлѝ два столѣтя ажь до року 1713 посредствомъ резидуючихъ на мѣстци вице-королѣвъ. Слѣды того испаньского панованя численнѝ. Многѝ улицѣ (н. пр. Toledo), церквы, площады и т. д. носятъ до сегодня испаньскѝ назвы. Зъ того часу походитъ такожь неаполитаньскій звычай ставляти передъ имена титулъ „don“ (по испаньски: панъ) и „donna“ (панѣ). Подчасъ того панованя наступило голосне и зъ оперы Обера „Нѣма зъ Портичи“ загально звѣстне повстанє неаполитаньского люду подъ проводомъ рыбака Masaniello (Томы Ангела) року 1647.

По Испанцяхъ пануютъ Бурбоны, зъ котрыхъ передпослѣдній Фердинандъ II одзначає ся деспотизмомъ такъ драконьскимъ, що царь Николай I посылає ему снѣжевѝ конѣ въ доказъ пріязни. За те муситъ сынъ его Францѣшокъ II (швагеръ нашого цѣсаря), опущеный одъ свого народу въ роцѣ 1860, замыкати ся зъ частею войска въ Гаетѣ, коли Іосифъ Гарибальдій здобувши безъ выстрѣлу Сицилію одъ 18 Серпня до 7 Вересня переходитъ поздовжь цѣле неаполитаньске королество и оголошує себе диктаторомъ. По

ôдданю Гаеты въ Лютôмъ 1861 зливає ся исторія Неаполя зъ исторією нового теперѣшнёго италійского королества.

Въ науцѣ не може повеличати ся Неаполь многими великими именами. Найзнаменитшими ученими Неаполитанцями суть: церковный писатель св. Тома зъ Аквино; филозофы: Джіордано Бруно, Джіамбаттиста Вико; физикъ Порта и историки: Джянноне и Коллетта.

Въ малярствѣ не вытворивъ Неаполь осôбнои школы, хотя було много и досыть не злыхъ малярѣвъ неаполитанскихъ. Доперва въ 17 вѣку зазначує ся оригинальна натуралистична школа именами, якъ: Коренціо, Джюзеппе Рибера (прозваный Спаньолетто) и Каравціольо. Зô школы Спаньолетта выйшли: Анієлльо Фальконе, малярь битвъ, и Сальваторъ Роза, знаменитый пейзажиста. Иншій всѣ були послѣдователями то Джіотта, то Рембранта, то Рафаеля. Межь тыми второстепенными малярями заслугує на згадку особливо Лука Джіордано.

Архитектура и рѣзьбярство процвитали, якъ сказано, особливо за часôвъ Анжулемскои династіи. Найголоснѣйшій имена зъ того часу суть старшій и молодшій Мазуччіо, зъ котрыхъ другій умеръ року 1388. Бôльшу часть найкрасшихъ своихъ будинкôвъ завдячує Неаполь чужимъ артистамъ. Зъ архитектôвъ, що родились въ Неаполю, вславили ся (хотяй не въ своёмъ родимôмъ мѣстѣ) передовсѣмъ Бернини и Ванвителли, о котрыхъ згадаємо єще пôзнѣйше.

Музыка єсть єдиною штукою, котру плекавъ Неаполь зъ успѣхомъ. Алессандро Скарлятти (1658—1725) єсть ôтцемъ новои оперы. Єго наслѣдниками були Никколью Порпора, авторъ многихъ оперъ, и Леонардо Лео (+ 1743), котрому завдячує музыка заведенє контрапункту, яко пôдставы композиціи. Франческо Дуранте, умершій року 1755 яко директоръ найславнѣйшои въ тôмъ часѣ неаполитанскои консерваторіи, упростивъ науку контрапункту. Леонардо Винчи (+ 1732) поставивъ мельодію понадъ гармонію аккордôвъ, котрй до того часу єѣ придавляли. Джіованни Перголезе (1704—1737) єсть авторомъ славнои до сегодня церковнои композиціи: „Stabat mater“.

Почавши ôдъ того часу музыкальна школа неаполитаньска уходила за найпершу въ свѣтѣ. Цѣлый рядъ неаполитаньскихъ композиторôвъ рознёсъ музыку родинного мѣста по всѣхъ столицяхъ Европы.

Найзнаменитшими межи ними були Паезіелльо (+ 1816), авторъ многихъ глубоко придуманыхъ але рôвночасно и граціозныхъ творôвъ, и Чимароза (+ 1801), по котрôмъ лишило ся надъ 120 оперъ. Єго „Matrimonio segreto“ удержало ся до сегодня на сценѣ. Цингарелли (+ 1837), знаменитый директоръ неаполитаньскои консерваторіи, бувъ якійсь часъ найголоснѣйшимъ представителемъ италійскои музыки. Своимъ вплывомъ яко учитель повздержувавъ ôнъ перевагу инструментальнои музыки надъ вокальною. Якъ Неаполь головно причинивъ ся до пôдготовленя дороги Россиньому, такъ и выдавъ знаменитыхъ єго послѣдователѣвъ. Яко такй вславили ся найбôльше Меркаданте и родженый въ Катаніи, але выхованый въ Неаполю Беллини, знаный и у насъ авторъ Нормы, Пуританôвъ и Сомнамбулѣ.

Помежи цѣлымъ рядомъ второстепенныхъ поетôвъ, зъ котрыхъ деякй писали такожь неаполитаньскимъ нарѣчіемъ, блищитъ передовсѣмъ имя славного на цѣлый свѣтъ Торквата Тасса, автора безсмертнои епопеѣ „Освободженый Єрусалимъ“.

Хотя, якъ видно изъ сего очерку, не всѣ великй мѣста моглибы повеличати ся и такою исторією, особливо на поли культуры, то однакожь лишаємо ся при нашôмъ першôмъ судѣ и кажемо: для старинного Неаполя все то за мало. По потомкахъ Грекôвъ, перемѣшаныхъ елементами, зъ котрыхъ кождый ôдогравъ видну ролю въ исторіи всесвѣтнôй, можна було надѣяти ся бôльшихъ результатôвъ. Особливо же не вдоволяє насъ политична исторія Неаполя, котра такъ тѣсно звязана зъ характеромъ народу. Але коли розберемо сей характеръ на єго складовй части, коли порозумѣємо єго причину, тогды оправдає ся на насъ красна французка пословиця, котра каже: „все зрозумѣти значитъ все оправдати“ (tout comprendre c'est tout excuser). Тогды скажемо мы, що — якбы тамъ нѣ було — Неаполь єсть мовь тая хороша женщина, котру при всѣхъ єи блудахъ мусимо любити и почитати. (Дальше буде.)

Печатнй похибки. Стор. 53, 3. стрôчка зъ горы замѣсть: „крузѣ“ має бути: „кутѣ“. Стор. 54, 23. стр. зъ горы замѣсть: „надземный“ має бути „пôдземный“. Стор 63, стр 11 зъ долу зам.: „зарôвно якъ“ має бути: „яко“. Стор. 64, стр. 22 зъ долу зам.: „многй цвитутъ, гдеякй“ має бути: „всѣ цвитутъ и“.

Галицко-руска литература.

(*Пôсля Ал. Ник. Пыпина*).

(Дальше).

Наконець появивъ ся и въ галицкôй литературѣ писатель, котрый станувъ въ живôмъ, свѣжôмъ ôдношеню до народного житя. Бувъ нимъ Юрій Городенчукъ Федькович. Ôнъ родивъ ся въ 1834 роцѣ на Буковинѣ, межи Гуцулами; бувъ сыномъ заможнои сельскои родины. Въ 1848 и 1849 роцѣ постигло єго родину нещастє, и ôнъ найшовъ притулокъ у одного Нѣмця-маляря, котрый выучивъ єго нѣмецкого языка и познакомивъ зъ нѣмецкою поезією. Въ 1852 роцѣ прійшло ся єму вступити до службы войсковои. Єще зъ дитиньства выучивъ ся ôдъ сестры руско-народныхъ пѣсней и казокъ, котрй здѣлали єго любимцемъ межи буковиньскими и галицкими войсковыми товаришами. Въ 1859 роцѣ зôставъ ôнъ офицеромъ. Въ той часъ писавъ вже Федьковичь нѣмецкй поезіи, и одинъ нѣмецкій проф. и поетъ (Найбауеръ), зъ котрымъ ôнъ познакомивъ ся въ Чернôвцяхъ, говоривъ єму, що ôнъ може мѣритись въ лирицѣ зъ кождымъ нѣмецкимъ поетомъ. Въ Чернôвцяхъ встрѣтивъ ся Федьковичь такожь зъ однымъ рускимъ писателемъ, котрый пôзнавши талантъ Федьковича до поезіи, наклонивъ єго писати по руски. Такъ началось єго руске писательство. Въ 1863 роцѣ пôйшовъ Федьковичь задля слабого здоровля на пенсію, котра однакожь не богато выносила. Вернувши до дому найшовъ свою матерь при житю, але въ немалôй нуждѣ; небавомъ она умерла. Земляки-Гуцулы выбирали єго кôлькакратно своимъ вôйтомъ, своимъ повномочникомъ, а 1867 року зôставъ ôнъ окружнымъ школьнымъ инспекторомъ. Въ 1872 роцѣ покинувъ службу, проживавъ черезъ якійсь часъ во Львовѣ, працюючи въ товариствѣ „Просвѣта“, и наконець вернувъ ся знôвъ домôвь (теперь жіє въ Чернôвцяхъ.)

Першй поезіи Федьковича выданй були въ окремôй книжцѣ („Поезіи Іосифа Федьковича, Львôвъ, 1862“) зъ автобіографичнымъ листомъ самого Федьковича и зъ вступнымъ словомъ Дѣдицкого; другій и третій выпускъ выйшли въ Коломыи, 1867; многй поезіи, окремо доси не выданй, мѣстятъ ся розкиненй по рôжныхъ газетахъ и зборникахъ. Єго повѣсти, печатанй въ рокахъ 1862—1867 въ „Вечерницяхъ“, „Метѣ“, „Нивѣ“ и „Правдѣ“, зôбранй суть (хотяй не всѣ) въ книжцѣ: „Повісті Осипа Федьковича, Кіевъ 1876“ зъ автобіографіею и предмовою Драгоманова о галицкôй литературѣ.

Творы Федьковича появились въ той часъ, коли у Галичанъ розпочавъ ся спôръ о литературнôмъ напрямѣ. Єго

поезіи и особливо оповѣданя писанй зъ простотою свѣжого не школьного чоловѣка, и зъ правдивымъ талантомъ; стиль оповѣдань близкій до украиньскихъ народныхъ повѣстей, предметъ браный зъ житя люду, а напрямъ въ цѣлости реалистичный. Великій вплывъ Федьковича на умы рускихъ Галичанъ єсть для насъ новымъ свѣдоцтвомъ, що жива литература можлива тôлько въ живôмъ языцѣ...

Федьковичь родивъ ся на Буковинѣ, где народъ православный, где по крайнôй мѣрѣ церковнй выображеня не такъ спутанй и роздвоєнй, якъ у Галичанъ. Полякôвъ нема такожь на Буковинѣ; урядовый языкъ — нѣмецкій, котрый непонятный для народу и тому не мôгъ мѣшатись зъ народнымъ языкомъ. Федьковичь не перейшовъ образованя семинарского, и оставъ ся черезъ тоє зовсѣмъ свобôднымъ ôдъ штучнои письменности. Зъ тои-то причины, ставши рускимъ писателемъ, заговоривъ ôнъ просто тымъ языкомъ, котрый бувъ рôднымъ языкомъ єго родины и єго ôтчины. Єго повѣсти — се вѣрнй враженя, якй ôнъ самъ переживавъ, се дѣйстне житє, яке ôнъ бачивъ около себе. Горизонтъ єго не широкій, але вѣрный, не выдуманый.

Пôдъ вплывомъ взглядôвъ народнои партіи пріймила дѣяльнôсть галицкихъ поетôвъ и повѣстярѣвъ о много бôльше оживленый характеръ. Вмѣсто силованого стихотворства дає ся чути правдива поезія, являєсь въ повѣстяхъ и оповѣданяхъ дѣйстне житє. Одною зъ головныхъ причинъ такого звороту, якъ въ загалѣ оживленя народнои партіи, була та, що въ галицкій рухъ мѣшаютъ ся и украиньскй силы. Въ рядѣ поетôвъ и другихъ писателѣвъ украиньскихъ найбôльше знань зъ своихъ праць въ Галичинѣ: Пант. Кулѣшь; Ив. Нечуй (проф. Левицкій); Ол. Конискій, поетъ и повѣстярь, котрому галицкй критики ôддавали колись перше мѣстце межи рôвночасными малорускими поетами; Ст. Руданьскій, котрый переложивъ „Иліяду“ Гомера стихомъ; Гетманець (псевдонимъ), котрый межи иншими перекладавъ сербскй пѣсни.

Зъ галицкихъ писателѣвъ народныхъ выступали въ тôмъ часѣ: Фед. Заревичь, Вол. Шашкевичь, Евг. Згарскій, Кс. Климковичь и иншй. Заслугує на увагу Корн. Устыановичь (род. 1840), сынъ Николая, котрый выдавъ свои зборовй працѣ пôдъ титуломъ „Письма“ (ч. I—II, Львôвъ, 1875); въ нихъ находятъ ся историчнй поемы „Вадимъ“ и „Искоростень“, дума „Святославъ Хоробрый“, трагедія „Олег Святославич Овруцький“. Всѣ творы К. Устыановича приняла була галицка критика въ загалѣ досыть симпатично, хотяй, правду сказати, для поезіи тутъ за богато ученои археольогіи и митольогіи...

Галицкій театръ, якъ мы вже замѣтили, корыставъ зъ всего матеріялу малорускои литературы; такожь досыть много переводилось, межи иншими зъ россійского и польского. Оригинальнй пьесы писали Гушалевичь, буковиньскорускій поетъ и писатель Данило Млака, Федьковичь, Устыановичь. Изъ Львова удає ся драматична трупа щорôчно до провинціональныхъ мѣстъ.

Праця Русинôвъ на поли науки выказує вже гдеякій запасъ дѣлъ, особливо що до старинноі исторіи; але Русинамъ все єще треба богато дѣлати для выученя галицкои старины и народности.

Старшимъ и першимъ дѣятелемъ на поли науки бувъ Денисъ Зубрицкій (1777—1862). Ôдъ року 1829 бувъ ôнъ членомъ Ставропигійского Институту и рядивъ довгій часъ єго друкарнею, завѣдувавъ архивомъ и зъ великою ревностею слѣдивъ за галицкою стариною. Свою першу историчну працю написавъ ôнъ по нѣмецки: „Die griechisch-katholische Stavropigial-Kirche in Lemberg und das mit ihr vereinigte Institut, Wien, 1830“; потôмъ писавъ по польски: „Historyczne badanie o drukarniach rusko sławiańskich w Galicyi, Lwów, 1836“; такожь написавъ по польски исторію Галичины, котра выйшла пôзнѣйше въ повнôмъ выданю въ россійскôмъ переводѣ Бодяньского: „Критико-историческая повѣсть временныхъ лѣтъ Червонной или Галицкой Руси, Москва 1845“. Приладивши обширный зборникъ историчный просивъ Зубрицкій австрійского ряду о выданє своєи працѣ, але отримавъ ôдмовну ôдповѣдь и тогды передавъ ôнъ свôй матеріялъ Петербурскôй археогрофичнôй комисіи, котра зужитковала єго въ своихъ выданяхъ. Ôдтакъ написавъ Зубрицкій по польски книжку „Kronika miasta Lwowa (1844)“, пôсля актôвъ Львôвского городского архива. Въ 1848 роцѣ бувъ Зубрицкій членомъ „Головнои Рады“, и бравъ участь во всѣхъ важнѣйшихъ пытаняхъ галицкои Руси; въ тôмъ часѣ написавъ ôнъ (?) политичну брошуру: „Die ruthenische Frage in Galizien, von einem Russinen“, а зъ причины проєкту о роздѣленю Галичины пôсля народностей написавъ другу брошуру по польски: „Granice między polskim i ruskim narodem w Galicyi“ (розправа тая була переложена такожь на языкъ нѣмецкій). Наконець начавъ ôнъ въ пятдесятыхъ рокахъ выдавати вже въ рускôмъ языцѣ: „Исторію древного галицко-русского княжества“ (чотыри части, Львôвъ, 1852—1855), але допровадивъ тôлько до 1337 року. Зубрицкій бувъ—якъ самъ выражавъ ся—„атаманомъ“ старои партіи. „Мрачными изступленниками“ называвъ ôнъ галицкихъ писателѣвъ, котрй бажали впровадити въ литературу народный языкъ. Мимо того ôнъ самъ доперва при кôнци житя научивъ ся владати рускимъ языкомъ и писавъ въ нѣмъ далеко правильнѣйше, нѣжь теперь пишутъ Галичане старои школы.

О працяхъ Як. Головацкого мы вже повысше вспоминали.

Для старои исторіи Галицкои Руси працювавъ богато Изидоръ Шараневичь (род. 1829), професоръ Львôвского универзитету, котрый писавъ по руски, по польски и по нѣмецки. Межи иншими написавъ ôнъ „Стародавный Галичь“ (1860), „Стародавный Львôвъ“ (1861) и „Исторію Галицко-Володимирскои Руси“.

Заслуженымъ писателемъ єсть єще Антоній Петрушевичь (род. 1821), ученый каноникъ архикатедральнои церквы св. Георгія во Львовѣ, галицкій библіографъ, историкъ и фильольогъ. Осôбнй єго працѣ о галицкôй церковнôй исторіи печатались въ „Галицкôмъ историческôмъ зборнику“, въ „Галичанинѣ“, „Науковôмъ сборнику“. Працѣ єго головнѣйшй були: „Исторія Почаєвского монастыря и єго типографіи“, „Краткоє извѣстіе о Холмской епархіи“, „Львовская лѣтопись зъ 1498 по 1649 годъ“ (Львôвъ, 1868) и „Сводная галицко-русская лѣтопись съ 1600 по 1700 годъ“ уложена зъ лѣтописныхъ вытягôвъ и розличныхъ сочасныхъ историчныхъ записокъ. Въ послѣднй часы провадивъ Петрушевичь полемику зъ причины старо-ческихъ памятникôвъ, якъ „Судъ Любуши“ и „Короледворска рукопись“, котрымъ ôдмовляє автентичности.

Що до фильольогіи и исторіи литературы заслужився дуже своими ученими працями Ом. Огоновскій (род. 1833), професоръ въ Львôвскôмъ универзитетѣ (теперь ôнъ такожь предсѣдателемъ товариства „Просвѣта“). Межи иншими выдавъ ôнъ новый коментарь до „Слова о полку Игоревѣ“ (Львôвъ, 1876) и въ загалѣ працювавъ дуже богато на поли новои литературнои школы.

Ом. Партыцкій (род. 1840), професоръ учительскои семинаріи, такожь одинъ зъ ревныхъ дѣятелѣвъ тои школы, уложивъ нѣмецко-рускій словарь (1867), выдавъ кôлька

школьныхъ читанокъ, згадану вже книжку о поезіяхъ Шевченка, и таке инше.

Одинъ зъ плодньйшихъ галицкихъ писателѣвъ єсть Иванъ Верхратскій (род. 1846). Єго працѣ суть: „Початки до уложеня номенклятури и терминольогіи природописної, народнёі“, дальше „Знадоби до словаря южно-рускаго“ (Львовъ, 1877) — важный лексикографичный матеріялъ. Многй статіи Верхратского помѣщенй въ газетѣ „Правда“. Наконець выдавъ онъ зборникъ поезій („Калина“, 1874, „Байки“, 1876) и иншй письма.

Иванъ Левицкій (Нечуй) окромъ повѣстей своихъ помѣстивъ въ „Правдѣ“ 1874 до 1876 року досыть обширну розвѣдку о малорускій митольогіи: „Світогляд українського народа“.

* * *

Належитъ еще намъ вспомнути о одній части писателѣвъ, котрй приналежатъ на половину до рускои, на половину до польскои литературы. Они суть одраслею польскои „украиньскои школы“ и властиво польскй писателѣ, а только любуючись въ рускомъ языцѣ (хотяй заразомъ уважали єго одгѣнею польского), писали по малоруски и латиньскою азбукою. Поява та вправдѣ рѣдка и особливша, але булабы симпатичною, єслибы зъ неи выйшла можность мирного пожитя и духового союза двохъ племенъ...

Такимъ польско-рускимъ писателемъ бувъ въ сороковыхъ рокахъ Тимко Падура (1801—1871), родомъ зъ Украины. Єго поезіи выйшли подъ заголовкомъ: „Pyśma Tymka Padury. Wydanie posmertne“, Lwów 1874“ (вразъ зъ біографіею). До польскои школы належатъ такожь збирателѣ народныхъ пѣсней въ Галичинѣ, якъ Вацлавъ зъ Олеска и Жегота Павлѣ, о котрыхъ буде дальше бесѣда.

Наконець належатъ ту: Левъ Евг. Венглиньскій (Nowyi poezyi maloruskii etc. w czystom jazycі Czerwono-Rusyniw, 3 части, Львовъ и Перемышль 1859); Плятонъ Костецкій и Павлинъ Свѣнцицкій. Послѣдній (1840—1876) зъ роду бувъ Полякъ, але „хлопоманъ“; онъ писавъ въ загалѣ дуже добре по руски подъ псевдонимомъ „Павло Свій“ або „Стахурскій“. О иншихъ писателяхъ того напряму нема що доброго сказати. (Дальше буде.)

ВСЯЧИНА.

— **Землетрясеня въ Европѣ.** Чотыри мѣсяцѣ тому, якъ телеграмы зъ Загреба рознесли по Европѣ вѣсть о страшномъ вулканичномъ потрясеню, котре навѣстило гдеякй околицѣ въ Кроаціи. Найсильнѣйше было землетрясенє въ столици кроацкій, въ Загребѣ, где оно и доси еще, хотяй зъ меншою силою, неустанно повтаряє ся.

Дня 9 Падолиста рано, о годинѣ $7^1/_2$ ненадѣйно заколебала ся земля насильнымъ рухомъ зъ внутра землѣ. Той першій атакъ тревавъ всего десять секундъ, але и то выстало до справленя страшнои замѣшанины въ мѣстѣ, въ котромъ напрасно одъ фундаментовъ по самій шиты пукло множество домовъ мурованыхъ, поспадало множество коминовъ, а тысячи дахувокъ, гзимсовъ, ганковъ и туманы пороху покрыли цѣле мѣсто

Стѣны домовъ сколибали ся и повгинались, склепѣня щелинами попрорѣзували ся; въ мешканяхъ, особливо въ горѣшнихъ поверхахъ, все що не було прибите або прикрѣплене, порушило ся зъ мѣстця; въ магазинахъ зъ полиць спадали товары, товкли ся шкляный начиня; зъ оконъ шибы въ дробненькихъ щербахъ выпадали на улицю.

Зъ великимъ гукомъ и грымотомъ подземнымъ сполучивъ ся лоскотъ, трескъ, брязкъ и ломотъ на земли; а середъ того хаосу одозвали ся голосы розпуки, клики людей, плачь женщинъ и дѣтей, стогны и кликаня всеи людности, по большой части лишь-що изъ сну обудженои несподѣваною катастрофою.

По першомъ трясеню въ колька минутъ слѣдовало друге, а въ годину несповна трете, — вправдѣ вже слабшй удары, але все еще досыть сильнй, щобы довершити дѣло знищеня.

Можна собѣ представити, яке враженє здѣлало то на бѣдныхъ мешканцяхъ Загребу: перестрахъ огорнувъ навѣть найбольше одважныхъ, мужчины дрожали мовбы въ пропасници. женьщины достававали спазмовъ, изъ всѣхъ сторонъ чути лишь было голосы розпуки и тревоги.

Кто живъ, выбѣгавъ на улицю, въ боязни, щобы стеля комнаты не спала ёму на голову.

Непевность дальшои судьбы побольшала тревогу. Що хвиля повторити ся могли зновъ вулканичнй порушеня, могли повторити ся подъ ногами розпуклины, выбухнути затроєнй дымы, выдобути ся струменѣ горячои лявы.

Додати треба, що „страхъ мае великй очи“ и видитъ больше, нѣжь дѣйстно буває. Замѣшанина взмагалась въ наслѣдокъ поголоски о пукненю землѣ въ околици Загреба, о повстаню нового вулкану, зъ котрого выдобуваютъ ся затроєнй газы и якась подземна багновина.

По якомъ-такомъ успокоєню умыслювъ взяли ся люде одважнѣйшй до ратунку житя и маетку людей. Выбранй знавцѣ оглянули домы, казали позамыкати найбольше загроженй улицѣ и будынки, розпорядили усунути румовища и подперти на повъ завалень стѣны.

Прійшла ночь, а зъ ночею еще больша тревога. Богатша часть людности выбрала ся зъ мѣста, убогй и одважнй позостали. Устовлено на площадяхъ публичныхъ и въ огородахъ мѣйскихъ наметы, подъ котрыми цѣлй родины розложили ся на ночлѣгъ, бо тутъ очевидно безпечнѣйше було, нѣжь спочинокъ въ домахъ мурованыхъ.

Одъ 9 Падолиста повтаряли ся землетрясеня майже щоденно, а по кождомъ лишали ся слѣды нового опустошеня.

Шкоды въ самомъ Загребѣ обчислений на многй милёны; найбольше утерпѣла горѣшна часть мѣста. Всѣ значнѣйшй домы суть на повъ розваленй, на повъ цѣлкомъ знищенй. Найважнѣйшій будынокъ въ мѣстѣ, церковь соборна, нынѣ замкнена, бо въ пресвитеріи склепѣне упало и великій престолъ завалив ся.

Вежа катедральна такожь похилила ся. Палата архіепископа такъ сильно утерпѣла, що мешканцѣ цѣлкомъ зъ неи вынести ся мусѣли; самъ архіепископъ занявъ скромне мешканє у одного изъ своихъ огородниковъ.

Довгій часъ мешканцѣ ночували подъ одкрытымъ небомъ, въ наметахъ, вагонахъ желѣзницѣ, въ повозахъ, омнибусахъ и т. д. Познѣйше въ Загребѣ позамыкано школы, костелы, театръ, заклады публичнй; цѣле мѣсто заняте лишь было одбудованємъ руинъ и ратованємъ свого майна.

Поселя опису очевидцѣвъ трогаюча то була хвиля, коли по замкненю Загребскихъ костеловъ самъ архіепископъ одправлявъ Службу Божу на такъ званій площади Елячица. Тысячѣ людей будь на колѣнахъ, будь розпростертй на земли, середъ загального востхнѣня молились горячо о одверненє страшнои катастрофы. (Конець буде.)

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦІИ.

Всеч. П-ѣ **О. М. въ Кутиводцяхъ.** „Библіотека повѣстей“ стоитъ для нашихъ пренумерантовъ рочно 4 зр., повроčно 2 зр. Пренумеранты „Зорѣ“, що уплатили доси цѣлорочну предплату, одержати могутъ на желанє одну зъ премій, наведеныхъ въ першомъ числѣ „Зорѣ“.

Посредствомъ „Зорѣ“ прислали П. Т.:

1) Для „**Правды**“: о. И. Р. въ Липовици 4·00.
2) Для „**Часописи Школьнои**“: о. Н. В. въ Звинячи 1·00, І. Л. въ Яворнику рускомъ 2·00.
3) Для „**Просвѣты**“: Я. Л. въ Городници 1·00.
4) Для „**Галицкого Сіона**“: о. Н В. въ Звинячи 1·00.
5) Для „**Новости**“: о. Л. П. въ Городенцѣ 2·00, о. Н В. въ Звинячи 1·00.
6) Для „**Науки**“: о. Н В. въ Звинячи 2·00.
7) Для „**Сьвіта**“: Л. Г. въ Бережанахъ 1·00.
8) На **реставрацію могилы Шевченковои**: о. И. Р. въ Липовици 1·00.

Въ редакціи „Зорѣ“

можна набути слѣдующй книжки власного накладу:

1. **Повѣсти Марка Вовчка**, три томы, въ цѣнѣ 1 зр.
2. **Повѣсти Николая Устьяновича** въ цѣнѣ 70 кр. (на лучшомъ паперѣ 85 кр.)
3. **Страстный Четверъ**, оповѣданє Николая Устьяновича, въ цѣнѣ 38 кр. (на лучшомъ паперѣ 45 кр.)
4. **Месть Верховинца**, оповѣданє Николая Устьяновича, въ цѣнѣ 32 кр. (на лучшомъ паперѣ 40 кр.)
5. **Гальшка, княгиня Острожска**, оповѣданє историчне черезъ Дра Из. Шараневича, въ цѣнѣ 1 зр.
6. **Старорускій княжій городъ Галичь**, критичне студіюмъ черезъ Дра Из. Шараневича, въ цѣнѣ 32 кр
7. **Завѣщанє** Тараса Шевченка, зъ музыкою М. Вербицкого, въ цѣнѣ 40 кр.
8. **Марта Борецка**, оповѣданє историчне, въ цѣнѣ 32 кр.
9. „**Зоря**“ зъ року 1880: на звычайномъ паперѣ 3 зр., на велиновомъ 3 зр. 60 кр.
10. **О розумномъ выхованю дѣтей** (часть І. „Выхованє немовлятка“) въ цѣнѣ 12 кр.
11. **Надельмаєръ**, апосголъ свободы (цѣкава исторія зъ житя баламута-соціялиста) въ цѣнѣ 10 кр.
12. (Фотографіи Тараса Шевченка въ цѣнѣ 50 кр.)

ОГОЛОШЕНЄ.

— Вже выйшло П-е выданє книжочки „**Новый податокъ грунтовый**“, написавъ Харко Таранъ“. (Цѣна зъ пересылкою 35 кр.) Въ сѣмъ 2-омъ выданю пропущена єсть часть І-а о дотеперѣшнѣмъ податку грунтовомъ, котра теперь вже не мае практичнои ваги, але за те додана тарифа класифікаційна, поправлена центральною комисіею въ Вѣдни, и описъ громадъ 1-го дистрикту въ тыхъ повѣтахъ оцѣнковыхъ, котрй подѣленй суть на 2 дистрикта. Зъ той книжки появивъ ся и польскій переклад п. н. Nowy podatek gruntowy, poradnik w sprawach reklamacyjnych. Цѣна польского перекладу єсть 50 кр.

☛ На многостороннй запытаня можемо лише только сказати, що „Харко Таранъ“ єсть псевдонимъ фахового урядника-правника.

☛ Достати можна сю книжку за надосланємъ 35 кр. переказомъ почтовымъ въ администраціи „Батьковщины“ у Львовѣ, пляцъ Галицкій 15, такожь посредствомъ редакціи „Зорѣ“. (Высылка за послѣплатою выноситъ далеко дорожше).

Выдае и одповѣдае за редакцію **Ом. Партыцкій.** Зъ друкарнѣ Товариства „имени Шевченка“ подъ зарядомъ К. Беднарского.